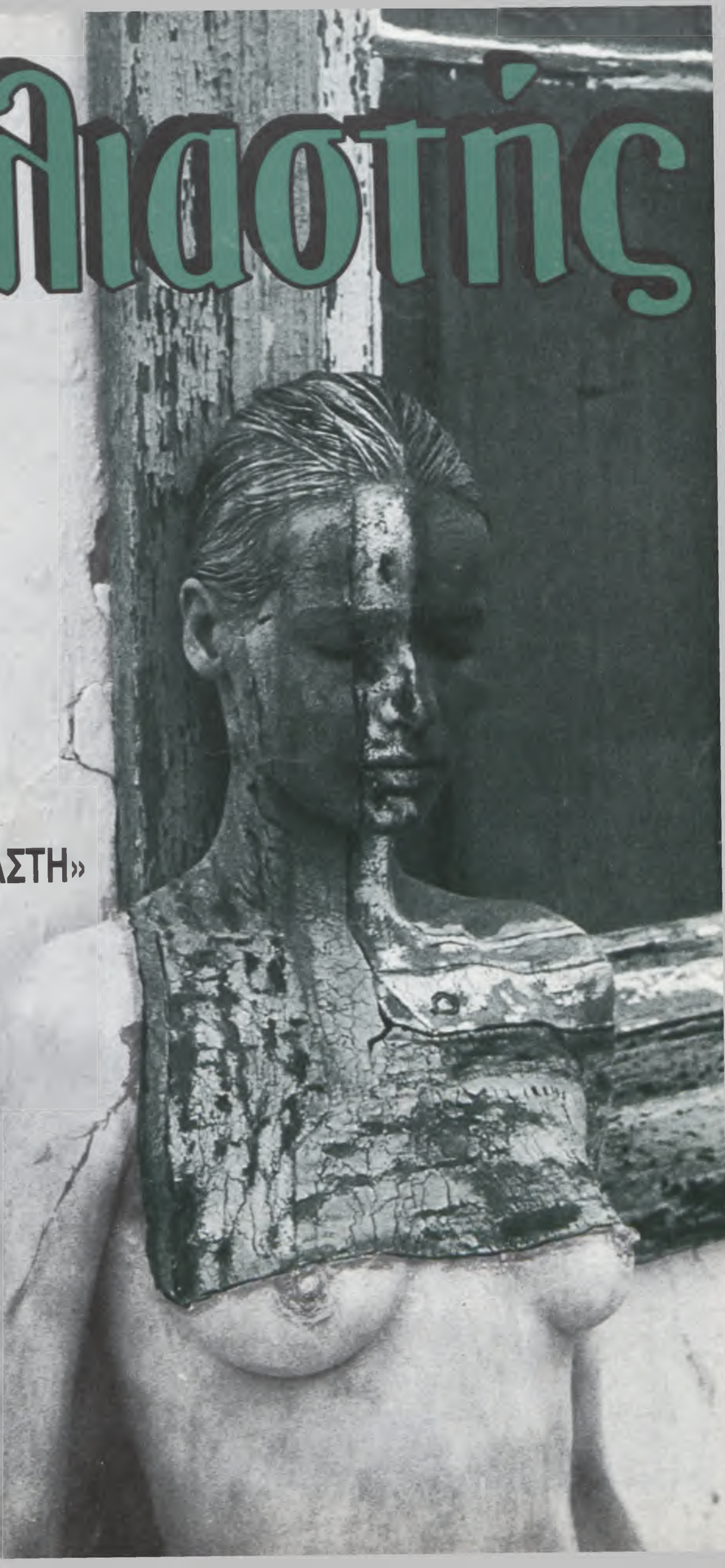

σχολιαστής

ΕΑ-ΚΚΕ
Η ΑΝΟΙΞΗ
ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Χ.ΜΑΓΚΝΤΟΦ-Π.ΣΟΥΗΖΥ
ΜΙΛΟΥΝ ΣΤΟ «ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ»

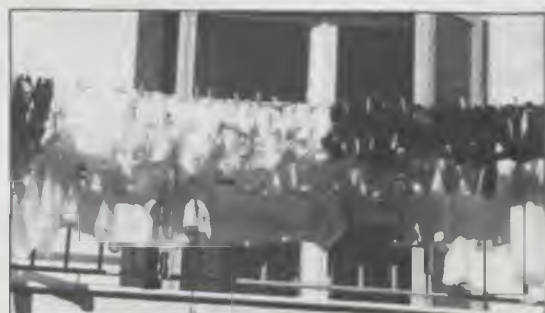
Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ:
ΤΑ ΣΚΥΛΑΔΙΚΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Στο εξώφυλλο η Βέρα Λέντορφ,
το γνωστό φωτομοντέλο «Βερούσκα»
σε μια μεταμόρφωσή της.
Φωτογραφία του Χόλγκερ Τρύλτς.

ΣΧΟΛΙΑ **2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

4 ΚΚΕ: Η ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

5 Ο ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

6 Η ΝΕΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Ν. ΚΑΡΑΣ **7** Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

8 Η ΦΑΡΣΑ ΚΑΙ Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ

11 ΓΡΑΜΜΑ ΑΠ' ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

12 ΚΙ ΑΝ ΜΙΛΟΥΣΑΜΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΤΑΛΙΝ

13 Η ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΣΤΟΝ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΩΦ

14 ΜΑΓΚΝΤΟΦ-ΣΟΥΗΖΥ

16 ΟΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΙΡΑΝ

17 ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ

ΣΧΟΛΙΑ **18 ΚΟΙΝΩΝΙΑ**

20 ΟΙ ΠΑΧΛΕΒΗ ΣΤΑ ΑΣΠΡΑ

22 Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΑΣΙΣ

25 ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ

ΙΔΕΕΣ **28** ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΪΟ

31 ΓΡΑΜΜΑΤΑ

33 Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ

36 ΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΤΩ ΚΑΙΣΑΡΙ

38 ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΑΡΚΑΣ **41** Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

ΣΧΟΛΙΑ **42 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**

45 ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ **46** ΤΑ ΣΚΥΛΑΔΙΚΑ

48 ΚΑΝΑΛΙΑ ΚΑΙ ΚΥΜΑΤΑ

49 ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗΝ

50 ΒΙΒΛΙΟΨΙΑ

52 ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΛΙ

55 ΤΑΝΓΚΟ-ΜΠΑΡ

«Ο Μάιος μας έφτασε εμπρός βήμα ταχύ, να τον προϋπαντήσουμε παιδιά στην εξοχή», έλεγε ένα ποιηματάκι των παλιών σχολικών μας εγχειριδίων...Και οι νεοέλληνες που ανακάλυψαν έστω και αργά την αξία του, τρέχουν να πιάσουν το Μάη, επιστρατεύοντας ό,τι μπορεί να κινείται: Οι αφίσες των Πρωτομαγιάτικων συγκεντρώσεων, που κατ' έθιμο, αυτό τον καιρό πλημμυρίζουν τις κολόνες, ας μην σας προβληματίζουν. Δεν είναι παρά η επιβεβαίωση του κανόνα!

Αυτή η πρωτομηνιά έχει την τιμή να αιωρείται μεταξύ δυο συνεδρίων της αριστεράς: Του συνεδρίου του νέου κόμματος του κ. Κύρκου που ολοκληρώθηκε στα τέλη του Απριλίου και του συνεδρίου του ΚΚΕ που αρχίζει σε λίγες μέρες. Μένει προς εκτίμηση το αν αλλάζει κάτι και τι ακριβώς σε μια αριστερά που συνήθως δεν μας επιφυλάσσει εκπλήξεις ενώ αντίθετα, η ίδια επιμένει να εκπλησσεται με τις πρωτοβουλίες των άλλων...

Την ίδια ώρα οι τυμπανοκρουσίες για τα εθνικά προσπαθούν να «εξαφανίσουν» την χωρίς ουσιαστικές αντιδράσεις ανακήρυξη αυτόνομου Τουρκοκυπριακού κράτους από τον Ντενκτάς, ενώ τα κάθε προέλευσης σωβινιστικά κείμενα προσπαθούν να διαγράψουν την ύπαρξη και δράση, σε άγριες συνθήκες, της Τούρκικης αριστεράς.

Ο φακός των εφημερίδων είναι απασχολημένος: Παρακολουθεί κάθε κίνηση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, έστω κι αν τις περισσότερες φορές δεν κατορθώνει να περάσει πέρα από την εξωτερική κρούστα των πραγμάτων! Παράλληλα το νομοσχέδιο για τα ναρκωτικά μετασχηματίζεται σε νόμο κι ας είναι έτσι. Αλήθεια, πόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα οι δηλώσεις του κ. Δροσογιάννη για την ντόπια παραγωγή χασίς;

Στριμωγμένος από επιμελητήρια και δημάρχους, τηλεοπτικές εκπομπές και πρωτοβουλίες του αρμόδιου υπουργείου, ο καινούργιος ελληνικός πολιτισμός αρμενίζει μεσοπέλαγα, ανάμεσα σε σκυλάδικα, ταινίες, ραδιοφωνικούς σταθμούς και κάθε είδους εκδόσεις. Γιατί να μην είναι και εδώ παρούσα η κρίση;

Το πλάνο τελειώνει με τον κ. Τρίτη να υψώνει, όσο ψηλότερα μπορεί, τις σημαίες της Ορθοδοξίας και τους εναπομεινάντες στο ΠΑΣΟΚ να εκστασιάζονται! Είπαμε καλή επιτυχία για τις εξετάσεις;

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

• Το νέο κόμμα που αυτόρεσκα φέρει τον τίτλο «Ελληνική Αριστερά» άρχισε την καριέρα του μ' ένα θαυμάσιο ολισθήμα. Κάλεσε στο ιδρυτικό του συνέδριο εκπρόσωπο της Σοβιετικής Πρεσβείας!!! Τι σχέση μπορεί να έχει η πρεσβεία μιας υπερδύναμης με την Ελληνική Αριστερά; Και στο κάτω-κάτω τι μονόπλευρος προσανατολισμός είναι αυτός; Ας καλούσαν και τον πρεσβευτή των ΗΠΑ. Τα πανεπιστήμιά μας το συνηθίζουν τελευταία... • Άλλος ένας παραδοσιακά ανένταχτος επανεντάχθηκε. Μετά 15 χρόνια μη ένταξης, ο Άγγελος Ελεφάντης πήρε θέση στη Γραμματεία της Κ.Ε. του ΚΚΕ εσωτ. Αναγνωτική Αριστερά. • Το εκδοτικό συγκρότημα Τερζόπουλου (Γυναίκα, Μίκυ Μάους, κ.λπ.) έβγαλε το νέο μηνιαίο περιοδικό ΚΛΙΚ, μίμηση του Γαλλικού AC-TUEL. Τιράζ 40.000 φύλλα και συνολικό κόστος περίπου τεσσαρεσθίσις εκατομμύρια. Καλή τύχη και προσοχή γιατί δεν μας αναστάτωση... όπως υποσχόταν. • Στο ίδιο περιοδικό κάνει την εμφάνισή του και ένα είδος «αριστερού Ιαχού» υπό τον τίτλο «Οι μικρές αδυναμίες του Ανδρέα Παπανδρέου». Υπογραφή Στέλιος Χατζής: Προλαβαίνουμε όσους τυχόν παρασυρθούν από το επίθετο και θεωρήσουν ότι πρόκειται για συντομογραφία του κ. Χατζηφωτίου: το κλειδί του μυστηρίου βρίσκεται στο όνομα Στέλιος... • Για δεύτερη φορά μέσα σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα είδαμε τον κ. Λαλιώτη να συντρώει με τον κ. Ψυχάρη του ΒΗΜΑΤΟΣ. Έστω και πρόχειρα... ίσως κάτι μαγειρεύεται. Η παρατηρούμενη τελευταία κινητικότητα στο χώρο του τύπου καθιστά έναν νέο και πετυχημένο πρώην υφυπουργό τύπου που δεν θέλει προς το παρόν να ασχοληθεί με την τρέχουσα πολιτική... ανάρπαστο. Ερείς αυτό σκεφτήκαμε... • Η «εταιρεία δολοφόνων» που βγήκε στον τύπο μεγαλοδομοδιάτικα έσωσε τον Γεννημάτα... και τον Ρουμελιωτάκη. Έτσι πέρασαν στα ψιλά και τελικά χάθηκαν η εκ Καστρίου οργανωμένη υπονόμησης διά του τύπου του πρώτου και η πασχα-

λινή ακρίβεια για τον δεύτερο. Να που τα σκάνδαλα έχουν και την καλή τους πλευρά... • Το ΒΗΜΑ θρήκε τελικά τη λύση. Εφόσον κυβέρνηση και αστυνομία είναι ανίκανες να αντιμετωπίσουν τη «17 Νοέμβρη»: «ας αναζητήσουμε τη συνδρομή και τη συνεργασία – σε μόνιμη βάση, όχι επεισοδιακή – των υπηρεσιών διώξεως των ευρωπαϊκών χωρών, που έχουν κιόλας δώσει καλό δείγμα γραφής». Προφανώς εννοείτη Γερμανία των λευκών κελιών και την Ιταλία της συνεργασίας με τη Μαφία. Δεν αρκεί άραγε στο ΒΗΜΑ η παρουσία του «τομεάρχη της CIA» ο οποίος παρακολουθεί τις έρευνες της Ελληνικής Αστυνομίας. Όσο για τον «σιβυλλικό» τίτλο που διαπιστώνει «Περίεργες συμπτώσεις», επειδή «Η 17Ν παραμερίζει κλέφτες και δολοφόνους, δεν έχει τίποτα να ζητήσει απ' τις «πληροφορίες» και τα υπονοούμενα των αμερικανικών πρακτορείων.

Κ Ο Σ Κ Ω Τ Α Σ - 2

ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ

Παρ' όλη τη συνεχή δραστηριότητα και ανάπτυξη του συγκροτήματος Κοσκωτά, και στο χώρο του Τύπου, οι τριβές μεταξύ των ηγετικών ομάδων όπως φημολογείται δεν θα αργήσουν να φανούν. Ήδη λέγεται έχουν διαμορφωθεί δυο ομάδες. Η μία με τους δυσαρεστημένους «ριγμένους» παλιούς (Κουνελάκης-Τσουτσιας) και η άλλη η φιλόδοξη και ανερχόμενη περίξ του κ. Καλούδη, ο οποίος προωθεί γύρω του όχι μόνο «δικούς του» δημοσιογράφους αλλά και άλλα στελέχη της «γενιάς του» προερχόμενα από το χώρο του ΠΑΣΟΚ προσπαθώντας να κατοχυρώσει τη θέση ενός κύριου και βασικού διαμεσολαβητή προς τους κυβερνητικούς μηχανισμούς. Και βέβαια δεν είναι μόνο το όνομα του κ. Ματζουράνη, που παρέχει όχι με ανημισθία αλλά κατά υπόθεση τις νομικές του υπηρεσίες προς την «ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε.» αλλά για παράδειγμα και του κ. Σεφερτζή, στενού συνεργάτη του κ. Γεωργίου Παπανδρέου προς τον οποίο έχει γίνει σχετική βολιδοσκοπήση.

Κ Ο Σ Κ Ω Τ Α Σ - 1

ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΕΣ

Η αγορά της ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ από τον κ. Κοσκωτά όξυνε τον ανταγωνισμό μεταξύ των εκδοτικών συγκροτημάτων. Έφερε νέα ένταση και κινητικότητα στον χώρο του τύπου, που δεν τροφοδοτείται βέβαια από σκέτο εκδοτικό ενδιαφέρον μια και που όλοι έχουν καταλάβει τη σημασία του σαν κλειδί προσέλασης στους μηχανισμούς εξουσίας, αναγκαίους για κάθε φύσης δουλειά από εμπόριο, εργολαβίες, επενδύσεις μέχρι οπδήποτε... Ιδίως τώρα που αρχίζει και το παιχνίδι Ράδιο-Τηλεόρασης. Δεν ξέρουμε ακριβώς γιατί η κ. Βλάχου πούλησε την ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ... Οι φήμες μιλούν για κάποιο πρόβλημα υγείας, που σε συνδυασμό με την ανάγκη της μελλοντικής διασφάλισης της εφημερίδας την οδήγησαν στην πώληση. Και βέβαια ο κ. Κοσκωτάς δεν την αγόρασε επειδή τη βρήκε φτηνή. Σημειώνουμε ότι τα μικρά ποσά που κυκλοφόρησαν (περίπου 100 εκ. και ανάληψη των λοιπών χρεών) δεν αναταποκρίνονται στην πραγματικότητα αλλά μάλλον στην ...εφορία.

Μπορεί λοιπόν ο κ. Κοσκωτάς να πλήρωσε κάποιον παραπάνω (εξάλλου λεφτά υπάρχουν, όπως λέει και ο ίδιος) αλλά έκανε στρατηγικού χαρακτήρα άνοιγμα προς το χώρο της παραδοσιακής δεξιάς. Ο κ. Ζούλας ανοίγει το δρόμο για την Πολιτεία. Και η κ. Βλάχου προσφέρει την ακτινοβολία της και την εγγύησή της για τον νεαρό επιχειρηματία. Έτσι με μια τεχνική και οργανωτική ανανέωση, διατηρώντας την βασική συντακτική ομάδα και εμπλουτίζοντάς την με νέους συνεργάτες (έχουν κυκλοφορήσει τα ονόματα του κ. Τ. Παπαδόπουλου και του κ. Γ. Παπουτσάκη) η «ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε.» επιχειρεί μια σοβαρή διεύθυνση στον πολιτικό χώρο της παραδοσιακής δεξιάς. Θάλεγε κανείς, διορατική κίνηση, όταν η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έχει πάρει την καπούσα...

Τις καλές του υπηρεσίες στην επιτυχή επαφή Κοσκωτά-Βλάχου προσέφερε ο κ. Νικολάου. Γι' αυτές του τις υπηρεσίες και τις ιδιαίτερες βέβαια ικανότητές του, φαίνεται ότι έχει αποσπάσει το «οκέυ» του κ. Κοσκωτά για ένα μεγάλης εμβέλειας οικονομικό περιοδικό υπό την διεύθυνσή του... Εξάλλου ο χώρος του Οικονομικού τύπου παρουσιάζει τεράστιο οικονομικό και πολιτικό ενδιαφέρον για τη «ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε.» και δεν πρόκειται να ολιγορρήσει τη στιγμή μάλιστα που ο κ. Λεοπαρντ-Λιακουνάκος, μετά το ΚΕΡΔΟΣ ετοιμάζει και δεκαπενθήμερο οικονομικοπολιτικό περιοδικό.

Κ Ο Σ Κ Ω Τ Α Σ - 3

ΛΙΦΤΙΝΓΚ

Πενήντα «μάντζερ» θα έχουν οι «24 ώρες», (πέστε μου πότε θα γίνουν εκλογές να σας πω πότε θα βγουν) οργανωμένες κατά το Αμερικάνικο πρότυπο, με ρεπόρτερ που θα δίνουν μόνο πληροφορίες και άλλους που θα τις συντάσσουν, αναφέρει στους επισκεπτόμενους το γραφείο του ο προσφάτως μετεκπαιδευθείς στην Αμερική διευθυντής τους κ. Καλούδης, μη κρύβοντας και την καθόλου κολακευτική γνώμη του για το «ΒΗΜΑ»....

Δική του ιδέα φαίνεται ήταν και η κασέτα – δώρο του ΕΝΑ με ηχητικά στιγμιότυπα από τη δικτατορία. Μια έξυπνη κίνηση για να αποκτήσει το βεβαρημένο με τους κυρίους Μπακογιάννη και Τσουτσιας περιοδικό ένα «μαζικό προοδευτικό προφίλ». Το σίγουρο είναι επίσης ότι θα ανέβει κυκλοφοριακά χωρίς να μπορεί να προβλέψει κανείς τι θα κρατήσει. Το λιβνγκ διά της κασέτας στοιχίσε περί τα δέκα τέσσερα περίπου εκατομμύρια. Το καλό κεντρώο-προοδευτικό (με την έννοια βέβαια του εκσυγχρονισμού) πρόσωπο κοστίζει... Και αν έχετε αγωνία για την πολιτική γραμμή της νέας εφημερίδας, νομίζω σας την περιγράψαμε. Το ερώτημα για μας δεν είναι αν τα «δώρα» προς το αναγνωστικό κοινό εφημερίδων ή περιοδικών αποτελεί αθέμιτο εκδοτικό ανταγωνισμό που απαγορεύεται από τον νόμο (βλέπε Έθνος-Μηνίγγος). Γι' αυτό είναι καταλλήλότεροι άλλοι από εμάς. Αλλά αν επιτρέπεται, αν είναι δεοντολογικό και πολιτικά επιτρεπτό να χρησιμοποιείται σαν εμπορικό τρυκ ο αγώνας ενός Λαού και μιας γενιάς. Και το ερώτημα βέβαια δεν απευθύνεται στην ευαισθησία του κ. Γ. Κοσκωτά, αλλά στον κ. Καλούδη και τους συν αυτό. Και ως μην μας απαντήσει ότι ο «ο προφορικός λόγος είναι προέκταση του γραπτού...»!! ούτε, όπως τότε, μεταπολιτευτικά βέβαια, όταν φωτογραφήθηκε στην τσάντα της Νομικής – με την λοιπή κομπανία για να προβάλλει... ανιδιαιτέρως βέβαια... τον αγώνα των φοιτητών της Νομικής στα χρόνια της δικτατορίας!!

Μπρουχτήσαμε από ανιδιοτέλεια... και αλτρουισμό. Φτάνει όχι άλλο. Κάντε παιδιά και τίποτα για τον εαυτό σας. Τα χρόνια περνάνε...

Γ.Αρ.

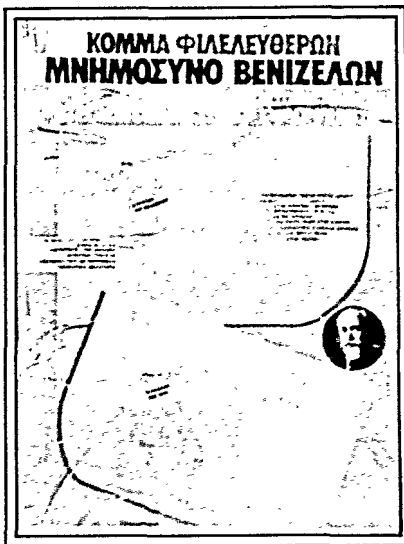
Η ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΤΟΥ Κ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ

Η επιθετική πολιτική του κ. Κοσκωτά τα-
ρακούνησε τον Δημοσιογραφικό Οργα-
νισμό Λαμπράκη (Δ.Ο.Λ.) και προσω-
πικά τον κ. Χρήστο Λαμπράκη που μετά
από περίοδο σχετικής αδιαφορίας έχει
επαναδραστηριοποιηθεί. Δεν μιλάμε πια
για εφημερίδες και περιοδικά. Υπάρχει
πλέον προ των θυρών Ραδιο-Τηλεόρα-
ση, δορυφορικά προγράμματα, παρα-
γωγές ραδιοηλεκτρονικών προγραμμάτων
με τεράστιο οικονομικό και πολιτικό βά-
ρος. Άλλη διάσταση, που δεν μπορεί να
αγνοηθεί: Αυτοδύναμη ή με τη συνερ-
γασία και συμμετοχή ισχυρού κεφαλαι-
οοχικού παράγοντα, παρασκευαστικές συ-
ζητήσεις, άκαρπες προς το παρόν έχουν
γίνει με διάφορους μνηστήρες, ο Δ.Ο.Λ.
ετοιμάζει την επίθεσή του.

Μάλλον ατυχά πρέπει να θεωρηθούν
τα Ψυχαρείου έμπνευσης χαμηλού
επιπέδου κακιωμένα σχολιάκια του ΒΗ-
ΜΑΤΟΣ με στόχο τον κ. Καλούδη και την
παρέα του, και τα αντίστοιχα κείμενα-έ-
κφυες των ΝΕΩΝ. Προδίδουν μέλλον
αμυχανία και αδιέξοδο. Βέβαια αργά ή
γρήγορα ο κ. Κοσκωτάς, όσα γράμματα
τελικά απολογητικού χαρακτήρα και αν
στέλνει ο δικηγόρος του κ. Βαρλάμης, θα
κλήθει να απαντήσει «ποια είναι η εξ
Αμερικής προέλευση των χρημάτων του».
Δεν μπορεί να κρύψει τα ταξίδια του στην
Αμερική πριν από κάθε επιχειρηματική
του πρωτοβουλία και όχι μόνο αυτά.
Ήδη οι ανταγωνιστές του κινούνται δρα-
στήρια για να φέρουν αποκαλύψεις. Ξε-
ρουν πια την Αχιλλείο πτέρνα του.

Από την άλλη πλευρά όλο και περισ-
σότερο φαίνεται η γύμνια του Δ.Ο.Λ. Η
ανυπαρξία παρά την πληθώρα ικανών
στελεχών, μιας ηγετικής ομάδας ικανής
να εκπονήσει μια συνολική στρατηγική
ανασυγκρότησης, εκσυγχρονισμού και
ανάπτυξης στο χώρο των mass media. Οι
προσλήψεις και μόνον μεμονωμένων
στελεχών δεν φαίνεται να λύσουν το
πρόβλημα. Διερωτάται κανείς, αφού ήθε-
λαν να μουν στο χώρο της τηλεόρασης
και του ραδιοφώνου τόσα χρόνια δεν
μπορούσαν και με ελάχιστα μάλιστα
κεφάλαια να φτιάξουν μια εταιρεία παρα-
γωγής ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών
προγραμμάτων για να δημιουργήσουν
την αναγκαία υποδομή, πείρα και την
διαμόρφωση ικανών στελεχών. Είναι ά-
ραγε αρκετή και επαρκής η παρουσία
κατά καιρούς σε διευθυντικές θέσεις της
κρατικής τηλεόρασης στελεχών του Ορ-
γανισμού; Τέλος η έντονη παρουσία του
κ. Κοσκωτά έφερε πιο κοντά τον Δ.Ο.Λ.
και το ΕΘΝΟΣ. Άσταθεις ισοροπίες ή
λυκοφιλίες; Ο καιρός θα δείξει...

Γ. Αρ.

Η αφίσσα με τη «Μεγάλη Ελλάδα» που
γέμισε την Αθήνα στις αρχές Απριλίου.

Κ Υ Π

ΧΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

Γέμισαν οι εφημερίδες τις μέρες της ελ-
ληνοτουρκικής ρήξης με τους χάρτες του
Τουρκικού Επιτελείου, όπου το Αιγαίο
εμφανιζόταν χωρισμένο στα δυο. Είναι
γνωστό άλλωστε ότι παρόμοια σκόπιμα
«λάθη» ή ευθείς προκλήσεις έχουν κάνει
την εμφάνισή τους σε πολλούς χάρτες
που έχουν εκδοθεί στην Τουρκία ή στο
εξωτερικό. Μερικοί απ' αυτούς φτάνουν
στα χέρια ελλήνων δημοσιογράφων που
κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου. Φυ-
σικά και χάρτες της «αυτόνομης Μακε-
δονίας» ανακαλύπτουν οι δαιμόνιοι
ρεπόρτερς. Ο συντάκτης μάλιστα Γ.Μ. της
Ελευθεροτυπίας δράπεται της ευκαιρίας
για να ζητήσει την ενεργοποίηση (των
αδρανών;) κρατικών υπηρεσιών: «Καλά
θα κάνουν ΚΥΠ και κρατική Ασφάλεια
να 'χουν τα μάπα τους ανοικτά, γιατί
αυτή, άλλωστε είναι η δουλειά τους».
(17.4)

Και καλά, η δουλειά της ΚΥΠ και της
Ασφάλειας όλοι λίγο-πολύ ξέρουμε ποια
είναι. Θα περιμέναμε όμως απ' τους δη-
μοσιογράφους να ευαισθητοποιηθούν
και από ορισμένα άλλα φαινόμενα που
συμβαίνουν πιο κοντά τους. Γέμισε η
Αθήνα τις μέρες του μνημόσυνου των Βε-
νιζέλων με το χάρτη της «Μεγάλης Ελλά-
δας». Που δεν περιλαμβάνει μόνο τις πε-
ριοχές που κατέλαβε το 1920-22 ο ελλη-
νικός στρατός, αλλά κι εκείνες που αποτε-
λούσαν το μέγιστο των διεκδικήσεων
εκείνης της εποχής. Αυτές μάλιστα οι
αφίσσες δεν ήταν πρωτοβουλία κάποιου
«σαλεμένου» (για να χρησιμοποιήσουμε
τον όρο του κ. Γ.Μ.) αλλά ενός επίσημου
κόμματος (Κόμμα Φιλελευθέρων) και κα-
λούσε σε επίσημη εκδήλωση υπό την
αιγίδα της κυβέρνησης. Και για να μην
περιοριστούμε στα ελληνοτουρκικά, ση-
μειώνουμε ότι μια μέρα μετά την «αποκά-
λυψη» του κ. Γ.Μ. η *Κυριακάκη Ελευθε-
ροτυπία* δημοσίευσε χάρτη όπου η Αλ-
βανία ονομάζεται Βόρειος Ήπειρος και
μάλιστα σε άρθρο για την αποχέτευση
των Ιωαννίνων!

Δ.Ψ.

ΗΔΟΝΙΚΑ ΚΟΥΛΟΥ(ΡΟ)ΒΑΧΑΤΑ

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΟΤΣΗ

Ουαί υμίν υποκριταί και φαρισαίοι... Που καπνίζετε ακόμη και τη φρίκη, όπως
αναδύεται από τη μακάβρια απαρίθμηση των πτωμάτων και την τρομολάγνα εφημερι-
διακή περιγραφή των φόνων. Που τροφοδεύετε με αίμα την αντιπολιτευτική σας πολε-
μική. Που σπκώνετε τους ώμους ότι δεν δεν είδατε, δεν ξέρετε, ουδέποτε γνωρίσατε
τον «εγκέφαλο της σατανικής σπείρας» — ενώ από σύμπτωση και μόνο δεν κάρησε πλάι
σας στα βουλευτικά έδρανα. Που ανατέμνετε ψυχρά την κοινωνία μας για να ανα-
καλύψετε παθογένειες, ερμηνεύομενες κατά το δοκούν... Που σπγματίζετε τη δίψα
για εύκολο κέρδος και άνομο πλουτισμό και δεν βρίσκετε παραδείγματα «κομπίνας»
πιο πρόχειρα τρανταχτά από τον τάδε καθηγητάκο, ή τον δεινά φαρμακοποιό, όταν
ξέρετε από πρώτο χέρι σε πόσο υψηλότερα επίπεδα οργιάζει η ρεμούλα — για να
παράσχει πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Που χρειάζεσθε, κάθε τόσο, ένα Γούκο
ή έναν Σταματελάτο για να λαμπρύνεται, εξ αναδιαστολής η δική σας εντιμότητα. Που
σπλιτεύετε όσα όρνια επέπεσαν στα δισεκατομμύρια των Τυπάλδων τόσο πιο αμείλι-
κτα, όσο αναγκαίο σας είναι να ξεκνέται με πόσα φαλκονερισμένα πώματα σωρεύ-
τηκαν. Που καμώνεστε ότι ανατριχιάζετε και σείς με το συγγερό δολοφονικό χέρι, ενώ
συνεργάζεστε, ευεργετούντες κι ευεργετούμενοι, και με συγγενούς δολοφόνους — με
«καθαρά», ωστόσο, χέρια, αθροδίζοντας και γαντοφορεμένους. Πού ανατρέχετε στον
μαυραγορίτη της κατοχής και τον σπεκουλαδόρο της δικτατορίας για να εξηγήσετε (και
να δικαιολογήσετε;) την γενικευμένη λοβιπούρα του μικρομεσαίωνα.

Για να αποστασιοποιηθείτε πλήρως και να μη διακινδυνεύει η ηθική συνοχή της
κοινωνίας μας θα ήταν, επί τέλους, πιο αποτελεσματικό να ξεθάψετε, μαζί με τα πώ-
ματα, και τις εγκληματολογικές θεωρίες του Καίσαρα Λομπρόζο. Ιατροδικαστές έχετε
πρόθυμους να μετρήσουν το κρανίο του Χρήστου Παπαδόπουλου και ν' αποφανθούν
επιστημονικά ότι γεννήθηκε εγκληματίας — άρα τίποτα και κανείς δεν φταίει...

Ε, λοιπόν, εγώ τον γνώρισα τον Χρήστο Παπαδόπουλο — και τον ξέρω καλά. Κον-
τοχωριανοί — από τα ρημαγμένα χωριά της Θεοσπρωτίας. Συμφοιτητές στη Νομική
Σχολή την πρώτη μετετεμφυλιακή δεκαετία — όταν ο Χρήστος προσωποποιούσε την
ανασφάλεια και τη μιζέρια εκείνης της περιόδου. Με παιδικά χρόνια σηματοδεδεμένα από
τη στέρηση, τις διώξεις και τις κακουχίες, κλειστός και μονόκνωτος, ο Χρήστος αγόραζε
με «ρεφενέ» των φίλων του τα φάρμακα για το άσθμα του. Σπούδασε και δούλεψε —
πρώτα στα μωσαϊκά, αργότερα δικαστικός κλητήρας. Και πάλι δύσκολα τάφερνε βόλτα.
Από τότε ίσως χρονολογείται και η πρώτη μικροκομπίνια του: εξασφάλισε το εθνικό
του δίνοντας εξετάσεις για κάποιον άλλο συμφοιτητή — που με το αγορασμένο πτυχίο
εισήλθε στην κοινωνία των ευποληίτων. Συναγωνιστές, στη νεολαία της ΕΔΑ — τα
ταραγμένα χρόνια της ΕΚΟΦ και των μεγάλων φοιτητικών κινητοποιήσεων. Τις πρώτες
εβδομάδες της δικτατορίας ο Χρήστος μου παρέσχε άσυλο και μαζί δουλέψαμε στο
σπίτι του, μερικές μέρες, τον πρώτο πολύγραφο της αντίστασης — για να τυπωθεί η
«Νέα Ελλάδα» του Πατριωτικού Μετώπου. Τα τελευταία χρόνια της δικτατορίας και τα
πρώτα της μεταπολίτευσης δεν ακολουθείται η «αναθεωρητής» — τον θέλγει περισσό-
τερο το ορθόδοξο ΚΚΕ. Μαζί του πολιτεύεται στα δημοτικά της Ν. Χαλκιδίδας ως το
1981 που κάπου χάλασε το παζάρι με το ΠΑΣΟΚ και δεν βγήκε βουλευτής — τα λεφτά
που έδωσε έφταναν μόνο για δημαρχιλίκι.

Δεν είναι, έτσι, ο Χρήστος Παπαδόπουλος ένα τέρας αναδυόμενο από τον κοινω-
νικό βόρβορο. Είναι κάποιος ανάμεσά μας. Κάποιος από μας.

Από το σοκ αυτής της παραδοχής προβάλλει το ερώτημα: Πώς γίνεται, τάχα, ένας
επί δεκαετίες αγωνιστής, γαλουχημένος με τα ανθρωπιστικά, υποτίθεται, ιδεώδη της
Αριστεράς, να μεταβληθεί (στο βαθμό που βεβαιώνουν όσα του καταμαρτυρούν) σε
κυνικό και συγγερό εγκληματία;

Περισσότερο από τη μεταδικτατορική πολιτική πρακτική του, που αποκαλύπτει προ-
σωπικές φιλοδοξίες κι επίμονο φλερτ με την εξουσία, κάπ απ' όσα είπα στους δημοσιο-
γράφους, σθεροδέσμιος τώρα ο Παπαδόπουλος, ίσως δίνει το κλειδί για κάποια εξή-
γηση: «Αν πιστέψουμε ότι έγιναν δολοφονίες κι εξαγοράστηκαν ιατροδικαστές και
συμβολαιογράφοι, τότε τι πρέπει να υποθέσουμε; Ότι όλα είναι σάπια; Ποιος είμαι
εγώ που σκοτώνω κι εξαγοράζω, ο Αλ Καπόνε;»

Ρητορικά τα ερωτήματα — κι εν μέρει απειλητικά για την έκταση που μπορούν να
πάρουν οι ανακρίσεις... Ο Παπαδόπουλος ξέρει καλά ότι «όλα είναι σάπια» και ότι δεν
χρειάζεται να είναι ο Αλ Καπόνε για να εξαγοράσει ιατροδικαστές και συμβολαιο-
γράφους, δικηγόρους κι αστυνομικούς, κρατικά όργανα και κομματικά στελέχη.

Από τη στιγμή, που αποφάσισε ότι οι αιώνιες ανθρωπιστικές αξίες (το δικαίωμα στη
ζωή, στην ευτυχία, στην ελευθερία) ισχύουν μόνο για τους ιεραπόστολους της επανά-
στασης και ότι θέλει να ανεληχθεί και αναδειχθεί σε μια κοινωνία όπου βασιλεύουν η
βία και ο άγριος ανταγωνισμός, η απληστία, η υποκρισία κι ο φιλοτομαρισμός, σε μια
κοινωνία όπου υπέρτατη αξία είναι το κέρδος και όπου η ρεμούλα επιβραβεύεται, αν
δεν εκτρέφεται, στη θαλπωρή της εξουσίας, το πρόβλημα γι' αυτόν ήταν απλώς η επι-
λογή των μέσων. Επέλεξε τα πλέον ανορθόδοξα κι απεχθή.

Να ξαναθυμηθούμε εκείνο του Φασμίντερ ότι η εξουσία δίνει μεγαλύτερη πδονή
κι από το κέρδος (φαντάσου ο συνδυασμός τους). Οι φιλήδονοι ερασιτέες — έστω
ερασιτέες — της Κίρκης εξουσίας, που αλλοιώνει συνειδήσεις, διαστρέφει χαρακτήρες
και απανθρωποποιεί είναι οι τελευταίοι, που θα μπορούσαν να παραστήσουν τους τι-
μητές σε φαινόμενα συνταρακτικά των τελευταίων ημερών, όπως η μακάβρια «Εταιρία
Δολοφόνων» και τα κουλου(ρο)βάχατα των Σταματελάτων...

ΔΕΝ ΦΑΙΝΕΤΑΙ να υπάρχει καμιά σοβαρή αμφιβολία πως με την ευκαιρία του 12ου Συνεδρίου μια σιωπηλή αλλά αποφασισμένη εσωκομματική πάλη άρχισε να εκτυλίσσεται στις γραμμές του ΚΚΕ, σε σημείο που για πρώτη φορά μετά το '74 οι αναμενόμενες ομόφωνες αποφάσεις του Συνεδρίου είναι πιθανό να κρύβουν μια πραγματικότητα εντελώς διαφορετική.

Το κείμενο που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος του Σχολιαστή («ΚΚΕ: προσαρμογή και αντιπαράθεση») είναι πράγματι κατατοπιστικό ως προς το γεγονός της διαπάλης αυτής καθαυτής. Το ζήτημα ωστόσο του πώς ερμηνεύεται αυτή η πάλη γραμμών στο σημερινό ΚΚΕ είναι αρκετά πιο σύνθετο και συναρτάται με τον τρόπο που εκτιμά κανείς την πορεία αυτού του κόμματος από τη διάσπαση του 1968 και μετά.

Όπως θα εξηγηθεί στη συνέχεια, είναι το τυπικό τέλος αυτής της ιστορικής διάσπασης που κατά την άποψη του υπογράφοντος προκαλεί τους σημερινούς τριγμούς στο οικοδόμημα που θεμελιώθηκε πάνω σε κείνη την πραξικοπηματική 12η Ολομέλεια.

Κόμμα ή ιδεολογικός μηχανισμός;

Το ΚΚΕ ανδρώθηκε και απέβαλε το πρόσφυμα «εξωτερικού» στηριγμένο σε μεγάλο βαθμό στα αλληπάλληλα δεξιού χαρακτήρα λάθη που του πρόσφερε ταπεινά η «άλλη πλευρά». Η ταύτιση του αιτήματος της ανανέωσης, αλλά και κάθε κριτικής διάθεσης απέναντι στην ηγεσία ή την ΕΣΣΔ, με την ολοφάνερη δεξιά πολιτική του ΚΚΕ εσωτ. υπήρξε ένα πανίσχυρο όπλο, με τη βοή-

θεια του οποίου η ιθύνουσα ομάδα του ΚΚΕ κατάφερε να ενσωματώνει διαδοχικά σημαντικές μερίδες ελλήνων αριστερών, μέχρι την συντριπτική του επικράτηση.

Το ζήτημα είναι (και έχει μεγάλη σημασία αν θέλουμε να ερμηνεύσουμε τα σημερινά προβλήματα του ΚΚΕ) πως η προσδεδειγμένη αυτή ενσωμάτωση της ελληνικής αριστεράς δεν γινόταν από έναν μαχόμενο πολιτικό οργανισμό, αλλά πιο πολύ από έναν ιδιότυπο «ιδεολογικό μηχανισμό». Ουδέποτε το ΚΚΕ στήριξε τον αγώνα του για επικράτηση στην παράλληλη ανάπτυξη του λαϊκού κινήματος. Αντίθετα πολλές φορές (σχεδόν πάντα) συγκρούστηκε με τα πιο δυναμικά αναπτυσσόμενα κινήματα (εργοστασιακός συνδικαλισμός 1974 — κίνημα φοιτητικών καταλήψεων 1980, κλπ.). Και πολύ συχνά αποκλειστικός στόχος των οργανώσεων του ήταν η μαζικοποίηση στη βάση της «ιδεολογικής καθαρότητας» αντί για την ανάπτυξη πολιτικής δραστηριότητας. Οι παρατηρήσεις αυτές μπορεί να μοιάζουν αφορισμοί σε μερικούς ή κοινοτοπίες σε κάποιους άλλους, εξηγούν όμως γιατί το ΚΚΕ την επαύριο της οριστικής του επικράτησης βρέθηκε να μην ξέρει τι να κάνει «με το δέρμα της τίγρης που μόλις σκότωσε».

Η αναγκαιότητα της πολιτικής

Η ίδια ιδεολογικού χαρακτήρα συγκρότηση που τόσο βοήθησε το ΚΚΕ να επικρατήσει στη διαμάχη του με το άλλο ΚΚΕ, άρχισε να γίνεται τροχοπέδη όταν μετά τις εκλογές του '81 αναδείχτηκε μοναδικός εκπρόσωπος της Αριστεράς στη Βουλή. Και μάλιστα, απέναντι σε μια Κυβέρνηση που ενσωμάτωνε αλυσιδωτά όχι μόνο τους

οριακούς ψηφοφόρους του, αλλά ακόμη τα συνθήματα και τα σύμβολά του.

Η αμηχανία του ΚΚΕ απέναντι στην Αλλαγή του ΠΑΣΟΚ. Η εξάντληση της κριτικής του στην προσθήκη του επίθετου «πραγματική». Το μορατόριουμ στον εργατικό χώρο και οι επικλήσεις του συντροφικού Πανομαριόφ. Με δυο λόγια η πολιτική ανυπαρξία του ΚΚΕ σ' όλη τη διάρκεια της πρώτης τετραετίας του ΠΑΣΟΚ, το οδήγησε όχι μόνο να μην εισπράξει κάτι από την εκλογική φθορά του κυβερνώντος κόμματος, αλλά αντίθετα να συμμετάσχει και το ίδιο σ' αυτή τη φθορά. Στις ίδιες εκλογές του 1985 ο Λεωνίδας Κύρκος ξαναπαίρνει στη Βουλή, αποφασισμένος όμως όσο ποτέ να δώσει ένα τέλος στη διάσπαση της Αριστεράς που σηματοδοτούσε ο τίτλος του ΚΚΕ εσωτ.

Εδώ κάπου, λίγο πριν ή λίγο μετά, βρίσκεται το σημείο καμπής στην πολιτική του ΚΚΕ. Ο Μίμης Ανδρουλάκης στο περίφημο άρθρο του για τα αποτελέσματα των εκλογών, εκλογικεύει τη διαμάχη ανάμεσα στον ιδεολογισμό και την πολιτική πρακτική σαν αντίθεση γενεών. Και, το σπουδαιότερο, το ΚΚΕ αρχίζει δειλά-δειλά να εμφανίζει μια αυτόνομη πολιτική, που επικυρώνεται συμβολικά και με ιδιαίτερη έμφαση στην ιστορική τομή του δεύτερου γύρου των τελευταίων δημοτικών εκλογών.

Το γεγονός ωστόσο είναι πως δεν αρκεί η πρόθεση για να ασκηθεί πολιτική. Χρειάζεται στρατηγική και τακτική, έννοιες χαμένες σε λαθρινόφονο ιδεολογισμού όλα αυτά τα χρόνια. Η πρόσφατη αναδιπλωση πάνω στην πιο κρίσιμη φάση του εργατικού κινήματος αποδεικνύει περίτρανα πως το παλιό εξακολουθεί να επιβιώνει μέσα στο καινούριο. Η τομή όμως έχει γίνει. Και

ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΧΑΜΗΛΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΗΣΥΧΙΑ

Ο ΣΟ ΠΛΗΣΙΑΖΕΙ η μέρα που θα αρχίσουν οι εργασίες του 12ου Συνεδρίου του ΚΚΕ τόσο πληθαίνουν και γίνονται πιο έντονα τα στοιχεία των διεργασιών που συντελούνται στο εσωτερικό αυτού του κόμματος. Ταυτόχρονα είναι φυσικό να μεγαλώνει και το ενδιαφέρον των πολιτικών παρατηρητών γύρω από αυτές τις διεργασίες και ακόμα πιο φυσιολογικό να γίνονται προσπάθειες να δοθούν και κάποιες ερμηνείες γι' αυτά που συμβαίνουν στο ΚΚΕ. Βέβαια, το σίγουρο είναι ότι ορισμένα συμπεράσματα για την τελική διαμόρφωση συσχετισμών και ισορροπιών στο εσωτερικό του ΚΚΕ, θα είναι δυνατόν να θγουν μετά τη δημοσίευση των ντοκουμέντων του Συνεδρίου. Από τώρα όμως είναι δυνατό κάποια πρώτα συμπεράσματα να βγάλει κανείς από τα στοιχεία που μέχρι τώρα υπάρχουν και που είναι αρκετά:

Ο προσυνεδριακός διάλογος

Πολλή συζήτηση γίνεται αυτόν τον καιρό τόσο μέσα στο ΚΚΕ, όσο και στον περίγυρό του για το 12ο Συνέδριο, για τις θέσεις της Κ.Ε., για τα «νέα» και τα «παλιά», για τα «σύγχρονα» και τα «απολιθωμένα». Όλα αυτά αποκτούν περισσότερο ενδιαφέρον αν τα συνδυάσει κανείς με τον άχρωμο και άτονο χαρακτήρα που έχει, μέχρι τώρα τουλάχιστον, ο προσυνεδριακός διάλογος. Αυτό ακριβώς το πρόβλημα, ο πολύ χαμηλός προβληματισμός δηλ., πάνω στα πολιτικά ζητήματα, φαίνεται να απασχολεί πολύ έντονα τις οργανωμένες δυνάμεις του ΚΚΕ. Βέβαια το φαινόμενο δεν είναι καινούργιο. Αυτή η πραγματικότητα όμως δεν φτάνει από μόνη της για να ερμηνευτεί το φαινόμενο του τόσο χαμηλού προβληματισμού. Και αυτό γιατί δεν είναι μυστικό, ότι πέρα

από τις παραδοσιακές διαδικασίες και μηχανισμούς του ΚΚΕ (συνδιασκέψεις, συνελεύσεις, Αχτιδικές επιτροπές κ.α.) όπου συζητούνται επίσημα οι θέσεις, στο περιθώριο αυτής της προσυνεδριακής δραστηριότητας, στα «κομματικά πηγαδάκια» που λένε, αναπτύσσεται και προβληματισμός και ανησυχίες αλλά και διαφορετικές απόψεις εκφράζονται.

Κατά τη γνώμη μας λοιπόν, αυτός ο χαμηλός προβληματισμός, αυτή η σιωπή που εμφανίζεται στα πλαίσια του επίσημου προσυνεδριακού διαλόγου από τις στήλες του *Ριζοσπάστη* και της *ΚΟΜΕΠ*, αλλά και στις εσωκομματικές διαδικασίες, όπως πληροφορούμαστε, δεν είναι τόσο συνέπεια, αυτή τη φορά τουλάχιστον, έλλειψης σκέψης και προβληματισμού. Κατά τη γνώμη μας οφείλεται στην ενστικτώδικη αντίδραση της πλειοψηφίας των μελών και των στελεχών σε μια πραγματικά πρωτόγονη και οργανωτιστική λογική που αρκετές φορές τον τελευταίο καιρό έχει εκφραστεί από ανώτατα καθοδηγητικά στελέχη του ΚΚΕ μέσα σε κομματικά σώματα.

Είναι η λογική που επίσημα εκφράστηκε στη συνέντευξη του μέλους του Π.Γ.Κ. Τσολάκη στον *Ριζοσπάστη* και που με λίγα λόγια λέει ότι, όποιος βλέπει τα πολιτικά ζητήματα, ιδιαίτερα αυτά που αφορούν την ταχτική του Κόμματος με έναν διαφορετικό τρόπο από ό,τι ο κεντρικός πολιτικός νους του Κόμματος, τότε α) έχει άγνοια, β) δεν έχει διαβάσει και μελετήσει καλά τις θέσεις, γ) δεν τις έχει κατανοήσει. Η λογική αυτή είναι φυσικό να οδηγεί στην αντίληψη ότι όποιος εκφράζει διαφορετική γνώμη πάνω σε κάποια βασικά πολιτικά ζητήματα δεν μπορεί να συμμετέχει στα καθοδηγητικά όργανα. Λογική που εκφράζεται συχνά τον τελευταίο καιρό από καθοδηγητικά στελέχη. Φυσική συνέπεια των παραπάνω είναι αρκετά στελέχη να διστάζουν ή να

αποφεύγουν εντελώς να πουν τη γνώμη τους, μήπως και ξεφύγουν από τα επιτρεπτά όρια. Αυτό το τελευταίο σαν γεγονός, προβληματίζει αρκετά, ψάχνεται μπορεί να πει κανείς από ορισμένους στο ΚΚΕ, απ' ό,τι φαίνεται από κάποια γραπτά, όπου «δειλά» και μακριά από την ουσία του, θίγεται το πρόβλημα. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός και αυτό σχετίζεται άμεσα με τα παραπάνω, ότι τα βασικά στελέχη του ΚΚΕ δεν συμμετέχουν στον προσυνεδριακό διάλογο. Αποφεύγουν να εκτεθούν στον κίνδυνο να εκφράσουν κάποια άποψη.

Από πληροφορίες που υπάρχουν, οι θέσεις της ΚΕ γενικά γίνονται αποδεκτές σε ό,τι αφορά τις ψηφοφορίες, με πολύ λίγες εξαιρέσεις. Ωστόσο, είναι γνωστό ότι την ίδια στιγμή που γίνονται τυπικά αποδεκτές οι θέσεις, στο περιθώριο αυτών των τυπικών διαδικασιών η αμφισβήτηση μεγαλώνει. Το βέβαιο όμως είναι ότι αυτή τη σιωπή, αυτή την τυπική αποδοχή, κανένας δεν μπορεί να την οικειοποιηθεί από τους πρωταγωνιστές της διαπάλης μέσα στο ΚΚΕ. Αυτή η σιωπή όμως σε αρκετές περιπτώσεις οδηγεί σε αποστρατείες, παραιτήσεις και σε ορισμένες άλλες σε καταστάσεις έντονα εκρηκτικές που τελικά βέβαια δεν λύνουν τα προβλήματα, αντίθετα μάλιστα, μπορεί να πει κανείς τα οξύνουν.

Η αντίθεση δυναμώνει

Τόσο τα παραπάνω χαρακτηριστικά αλλά και συνολικά η προσυνεδριακή δουλειά του ΚΚΕ έφεραν στην επιφάνεια όλη την αντίθεση των πολιτικών του επιλογών. Η αντίθεση αυτή μπορεί να γίνει αντιληπτή τόσο από τις θέσεις του ΚΚΕ, αλλά ταυτόχρονα και από την τρόπο που το αντιμετωπίζει η άρχουσα τάξη.

Μετά τα τόσα θετικά σχόλια και τους επαίνους από αστούς παράγοντες και το σύνολο σχεδόν του αστικού τύπου, που ακούστηκαν και γράφτηκαν για τα «ανοίγματα» και τους «εκσυγχρονισμούς» που τόλμησε το ΚΚΕ με τις θέσεις της ΚΕ, έρχεται η συγκέντρωση στο στάδιο Ειρήνης και Φιλίας και αλλάζει κάπως τα πράγματα. Οι απαντήσεις που έδωσε ο Γ.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ κ. Φλωράκης σε ορισμένα ερωτήματα και απορίες που διατυπώθηκαν σε ανίσχυρο τόνο, έδειξαν ότι μαζί με τα «ανανεωτικά» ανοίγματα, που ο αστικός τύπος τα χρεώνει στην επίδραση και στις «επεξεργασίες» του κ. Ανδρουλάκη, γίνονται ταυτόχρονα και «επικλήσεις» προς τη «Μαρξιστική Ορθοδοξία» την «κομματική κα-

από τη στιγμή που συνειδητοποιείται η αναγκαιότητα της αυτόνομης πολιτικής παρέμβασης είναι αναπόφευκτο να εμφανιστούν και οι πρώτες πολιτικές διαφωνίες.

Οι σημερινές αντιθέσεις

Είναι γεγονός πως οι παράλληλες εξελίξεις στην ΕΣΣΔ διευκολύνουν αντικειμενικά τις αλλαγές στη φυσιογνωμία του ΚΚΕ. Θα 'ταν όμως λάθος να αποδοθούν η στροφή εν εξελίξει, είτε οι αντιθέσεις που αναπτύσσονται σήμερα στο ΚΚΕ σε εξωτερικά αίτια, όταν υπάρχει μια προφανής εσωτερική δυναμική. Εξάλλου η συμπαθεια της ΕΣΣΔ στον «ειρηνιστή» Παπανδρέου, όχι μόνο δεν άλλαξε με τον Γκορμπατσώφ, αλλά αντίθετα έγινε ακόμα πιο θερμή, τον καιρό ακριβώς που το ΚΚΕ έκθε τις γέφυρες με το ΠΑΣΟΚ.

Οι σημερινές αντιθέσεις στο ΚΚΕ δεν είναι ανάμεσα σε γκορμπατσοφικούς και μη, παρόλο που σε κάποιο επίπεδο δυνατόν να υπάρχουν και τέτοιες ομαδοποιήσεις. Η κυρίαρχη αντίφαση στο σημερινό ΚΚΕ είναι πως ενώ έχει συνειδητοποιηθεί η ανάγκη αυτόνομης πολιτικής παρέμβασης, δεν υπάρχει η δυνατότητα να χαρακτηί μια πειστική στρατηγική. Έτσι οι μεν υποστηρικτές του «νέου πνεύματος» ψάχνουν με αγωνία να συμβαλέψουν κάτι από την περιφρονημένη μέχρι πρόσφατα εμπειρία των δυτικοευρωπαϊκών κομμάτων, που όλα αυτά τα χρόνια αντιμετώπιζαν πραγματικά προβλήματα και όχι δεξιούς αναθεωρητές. Ενώ οι στυλοβάτες της ορθοδοξίας (με παράδοξα «μαοϊκό» θα 'λεγε κανείς τρόπο) κατακεραυνώνουν ως αναθεωρητική κάθε απόπειρα προσαρμογής στη γραμμή του «ειρηνικού δρό-

ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Κ.Κ.Ε. ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

μου», που από το 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ και μετά είναι κοινός τόπος για τα περισσότερα κομμουνιστικά κόμματα.

Η πραγματική δυσκολία είναι ότι ούτε η «ιδεολογική καθαρότητα», ούτε οι αποτυχημένες ρετσέτες του ευρωκομμουνισμού μπορούν να δώσουν λύση στη στρατηγική αδυναμία της Αριστεράς. Και αυτή η γενικότερη και παγκόσμια κρίση στρατηγικής άρχισε πια να γίνεται αισθητή και στο χώρο του ΚΚΕ. Γιατί ούτε οι εμπνευστές της μπορούν να προσδώσουν κάποιο ουσιαστικό περιεχόμενο στην «Αλλαγή με κατεύθυνση το Σοσιαλισμό» (που σαν σύλληψη πρέπει να οφείλει πολλά στο «ποδήλατο» του Λ. Κύρκου), ούτε οι αντίπαλοί της είναι

σε θέση να επεξεργαστούν κάποια εναλλακτική πολιτική, πόσο μάλλον που τα σοβιετικά τάνκς είναι τόσο μακριά όσο ποτέ.

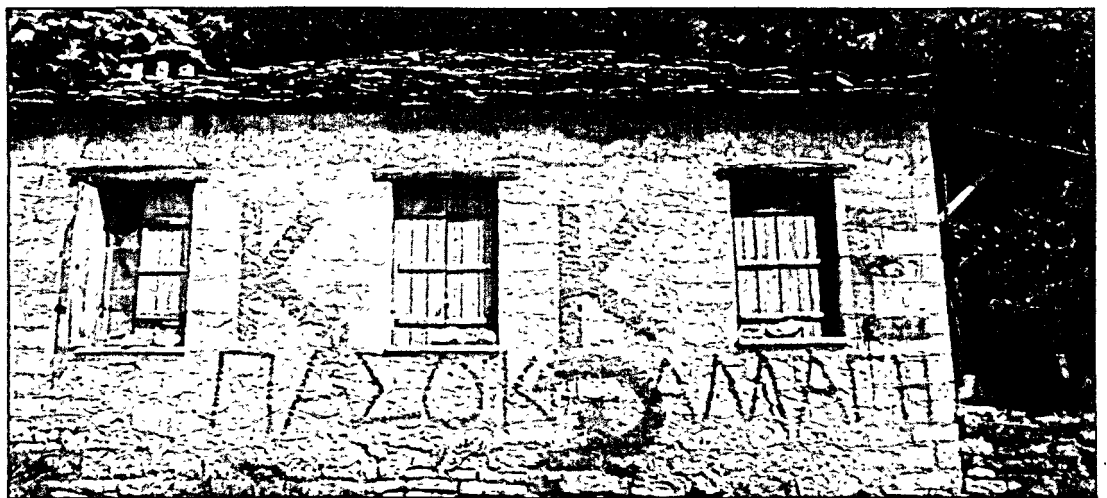
Έτσι το ΚΚΕ θα βγει από το 12ο Συνέδριο με τις αντιφάσεις του ακέραιες. Αυτό όμως καθόλου δεν σημαίνει ότι δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει θραχυπρόθεσμα όσους ελιγμούς είναι απαραίτητοι για να διατηρήσει ή και να αυξήσει τις δυνάμεις του μέσα πάντα στο κοινοβουλευτικό παιχνίδι. Στο μεταξύ, οι αντιθέσεις θα ωριμάζουν και ίσως να είναι το 13ο Συνέδριο που θα αποδειχτεί τελικά σημαδιακό...

Κώστας Βουρνάς

θαρότητα». Αυτό φάνηκε από τις αναφορές του Γ.Γ. στη «Δικτατορία του Προλεταριάτου» κ.ά, που θεωρούνται σημεία αντιπαράθεσης ανάμεσα στους «ορθόδοξους» και τους «ανανεωτικούς». Οι αναφορές αυτές, μαζί και η σημαντική απήχηση που είχαν στο κοινό, έδειξαν ότι όσο πιο έντονες θα είναι οι προσπάθειες για «νέους εκσυγχρονισμούς» αυτών που επιθυμούν την «προσαρμογή» του ΚΚΕ τόσο πιο έντονη θα γίνεται η ανάγκη συνεχούς επιθεταίωσης για την προσηλωση στις αρχές της «Μαρξιστικής Ορθοδοξίας».

Αυτοί λοιπόν που πρόβλεπαν και υπόσχονταν ακόμα, εξελίξεις ραγδαίες, αλλαγές σημαντικές, και εκσυγχρονισμούς, πολλούς εκσυγχρονισμούς, στον πολιτικό λόγο του ΚΚΕ, φαίνεται ότι δεν θα μπορέσουν να είναι απόλυτα συνεπείς με τις υποσχέσεις τους. Ο αστικός τύπος την επαύριο κιόλας της συγκέντρωσης, χωρίς να χάσει καθόλου καιρό εξαπέλυσε την επίθεσή του, κατευθύνει την κριτική του στα «καυτά» αυτά σημεία, χωρίς να αφήνει καθόλου περιθώρια για ψευδαισθήσεις. Φαίνεται καχύποπτος, δύσπιστος, απέναντι στα ανανεωτικά θήματα του ΚΚΕ, αλλά και στους εμπνευστές τους. Επαναδιατυπώνει το ερώτημα αν και κατά πόσο είναι ώριμο το ΚΚΕ για παρόμοιους εκσυγχρονισμούς. Κατά τη γνώμη μας βέβαια, η ουσία του ζητήματος είναι αλλού. Η άρχουσα τάξη ενδιαφέρεται και πολύ μάλιστα την απασχολεί το κατά πόσο είναι ώριμο το ΚΚΕ να πάρει μέρος στο πολιτικό παιχνίδι, με τους δικούς της κανόνες βέβαια, και αν δεν είναι, πώς θα πιεστεί και με ποιους τρόπους θα «δοθηθεί» να ωριμάσει.

Μετά από λίγες μέρες το σκηνικό άλλαξε πάλι. Στο «συμπόσιο» που διοργάνωσε το ΚΚΕ για τις Δημόσιες Επιχειρήσεις γίνεται μια σοβαρή προσπάθεια να φανεί ότι τα ανανεωτικά ανοίγματα του ΚΚΕ δεν είναι κάτι το τυχαίο, αλλά αντίθετα κάτι που πατάει γερά στα πόδια του και ότι η επίδραση των «ανανεωτικών» στην ηγεσία του ΚΚΕ είναι συνεχής, σταθερή και αποτελεσματική. Στην ομιλία που έκανε ο κ. Ανδρουλάκης, με τον κίνδυνο να προκαλέσει πολλές διαμαρτυρίες αλλά και ένταση της σύγχυσης που ήδη υπάρχει στις γραμμές του ΚΚΕ, μίλησε καθαρά για «Μέτωπο διεύθυνσης και διαχείρισης» αναφερόμενος στην Αριστερά και τις «Κυβερνητικές της ευθύνες» μέσα στο αστικό σύστημα. Η αντίδραση του αστικού τύπου ήταν και πάλι άμεση, με τη διαφορά ότι αυτή τη φορά ήταν ενθουσιαστική και πρόσβαλλε πλατιά τις «σύγχρονες» αυτές απόψεις σαν νέα στοιχεία της ωριμότητας του ΚΚΕ.

Η αντίθεση που φαίνεται από τα παραπάνω είναι δυνατό σε ζητήματα θεωρητικά και πολιτικά-ιδεολογικά να εμφανίζεται έτσι. Στην καθημερινή πολιτική πρακτική όμως τα πράγματα αλλάζουν. Εκεί παίρνει άλλες σημαντικές διαστάσεις, που φτάνουν στην αμηχανία και την μοιρολατρία ακόμα. Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης Ελληνο-Τουρκικής κρίσης, αποδείχθηκε για το ΚΚΕ, ότι οι επίπονες προσπάθειες για ισορροπία απέναντι σε όλους, που καταβάλλει, μοιραία το οδηγούν σε πολιτική αμηχανία, δισταγμό να εκφράσει υπεύθυνη γνώμη για το τι συμβαίνει και πολύ περισσότερο για τι είναι πιθανότερο να συμβεί. Τέτοιες όμως στιγμές είναι που θα μπορούσε με το πολιτικό του βάρος και έξω από ισορροπίες, να οξύνει το πολιτικό κριτήριο των μαζών, οπότε και ο πανικός θα ήταν μικρότερος και μικρότερης έντασης η επίθεση στα σουπερμάρκετ και περισσότερο «πολιτική» η παρακολούθηση του «κλεισίματος» και του «ανοίγματος» των αμερικάνικων βάσεων.

Η τελική ευθεία

Οι παραπάνω επισημάνσεις, οι σχετικές με τον τρόπο που αντιδρά ο αστικός τύπος στα όσα συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της προσυνεδριακής δουλειάς του ΚΚΕ, βοηθούν να γίνει κατανοητό, ότι το κόμμα αυτό είναι αντικείμενο εξέλιξης των εσωτερικών του αντιθέσεων, αλλά και των εξωτερικών πιέσεων που δέχεται. Τα τε-

λικά ντοκουμέντα του Συνεδρίου θα δείξουν την πορεία της σχέσης αντιθέσεων και πιέσεων.

Κατά τη γνώμη μας πάντως οι εκσυγχρονισμοί αλλά και οι όρκοι στη Μαρξιστική ορθοδοξία είναι δύσκολο να παρθούν πίσω ή να ξεπεραστούν. Μάλλον δηλαδή δεν πρέπει να επιχειρηθούν εκσυγχρονισμοί πάνω σε αυτά τα σημεία, δεν φαίνεται και τόσο απλό το ζήτημα. Αντίθετα σε άλλα ζητήματα είναι δυνατό να δούμε να πραγματοποιούνται σοβαροί εκσυγχρονισμοί. Δεν είναι τυχαίο ότι ασκείται μια σοβαρή πίεση γύρω από τα ζητήματα εκδημοκρατισμού στις συνθήκες της αλλαγής και του σοσιαλισμού. Είναι ζητήματα που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση γενικότερων εκσυγχρονισμών και πιστεύουμε ότι έχει σημασία να αποσπαστούν γι' αυτούς, κάποια «έγκυρα» πιστοποιητικά προσαρμογής. Και αυτό γιατί τέτοια ζητήματα έχουν σχέση με την άμεση πολιτική πρακτική ενώ τα προηγούμενα έχουν να κάνουν περισσότερο με τη θεωρία. Βέβαια, τέτοια ζητήματα δεν μπορούν να θεωρηθούν μονόδρομος, μια και η επιμονή σε αρχές σαν τη «δικτατορία του προλεταριάτου» δεν αφήνουν περιθώρια ελπίδων. Γι' αυτό όσο πλησιάζει το Συνέδριο, όσο η τελική ευθεία φθάνει στο τέλος της, τόσο θα δυναμώνει η αντίθεση, τόσο σε επίπεδο πολιτικής πρακτικής θα μεγαλώνει η αμηχανία. Είναι γνωστό όμως και αρκετά βέβαιο, ότι με τις ισορροπίες δεν λύνεται η αντίθεση. Απλά, για ένα διάστημα μπορεί να συγκαλυφθεί, αργότερα όμως θα παρουσιάζεται ακόμα πιο δυναμωμένη.

Θ.Γ.Φ.

Η ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ που πήρε το «Συνέδριο της Άνοιξης» ήταν κατά κοινή ομολογία πρωτοφανής. Όχι μόνο στις εφημερίδες, αλλά και στα κρατικά μέσα ενημέρωσης η κάλυψη ήταν κάτι παραπάνω από εντυπωσιακή. Οι ερμηνείες βέβαια διχάζονται και μένει να αποδειχτεί στο μέλλον αν αυτό το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του τύπου και της κυβέρνησης κρύβει κάποιο πολιτικό υπολογισμό... Εμείς θα περιοριστούμε να σχολιάσουμε ορισμένα στοιχεία που έμειναν στο πριθώριο των συζητήσεων και του προβληματισμού.

Η «Ελληνική Αριστερά» και η εξουσία

Ήταν πράγματι ένα ανοιξιάτικο Συνέδριο. Με τα χρώματα του ουράνιου τόξου στη μεγάλη αίθουσα, με τα παράλληλα τμήματα και τα αδιάκοπα πηγαινε-έλα. Μια φαντασμαγορία έκτακτα σχεδιασμένη, με οράματα εξουσίας και νεφελώδεις συνασπισμούς.

Αλλά όπως συμβαίνει πάντα στις μεγάλες παραστάσεις, αμελίκτο παραμονεύει το ερώτημα: Τι θα απομείνει από τη μαγεία μόλις σβήσουν τα φώτα; Μόλις αλλάξουν οι ταμπέλες και αφού βολευτούν, όσοι βολευτούν, στα καινούργια τους γραφεία; Άγνωστον.

Ή μάλλον εύκολα αναγνωρίσιμο. Συνασπισμός εξουσίας μείον ΚΚΕ ισον ΠΑΣΟΚ, όπως θα 'λεγε κά-

ποιος δύσπιστος: Ή περίπου. Γιατί, όπως γράφαμε και σε παλιότερα τεύχη του *Σχολιαστή*, υπάρχει πάντα εκείνη η τάση του τέως ΚΚΕ εσωτ. που αποβλέπει στην προσέγγιση με το ΚΚΕ μάλλον παρά με το ΠΑΣΟΚ.

Για την ώρα την πρωτοβουλία στο θέμα των συμμαχιών την έχει πάντα (αποκλειστικά θα 'λεγε κανείς) ο Λεωνίδας Κύρκος, διακηρυγμένος στόχος του οποίου είναι να αποτελέσει ο νέος φορέας την συγκολλητική ουσία ενός συνασπισμού που θα περιλάβει και το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ. Όμως τα όνειρα δύσκολα γίνονται πραγματικότητα. Κι αν όλα σήμερα (και ιδίως η απλόχερη προβολή του Συνεδρίου από την τηλεόραση), δείχνουν ότι στο ουράνιο τόξο της «Ελληνικής Αριστεράς» κυριαρχεί το πράσινο χρώμα, δεν υπάρχει αμφιβολία πως πολλά από τα στελέχη του τέως ΚΚΕ εσωτ. διατηρούν την ελπίδα πως το ειδύλλιο με τη σημερινή εξουσία (αλλά και τους περισσότερους από τους επώνυμους ανένταχτους) θα αποδειχτεί τελικά προσωρινό. Και μετά το τέλος του η λεωφόρος της συμπάραταξης θα περιμένει πάντα ανοιχτή.

Το φραξιονιστικό ντοκουμέντο που παρουσιάστηκε στο τελευταίο τεύχος του *Σχολιαστή* (όπως και στο *Αντή*) είναι ενδεικτικό για το γεγονός πως η φιλική προς το ΚΚΕ ομάδα του νέου κόμματος της «Ελληνικής Αριστεράς» δεν θα παραδώσει εύκολα

τα όπλα. Εξάλλου από τους φιλόδοξους στόχους που είχαν προγραμματίσει από τον Οκτώβρη του 1986 έχουν ήδη πετύχει τους περισσότερους. Ή μήπως όχι;

Ο πλουραλισμός και ο διάλογος

Θα 'ταν άδικος όποιος αμφισβητούσε το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου επικράτησε ελευθερία έκφρασης απόψεων μεταξύ των συνέδρων. Τα προβλήματα όμως αρχίζουν από 'κει και πέρα. Γιατί είναι γνωστό ότι σ' ένα πολιτικό-κόμμα η δημοκρατία δεν μετριέται μόνο με τη δυνατότητα της ελεύθερης γνώμης, αλλά και με το κατά πόσο αυτή η γνώμη μπορεί να συνδεστεί με άλλες, να διεκδικεί την πλειοψηφία και να γίνεται πολιτική γραμμή. Όμως εδώ είχαμε μια σειρά παράλληλους μονόλογους. Το συνέδριο δεν κατάληξε σε καμιά σύνθεση. Μόνο σ' έναν εσωτερικό συμβιβασμό της νέας ηγετικής ομάδας που είχε προκύψει ήδη από το σχηματισμό της Κεντρικής Π.Ο.Ε.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ομιλίες των συνέδρων στην κεντρική αίθουσα λειτουργούσαν περισσότερο σαν αναγκαία υποχρέωση που έπρεπε να διεκπεραιωθεί. Η ουσιαστική συζήτηση γινόταν στα «τμήματα» (όπου όμως η σύνθεση άλλαζε κάθε φορά), και φυσικά στους διαδρόμους. Μια ένδειξη τους είδους του διαλόγου αυτού είχαμε και από την έκδοση του περιοδικού «Άνοιξη» που κυκλοφόρησε σε δυο τεύχη για να καλύ-

Ο Νίκος Καράς υπήρξε μέλος του Γραφείου Εσωτερικού του ενιαίου ΚΚΕ, αναπληρωτής γραμματέας του μετά τη διάσπαση. Παραιτήθηκε διαφωνώντας με τις «διαδικασίες» ανάδειξης ηγεσίας που έγιναν το '72-'73. Μετά τη μεταπολίτευση αποχώρησε και τυπικά από το ΚΚΕ εσ. Το κείμενο που δημοσιεύουμε είναι απόσπασμα από το βιβλίο του που πρόκειται να κυκλοφορήσει σύντομα απ' τις εκδόσεις «Οδυσσεάς».

ΓΙΑ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ όμως πιο συγκεκριμένες τις παρατηρήσεις μας, είναι χρήσιμο να διερευνήσουμε το θέμα κι από μια άλλη σκοπιά: Υπάρχει, και ποιο είναι «το πραγματικό κίνημα που καταργεί την παρούσα κατάσταση πραγμάτων», το οποίο ο Μαρξ είχε ονομάσει κομμουνισμό, κομμουνιστικό κίνημα.

(Για όσους ενδιαφέρονται για την ονοματολογία, κομμουνιστικό με τη μαρξιστική έννοια, θα ονομαζόταν σήμερα το κίνημα που καταργεί την παρούσα κατάσταση κι όχι εκείνο που γεννήθηκε στην παρωχημένη κατάσταση πραγμάτων και εξακολουθεί να τροφοδοτείται με τις αντίληψεις εκείνης της εποχής. Πάντως η διαμάχη περί τον όρο έχει πραγματικό νόημα μόνον εφ' όσον, εκφράζει την πάλη των αντιλήψεων για δυο διαφορετικές επαναστάσεις, δυο διαφορετικών εποχών, και όχι την πάλη για την αυθεντική ερμηνεία ΤΗΣ επανάστασης.

Είναι χαρακτηριστική η εμμονή των εκπροσώπων της «χειραγωγούμενης επανάστασης στη λογική της πάλης των δυο κόσμων» για την οικειοποίηση του όρου. Στόχος τους είναι με βάση την επαναστατική κουλτούρα του ΧΘΕΣ, η ενσωμάτωση του επαναστατικού δυναμικού που παράγεται από ΜΙΑ από τις συνιστώσες της σημερινής επανάστασης, στα συμφέροντα και τη λογική του ανταγωνιστικού συστήματος των σημερινών παγκόσμιων κέντρων ισχύος. Το πρόβλημα δεν είναι μόνον ότι έτσι υπονομεύεται και αποπροσανατολίζεται το σημερινό εργατικό κίνημα. Το πρόβλημα είναι ότι αυτή η εμμονή, δρα παραμορφωτικά στις συνειδήσεις, σε συνθήκες όπου το ανέκδοτο της συνειδήσης το ύψος της κατανόησης των πραγματικών προβλημάτων και υπαρξιακών και εξανθρωπιστικών αναγκών του σημερινού κόσμου, αποτελεί την «υλική» βάση της επανάστασης για την αλλαγή του

Αυτή είναι η ιστορία μιας τάσης η οποία μετατρέπει ένα μεγάλο επαναστατικό ιδεολογικό κίνημα, που θέλει να είναι η κριτική έκφραση του πραγματικού γίνεσθαι

Η ΠΛΑΝΗ ΤΩΝ «ΑΝΑΝΕΩΤΩΝ»

ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΡΑ

στη σφαίρα της συνειδήσης, σε όργανο επιβολής μιας απόλυτης «αλήθειας» επί του γίνεσθαι εντάσσοντάς το τελικά στην ανταγωνιστική λογική ως αποϊδεολογικοποιημένο εργαλείο κρατικών συμφερόντων.

Αλλά αυτή είναι ταυτόχρονα και η ιστορία της πλάνης των «ανανεωτών» εκείνων, που αγνοώντας την πραγματική ουσία της ιδεολογικής πάλης, χαρίζουν ελαφρά τη καρδία έναν όρο, που όχι μονάχα είναι φορτισμένος για τις συνειδήσεις με την έννοια της ανατρεπτικής-ριζικής αλλαγής της ζωής, αλλά εκφράζει την ουσία του πραγματικού κινήματος στη σημερινή μεταβατική φάση που διανύουμε).

Ποια λοιπόν είναι η παρούσα κατάσταση και ποιο είναι το πραγματικό κίνημα που την καταργεί; Με τις παρατηρήσεις στα προηγούμενα κεφάλαια, προσπαθήσαμε να δώσουμε μια γενική απάντηση και στα δυο σκέλη του ερωτήματος. Μια πιο εμπεριστατωμένη ανάλυση, είναι ασφαλώς αναγκαία, για να θεμελιώσει μια επιστημονική γενίκευση, μια σύγχρονη θεωρία για την κίνηση της σημερινής κοινωνίας. Μια τέτοια ανάλυση θα αποκάλυπτε και άλλες πλευρές, βοηθώντας σε μια πληρέστερη ταξινόμηση των αντιτιθέμενων τάσεων που δρουν και διαμορφώνουν το σημερινό γίνεσθαι, την παγκόσμια κοινότητα.

Αλλά συνεχίζοντας τις παρατηρήσεις μας από τη σκοπιά αυτή, είναι χρήσιμο να κάνουμε ένα συσχετισμό του πραγματικού κινήματος με τις δυνάμεις εκείνες που από παράδοση εξέφραζαν ή ήθελαν να εκφράσουν στο πολιτικό πεδίο την «ανατρεπτική» δυναμική της κοινωνίας: θα λέγαμε τότε ότι: το πραγματικό κίνημα είναι

αυτό που εκφράζεται αυτονομημένο από Κόμματα, που ξετυλίγεται σε αντιπαλότητα με αυτά και τη λογική τους, παράγοντας ταυτόχρονα την «κρίση της Αριστεράς». Στο σημείο αυτό, δυο σχόλια:

1. Πολλοί κοινωνιολόγοι ή πολιτικολόγοι, απολογητές της συντήρησης, της «παρούσας κατάστασης», επιδίδονται με εμβριθεία στην ανάλυση της κρίσης της Αριστεράς που τελικά «την εξουδετερώνει», ενώ ταυτόχρονα παραδέχονται ότι οι κοινωνίες αυτές διέρχονται βαθιά κρίση με συνέπεια μια ολοένα διευρυνόμενη «αμφισβήτηση». Είναι φανερό ότι αυτή η αυτοϊκανοποίησή τους, θα μετριάζοταν φοβερά εάν έκαναν τον κόπο να αντιληφθούν ότι η ανατρεπτική ισχύς του πραγματικού κινήματος που εκφράζεται με αυτή την «αμφισβήτηση» είναι πολύ μεγαλύτερη από εκείνη που «εξουδετερώνεται».

2. Η παγκόσμια εκστρατεία κατά της τρομοκρατίας, και οι διεθνείς συμβάσεις που υπογράφονται από Ανατολή και Δύση, είναι φανερό ότι είναι δυσανάλογες με την έκταση των κρουσμάτων τρομοκρατίας: στρέφεται κυρίως κατά της ανατρεπτικής λογικής που εμπεριέχει το πραγματικό κίνημα κατάργησης της παρούσας κατάστασης πραγμάτων. Το παγκόσμιο σύστημα κυριαρχίας χρησιμοποιεί τα κρούσματα απόγνωσης που το ίδιο προκαλεί, προκειμένου να νομιμοποιεί τη δική του τρομοκρατική εξουσία.

Ας παρακολουθήσουμε λοιπόν από αυτή τη σκοπιά

Η «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

ψει τις ανάγκες της προσυνεδριακής συζήτησης. Το φάσμα των απόψεων που δημοσιεύονται είναι αρκετά ευρύ. Κάποιες θα χαρακτηρίζονταν απ' την πάλαι ποτέ ηγεσία του ΚΚΕ εσωτ. «αριστεριστικές». Κάποιες άλλες, πάλι, δεν έχουν πολλά πράγματα να χωρίσουν απ' τον παραδοσιακό αντικομμουνισμό. Κάθε κείμενο έχει το δικό του θέμα. Έτσι, στην πραγματικότητα, δεν πρόκειται για «διάλογο», αλλά για κατάθεση του προσωπικού πιστεύω καθενός. Από 'κει και πέρα είναι φανερό ότι η ευθύνη της χάραξης πολιτικής γραμμής εκχωρείται στη νέα ηγετική ομάδα. Η Συντακτική Επιτροπή της «Ανοιξης» επιμένει: «Βομβαρδίστε μας με κείμενα, πνίξτε μας στην κριτική». Ο μαζοχισμός δεν είναι ανεξήγητος: ούτε οι ίδιοι δεν πιστεύουν ότι ένας τέτοιου τύπου «διάλογος» μπορεί να έχει οποιαδήποτε πολιτική επίπτωση στην προδιαγεγραμμένη πορεία. Αδιάψευστος μάρτυρας, η παντελής απουσία απ' τις στήλες της «Ανοιξης» των στελεχών της ηγετικής ομάδας.

Δείγμα γραφής

Φυσικά η «Ελληνική Αριστερά» δεν έχει προλάβει ακόμα να κάνει τα πρώτα μετασυνεδριακά της βήματα. Θα σημειώναμε ωστόσο ότι το τελευταίο «δείγμα γραφής» της νεολαίας της δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικό για το «νέο ήθος και ύφος». Μιλάμε για τη στάση της πλειοψηφίας της φοιτητικής παράταξης ΔΑ-ΔΕ στο συνέδριο της ΦΕΑΠΘ. Όταν απ' τους 25 συνέ-

δρους διαχώρισαν τη θέση τους οι 5 προσκείμενοι στο «ΚΚΕ εσωτ. - Ανανεωτική Αριστερά», οι υπόλοιποι 20 κατέβηκαν σε δύο ξεχωριστές παρατάξεις (δέκα και δέκα) για να επωφεληθούν απ' τα υπόλοιπα και να θγά-λουν δύο έδρες, εμποδίζοντας παράλληλα τους πρώην συντρόφους τους να θγάλουν έδρα. Η Αυγή έδωσε έκταση στο θέμα και δημοσίευσε την πρωτοφανή δήλωση ότι «είμαστε δεσμευμένοι να εκφράσουμε τη θέληση των φοιτητών και να τη διεκδικήσουμε εξαναγκαστικά μέσα από δυο ξεχωριστά εκλογικά σχήματα για το Κ.Σ. της ΦΕΑΠΘ».

Δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τι σημαίνει

αυτό για ένα κόμμα που θέτει ως θέμα αρχής την απλή αναλογική, που μάχεται τους «ηγεμονισμούς» και τους αποκλεισμούς. Φοβόμαστε ότι στα μυαλά ορισμένων αρχίζει και διαγράφεται ο πειρασμός να φανταστούν το κόμμα τους σαν την ανερχόμενη δύναμη που θα σαρώσει τη φθορά του ΠΑΣΟΚ. Η επιλογή του ονόματος «Ελληνική Αριστερά» ενισχύει αυτή την υπόθεση. Μόνο που η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται. Η αποτυχία του ΠΑΣΟΚ δε σημαίνει ότι μπορεί να δημιουργηθεί ένα νέο ΠΑΣΟΚ στη θέση του. Άλλωστε η εμπειρία της «Συμμαχίας» δεν είναι και τόσο μακριά...

Κ.Β.-Δ.Ψ.

ορισμένες από τις εκδηλώσεις της κρίσης της Αριστεράς και τις ζυμώσεις σ' αυτό τον πολιτικό χώρο:

Πρώτα από όλα θα παρατηρούσαμε ότι πέρα από τη διαδικασία της πολυδιάσπασης που έχει αποκτήσει πλέον μόνιμο χαρακτήρα στον πολιτικό αυτό χώρο και που δεν είναι καθόλου μικρής σημασίας, εμφανίζεται κι ένα αξιοπαρατήρητο φαινόμενο αμφισβήτησης περί του «ποια είναι η Αριστερά σήμερα», με τους αμοιβαίους αποκλεισμούς και τη διεκδίκηση της αυθεντικής εκπροσώπησης τους. Έχουμε εδώ να κάνουμε με την αποθέωση της λογικής για τη «συνείδηση που εισάγεται», την αντίληψη που θέλει να προσαρμόσει το αντικειμενικό γίγνεσθαι σε προκατασκευασμένα ιδεολογικά σχήματα. Πρόκειται στην ουσία για το λυκόφως της πολιτικής αριστεράς που δεν είναι σε θέση να παρουσιάσει πειστικό «σχέδιο» για την κατάργηση της «παρούσας κατάστασης πραγμάτων», για την αδυναμία της να αντιληφθεί ποιο είναι το πραγματικό κίνημα που την καταργεί μαζί και εκείνη την Αριστερά που συλλογάται με τα κριτήρια του παρελθόντος.

Επεκτείνεται έτσι στον πολιτικό αυτό χώρο μια αντίληψη περί «τρίτων» ή ανεύθυνων προς τις εξελίξεις. Μια αντίληψη που υιοθετείται κυρίως όταν τα κόμματα της πολιτικής Αριστεράς βρίσκονται στην αντιπολίτευση και «δικαιώνεται» λόγω των διεθνών καταναγκασμών όταν αυτά μετέχουν στις κυβερνήσεις. Με αποτέλεσμα την προϋόσσεια αποστράτευση των αριστερών. Είναι χαρακτηριστικοί οι αφορισμοί που γίνονται από πολιτικές ηγεσίες του αριστερού χώρου για τις τάσεις που εμφανίζονται στις κοινωνίες τους, οι οποίες μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις αποκαλούνται «σύνδρομο» αντί να αντιμετωπιστούν σαν στοιχεία μιας πραγματικότητας που μεταβάλλεται. Για παράδειγμα το «σύνδρομο της καταναλωτικής κοινωνίας» το οποίο πέρα από το στοιχείο της αλλοτρίωσης, που εμπεριέχει, εμπεριέχει ταυτόχρονα και το αντίθετό του, την ανάγκη του Ανθρώπου για υπέρβαση του μονοδιάστατου όντος, παραγωγού-καταναλωτή, και την κατάκτηση της ιδιαιτερότητάς του σαν πολιτισμικού όντος. Μια τέτοια σκοπιά, θα οδηγούσε τους αναλυτές των συνδρόμων, στην κα-

τανόηση της μεταβατικής φάσης που διανύουμε στην ιστορική διαδρομή του ανθρώπινου όντος, με συνεπακόλουθα μεταξύ άλλων και την ανάγκη μεταβολής των κριτηρίων κοινωνικής κριτικής.

Ένα άλλο παράδειγμα «συνδρόμου» μας έρχεται από τη Γαλλία, όπου η ηγεσία του ΚΚΓ διαπιστώνει «συντηρητική στροφή της κοινωνίας» σε μια στιγμή όπου η αμφισβήτηση θαθαίνει την κρίση και οδηγεί σε συμπτώματα αποσύνθεσης αυτής της κοινωνίας. Στην Ελλάδα έχουμε το γνωστό περί «αντιδεξιού συνδρόμου» το οποίο χρησιμοποιήθηκε για να κατεδαφιστεί μια τάση που στο επίπεδο της δεκτικότητας των μαζών, εξέφραζε την ενστικτώδη αντιπαράθεση της κοινής συνείδησης προς τη συντήρηση. Και αυτό έγινε στη λογική της προτεραιότητας του «πολιτικού» επί του «κοινωνικού» -και ας κόπτονται όλες οι ιπέρυγες που το χρησιμοποίησαν περί του αντίθετου - στη λογική της αυτονόμησης της «πολιτικής τάξης» από το πραγματικό γίγνεσθαι.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΙΕΝΕΞΗ: Η ΦΑΡΣΑ ΚΑΙ Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΑΠΟΤΕΛΕΙ στις μέρες μας κοινό τόπο η διαπίστωση πως η όξυνση των εθνικών ζητημάτων παράγει αντιλαϊκά πολιτικά αποτελέσματα. Ορισμένοι μάλιστα, ξεκινώντας από την αναστολή των απεργιακών κινητοποιήσεων στις μέρες της πρόσφατης ελληνοτουρκικής κρίσης και το κύμα των ανατιμήσεων που ήλθε αμέσως μετά, θιάσθηκαν να οδηγηθούν στο συμπέρασμα, πως όλη αυτή η κρίση δεν ήταν παρά μια καλοστήμενη φάρσα του Ανδρέα, που είχε πρωταρχικά σα στόχο να πλήξει τους πολιτικούς του αντιπάλους. Η θεωρία της «φάρσας» βρίσκεται βέβαια έξω από κάθε συζήτηση. Τα αντιλαϊκά όμως αποτελέσματα, όχι μόνο δεν παύουν να υφίστανται, αλλά ούτε και περιορίζονται στο ζήτημα των απεργιών και των ανατιμήσεων.

Αλλά, πριν από οποιαδήποτε αναφορά σε αυτά τα αποτελέσματα, πρέπει να παρατηρήσουμε το εξής: αυτό που σήμερα είναι απόλυτα δεδομένο, ότι δηλαδή η όξυνση της ελληνοτουρκικής διένεξης διευκολύνει μια δεξιά στροφή στα πολιτικά πράγματα της χώρας μας, δεν ήταν καθόλου δεδομένο και προφανές τα πρώτα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση. Ας μη ξεχνάμε ότι αυτή η ίδια η μεταπολίτευση είχε αφετηρία την τραγωδία της Κύπρου. Ας μη ξεχνάμε ότι το εθνικό ζήτημα υποχρέωσε την τότε συντηρητική κυβέρνηση Καραμανλή να αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Ας μη ξεχνάμε, ακόμη, ότι η κατοχή της θόρειας Κύπρου και η εμπλοκή στο Αιγαίο όχι μόνο δεν έριχναν το βάρος τους για την αναστολή ή την καταστολή λαϊκών αγώνων, αλλά ίσα-ίσα που πυροδοτούσαν λαϊκές κινητοποιήσεις με αντιιμπεριαλιστικά συνθήματα¹. Στη φάση εκείνη είχε αποκατασταθεί μια διαπλοκή των εθνικών προβλημάτων με τους αντιιμπεριαλιστικούς στόχους και τους στόχους της κοινωνικής απελευθέρωσης. Η λύση των εθνικών προβλημάτων προαπαιτούσε για την Αριστερά την αποδέσμευση της χώρας από τον Νατοϊκό έλεγχο, αλλά και μια ριζική στροφή στα πολιτικά πράγματα της χώρας, την κατάργηση του «κράτους της Δεξιάς», του «κράτους της υποτέλειας και της εξάρτησης». Με δυο λόγια, η επίλυση των εθνικών προβλημάτων αναμενόταν να γίνει ταυτόχρονα με την πραγμάτωση του οράματος της «Αλλαγής», αποτελούσε έναν ουσιώδη παράγοντα αυτού του ίδιου του οράματος.

Σήμερα τα πράγματα εμφανίζονται τελείως αντίστροφα. Η πρόσφατη κρίση όχι μόνο ανέστειλε τις λαϊκές κινητοποιήσεις, αλλά φαίνεται ακόμη πως στη συνέχεια έχει σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση του φιλοδουτικού προσανατολισμού της κυβέρνησης: η ελληνική κυβέρνηση προσφεύγει στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο για να δικαιωθεί ενώ ταυτόχρονα συζητιέται η εισδοχή της Ελλάδας στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση². Βέβαια, δεν πρόκειται για κάποιο καινούργιο σύμπτωμα³, αλλά σήμερα πια αυτός ο φιλοδουτικός προσανατολισμός της κυβέρνησης αντιμετωπίζει όλο και μικρότερη αντίσταση. Ο Κώστας Φιλίνης, μάλιστα, στα πλαίσια του διαλόγου για τη ΝΕΑ, δεν διστάζει να υποστηρίξει πως «η ενίσχυση του ευρωπαϊκού πόλου στο ΝΑΤΟ αποτελεί μια σωστή και απαραίτητη τακτική»⁴.

Στο Αντί⁵ βρίσκουμε μια ιδιότυπη υποστήριξη της φιλοδουτικής πολιτικής της κυβέρνησης. Αφού διαπιστωθεί ότι «για μια ακόμη φορά η κυβέρνηση αναγκάζεται να εγκαταλείψει παλιές της θέσεις και να καταφύγει στην «πολιτική Καραμανλή» που μετά βδελυγμίας απέρριπτε» υποστηρίζεται πως «η ΝΔ θα κάνει ό, τι μπο-

ρεί για να στριμώξει τον κ. Παπανδρέου στις παλιές του θέσεις ώστε να αποτύχει ο πρωθυπουργός και να ωφεληθεί πολιτικά η ίδια». Νομίζω ότι δεν χωρά αμφιβολία πως ο συντάκτης του «Αντί» θεωρεί την «πολιτική Καραμανλή» σαν τη μόνη που μπορεί να υποσχεθεί επιτυχίες στο μέλλον.

Φαίνεται, λοιπόν, πως αυτή η «επιστροφή στον Καραμανλισμό» γίνεται όχι απλά και μόνο αποδεκτή, καθώς πολλοί αριστεροί προθυμότητα ερχονται για να τη στηρίξουν. Ήδη στο παρελθόν έχουμε διαπιστώσει τα δραματικά πολιτικά και ιδεολογικά αποτελέσματα που έχει για την Αριστερά αυτή η «επιστροφή»⁶. Ενώ όμως, έχουμε μπροστά μας μία θεμελιώδη αλλαγή πολιτικής (και ιδεολογίας) του ΠΑΣΟΚ, οι υποστηρικτές του «Καραμανλισμού» προσπαθούν να την παρουσιάσουν, όσο γίνεται, σαν μία ανώδυνη, φυσιολογική και τελικά επιβεβλημένη υιοθέτηση από το ΠΑΣΟΚ των βασικών θέσεων της «πολιτικής Καραμανλή». Ταυτόχρονα, προσπαθούν να αφαιρέσουν από τη στροφή αυτή τα πολιτικά της χαρακτηριστικά και να την ανάγουν σε ζητήματα περισσότερο «τρόπου συμπεριφοράς», «ιδιοσυγκρασίας» και «ηθικής» των κ.κ. Καραμανλή και Παπανδρέου. Έτσι, η «επιστροφή στον Καραμανλισμό» χαρακτηρίζεται περισσότερο σαν υιοθέτηση της «ηπιότητας» και της «σωφροσύνης» του Καραμανλή και όχι σαν αυτό που πραγματικά είναι, δηλαδή η αναδιאτύπωση του δόγματος «ανήκομεν εις την Δύση».

Σ' αυτά τα πλαίσια κινείται και το ιδεολόγημα ότι σήμερα ο Μητσοτάκης παίζει το ρόλο που έπαιξε ο Ανδρέας το '76, στην προηγούμενη ελληνοτουρκική κρίση για την υφαλοκρηπίδα: «Και εδώ προβάλλει η συμμετρικότητα των ατόμων, των ρόλων, των κομμάτων: αυτά που ο Α. Παπανδρέου πράττει άλλοτε τα κατήγγελλε, αυτά που ο κ. Μητσοτάκης καταγγέλλει, άλλοτε τα έπραττε» γράφει το Αντί στο κείμενο που ήδη αναφέραμε. Η ιστορία επαναλαμβάνεται, είναι σαν να μας λέει το Αντί για να μας καθησυχάσει. Ποια όμως σχέση μπορεί να έχει το «θυθίσαι το Χόρα» του Ανδρέα με την πρόταση του Μητσοτάκη να αναλάβει ο λόρδος Κάρινγκτον να μεσολαβήσει ανάμεσα σ' Ελλάδα και Τουρκία; Το '76 η αντιπολίτευση αμφισβητούσε στο σύνολό της την πολιτική της ΝΔ, ενώ στις μέρες μας ο κ. Μητσοτάκης δηλώνει «(Ο πρόεδρος της Κυβέρνησης) πήρε ένα δρόμο που εμείς τον εγκρίνουμε γιατί και στην Ευρώπη έμεινε και στο ΝΑΤΟ έμεινε και τις σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες προσπαθεί να ομαλοποιήσει και οι βάσεις έμειναν με τη δική του υπογραφή»⁷.

Είναι πολύ σαφές ότι ο κ. Μητσοτάκης ενισχύει και ενθαρρύνει την κυβέρνηση στην «Καραμανλική» της πολιτική. Είναι ακόμη σαφές ότι το ΠΑΣΟΚ έχει περάσει από ένα σημείο χωρίς επιστροφή στον τρόπο με τον οποίο χειρίζεται τα εθνικά θέματα. Το ζήτημα, όμως, που ανακύπτει αμέσως είναι, γιατί συνέβη αυτή η στροφή, κάτω από ποιους όρους και με ποια αποτελέσματα;

Χίλια εννιακόσια ογδόντα τρία

Η στροφή της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ προς την «πολιτική Καραμανλή» σε ό,τι αφορά τα εθνικά θέματα είναι αποτέλεσμα ήττας. Το 1981, όταν το ΠΑΣΟΚ ανέλαβε την κυβέρνηση, προέτασε σαν αιχμή των εθνικών θεμάτων το Κυπριακό. Αυτή η πολιτική, ενώ αρχικά εμφανίστηκε επιτυχής, τελικά οδηγήθηκε σε αδιέξοδο

με αποτέλεσμα να εγκαταλειφθεί και να οδηγηθεί το ΠΑΣΟΚ στην υιοθέτηση της πολιτικής των προκατόχων του. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

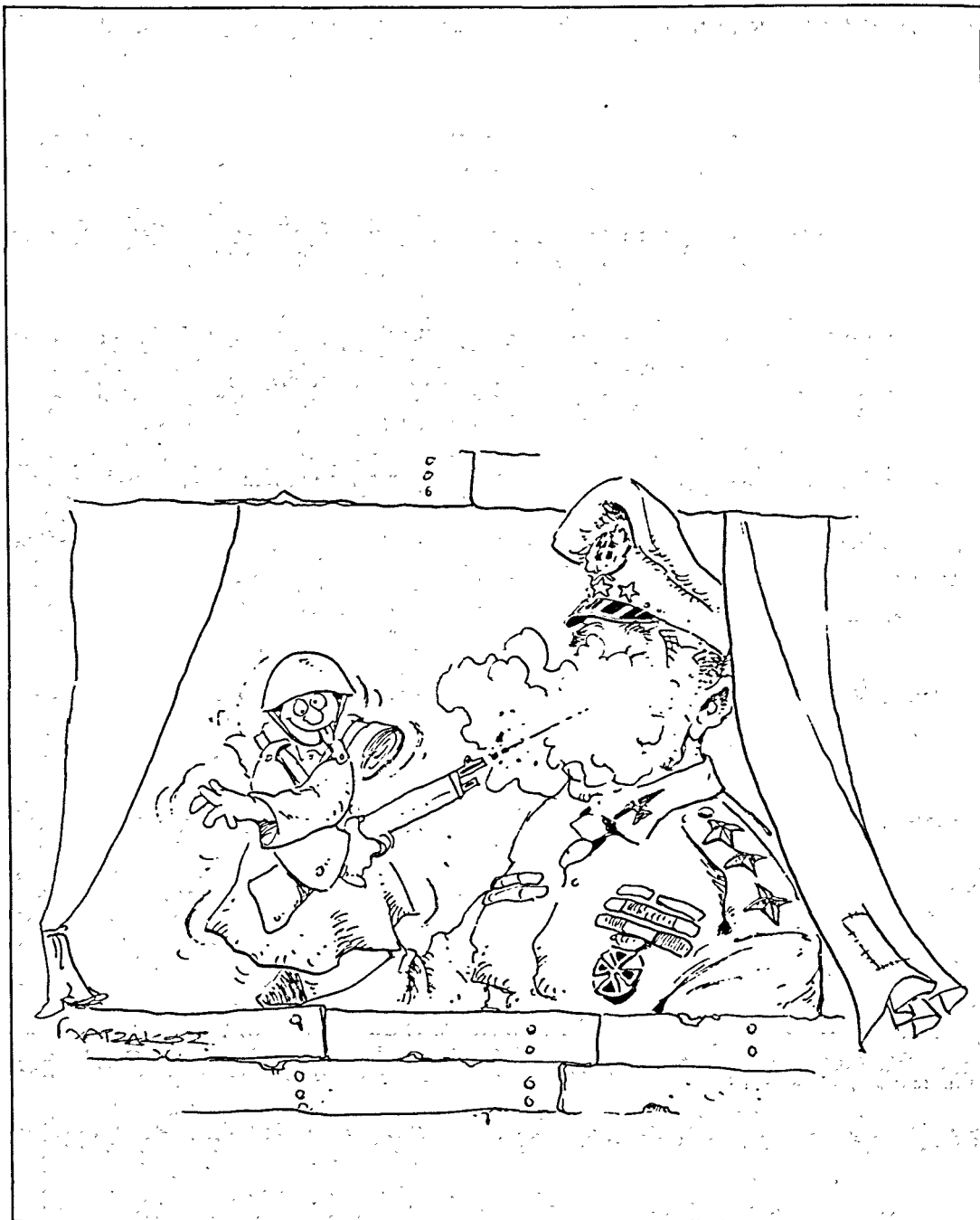
Η πρώτη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επανατοποθέτησε το Κυπριακό πρόβλημα. Με μία χωρίς προηγούμενο εκστρατεία στους διεθνείς οργανισμούς πέτυχε τη διπλωματική απομόνωση της Τουρκίας. Αυτό έγινε δυνατό, τόσο για λόγους που σχετίζονται με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, όσο και για λόγους που σχετίζονται με τις δυσχέρειες που δημιουργήθηκαν στην τουρκική διπλωματία, σαν αποτέλεσμα του στρατιωτικού πραξικοπήματος. Κορύφωση αυτής της επιτυχημένης πορείας ήταν το ψήφισμα που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Μάιο του 1983 (103 προς 5 και 20 αποχές). Το ψήφισμα αυτό υιοθετούσε κάποιες διατυπώσεις που καταδίκαιαν τον τουρκικό ρόλο και απαιτούσαν την αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής.

Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ προσπάθησε να ενισχύσει τους δεσμούς της με το κυπριακό κράτος, αναβιώνοντας λίγο-πολύ τη θεωρία του «εθνικού κέντρου». Ας θυμηθούμε την επίσκεψη του ίδιου του Α. Παπανδρέου στην Κύπρο, την εντυπωσιακή αύξηση της οικονομικής βοήθειας αλλά και το σχέδιο για την αμυντική θωράκιση της Κύπρου, που τότε συζητιόταν να πάρει τη μορφή κοινής και ενιαίας αμυντικής θωράκισης Ελλάδας και Κύπρου.

Αυτή όμως η εκστρατεία του ΠΑΣΟΚ δεν είχε τελικά το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Το 1983 ήταν, καθώς φαίνεται, η μοιραία χρονιά. Το Νοέμβριο του '83, ανακηρύσσεται το «τουρκοκυπριακό κράτος» του Ντεκτάς. Η πολιτική του ΠΑΣΟΚ οδηγήθηκε σε πλήρες αδιέξοδο και τελικά σε άτακτη υποχώρηση. Η ανακήρυξη του «κράτους της Β. Κύπρου» μπορεί πολύ εύκολα να χαρακτηριστεί σαν ο «Αττίλας III» του κυπριακού δράματος. Ποια ήταν όμως τότε η αντίδραση του ΠΑΣΟΚ; Μήπως έκλεισε τη βάση της Ν. Μάκρης; Μήπως απειλήσε ανακατατάξεις στα Βαλκάνια, στο ΝΑΤΟ, τη Μεσόγειο και την υδρόγειο γενικότερα; Όχι.

Η αδυναμία του ΠΑΣΟΚ να αποτρέψει και να ακυρώσει το τουρκικό πραξικόπημα στην Κύπρο οφείλεται, χωρίς αμφιβολία, στην κατεύθυνση που είχε η πολιτική του στα θέματα ΕΟΚ-ΝΑΤΟ-βάσεις. Το ΠΑΣΟΚ φρόντισε να λειτουργήσει δημιουργικά στα πλαίσια της ΕΟΚ και του ΝΑΤΟ και ταυτόχρονα υπέγραφε τη συμφωνία για την παραμονή των αμερικανικών βάσεων. Μοιάζει με παρωδία ιστορικού δράματος, αλλά πρόκειται για αυτό που διαδραματίστηκε: το Σεπτέμβριο του '83 μονογράφτηκε η συμφωνία για την παραμονή των βάσεων, η οποία ψηφίστηκε από την ελληνική βουλή τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, τον ίδιο δηλαδή μήνα που ανακηρύχτηκε η ίδρυση του «κράτους του Ντεκτάς». Και ακόμη, την ίδια αυτή περίοδο, η χώρα μας είχε αναλάβει την προεδρία της ΕΟΚ που έληξε πανηγυρικά τον Δεκέμβριο του '83 με τη σύσκεψη των Αθηνών⁸.

Δεν είναι δυνατόν να θέσει κανείς το κυπριακό ζήτημα χωρίς να μιλήσει για τον ιμπεριαλισμό (αμερικάνικο και δυτικοευρωπαϊκό) και για το ρόλο που επιφυλάσσει η Δύση στην Κύπρο. Δεν είναι, ακόμη, δυνατόν να μη μιλήσει για τη διαπλοκή του Κυπριακού με το Μεσανατολικό και ιδιαίτερα με το Παλαιστινιακό⁹. Όπως φάνηκε το 1983 δεν είναι δυνατόν να προσπίσει κανείς τα συμφέροντα του κυπριακού λαού χωρίς να έλθει σε ρήξη με τις ΗΠΑ και την ΕΟΚ. Μία αποφασιστική διαχείριση του Κυπριακού ζητήματος από την κυβέρνηση του

ΠΑΣΟΚ θα προϋπέθετε αυτή τη ρήξη, την οποία όμως η κυβέρνηση εκείνη φάνηκε απρόθυμη ή ανίκανη να επιχειρήσει. Προτιμήθηκε τελικά η συμφωνία των θάσεων και η προεδρία της ΕΟΚ.

Από εκείνη την κρίση του Νοέμβριου του '83 και μετά, το Κυπριακό φαίνεται πως πήρε μία όλο και πιο δυσώδη τροπή. Όλοι γνωρίζουμε πως κάθε φορά που αρχίζει ένας γύρος διακοινοτικών διαπραγματεύσεων, η διαπραγματευτική θέση της ελληνοκυπριακής πλευράς γίνεται όλο και δυσμενέστερη. Όλοι γνωρίζουμε ότι η πορεία των γεγονότων οδηγεί στην οριστική και de facto διχοτόμηση. Και ταυτόχρονα, όλοι γνωρίζουμε ότι το Κυπριακό έχει προ πολλού αποσυρθεί από το προσκήνιο, από την αιχμή της ελληνικής πολιτικής στην ελληνοτουρκική διένεξη. Δεν είναι τυχαίο, ότι πρόσφατα φθάσαμε στα όρια της πολεμικής σύρραξης με επίκεντρο όχι την Κύπρο, αλλά τα πετρέλαια του Αιγαίου... Παλιότερα το ζήτημα ήταν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης

του κυπριακού λαού, η κατοχή εδαφών από τουρκικά στρατεύματα, οι πρόσφυγες. Σήμερα είναι τα υποτιθέμενα πετρέλαια. Είναι προφανές ότι από το '83 μέχρι σήμερα έχουν τροποποιηθεί οι όροι με τους οποίους τίθεται το εθνικό ζήτημα.

Αλλά πριν συζητήσουμε για το θέμα αυτό νομίζω ότι έχουμε ξεκαθαρίσει ένα πράγμα: ότι η ήττα στο Κυπριακό έγινε σε μια στιγμή που οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Δύση ήταν άριστες, σε μια στιγμή που η επικύρωση της συμφωνίας για τις θάσεις από τη Βουλή ήταν πολύ νωπή, και μάλιστα την περίοδο κατά την οποία η χώρα μας προέδρευε στην ΕΟΚ. Η ήττα στο Κυπριακό το '83 δεν ήταν λοιπόν παρά μια αποτυχία της «πολιτικής Καραμανλή», της πολιτικής των «αρίστων σχέσεων με την Δύση». Ας μη μας διαφεύγει ότι ο ίδιος ο Καραμανλής ήταν τότε πρόεδρος της Δημοκρατίας με υπερεξουσίες στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Ηχεί λοιπόν τουλάχιστον παράδοξα η φωνή εκείνων των

αριστερών που προσβλέπουν στην «πολιτική Καραμανλή» ή στην «ενίσχυση του Δυτικοευρωπαϊκού πόλου μέσα στο ΝΑΤΟ» για την επιτυχή διαχείριση των εθνικών ζητημάτων.

Από τη διένεξη στις διενέξεις

Η υποστολή του Κυπριακού από το ΠΑΣΟΚ μετά το 1983, έχει προκαλέσει δραματικές ανακατατάξεις – πολιτικές και ιδεολογικές – στους όρους με τους οποίους τίθεται η ελληνοτουρκική διένεξη. Και πρώτ' απ' όλα, τροποποιήθηκε ο ίδιος ο χαρακτήρας της διένεξης. Η ελληνοτουρκική διένεξη όλοι μας γνωρίζουμε πως είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο ζήτημα, στο οποίο εμπλέκονται σειρά αντιθέσεων, από το Κυπριακό μέχρι το FIR του Αιγαίου, τον καθορισμό του εθνικού εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων, από τα μειονοτικά θέματα μέχρι την υφαλοκρηπίδα και τον επιχειρησιακό έλεγχο του Αιγαίου στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, από τη «στρατιά του Αιγαίου» μέχρι την αγορά του αιώνα, το 7 προς 10 κ.λπ. Είναι φανερό ότι αυτή η αλυσίδα των προβλημάτων αποτελείται από θέματα τελείως διαφορετικού χαρακτήρα, τουλάχιστον για την Αριστερά. Διότι κάθε αριστερός θα συμφωνήσει στο αίτημα για αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής από την Κύπρο, αλλά δεν είναι προφανές ότι θα συμπαρασταθεί και στον αγώνα της ελληνικής κυβέρνησης για να αναβαθμίσει τις αρμοδιότητες της χώρας μας στα πλαίσια του ΝΑΤΟϊκού καταμερισμού αρμοδιοτήτων. Για να διατυπώσουμε το πράγμα κάπως σχηματικά, η ελληνοτουρκική διένεξη πολύνεται ανάμεσα σε δύο ζητήματα: από τη μια μεριά είναι το Κυπριακό, που θέτει απευθείας πρόβλημα αμερικάνικου ιμπεριαλισμού (και αγγλικού), θέτει πρόβλημα αποχώρησης από το ΝΑΤΟ κ.λπ., και στο άλλο άκρο βρίσκεται η ενδονατοϊκή και ενδοευρωπαϊκή διένεξη, ο ανταγωνισμός δηλαδή των κυρίαρχων τάξεων Ελλάδας και Τουρκίας για το ποια χώρα θα διαχειριστεί προνομιακά τις υποθέσεις του ΝΑΤΟ και της ΕΟΚ στην περιοχή.

Το ανησυχητικό είναι ότι το κέντρο βάρους της ελληνοτουρκικής διένεξης σταθερά μετατοπίζεται προς αυτό τον δεύτερο πόλο. Τι ανησυχεί περισσότερο το ΠΑΣΟΚ ο εοικισμός της Β. Κύπρου ή η διατήρηση της αμερικανικής βοήθειας σε υψηλά επίπεδα; Έτσι, δεν είναι παράδοξο το γεγονός ότι ο Μητσοτάκης την επαύριο της πρόσφατης ελληνοτουρκικής κρίσης μίλησε για συνομιλίες Αθήνας-Αγκυρας για το Κυπριακό. Είναι, νομίζω, φανερό πως ο δρόμος για τη νατοϊκή «λύση» του Κυπριακού έχει ανοίξει. Και η ΝΔ, στην περίπτωση που γίνει κυβέρνηση, φαίνεται πρόθυμη να ακολουθήσει το δρόμο αυτό.

Αυτή όμως η εγκατάλειψη του Κυπριακού ζητήματος από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έχει και άλλες σοβαρές επιπτώσεις στην ελληνοτουρκική διένεξη. Όσο το ΠΑΣΟΚ (και η Αριστερά στο σύνολό της) προέτασσε το Κυπριακό ζήτημα, κατόρθωνε να ενοποιήσει πολιτικά (στην αντιιμπεριαλιστική προοπτική της «Αλλαγής», όπως αναφέραμε στην αρχή του κειμένου) το σύνολο των ελληνοτουρκικών διαφορών. Για το ΠΑΣΟΚ, όλες οι επιμέρους αυτές διαφορές αποκτούσαν μία ενότητα: η ελληνοτουρκική διένεξη αντιμετωπιζόταν σαν ένα ενιαίο πρόβλημα που δεν είναι δυνατόν να επιλυθεί πριν αποχωρήσουν τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής.

Τώρα όμως, αυτή η ενότητα των ελληνοτουρκικών αντιθέσεων φαίνεται πως παύει να υφίσταται καθώς ούτε η προοπτική (αντιιμπεριαλιστική) ούτε η αιχμή (το Κυπριακό) έχουν διατηρήσει τη βαρύτητά τους. Ενώ μέχρι πριν κάποια χρόνια μιλούσαμε για την ελληνοτουρκική διένεξη, τώρα έχουμε μπροστά μας τις ελληνοτουρκικές διενέξεις: κάθε μια απ' αυτές μπορεί να πάρει το δρόμο της. Να γιατί το ΠΑΣΟΚ φθάνει στο σημείο να αποχωρίζει το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας από το υπόλοιπο σώμα των ελληνοτουρκικών, να το αντιμετωπίζει σαν θέμα νομικό, να επιδιώκει την αυτόνομη λύση του, ανεξάρτητα από την πρόοδο που θα έχουν τα υπόλοιπα θέματα της διένεξης. Είναι ανοησία να προσπαθήσει κανείς να ανακαλύψει εθνική μειοδοσία στην παραπομπή της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης: οι τακτικοί χειρισμοί του

Ποιά είναι η σπουδαιότερη αιτία της διαμάχης	Ποιους Τούρκους %	Ποιους Ελληνες %
Κυπριακό	61	52
Εξοπλισμός νησιών	22	7
Χωρικά ύδατα	23	46
Γραμμή FIR	14	42

NOKTA, 5 Απρίλη 87

ΠΑΣΟΚ φαίνονται αποτελεσματικοί, στο εσωτερικό όμως μιας ήττας στρατηγικού μεγέθους.

Από τον «αριστερό εθνικισμό» στον εθνικισμό της Αριστεράς

Νομίζω ότι αυτή η υπόθεση, που παίχτηκε (και χάθηκε) από το ΠΑΣΟΚ, η αδυναμία του δηλαδή να διαχειριστεί με αριστερή πολιτική τα εθνικά θέματα, είναι που έχει βαρύνει αποφασιστικά στην ριζική τροποποίηση του νεοελληνικού εθνικισμού, που ήδη έχουμε αλλού περιγράψει⁶.

Η πορεία από τον «αριστερό εθνικισμό» της μεταπολιτευτικής Αριστεράς προς τον καθαρόαιμο εθνικισμό που κυριαρχεί στις μέρες μας, πραγματοποιήθηκε κάτω από το βάρος της ήττας και του αδιέξοδου της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ. Αυτή η στροφή προς τον κλασικό εθνικισμό είναι, τελικά, το ιδεολογικό αποτέλεσμα μιας πολιτικής ήττας.

Σήμερα, στη θέση του αντιιμπεριαλιστικού οράματος της «Αλλαγής» έρχεται να τοποθετηθεί η θεωρία της «εθνικής συρρίκνωσης» και του κινδύνου του «αφελληνισμού»¹⁰. Σήμερα, το έθνος απειλείται, σύμφωνα με αυτή την άποψη, από εχθρούς εξωτερικούς (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Τουρκία) και εσωτερικούς (πολέμιοι των παραδόσεων της φυλής, εχθροί της Ορθοδοξίας, χρήστες ξενικών εκφράσεων κ.λπ.), ο κίνδυνος της «συρρίκνωσης» είναι άμεσος.

Αυτή η εθνικιστική ιδεολογία διάζεται να κηρύξει τον πόλεμο στην Τουρκία, καθώς θεωρεί την πολεμική αναμέτρηση σαν αναπόφευκτη, αλλά και απαραίτητη για την επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών. Και ακόμη, διάζεται να κόψει κάθε σχέση με την τουρκική αριστερά, καθώς τη θεωρεί συνυπεύθυνη για την πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης. Βέβαια, τα μέλη του ΠΑΣΟΚ ίσως να έχουν κάποιο δικίο, καθώς είναι λογικό να θεωρούν σαν τουρκική αριστερά τον σύντροφό τους στη σοσιαλιστική διεθνή, δηλαδή τον κ. Ετσεβίτ. Όμως για την υπόλοιπη αριστερά, η αποκάλυπτη διαστρέ-

βλωση των θέσεων της εκτός νόμου τουρκικής αριστεράς παραμένει αδικαιολόγητη¹¹.

Ο σωθινισμός της Αριστεράς, όμως, δεν μπορεί να διαχειριστεί τα εθνικά ζητήματα, όσο και αν εγγράφει στους πρωταρχικούς στόχους του την «εθνική επιβίωση». Ο σωθινισμός δεν μπορεί, στο όνομα της εθνικής ενότητας, να διακρίνει τις διαφορές ανάμεσα στην «πολιτική Καραμανλή» και την αριστερή διαχείριση του εθνικού ζητήματος. Δεν μπορεί να ξεχωρίσει τους φίλους από τους εχθρούς, την ειρήνη από τον πόλεμο. Δεν μπορεί ακόμη, να αντισταθεί στην αντιλαϊκή εκμετάλλευση των εθνικών ζητημάτων που πραγματοποιείται από την αστική εξουσία. Ο σωθινισμός είναι, τελικά, υποχείριο της κυβερνητικής πολιτικής, την οποία δεν μπορεί παρά να παρακολουθεί τυφλά, στις όποιες επιλογές της.

Τάκης Μαστραντώνης

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Είναι γνωστό ότι, κατά την έξοδο του Σισμίκ στο Αιγαίο τον Αύγουστο του '76, τα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης απέκρυπταν την ακριβή θέση του σκάφους, για να μην πυροδοτήσουν λαϊκές αντιδράσεις.
2. Για παράδειγμα, διαβάζουμε στο Βήμα (12.4.87), στο άρθρο «Το "μπαλάκι" στην Άγκυρα», του Γ. Κατάλη τα εξής: «Η Αθήνα θα πρέπει τώρα να παίξει με μεγαλύτερη θερμότητα το ευρωπαϊκό χαρτί, καθώς μάλιστα η πρόσφατη κρίση δημιούργησε πρόσθετα προβλήματα για την Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα... Κάτω από το πρίσμα αυτό αποκτούν πρόσθετο ενδιαφέρον για την Ελλάδα οι συζητήσεις που γίνονται για την αναγκαιότητα της διαμορφώσεως μιας κοινής αμυντικής πολιτικής των Δώδεκα. Την στιγμή μάλιστα που η Αθήνα άρχισε να παρακολουθεί τις εξελίξεις στο χώρο της Δυτικοευρωπαϊκής Ενώσεως με στόχο την πιθανότητα να υποβάλει αίτημα για ένταξη της Ελλάδας στην Ένωση αυτή».
3. Βλέπε και στο τεύχος 40 (Ιούνιος '86): «Καραμανλισμός χωρίς Καραμανλή». Τελευταία, έχει θέσει ενισχυθεί η «ευρωπαϊκή» τάση της κυβέρνησης, και κυρίως μετά την αίτηση της Τουρκίας να γίνει πλήρες μέλος της ΕΟΚ. Από πολλές απόψεις, η στάση του ΠΑΣΟΚ σήμερα ταυτίζεται με αυτή της ΝΔ όταν επιχειρηματολογούσε για τους «πολιτικούς λόγους» που επέβαλαν την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ: και στις δυο περιπτώσεις η ΕΟΚ διεκδικείται από την Ελλάδα σαν πλεονέκτημα εις βάρος της Τουρκίας.
4. Κ. Φιλίνη: «Ένας διάλογος ποιητικά καινούργιος και μερικές θα-

σικές συντεταγμένες του» στο περιοδικό «Άνοιξη» τ. 1

5. Αντί, τ. 343, 10-4-87, editorial.

6. Πρόσφατα, στο Σχολιαστή τ. 47: «Βοήθεια, οι Έλληνες», αλλά και παλιότερα, στο τ. 12 (Μάρτιος '84) στο «Από τους Βουλγαροκτόνους στους Τουρκοφάγους».

7. Από το λόγο του στα αγροτικά στελέχη της ΝΔ στη Λάρισα, στις 12 Απριλίου '87.

8. Ας μου επιτραπεί να δώσω ένα σύντομο χρονολόγιο των βασικών γεγονότων:

1 Μαΐου '82: Επίσκεψη Παπανδρέου στην Κύπρο.

27 Οκτωβρίου '82: Έναρξη διαπραγματεύσεων Καψή-Μπαρτόλομου για τις αμερικανικές βάσεις.

1 Ιουλίου '83: Ανάληψη από την Ελλάδα της προεδρίας της ΕΟΚ.

15 Ιουλίου '83: Μονογράφεται η συμφωνία για τις βάσεις.

10 Νοεμβρίου '83: Η Βουλή (ΠΑΣΟΚ και ΝΔ με αποχή ΚΚΕ) εγκρίνει τη συμφωνία.

16 Νοεμβρίου '83: Ανακηρύσσεται το «τουρκοκυπριακό κράτος».

3-6 Δεκεμβρίου '83: Πραγματοποιείται η σύνοδος των Αθηνών και τερματίζεται η ελληνική προεδρία στην ΕΟΚ.

9. Δεν είναι τυχαίο ότι στην πρώτη περίοδο του το ΠΑΣΟΚ αναθάμβισε τις σχέσεις του ελληνικού κράτους με το ΡΛΟ, ότι τότε έγινε η επίσκεψη Αραφάτ στην Αθήνα κ.λπ. Σήμερα, το ΠΑΣΟΚ αναζητά τα διεθνή του ερείσματα κάπου μεταξύ Μπρεζνέβ και Ιάκωβου, και ούτε κι αυτό είναι τυχαίο.

10. Για την προεξάρχουσα συμβολή του προέδρου της Δημοκρατίας στη συγκρότηση της θεωρίας της «συρρίκνωσης» στο τεύχος 48: «Όλοι οι άνθρωποι του προέδρου». Το ενδιαφέρον στην υπόθεση είναι ότι οπαδούς της «συρρίκνωσης» βρίσκει κανείς και στην Αριστερά: «η σημερινή Ελλάδα των δέκα εκατομμυρίων, της κρίσης, συρρικνωμένη στα ιστορικά εθνικά της όρια» προκαλεί τις ανησυχίες του Γ. Καραμπελιά (Ρήξη τ. 28: «Βοήθεια οι διεθνιστές»).

11. Πραγματικά, μου φαίνεται παράξενο πώς ένα κόμμα σαν τη ΝΕΑ, που έχει προχωρήσει σε τόσο εκλεπτυσμένες διακρίσεις ώστε να μπορεί, όπως είδαμε, να ανακαλύπτει τον καλό πόλο μέσα στο ΝΑΤΟ (Φιλίνης), να μην μπορεί να ξεχωρίσει την τουρκική αριστερά από τον Εθρέν: «η τουρκική αριστερά είναι παγιδευμένη στα οράματα του μεγαλοτουρκικού σωθινισμού, συμπλέοντας έτσι στο ζήτημα αυτό με τις επιλογές του κυρίαρχου συγκροτήματος» μας πληροφορεί ο Α. Αξελός, «Το Κυπριακό πρόβλημα και η Αριστερά». Άνοιξη τ. 1. Για τις θέσεις της τουρκικής αριστεράς στα ελληνοτουρκικά βλέπε στο άρθρο του Μουράτ Αϊντίν «Η τουρκική αριστερά κατά τον πόλεμο», σ' αυτό το τεύχος του Σχολιαστή, αλλά και στο άρθρο του ίδιου: «Κυπριακό: Πρόβλημα των λαών και όχι της διπλωματίας», στο περιοδικό «Θέσεις», τ. 9.

ελεύθερος τύπος

BIBΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ - ΧΑΜΗΛΕΣ ΤΙΜΕΣ

Ζωοδόχου Πηγής 17, Αθήνα 106 81

Τηλ.: 3639980 - 3602040

1. ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ
Η Αντίδραση στη Γερμανία
2. Ν. ΚΑΡΑΜΑΖΩΦ - Α. ΓΚΡΑΝΣΑΚ
Η Μιζέρια του Φεμινισμού
3. ΑΛΛΕΝ ΓΚΙΝΣΜΠΕΡΓΚ
Το Ουρλιαχτό
4. ΜΠΟΜΥ ΜΠΑΟΥΜΑΝ
Πώς Άρχισαν Όλα
5. ΑΛΑΝΤΟΥΣ ΧΑΞΕΛΕΥ
Πάνω στην Ψυχεδελική Εμπειρία

Ισπανικά

Εταιρεία Ισπανικών Σπουδών
- ΜΙΓΚΕΛ ΝΤΕ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ -

Καποδιστρίου 2, Τηλ. 3628880

Καλοκαιρινά
εντατικά
τμήματα

- εγγραφές από αρχές Μαΐου
- περιορισμένος αριθμός θέσεων

Διδάσκουν Ισπανοί καθηγητές
πτυχιούχοι ισπανικών πανεπιστημίων.

Πληροφορίες - εγγραφές:

πρωί: 10.00 - 1.30

απόγευμα: 5.30 - 8.30 καθημερινά

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ κλίμα πολέμου που δημιουργήθηκε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μ' αφορμή ένα από τα «άμεσα» προβλήματα που έχουν οι δυο χώρες, αυτό του Αιγαίου, φάνηκε να επισκιάζει ένα άλλο «έμμεσο» πρόβλημα, το Κυπριακό. Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία σχετικά μ' αυτό ειπώθηκαν και γράφτηκαν πολλά και εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις. Ωστόσο μετά από κάθε «κρίση» κι «ένταση» ανάμεσα στις δυο χώρες, σχεδόν πάντα αναρωτιόμαστε: «Φυσικά οι λαοί δεν είναι ποτέ φιλοπόλεμοι, όμως ποια είναι η στάση της αριστεράς πάνω σ' αυτό, είτε στην Ελλάδα, είτε στην Τουρκία;»

Η τουρκική αριστερά και λέγοντας τουρκική αριστερά εννοούμε γενικότερα την εξωκοινοβουλευτική αριστερά, είχε μαζικοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό πριν το πραξικόπημα της 12 Σεπτεμβρίου του '80. Όσο για την κοινοβουλευτική αριστερά τους αναφερόμαστε σαν σοσιαλδημοκράτες (γιατί το μοναδικό κομμουνιστικό κόμμα, το TIP - Τουρκικό Εργατικό Κόμμα - κατάφερε να μπει στη Βουλή μονάχα για ένα πολύ σύντομο διάστημα μετά το 1960).

Η τουρκική αριστερά στις σχέσεις και τα προβλήματα μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας δεν ήταν ποτέ υπέρ του πολέμου, αντίθετα τάχθηκε πάντα ενάντια στη σωβινιστική πολιτική των κατά καιρούς κυβερνήσεων. Παράδειγμα, κατά την εισβολή στην Κύπρο, που συνέπεφε σε μια περίοδο μετά τη χούντα του '71, παρ' όλο που βρισκόταν σε διάλυση κι ανοργανωσιά, αντιτάχθηκε στην εισβολή κι αυτή της τη θέση την υποστήριξε στα έντυπα και στις προκηρύξεις που εξέδωσε τότε. Λίγο πριν την εισβολή ένα αριστερό περιοδικό έκανε την εξής εκτίμηση: «Λόγω της σπουδαίας θέσης που κατέχει η Κύπρος μέσα στο τρίγωνο Κύπρος-Λίβανος-Συρία, οι Αμερικάνοι θέλουν να ξεκαθαριστεί η κατάσταση σ' αυτόν τον τόσο σημαντικό χώρο. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι προσεχείς μήνες θα είναι καθοριστικοί για την τύχη του νησιού. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το Κυπριακό, εγκυμονεί νέες εξελίξεις στο εγγύς μέλλον κι ότι οφείλουμε να κατανοήσουμε καλά το ιμπεριαλιστικό παιχνίδι που παίζεται στην Κύπρο». Μάης 1974, περιοδικό ILKE.

Το ίδιο περιοδικό, στο εξώφυλλο του τεύχους του που εκδόθηκε αμέσως μετά την εισβολή κι ήταν αφιερωμένο στο Κυπριακό έχει σαν τίτλο: «Κύπρος δημοκρατική κι ανεξάρτητη, χωρίς θάσεις». Αύγουστος 1974.

Σε έντυπό της, ένα από τα μεγαλύτερα μαζικά κινήματα της Τουρκίας, η DEV-YOL, μεταξί άλλων γράφει: «...Το C.H.P. (Δημοκρατικό Λαϊκό Κόμμα) που ισχυρίζεται ότι πρέπει να συνεχιστεί η πολιτική του σωβινισμού, της καταπίεσης, της τρομοκρατίας και της γενοκτονίας ενάντια στο Κουρδικό έθνος στη χώρα μας, ενώ διατυμπανίζει πως είναι αντίθετο σε κάθε είδους αποικιοκρατία, με το σωβινισμό του καταπιεστή αρνείται να δεχτεί ακόμα και την ύπαρξη του κουρδικού έθνους. (...) Η ίδια σωβινιστική συμπεριφορά της ηγεσίας του C.H.P. εκδηλώνεται και στις διάφορες συγκεντρώσεις όταν αναφέρεται στην «γενναία εισβολή» που πραγματοποιήσαν στην Κύπρο. Το C.H.P. που μιλάει για εθνική ανεξαρτησία, εισβάλλοντας σε άλλες χώρες, φανέρωσε τον εθνικισμό και τον σωβινισμό του». (Devrimci Yol, 15 Μάη 1977).

Την ίδια περίπου εποχή τουρκοκύπριοι σπουδαστές στην Τουρκία σε συνέντευξη τύπου τονίζουν: «... Η Αμερική μέσω της Τουρκίας απέκτησε δικαιώματα πάνω στον Κυπριακό λαό. Την τύχη της Κύπρου δεν θα την καθορίσουν οι διαπραγματεύσεις στα Ηνωμ. Έθνη αλλά ο αγώνας του Κυπριακού λαού ενάντια στις ιμπεριαλιστικές και κατακτητικές δυνάμεις. Οι λαοί της Κύπρου αργά ή γρήγορα θα διώξουν τους ιμπεριαλιστές και τα στρατεύματά τους από το νησί, σίγουρα θα ιδρύσουν την Ανεξάρτητη και Αδέσμευτη Κύπρο». Νεολαία Κυπρίων Επαναστατών.

Στο μεταξύ θα πρέπει να αναφερθεί και μια εξαίρεση στη διάρκεια της εισβολής. Η DISK (Συννομοσπονδία Τουρκικών Εργατικών Επαναστατικών Συνδικάτων), στην οποία την πλειοψηφία είχε το T.K.K. κι επομένως και τον έλεγχο, σε κάλεσμά της είχε ζητήσει από τους

Το εξώφυλλο του τουρκικού περιοδικού NOKTA στις 5 Απριλίου: «Δεν γίνεται πόλεμος με τον Έλληνα».

εργάτες να διαθέσουν τρία ημερομίσθιά τους για την ενίσχυση των Ενόπλων Δυνάμεων. (Θέσεις, τεύχος 9, Μουράτ Αϊντίν).

Ωστόσο δεν μπορούμε να πούμε ότι η τουρκική αριστερά ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αρκέστηκε μονάχα να εκφράζει τις απόψεις της μετά από κάθε εξέλιξη ή κατάσταση.

Τα πρώτα συστηματικά θέματα σημειώθηκαν μετά το πραξικόπημα του '80, όταν μια μερίδα αριστερών τούρκων κατέφυγε στην Ελλάδα. Αυτή ήταν και η πρώτη προσέγγιση της τουρκικής αριστεράς με την ελληνική και αντίστροφα.

Έγινε μάλιστα και μια προσπάθεια με την ίδρυση πριν τρία περίπου χρόνια της Ένωσης Αλληλεγγύης μεταξύ των λαών Ελλάδας και Τουρκίας η οποία είχε σκοπό την προώθηση των άμεσων σχέσεων μεταξύ των λαών, τη δημιουργία των προϋποθέσεων για τη γνωριμία μεταξύ τους, την εξασφάλιση λύσεων κοινής αποδοχής και προς το συμφέρον των ίδιων των λαών στα μεταξύ τους προβλήματα και τον τερματισμό της πολιτικής των «συμφερόντων», του «σωβινισμού» και της «έχθρας» που ασκείται σε κυβερνητικό και διπλωματικό επίπεδο.

Η περίοδος που ακολούθησε το πραξικόπημα του '80 αποτέλεσε για την τουρκική αριστερά ένα άνοιγμα προς τα έξω. Οι τούρκοι πολιτικοί πρόσφυγες που διασκορπίστηκαν σ' όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης είχαν την ευκαιρία αφενός μεν να γνωρίσουν από κοντά την ευρωπαϊκή αριστερά και αφετέρου να δώσουν μια δική τους εικόνα και να παρουσιάσουν την τουρκική πραγματικότητα. Είναι επόμενο αυτή η εμπειρία να έχει καινούρια και θετικά αποτελέσματα. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για τον ελληνικό λαό και την ελληνική αριστερά που παρ' όλη τη γειτονία, αγνοούσε την κατάστα-

ση στην Τουρκία, κι έτσι μπήκαν οι πρώτοι θεμέλιοι λίθοι για την προσέγγιση και γνωριμία των δυο λαών πράγμα που άλλωστε ήταν κοινή τους επιθυμία.

Ο Τανέρ Ακτσάμ, ηγετικό στέλεχος της Dev-Yol, που είχε επισκεφθεί την Αθήνα το 1985 σε συνέντευξή τους προς την Αυγή έλεγε για την Κύπρο και τα ελληνοτουρκικά: «Υπάρχουν μερικά πολύ σοβαρά ζητήματα ανάμεσα στους δυο λαούς μας, όπως σε ποιον ανήκει ο ντολμάς, το τζατζίκι και ο γύρος! Σ' αυτό το ζήτημα ομολογώ πως δεν έχουμε βρει την άκρη. Όμως υπάρχει μια κοινή βάση στους λαούς μας: η μεσογειακή καταβολή! (...) Παρά την προσπάθεια των κυρίαρχων τάξεων να βρεθούν οι λαοί μας σε χωριστά, αντιμαχόμενα στρατόπεδα, πιστεύω ότι δεν θα μπορέσουν να σπάσουν οι κοινοί πολιτιστικοί δεσμοί των δυο χωρών. Υπάρχουν άπειροι υπόγειοι δρόμοι για να αναπτύξουμε τους πολιτιστικούς δεσμούς των λαών μας. Ένα παράδειγμα απλό είναι η υποδοχή που μας έχει κάνει ο ελληνικός λαός, που είναι κάτι παραπάνω απ' αυτό που θα μπορούσαμε να περιμένουμε. Όσον αφορά την Κύπρο η θέση μας είναι ξεκάθαρη, έχουμε καταδικάσει την εισβολή του τουρκικού στρατού και πιστεύουμε ότι πρέπει ν' αποχωρήσουν τα τουρκικά στρατεύματα - κι όλα τ' άλλα - από την Κύπρο και ν' αφαιρεθεί ο λαός της ν' αποφασίσει ελεύθερα για την τύχη του.

Τέλος, σχετικά με την περιβόητη διένεξη Ελλάδας και Τουρκίας πιστεύω ότι αυτή η εικόνα της Τουρκίας ως καθαρού εκπροσώπου του NATO και των Αμερικανών ενώ η σημερινή Ελλάδα παίζει ένα ρόλο αντιαμερικανικό και αντιιμπεριαλιστικό, είναι μια εικόνα πλαστή που διευκολύνει την προώθηση των αμερικανικών σχεδίων. Για παράδειγμα, η εισβολή στην Κύπρο έγινε από τον Ετζεβίτ, το 1974, τον καιρό που στην Ελλάδα υπήρχε μια χούντα κι ο Ετζεβίτ ήταν υποτίθεται ο μεγάλος αντιαμερικανός με τα «αντιιμπεριαλιστικά» συνθήματα, αλλά αυτός εκπλήρωσε τα σχέδια του διαμελισμού της Κύπρου. Με αυτήν την έννοια πιστεύω ότι και το θέμα του Αιγαίου αποτελεί ένα ακόμα ζήτημα που συντηρείται από τους αμερικάνους, ουσιαστικά και με την ευθύνη των δυο κυβερνήσεων. Δεν πιστεύω ότι μπορεί να υπάρξει λύση στη λεγόμενη ελληνοτουρκική διένεξη αν δεν την δούμε έξω από το πλαίσιο όπου την τοποθετούν οι κυρίαρχες τάξεις των δυο χωρών, οι οποίες κινούνται και σε μια λογική εξυπηρέτησης συγκεκριμένων συμφερόντων στην περιοχή». Αυγή, 15.9.85.

Ο συντάκτης του περιοδικού Yeni Gündem, Murat Belge, σε σχόλιό του για τις ελληνοτουρκικές διαφορές δίνει και μιαν άλλη εξήγηση: «Το πρόβλημα σχετίζεται περισσότερο με το ότι η πολιτική κουλτούρα των δυο λαών δεν είναι αρκετά ανθεκτική έναντι του σωβινισμού. Δεν είναι ένας σωβινισμός του ενός λαού προς τον άλλον αλλά ένας γενικότερος σωβινισμός που ως επί το πλείστον πηγάζει από την επίσημη ιδεολογία από ένα σύστημα απόψεων που κυριαρχεί στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. (...) Η κοινή κουλτούρα δεν είναι κάτι το αμελητέο. Είναι προϊόν ενός πολύχρονου κοινού παρελθόντος που σήμερα επ ουδενί δεν πρέπει να θυσιαστεί για τα προβλήματα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας που συνήθως μεγαλοποιούνται εσκεμμένα».

Έχουμε αφήσει πίσω μας ακόμα μια τεχνητή ένταση. Προς το παρόν το κλίμα είναι ήπιο, όμως τα μαύρα σύννεφα πάνω από το Αιγαίο συνεχίζουν να υπάρχουν.

Μουράτ Αϊντίν

ΚΙ ΑΝ ΜΙΛΟΥΣΑΜΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΤΑΛΙΝ;

«Είναι τα εγκλήματα του Στάλιν στη φύση του σοσιαλιστικού καθεστώτος; Πόσα ακριβώς ήταν τα θύματά του; Θα υπήρχε καταστολή αν διοικούσε την χώρα ο Λέον Τρότσκι ή ο Νικολάι Μπουχάριν ή αν είχε επιβιώσει ο ίδιος ο Βλαντίμιρ Λένιν; Ποια γνώμη έχετε για τα γραπτά του συντρόφου Σολζενίτσιν; Θα αποκατασταθεί ο Μπουχάριν; Ήταν το κόμμα απροστάτευτο μπροστά στον Στάλιν; Πώς κατάφερε ο Στάλιν να φτάσει στην ηγεσία του Κόμματος;».

Τα ερωτήματα πέφτουν βροχή στο δύστυχο ιστορικό που κάνει μάταιες εκκλήσεις στο ακροατήριο να προτιμάει τις γραπτές από τις προφορικές ερωτήσεις. Όμως, το κοινό -νέοι στην πλειοψηφία τους- δεν φαίνεται διατεθειμένο να υπακούσει. Εξάλλου, πού να βρεις χαρτί και μολύβι όταν είσαι κρεμασμένος στα παράθυρα ή στριμώχνεσαι ακόμα και έξω από την αίθουσα με τους αστυνομικούς να προσπαθούν ναβάλουν κάποια τάξη;

Η (αυθεντική) σκηνή που περιγράψαμε δεν διαδραματίστηκε σε κάποιο αμφιθέατρο του Παρισιού, της Ρώμης ή της Αθήνας. Διαδραματίστηκε πριν από ένα μήνα, στην αίθουσα του Ινστιτούτου Αρχείων της Μόσχας, παρουσία του πρύτανη του Γιούρι Αφανάσιεφ και κάτω από τους προβολείς του τηλεοπτικού συνεργείου που την μετέδιδε «ζωντανή». Τα ερωτήματα του ακροατηρίου δεν ήταν άσχετα με τη διάλεξη του ιστορικού Γιούρι Μπορισώφ. Το θέμα της ήταν απλούστατα, «Στάλιν, πρόσωπο και μύθος»...

Τό στοιχειωμένο παρελθόν

Το ζήτημα δεν είναι βέβαια, οι απαντήσεις που έδωσε ο ομιλητής μας. Το σημαντικό είναι κυρίως, ότι μια τέτοια διάλεξη είναι τώρα δυνατή στη Σοβιετική Ένωση. Κι ακόμα περισσότερο, ότι πέφτουν τα ταμπού, ότι τα καταραμένα ονόματα (Τρότσκι, Μπουχάριν, Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ, Κολλοντάι, Πρεομπραζένσκι...) αναφέρονται δημόσια, ακόμα κι από την τηλεόραση, χωρίς να στήνεται στον τοίχο όποιος τα προφέρει.

Ο Έλληνας αναγνώστης θα ένιωσε σίγουρα μια κάποια έκπληξη διαβάζοντας την παραπάνω περιγραφή, αλλά πιθανόν ν' αναρωτήθηκε κατόπιν, αν αξίζει ακόμα τον κόπο ν' ασχολούμαστε με ιστορίες και ονόματα «τελειωμένα» εδώ και μισό αιώνα. Ποιος νοιάζεται πια για όλα αυτά; Τι σημασία μπορούν να έχουν σήμερα, σε μια εποχή που έχει τόσο αλλάξει;

Όσο κι αν φαίνεται απίστευτο, αυτός που «νοιάζεται» είναι ο ίδιος ο πληθυσμός της Σοβιετικής Ένωσης! Με το που δόθηκε το σύνθημα της περιφημής πια «γκλάσνοστ» από τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, το στοιχειωμένο παρελθόν της χώρας εφόρμησε στο προσκήνιο και δεν λέει να το εγκαταλείψει παρά τις προειδοποιήσεις πολλών αξιωματούχων, με πρώτο και καλύτερο το Νο 2 του καθεστώτος Γιέγκορ Λιγκατσώφ. Το φαινόμενο είναι όντως εκπληκτικό αν λάβουμε υπόψη ότι ελάχιστοι είναι πια οι επιζώντες εκείνης της εποχής και ότι οι νεώτεροι δεν θα έπρεπε ούτε καν να έχουν ακούσει τα «καταραμένα» και αφορισμένα ονόματα...

Φαίνεται όμως, ότι στην Σοβιετική Ένωση οι πληγές δεν έχουν ακόμα επουλωθεί. Σχεδόν κάθε οικογένεια διατηρεί πάντα ανοικτούς λογαριασμούς με την εποχή που κατ' ευφημία ονομάζεται «περίοδος της προσωπολατρίας». Και δεν πρόκειται μόνο για κάποιο απλό ιστορικό ενδιαφέρον. Η επιστροφή στις κρίσιμες δε-

κατίες προκαλεί ήδη ένα αυξανόμενο πολιτικό ενδιαφέρον, μια και υπάρχει η τάση να αναζητούνται στις τότε αντιπαραθέσεις, οι απαντήσεις σε αρκετά σημερινά προβλήματα.

Τους ασκούς του Αϊόλου δεν τους άνοιξαν οι οπαδοί της «περεστρόικα» επειδή τάχα αποκηρύσσουν το παρελθόν και τις ρίζες του καθεστώτος τους. Τις αιτίες του πράγματι τολμηρού ανοιγμάτων τους τις εξηγούν οι ίδιοι όταν γράφουν ότι «χωρίς το παρελθόν, είναι αδύνατη η αυτογνωσία». Ή όταν διαπιστώνουν ότι «η εξάλειψη των ιστορικών γεγονότων, έχει στερήσει το λαό από τη συνείδηση και την πνευματική του δύναμη». Με άλλα λόγια, ο κυνισμός, η αδιαφορία, ο καριερισμός, η διαφθορά και όλα τα κακά που δέρνουν (κατά τον κ. Γκορμπατσώφ) την σοβιετική κοινωνία, οφείλονται και στην «εξάλειψη των ιστορικών γεγονότων». Να λοιπόν, πού «το συνεχές ξαναγράψιμο της ιστορίας» δεν είναι μια ανώδυνη υπόθεση. Γίνεται μπουμερανγκ και χτυπάει καταστροφικά ακόμα και μετά από μισό αιώνα!

Η αποκαθίλωση του Στάλιν

Στην αρχή έφταιγε μόνον ο Μπρέζνιεφ. Ωστόσο, το επιχείρημα δεν φαινόταν αρκετά πειστικό. Έτσι, πριν αλέκτωρ λαλήσει, οι ρίζες του κακού άρχισαν να ψάχνονται όλο και πιο πίσω, στις δεκαετίες του '50, κατόπιν του '40, του '30, και τέλος, φτάσαμε αισίως, στα κρίσιμα χρόνια του 1920. Ο Μπρέζνιεφ κι ο Χρυστσώφ φάνταζαν πια σαν κομπάρσοι. Ο Ιωσήφ Βησαριόνovich Τζουγκασβίλι έκλεβε την παράσταση της ιστορικής «γκλάσνοστ» και άρχιζε να συγκεντρώνει την προσοχή των ιστορικών, του τύπου, των θεατρικών συγγραφέων, των κινηματογραφιστών και των απλών αναγνωστών των εφημερίδων που τις κατάκλυζαν με γράμματα. Η περίοδος της απόλυτης κυριαρχίας του ξαναβρισκόταν στην επικαιρότητα, κι ανάγκαζε αναπόφευκτα την επίσημη ιντελιγκέντσια να πάρει θέση. Στην πρώτη γραμμή βρέθηκαν οι καλλιτέχνες. Όμως, πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εκτιμήσεις εκείνων που έχουν πρόσβαση στις εφημερίδες και στα περιοδικά με την μεγάλη κυκλοφορία. Παρ' όλο που δεν εκφράζουν αποκλειστικά και μόνον την «επίσημη γραμμή», μπορούν πάντως να θεωρηθούν σαν έγκυροι εκφραστές τουλάχιστον μιας τάσης της γκορμπατσωφικής ηγεσίας.

Η αποκαθίλωση του Στάλιν άρχισε στις 16 Μαρτίου με την κατακρήμνισή του από το θάβρο του «μεγαλοφυούς στρατιωτικού ηγέτη» που δεν είχε τολμήσει να θίξει ούτε κι αυτό το 20ό Συνέδριο. Υπεύθυνος για την «ιεροσουλιά» ήταν ο Ακαδημαϊκός Αλεξάντερ Σαμσόνωφ, ο ιστορικός που θεωρείται αυθεντία σε ό,τι σχετίζεται με τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Στο άρθρο του στο περιοδικό «Αργκουμέντι ι Φάκτι» (Επιχειρήματα και Γεγονότα), ο Σαμσόνωφ όχι μόνον δεν αναγνωρίζει στον Στάλιν την παραμικρή στρατιωτική ικανότητα, αλλά και τον κατηγορεί σαν αποκλειστικό υπαίτιο για τις αρχικές νίκες των ναζιστικών στρατευμάτων που έφεραν την ΕΣΣΔ στο χείλος της κατάρρευσης. Επιβεβαιώνοντας τις αποκαλύψεις πολλών δυτικών ιστορικών και την προσωπική εμπειρία του Λέοπολντ Τρέπερ (του ηγέτη του Ορφήμου κατασκοπευτικού δικτύου της «Κόκκινης Ορχήστρας»), ο Σαμσόνωφ καταγγέλλει τον Στάλιν ότι έκανε το παν για να αποδιοργανώσει το Γενικό Επιτελείο με αποκρύφωμα την

εκτέλεση των ηγετών του Κόκκινου Στρατού (π.χ. των στρατηγών Τουχασέφκι και Γιακίρ). Και σαν να μην έφτανε αυτό, ποτέ δεν πίστεψε στο ενδεχόμενο της γερμανικής εισβολής. Μέχρι την τελευταία -κυριολεκτικά- στιγμή, αρνήθηκε πεισματικά να κινητοποιήσει τα σοβιετικά στρατεύματα. Το συμπέρασμα του Σοβιετικού ιστορικού είναι κατηγορηματικό: «Αν δεν είχαν υπάρξει αυτοί οι λαθεμένοι υπολογισμοί του, δεν έχω καμιά αμφιβολία ότι η Βέρμαχτ, ακόμα κι αν είχε μπει στο έδαφός μας, δεν θα είχε φτάσει στο Λένινγκραντ και στη Μόσχα. Αυτό είναι το τίμημα του λάθους που διέπραξε στις παραμονές του πολέμου».

Όμως, τα «λάθη» είχαν συνέχεια. Πάντα κατά τον Σαμσόνωφ, ο Στάλιν ξαναπέφτει το καλοκαίρι του 1942, θύμα του ναζιστικού σχεδίου «Κρεμλίν» και πιστεύει ότι επίκειται νέα γερμανική επίθεση κατά της Μόσχας. Συγκεντρώνει τα στρατεύματα στην πρωτεύουσα κι αφήνει έτσι ελεύθερο τον Χίτλερ να χτυπήσει και να ανατρέπει τις σοβιετικές γραμμές στα νοτιοδυτικά. Αποτέλεσμα αυτής της κίνησης ήταν η μάχη του Στάλινγκραντ, την ώρα που «η χώρα ήταν σε απελπιστική κατάσταση». Τέλος, ο Σαμσόνωφ αποκαλύπτει και στιγματίζει την τύχη που επιφύλαξε ο Στάλιν σε δεκάδες (ή μήπως εκατοντάδες) χιλιάδες σοβιετικούς στρατιώτες και αξιωματικούς που είχαν την ατυχία να πιαστούν αιχμάλωτοι στις αρχές του πολέμου. Με το πρόσχημα ότι θα έπρεπε να είχαν... αυτοκτονήσει (!), οι αιχμάλωτοι που δραπετεύαν από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ναζί, οδηγούνταν στις φυλακές ή στο εκτελεστικό απόσπασμα όταν γυρνούσαν στα σπίτια τους (ο Σοβιετικός ποιητής Γιεβγκένι Ντολματόφσκι που έζησε προσωπικά αυτό το δράμα, το περιγράφει συχνά στο έργο του). Το συμπέρασμα του Σαμσόνωφ δεν αφήνει καμιά αμφιβολία: ο Μεγάλος Πατριωτικός Πόλεμος δεν κερδήθηκε χάρη στον Στάλιν αλλά παρά και ενάντια στον Στάλιν!

Το δεύτερο σημαντικό δημοσίευμα για την σταλινική περίοδο, εμφανίστηκε στις 21 Μαρτίου στην «Σοβιετική Κουλτούρα». Αυτή τη φορά το υπέγραφε ο Γιούρι Αφανάσιεφ, πρύτανης του Ινστιτούτου Ιστορικών Αρχείων. Ο Αφανάσιεφ αρχίζει διαπιστώνοντας ότι στην πατρίδα του δεν υπάρχει ούτε ένα βιβλίο γι' αυτή την

Στην Μόσχα, η «γκλάσνοστ» άγγιξε ήδη το στοιχειωμένο παρελθόν. Όμως, εδώ οι πληγές είναι ακόμα ανοικτές και τα ντουλάπια της ιστορίας γεμάτα πτώματα...

ΓΙΑ ΜΙΑ «ΚΡΙΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ» ΤΟΥ ΑΝΟΙΓΜΑΤΟΣ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΩΦ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ του Μ. Γκορμπατσώφ, καθώς προχωρεί στον εξωτερικό, αλλά και στον εσωτερικό τομέα προκαλεί τις πιο διαφορετικές αντιδράσεις. Οι σκληροί κύκλοι της σοβιετικής αλλά και της διεθνούς επίσημης κομμουνιστικής γραφειοκρατίας ή φραστικά και μόνο την παραδέχονται και υποκριτικά υποκλίνονται μπροστά της ή φανερά αντιτίθενται, συνωμοτούν και προπαγανδίζουν ανατροπή του Γκορμπατσώφ, όπως έγινε και με τον Χρουστώφ.

Σ' αυτό ενθαρρύνονται κι από τους δυτικούς αντιδραστικούς κύκλους που τρέμουν με την ιδέα ότι η «χώρα του κακού» μπορεί ν' αλλάξει εικόνα και να γίνει πιο ελκυστική, οπότε θα ξαναεμφανίζονταν το «φάντασμα του κομμουνισμού» σ' ένα κόσμο, που παρά τη φαινομενική του «ευημερία» αληθινή για περιορισμένους κύκλους, πάει ωστόσο να εκραγεί προς όλες τις κατευθύνσεις. Κι αυτό γιατί οργανικά αδυνατεί να ισορροπήσει τις νέες παραγωγικές δυνάμεις με τις υπάρχουσες κοινωνικές και πολιτικές δομές.

Παράδειγμα αυτών των κύκλων είναι ο Κίσιγκερ, ο τόσο «Αγαπητός Χένρυ» που δεν παύει να προειδοποιεί τους Δυτικούς πως ο Γκορμπατσώφ είναι ένας «τρομερός» «επικίνδυνος» «αντίπαλος», στον οποίο δεν πρέπει να δοθεί καμιά βοήθεια, και ιδίως σ' ό,τι αφορά τον «Πόλεμο των Άστρων».

Αλλά και οι λογής-λογής «διαφωνούντες» Σοβιετικοί και άλλοι Ανατολικοί, όσοι τουλάχιστον δεν πέρασαν στις κρυφές υπηρεσίες του Ιμπεριαλισμού και δεν ενέδωσαν στα θέλητρά τους, έχουν περιπέσει σε μεγάλη σύγχυση και αμηχανία μπροστά στο φαινόμενο «Γκορμπατσώφ». Το ίδιο πάνω κάτω συμβαίνει και με τους κύκλους της Άκρας Αριστεράς όλων των αποχρώσεων που ορισμένοι τους κινδυνεύουν να επαναλάβουν το καίριο λάθος επί το χειρότερο «Τι Χρουστώφ, Τι Μπρέζνιεφ». Η εξήγηση βρίσκεται κατά την γνώμη μου στην ελλιπή θεωρητική ανάλυση και κατανόηση του φαινομένου της κρατικής γραφειοκρατίας όπως αναπτύχθηκε στην ΕΣΣΔ, και στις παρεξηγημένες έννοιες της «Επανάστασης» «κοινωνικής» ή «πολιτικής», που τόχα δεν αρχίζουν παρά από τα «κάτω», και κατά το πρότυπο του «1917» κ.τ.λ. Πρόκειται για τα «Ανώτερα Μαθηματικά» του Μαρξισμού που απαιτούν σοβαρή προπαιδευση, και ιδίως βαθύτερη κατανόηση και χρησιμοποίηση του γνωσιολογικού εργαλείου κοινωνικής ανάλυσης και αλλαγής που παραμένει πάντα και κατ' εξοχήν ο Μαρξισμός.

Είναι «ειλικρινής» ο Γκορμπατσώφ όταν φραστικά τουλάχιστον εξαγγέλλει τόσο «αναγενετικές» «επαναστατικές» ιδέες, κάνει τόσο καταλυτική κριτική του καθεστώτος της γραφειοκρατίας στην ΕΣΣΔ, προχωρεί τόσο όσο κανένας ποτέ δεν το έκανε στο καίριο ζήτημα του γενικού και ολοκληρωτικού αφοπλισμού; Και πώς γίνεται μια τέτοια ηγεσία να ξεπηδήσει από τη Γραφειοκρατία και να τεθεί επί κεφαλής μιας «Επανάστασης» από τα πάνω;

Υπάρχει τέτοια «Επανάσταση»;

Αν είναι «ειλικρινής» ο Γκορμπατσώφ διαπιστώνεται από τις σοβαρότατες αντιστάσεις που προκαλεί η πολιτική του πρώτα-πρώτα στην ίδια την ΕΣΣΔ ως τα πιο ψηλά σκαλοπάτια της εξουσίας που 'ναι η Κεντρική Επιτροπή και το Πολιτικό Γραφείο. Όπου ελλοχεύουν πάντοτε πρόσωπα τόσο δυνατά όσο ο Σερμπίνωκ, ο ηγέτης της Ουκρανίας, ο Σοκόλωφ, ο υπουργός των Στρατιωτικών, ο Λιγκάσεφ, ο ιδεολόγος του Κόμματος, και άλλοι και άλλοι που δεν κατόρθωσε ακόμα ο Γκορμπατσώφ να εξουδετερώσει.

Ότι ο Γκορμπατσώφ ξεπήδησε από την Γραφειο-

κρατία, σημαίνει απλώς ότι σ' ένα ολοκληρωτικό καθεστώς όπως εξελίχθηκε η ΕΣΣΔ όλες οι πιέσεις της κοινωνίας διοχετεύονται παραμορφωμένες στην κορυφή και προκαλούν αναπόφευκτα, από καιρό σε καιρό ρήγματα στην δομή της. Η συνεχιζόμενη «πάλη των τάξεων» στο μεταβατικό καθεστώς - μιας ολόκληρης ιστορικής περιόδου - από τον «καπιταλισμό στον σοσιαλισμό» αναγκαστικά εκδηλώνεται και στις «ενδογραφειοκρατικές» διαμάχες και ρήξεις. Ότι τώρα ο Γκορμπατσώφ, εκφραστής αρχικά της πιο «φωτισμένης» πτέρυγας της γραφειοκρατίας που αποτελείται από επιστήμονες, τεχνοκράτες, εξελιγμένους διανοούμενους, στο Κόμμα, το Κράτος, τον Στρατό, αόφτου αναρριχήθηκε στην εξουσία, δεν ταυτίζεται πια απόλυτα και μ' αυτή ακόμα την πτέρυγα της γραφειοκρατίας, αυτό έπρεπε να γίνει κατανοητό, ή μπορεί να γίνει κατανοητό. Δηλαδή ότι απέκτησε και αποκτά ολοένα περισσότερο μια «βοναπαρτιστική» διάσταση εκφράζοντας ορισμένα γενικότερα συμφέροντα της σοβιετικής κοινωνίας σαν σύνολο πια, που εν μέρει π.χ. δεν μπορούν να ικανοποιηθούν παρά σε βάρος και της ίδιας της κρατικής γραφειοκρατίας σαν συνόλου. Άλλωστε απ' αυτό τον «βοναπαρτιστικό» «διαταξικό» χαρακτήρα της νέας σοβιετικής ηγεσίας προέρχεται ταυτόχρονα η δύναμη και η αδυναμία της. Για να προχωρήσει χρειάζεται να αντισταθμίσει τις αντιδράσεις των σκληρών, «σταλινικής» νοοτροπίας κύκλων της σοβιετικής και διεθνούς κομμουνιστικής γραφειοκρατίας μ' ένα λαϊκό έρεισμα. Εξ άλλου μόνο αν αποκτήσει τέτοιο έρεισμα θα μπορούσε να προχωρήσει η «επανάσταση από τα πάνω».

Αλλιώς υπάρχει κίνδυνος η ανατροπή του Γκορμπατσώφ ή αποτελμάτωσης της πολιτικής του σε μικρομεταρρυθμίσεις που αλλάζουν μόνο την πρόσοψη αλλά δεν ανοικοδομούν βασικά το σύστημα. Δεν υπάρχει «επανάσταση» από τα «πάνω» και μόνο.

Σ' ένα ολοκληρωτικό γραφειοκρατικό σύστημα κάθε «επαναστατικό άνοιγμα» αναγκαστικά αρχικά από εσω-γραφειοκρατικές διαμάχες και ρήξεις. Αλλά δεν εξελίσσεται σε πραγματικά επαναστατικό προτσές παρά με την απαραίτητη σε μια ορισμένη στιγμή επέμβαση των μαζών. Είτε η «βοναπαρτιστική» ηγεσία θ' αναγκαστεί να καλέσει τις μάζες, ή οι ίδιες θα τεθούν από μόνες τους σε κίνηση ενθαρρυνόμενες από τα ρήγματα στην κορυφή και τα κηρύγματα μιας «βοναπαρτιστικής» ηγεσίας. Τότε και μόνο θ' αρχίσει η πραγματική «επαναστατική ανασυγκρότηση» της σοβιετικής κοινωνίας.

Για την ώρα το επικίνδυνο είναι η σχετική απάθεια των μαζών στην ΕΣΣΔ, στις άλλες Ανατολικές χώρες, την βάση των διαφόρων κομμουνιστικών κομμάτων, στη βάση ακόμα της άκρας αριστεράς, των κινημάτων επίσης ειρήνης που έχασαν τη φωνή τους μην ξέροντας πώς να τοποθετηθούν απέναντι στις προτάσεις αφοπλισμού του Μ. Γκορμπατσώφ. Ενώ θα χρειάζονταν παντού ενεργητική συμμετοχή τους πάνω στη γενική γραμμή «κριτικής υποστήριξης» των θετικών μέτρων και πρωτοβουλιών στον εξωτερικό και εσωτερικό τομέα της νέας σοβιετικής ηγεσίας. Όσο κι αν είναι ευνόητοι οι λόγοι τέτοιας σχετικής απάθειας, είναι αναγκαίο να περάσουμε παντού στη γραμμή της «κριτικής υποστήριξης» και να μην παραμεινουμε απλοί «θεατές» και «σχολιαστές» της ιστορικής σημασίας μονομαχίας ανάμεσα στην «βοναπαρτιστική» νέα σοβιετική ηγεσία και τις αντιδραστικότερες δυνάμεις της σοβιετικής και της διεθνούς γραφειοκρατίας σε αντικειμενική σύμμοχη με τις αντιδραστικότερες επίσης δυνάμεις του Δυτικού Κόσμου.

15.4.87

Μ.Ν.Ράπτης

κρίσιμη περίοδο, ενώ στη Δύση υπάρχουν χιλιάδες! Όμως, δεν τον ικανοποιούν ούτε οι γνωστές εκτιμήσεις του 20ου Συνεδρίου περί «προσωπολατρίας», «λαθών», κλπ. Χρειαζόμαστε, γράφει, «μια νέα, βαθιά ανάλυση», διαφορετικά «δεν μπορούμε να πάμε μπροστά». Για τον Αφανάσιεφ, η βίαια κολλεκτιβοποίηση που στοίχισε εκατομμύρια ζωές, οι μαζικές εκτελέσεις και φυλακίσεις εκατοντάδων χιλιάδων μπολσεβίκων δεν εξηγούνται με τις αναφορές σε «λάθη» ή «παρεκκλίσεις». Η ιστορική έρευνα πρέπει να συγκεντρώσει μάλιστα, την προσοχή της σε δυο περιόδους στο 1917-1929 και στο 1956-1965.

Το τρίτο άρθρο ήλθε μετά από λίγες μέρες, στις 29 Μαρτίου, και προχωράει ακόμα πιο μακριά. Δημοσιευμένο στο περιοδικό «Ογκονιόκ» και με την υπογραφή του Αλεξί Ατζουμπέι (γαμπρού του Νικήτα Χρουστώφ), τολμά να διαπιστώνει ότι πολλές από τις μεγάλες προσωπικότητες της Επανάστασης του 1917 πλήρωσαν ακριβά την πίστη τους στα ιδανικά τους! Και ο Ατζουμπέι καταλήγει: «Οι νέοι που γυρνούν από το Αφγανιστάν δεν έχουν ανάγκη από μια προσαρμοσμένη εκδοχή της αλήθειας. Ούτε την χρειάζονται οι μαθητές μας που βλέπουν να ξαναγράφονται συνέχεια τα βιβλία της ιστορίας τους, και θέβαια όχι προς την κατεύθυνση της ιστορικής αντικειμενικότητας...» «Αποκλείοντας εκείνη την περίοδο της ιστορίας μας από την κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας και αποκρύβοντάς την από τη νέα γενιά, απλώς κοροϊδεύουμε τον εαυτό μας».

Σ' αυτό το σύντομο άρθρο δεν μπορέσαμε φυσικά, να αναφερθούμε στο σύνολο των ενδείξεων ότι κάτι το σημαντικό πάει να συμβεί στη σοβιετική ιστοριογραφία. Εξάλλου, το ζήτημα δεν είναι τόσο τι λένε οι επίσημοι σοβιετικοί ιστορικοί και δημοσιογράφοι. Τα λίγα δημοσιεύματα που παραθέσαμε περιληπτικά, νομίζουμε ότι πείθουν ότι βρισκόμαστε μπροστά σε σπουδαίες εξελίξεις και σ' αυτό τον καυτό τομέα. Η συνέχεια θα είναι σίγουρα πολύ πιο συναρπαστική, ιδιαίτερα από τη στιγμή που δεν θα αρκούν πια οι διπλωματικές απαντήσεις στα ερωτήματα της «κυνικής» νέας γενιάς...

Γιώργος Μητράλιος

HARRY MAGDOFF - PAUL SWEETZ:

Η ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ της Αμερικανικής οικονομίας, αλλά και του συνόλου των δυτικών οικονομιών, επιβεβαιώνουν ότι οι θριαμβολογίες για τις θαυματουργές επιπτώσεις των νεο-φιλελεύθερων πολιτικών έχουν ολοκληρωτικά εκλείψει. Ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν αναδειχθεί σε φάρο της αντιδραστικής στροφής των οικονομικών πολιτικών, συσσωρεύουν σήμερα όλα τα προβλήματα διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομίας. Η τιμή του δολαρίου, οι εμπορικές σχέσεις με την Ιαπωνία και την ΕΟΚ, η διαχείριση του χρέους των χωρών του Τρίτου κόσμου, είναι ζητήματα που αποκαλύπτουν πόσο θραχυπρόθεσμες είναι οι αποφάσεις και πόσο έχει εκλείψει κάθε προσπάθεια να χαραχθεί και να εφαρμοστεί μια μακροπρόθεσμη πολιτική.

Το παράδοξο είναι ότι ενώ όλα τα μεγέθη δείχνουν μια αυξανόμενη αστάθεια και μια συσσωρευση συνθηκών που δεν μπορεί παρά να οδηγήσουν σε επιτάχυνση της κρίσης, τα διαδοχικά θραχυπρόθεσμα μέτρα έχουν κατορθώσει να αποφύγουν μια κατάρρευση των χρηματιστηρίων, και άρα μια απότομη και βαθιά ύφεση.

Σε ένα βιβλίο* που κυκλοφόρησε πριν το Πάσχα στη Νέα Υόρκη, οι γνωστοί μαρξιστές οικονομολόγοι, Harry Magdoff και Paul Sweezy παρουσιάζουν ως κύρια χαρακτηριστικά της πρόσφατης εξέλιξης του αμερικανικού καπιταλισμού την εντυπωσιακή αύξηση του χρέους της οικονομίας και την τρομακτική αύξηση των επενδύσεων σε χρεώγραφα και μετοχές. Οι δύο αυτές τάσεις σε συνδυασμό με την μαζική ανακατανομή εισοδήματος σε θάρος της εργατικής τάξης που πραγματοποιήθηκε επί προεδρίας Ρήγκαν, εξηγούν τον «δυναμισμό» της οικονομίας τα τελευταία χρόνια.

Σε μία συζήτηση που είχαμε μαζί τους οι δύο Αμερικάνοι μαρξιστές, ανέπτυξαν τις βασικές κατευθύνσεις της προβληματικής τους σχετικά με τον χαρακτήρα της οικονομικής διαχείρισης, και τις προοπτικές για την Αμερικανική Οικονομία.

Σχολιαστής: Μετά από μερικά χρόνια διαχείρισης της οικονομίας από τα επιτελεία του Ρήγκαν, που έχουν φθάσει τα πράγματα στο επίπεδο της οικονομικής πραγματικότητας, αλλά και στο επίπεδο της ιδεολογίας;

Harry Magdoff: Η αρχική εντύπωση των ριζοσπαστών και των φιλελευθέρων ήταν ότι η πολιτική του Ρήγκαν δεν μπορούσε παρά να αποτύχει. Η πεποίθηση αυτή βασίζονταν στην ψευδαίσθηση ότι μια κυβέρνηση διαχειρίζεται πραγματικά την οικονομία, και ότι αν παίρνει αντιφατικές αποφάσεις μπορεί να την οδηγήσει σε κρίση. Χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη φύση της κοινωνίας και το είδος των προβλημάτων που υπήρχαν. Αυτό όμως που τελικά συνέβη ήταν ότι το θέμα αποδείχθηκε πολιτικό και όχι οικονομικό. Με ένα παραδοσιακό τρόπο αναζητήθηκε μια διέξοδος από την κρίση με μια επίθεση κατά της εργατικής τάξης, και την παραχώρηση μεγαλύτερων ελευθεριών στην καπιταλιστική τάξη. Ήταν δηλαδή μια αντεπανάσταση σε σχέση με την «επανάσταση» του Ρούζβελτ, και μπορούσε να πετύχει μέσα σε ορισμένα όρια όσο η εργατική τάξη την δεχόταν. Οι μισθοί καθηλώθηκαν, οι συνθήκες εργασίας προσαρμόστηκαν προς όφελος της άρχουσας τάξης, και δεν εκδηλώθηκε μια αντίθεση στην πολιτική Ρήγκαν, μέσω εργατικών κινητοποιήσεων. Και αυτά σε ένα περιβάλλον στασιμότητας των δυτικών οικονομιών.

Το ιδεολογικό πρόβλημα είναι ότι τα συνδικάτα και πολλοί ριζοσπάστες δέχτηκαν αυτή την κατάσταση σαν μέρος της αντικειμενικής πραγματικότητας: μιλώντας για την ανάγκη αύξησης της ανταγωνιστικότητας, και ενσωματώνοντας τις κατευθύνσεις της αντιδραστικής πολιτικής του Ρήγκαν.

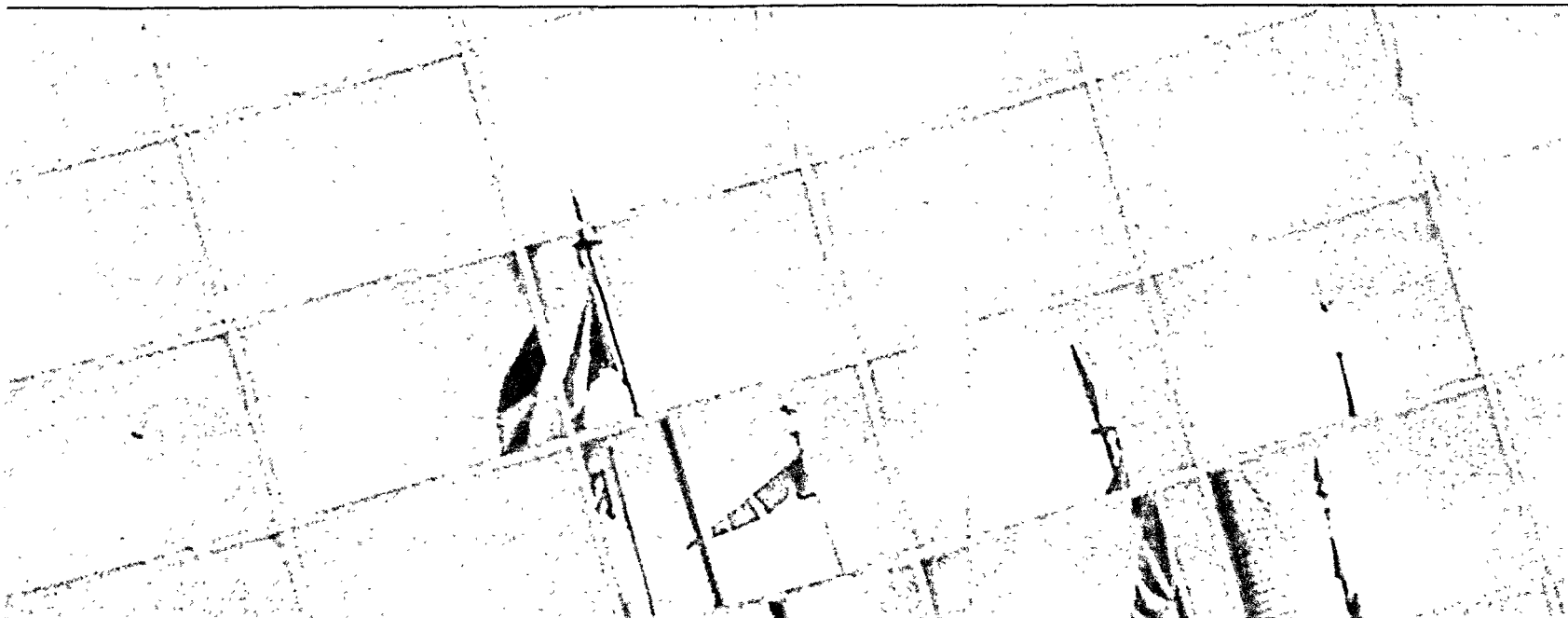
Paul Sweezy: Η μία πλευρά της πολιτικής αυτής είναι η επίθεση κατά της εργατικής τάξης. Η άλλη πλευρά

είναι η αύξηση των στρατιωτικών δαπανών και του δημόσιου χρέους, σε συνδυασμό με την ενθάρρυνση της κερδοσκοπίας και της πρωτοφανούς εξόγκωσης των τραπεζικών εργασιών.

Σ.: Αλλά αυτή η αύξηση του δημόσιου χρέους και της κερδοσκοπίας δεν μπορεί να συνεχιστεί. Πρέπει να υπάρξει κάποια αλλαγή πολιτικής.

Η.Μ.: Υπήρξαν αλλαγές πολιτικής, αλλά οι αλλαγές αυτές άνοιξαν το δρόμο σε μεγαλύτερη κερδοσκοπία. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 ήπιες τραπεζικές κρίσεις, που ήταν επικίνδυνες και μπορούσαν να προκαλέσουν σημαντικές υφέσεις, αντιμετωπίστηκαν με κυβερνητικές παρεμβάσεις. Αλλά κάθε τέτοια παρέμβαση δημιουργούσε τις συνθήκες για μία νέα κρίση. Στη δεκαετία όμως του '80 παρατηρείται μια νέα εξέλιξη που δεν έχει ακόμα δοκιμαστεί, και που θα δοκιμαστεί σύντομα: παρατηρείται μια επιτάχυνση της αύξησης του χρέους. Επίσης παρατηρείται μια εκπληκτική αύξηση των κερδοσκοπικών τοποθετήσεων. Και ένα τρίτο χαρακτηριστικό είναι, νομίζω, ένα νέο επίπεδο διεθνοποίησης του τραπεζικού συστήματος: πρόκειται για ένα νέο στάδιο μετά τη διεθνοποίηση που σημειώθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα, και στη συνέχεια μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Φθάσαμε έτσι σε μια αστάθεια που αποτελεί συγχρόνως μια νέα κατάσταση: ένα μέρος αυτής της νέας κατάστασης είναι η ένταση στις οικονομικές σχέσεις των δυτικών χωρών, και ιδιαίτερα των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Και για να υπάρξει μια συμφωνία θα χρειαστεί να υπάρξουν και παραχωρήσεις.

P.S.: Οι εξυπνότεροι παρατηρητές της WALL STREET κατανοούν τη σοβαρότητα της κατάστασης. Αλλά το μόνο που σκέφτονται είναι πώς θα αποφευχθεί ένα «κραχ»: δεν σκέφτονται καθόλου τι θα συμ-

βεί μετά. Κάθε φορά που προτείνεται μια λύση για ένα πρόβλημα δημιουργείται ένα άλλο. Για παράδειγμα πολλοί μιλούν για την ανάγκη μείωσης του δημοσίου ελλείμματος. Και προτείνεται η αύξηση των φόρων. Μια τέτοια όμως επιλογή θα σταματούσε τον μηχανισμό που τροφοδοτεί το όλο σύστημα.

Σ.: *Ακόμα κι αν υπήρχε μια συμφωνία μεταξύ των δυτικών χωρών, αυτή η εξόγκωση του χρέους και της κερδοσκοπικής δραστηριότητας δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' άπειρον.*

Η.Μ.: Κανείς δεν ξέρει τι θα συμβεί. Ένα πράγμα που θα μπορούσε να συμβεί είναι ένας υψηλός πληθωρισμός. Δεν λέω ότι θα συμβεί γιατί υπάρχουν πράγματα που δεν γνωρίζουμε. Αυτή η κερδοσκοπική τάση θα μπορούσε να συνεχιστεί για μια περίοδο: ζούμε σε ένα διαφορετικό κόσμο. Φυσικά κάποτε θα υπάρξει ένα τέλος: όταν αρκετοί επενδυτές αποφασίσουν να μην αγοράσουν. Το ποσοστό των ξένων κεφαλαίων στα αμερικάνικα χρηματιστήρια φθάνει στο 30 με 40% κατά την τελευταία περίοδο: αν φύγουν αυτά τα κεφάλαια τα πάντα καταρρέουν. Βλέπουμε τι συμβαίνει με το δολάριο: οι κυβερνήσεις των δυτικών χωρών δήλωσαν ότι συμφώνησαν να συγκρατήσουν το Αμερικάνικο νόμισμα, να μη το αφήσουν να πέσει πολύ, αλλά η πτώση συνεχίστηκε. Και χρειάστηκε να επέμβουν οι κεντρικές τράπεζες, περιμένοντας τι πρόκειται να συμβεί. Εξάλλου οι τράπεζες δεν έχουν αρκετά δολάρια για να επηρεάσουν τις κερδοσκοπικές κινήσεις.

Το μόνο λογικό συμπέρασμα είναι ότι στο τέλος θα σημειωθεί μία πτώση των τιμών στα χρηματιστήρια. Είναι όμως σημαντικό για μας να έχουμε υπόψη μας πως μια τέτοια εξέλιξη δεν είναι αναγκαστικά άμεση.

Σ.: *Σχετικά με το χρέος του Τρίτου Κόσμου. Σήμερα πλέον φαίνεται καθαρά ότι οι περισσότερες χώρες*

δεν μπορούν να πληρώσουν τα χρέη τους. Ποια είναι η πολιτική της αμερικανικής κυβέρνησης σχετικά με το θέμα αυτό;

Η.Μ.: Μακροπρόθεσμα η μόνη λύση θα είναι να επέμβει το κράτος σώζοντας τις τράπεζες και φορτώνοντας το κόστος στο λαό με κάποιου είδους φόρο. Αυτό όμως ισχύει μακροπρόθεσμα και υπό ορισμένες συνθήκες...

P.S.: Θα αντισταθούν σ' αυτή την προοπτική αλλά θα χρειαστεί να ενδώσουν. Στην Ιαπωνία υπάρχει ένας οργανισμός που αναλαμβάνει τα προβληματικά δάνεια των τραπεζών: πρόκειται για ένα πιο ορθολογικό τρόπο, αν και στο τέλος θα διαχειρίζεται το χρέος η ίδια η κυβέρνηση.

Η.Μ.: Αλλά η Ιαπωνία δεν είναι κλασικός πιστωτής. Από τη σκοπιά των Ηνωμένων Πολιτειών, η κατάσταση είναι πολύ πιο σοβαρή, διότι οι μεγαλύτερες τράπεζες έχουν παραχωρήσει πολύ μεγάλα δάνεια: τα δάνεια στον Τρίτο Κόσμο είναι τρεις ως τέσσερις φορές υψηλότερα από τα κεφάλαια των 9 μεγαλύτερων αμερικανικών τραπεζών. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει την αφετηρία μιας πολύ σοβαρής κρίσης. Θα χρειαστεί επομένως μια κρατική παρέμβαση σε συνδυασμό με μία αύξηση του εξωτερικού ή εσωτερικού χρέους.

Σ.: *Είναι δυνατό να παραγραφούν όλα αυτά τα χρέη;*

Η.Μ.: Είναι δυνατόν. Στην Ιαπωνία φαίνεται δυνατόν. Αλλά υπάρχει μία διαφορά ανάμεσα στη χώρα αυτή και τις Η.Π.Α. Στην Ιαπωνία το κράτος δρα σαν εκτελεστική επιτροπή της άρχουσας τάξης, μ' όλη τη σημασία των λέξεων αυτών: επηρεάζει τις κατευθύνσεις της έρευνας, την εξαγωγική πολιτική, και παίρνει διάφορες «λογικές» αποφάσεις. Στις ΗΠΑ, δεν υπάρχουν οι πολιτικοί θεσμοί, και οι πολιτιστικές παραδόσεις, για να συμβεί κάτι τέτοιο.

Όπως διαπιστώνουν οι δύο αμερικανοί μαρξιστές, η κατανόηση των εξελίξεων της οικονομίας των ΗΠΑ, αλλά και του κόσμου, χαρακτηρίζεται από μία παράδοση κατάσταση. Ακόμα και στο συντηρητικό χώρο όσοι κάνουν τον κόπο να αναζητήσουν μακροπρόθεσμες λύσεις, διαπιστώνουν ότι η συνεχής εξόγκωση του χρέους της αμερικανικής οικονομίας και η αλματώδης επέκταση των κερδοσκοπικών τοποθετήσεων κεφαλαίου, δεν συνθέτουν μια στρατηγική ενώ αντίθετα υπονομεύουν το σύστημα. Από την άλλη μεριά, ακόμα και οι μαρξιστές διαπιστώνουν ότι τα φαινόμενα αυτά συνοδεύουν μια μεταβολή των μηχανισμών λειτουργίας του αμερικανικού και διεθνούς καπιταλισμού, που δεν έχει γίνει πλήρως κατανοητή: μια σειρά από παράγοντες που θα έπρεπε να έχουν οδηγήσει σε κατάρρευση χρηματιστηρίων, ή σε αλυσιδωτές κρίσεις τραπεζών, αντισταθμίζονται από ενέργειες που διατηρούν τη σταθερότητα του συστήματος αυξάνοντας βέβαια το συνολικό χρέος και την κερδοσκοπία.

Μόνο και μόνο η διαχείριση του χρέους του Τρίτου Κόσμου, που έχει πλέον φθάσει τα 1000 δις δολάρια, είναι αποκαλυπτική των σημερινών δυνατοτήτων.

Παρά τις εξοντωτικές –για τις υπερχρεωμένες χώρες– μεταφορές πόρων προς τις δυτικές χώρες, η ομαλή εξυπηρέτηση του χρέους ανήκει πλέον στο παρελθόν, και χωρίς τις φροντίδες των δυτικών κυβερνήσεων το τραπεζικό σύστημα θα είχε κλονιστεί ανεπανόρθωτα.

Η συζήτηση όμως γύρω από τις δυνατότητες να αποφευχθεί ένα «κραχ», κινδυνεύει να παραβλέψει ότι στοιχείο της νέας διαχείρισης είναι η –τρομακτική πολλές φορές– ανακατανομή εισοδήματος. Κι αν είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς τους ρυθμούς της επιβράδυνσης των οικονομιών, και τους τρόπους με τους οποίους θα εξελιχθεί σε τέτοιες συνθήκες το τραπεζικό σύστημα, είναι πολύ πιο εύκολο να περιμένει ότι το τελικό κοινωνικό κόστος θα είναι εξαιρετικά υψηλό. Πολύ καλό παράδειγμα είναι ο τρόπος με τον οποίο η ελληνική οικονομία εντάσσεται στη διεθνή αγορά. Εξαρτάται όλο και περισσότερο από τον εξωτερικό τραπεζικό δανεισμό, αλλά και από εισροές ξένων κεφαλαίων, και εν γένει από τη διεθνοποίηση της αγοράς χρήματος, που οι διαχειριστές μας θεωρούν πλέον σαν τη μόνη δυνατή προοπτική. Το κοινωνικό κόστος είναι ορατό, όπως και η μελλοντική του επιδείνωση, χωρίς να υπάρχει το παραμικρό στοιχείο στρατηγικής σε μια τέτοιου τύπου διαχείριση.

Π.Λινάρδος-Ρυλμόν

* Stagnation and the Financial Explosion, των Harry Magdoff και Paul Sweezy. MONTHLY Review Press, Νέα Υόρκη 1987.

Η ΙΡΑΝΙΚΗ επανάσταση υπήρξε χωρίς αμφιβολία ένα απ' τα πιο αυθεντικά και μεγαλόπρεπα επαναστατικά ξεσπάσματα του αιώνα μας. Συντρίβοντας μια μοναρχία που μόλις πριν λίγο είχε γιορτάσει μέσα στη χλιδή τα (έστω και συμβολικά) 2.500 χρόνια της, εκατομμύρια άνθρωποι εισέβαλλαν ορμητικά στο προσκήνιο της Ιστορίας, κύριοι για μια στιγμή της μοίρας τους, κάνοντας τον υπόλοιπο κόσμο να κρατήσει την αναπνοή του.

Κάτι παραπάνω από οχτώ χρόνια πέρασαν από εκείνον το Φλεβάρη, όταν η Τεχεράνη γινόταν το κέντρο της παγκόσμιας προσοχής. Βυθισμένο στα μουντά ισλαμικά χρώματά του, το Ιράν σπάνια πια διεκδικεί μια θέση στα παγκόσμια πρωτοσέλιδα. Ωστόσο, η ζωή 50 εκατομμυρίων Περσών κάθε άλλο παρά σταμάτησε με την αιματηρή συντριβή της ισλαμικής και λενινιστικής αριστεράς, το καλοκαίρι του 1981. Απεναντίας, κάτω απ' τη σκιά της διεθνούς αδιαφορίας, διαμορφώνεται η εικόνα του μετεπαναστατικού status quo, παγιώνονται πια οι πολιτικοί και κοινωνικοί συσχετισμοί που παρήγαγε η τριχρόνη επαναστατική διαδικασία. Η σκιαγράφηση αυτής της πραγματικότητας θα μας απασχολήσει εδώ.

Όσον αφορά την οικονομική διάρθρωση του σημερινού Ιράν, αυτή χαρακτηρίζεται πρώτα απ' όλα απ' την ύπαρξη ενός πολύ ισχυρού κρατικοκαπιταλιστικού τομέα. Σύμφωνα με το νόμο της 5/7/1979 όλες οι τράπεζες κι ασφαλιστικές εταιρείες καθώς και μεγάλο μέρος της βιομηχανίας έχουν εθνικοποιηθεί στα τέλη του 1982 το κράτος και το «Ίδρυμα για τους Απόκληρους» ελέγχουν 1100-1300 βιομηχανικές κι εμπορικές επιχειρήσεις, με πάνω από 250.000 εργαζόμενους (χωρίς να υπολογιστούν οι δημόσιοι υπάλληλοι κι οι εργαζόμενοι στις παραδοσιακές κρατικές υπηρεσίες). Επιπλέον, το κράτος έχει το μονοπώλιο μεγάλου μέρους του εξωτερικού εμπορίου, ενώ σημαντικός είναι κι ο αριθμός των μεγάλων κρατικών αγροτοβιομηχανικών μονάδων¹.

Αναπόφευκτα, αυτός ο αναπτυσσόμενος κρατικός τομέας δίνει ύπαρξη σε μια ευτραφή κρατική αστική τάξη, αποτελούμενη από μεγάλο μέρος του παλιού γραφειοκρατικού και τεχνοκρατικού ανώτερου προσωπικού, καθώς κι από τα νέα διευθυντικά στελέχη, προϊόντα της κοινωνικής κινητικότητας που δημιούργησε η επανάσταση. Οι τελευταίοι στην πλειοψηφία τους είναι είτε κληρικοί είτε εκπρόσωποι της εμπορικής μεσοαστικής τάξης του «παζαριού», που χάρη στις προνομακίες σχέσεις της με το κυβερνών «Ισλαμικό Επαναστατικό Κόμμα» (IRP) έχει αναδειχθεί στο κοινωνικό στρώμα που κατέχοιχεν ευνοήθηκε απ' το νέο καθεστώς.

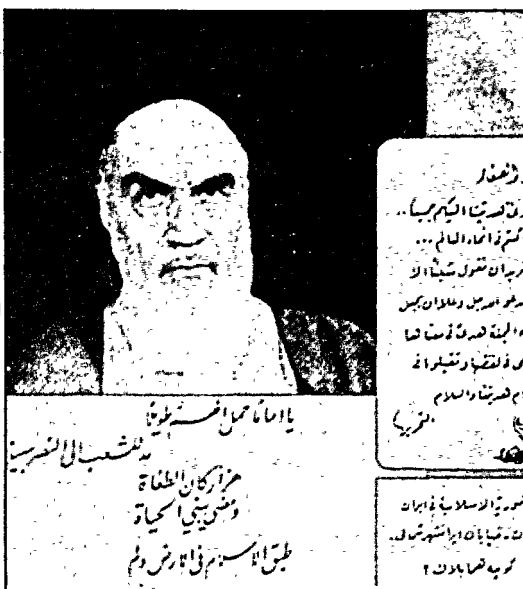
Παράλληλα με τον κρατικό τομέα, υπάρχει κι ανθεί ένα πλήθος μικρών καπιταλιστών στη βιομηχανία και κυρίως, στο εμπόριο. Το «παζάρι» που, όπως είδαμε και παραπάνω, όχι μόνο διαθέτει θαρύνουσα πολιτική επιρροή αλλά και εξασφαλίζει τη σύζευξη και συνύπαρξη του κρατικοκαπιταλιστικού και του ιδιωτικού τομέα.

Όσον αφορά τώρα την πολιτική οργάνωση του καθεστώτος, αυτή σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1979 ακολουθεί μια κάθετη πυραμιδωτή διάρθρωση². Επικεφαλής των πάντων, τοποτηρητής της θείκης εξουσίας πάνω στη γη μέχρι την έλευση του Δωδέκατου Ιμάμη, του Μεσσία των σιϊτών, είναι ο φακίχ απαραίτητα ανώτερος σιϊτης κληρικός με φοβερά εκτεταμένες εξουσίες και αποφασιστική γνωμοδότηση για την «ισλαμική νομιμότητα» οποιουδήποτε μέτρου ή ενέργειας. Αμέσως μετά στην ιεραρχία βρίσκεται το 12 μελές «Συμβούλιο Εποπτείας του Συντάγματος», επίσης αποτελούμενο αποκλειστικά από μέλη του σιϊτικού κλήρου, άμεσα ή έμμεσα διοριζόμενα απ' τον φακίχ, αρμόδιο για τον έλεγχο των νόμων και διαταγμάτων «βάσει των εντολών του Ισλάμ και του Συντάγματος». Πιο κάτω, το 270μελές Κοινοβούλιο, σήμερα ελεγχόμενο ολοκληρωτικά απ' το IRP και με τα 2/3 των μελών του κληρικούς, κι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, με πολύ περιορισμένες αρμοδιότητες κι άμεσα εξαρτημένος απ' τον φακίχ. Όσο για τη δικαστική εξουσία, αποτελεί σύμφωνα με το Σύνταγμα προέκταση της θρησκευτικής κι όλα τα ανώτερα αξιώματά της κατέχονται υποχρεωτικά από σιϊτες

IPAN: ΟΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ

κληρικούς, ενώ και τα πέντε μέλη του Ανώτατου Διοικητικού Συμβουλίου διορίζονται απ' τον φακίχ. Απ' το 1979, τη θέση του φακίχ κατέχει ο αγιατολάχ Χομεϊνί· το 1985, η αρμόδια «Επιτροπή Ειδημόνων» πρόκρινε ως διάδοχό του, σε περίπτωση θανάτου του τον αγιατολάχ Αλί Μονταζερί.

Αυτή είναι η διάταξη, σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο,

των κυρίαρχων τάξεων. Όσο για τη συναίνεση ή υποταγή των κυριαρχούμενων τάξεων προς το καθεστώς, αυτή επιτυγχάνεται χάρη σε τρεις παράγοντες³: το γνωστό σε όλους μας, επίφοβο καταστατικό οικοδόμημα που επέτρεψε τη συντριβή κάθε οργανωμένης αντίστασης (με χιλιάδες εκτελέσεις αντιφρονούντων, εκτεταμένη χρήση θάσανιστηρίων κι εξάπλωση του χαφιεδισμού σ' ολόκληρη την κοινωνία - σε σημείο να καυχείται το καθεστώς ότι διαθέτει «50 εκατομμύρια χαφιέδες»), τη θέσπιση μιας σειράς μέτρων κοινωνικής πρόνοιας (όπως οι επιδοτούμενες χαμηλές τιμές ειδών πρώτης ανάγκης στα κρατικά καταστήματα - παράλληλα με την πανάκριβη «ελεύθερη» αγορά), και τέλος, την ύπαρξη ενός εκτεταμένου δικτύου πατρωνείας και διαμεσολάβησης, μέσα απ' τις «τοπικές ισλαμικές επιτροπές», τους μηχανισμούς του IRP και των «επαναστατικών οργανώσεων», που εξασφαλίζει μια, έστω και περιορισμένη, κοινωνική κινητικότητα προς τα πάνω.

Αξίζει να σημειωθεί, ιδιαίτερα, η παρατηρούμενη ακόμα και σήμερα «δυσαισθησία» των κρατικών μηχανισμών⁴: δίπλα στον τακτικό στρατό υπάρχει το σώμα των «Φρουρών της επανάστασης», με δικό του υπουργείο, 250.000 μαχητές, ναυτικές κι αεροπορικές μονάδες· πλάι στην αστυνομία, οι «επαναστατικές επιτροπές» δίπλα στα οικονομικά υπουργεία, το «Ίδρυμα για τους Απόκληρους» κι ο «Ιερός Πόλεμος για την Ανοικοδόμηση». Πρόκειται για ένα πλέγμα μηχανισμών κι εστιών εξουσίας εντελώς αποκεντρωμένων, με κεντρική αναφορά την ενοποιητική μορφή του φακίχ· γεγονός που εξασφάλισε, αν μη τι άλλο, την επιδίωξη του καθεστώτος μετά την εξολόθρευση του μεγαλύτερου μέρους της ηγεσίας του, κατά τον εμφύλιο πόλεμο του 1981-82 ανάμεσα στο IRP και την αριστερά, ιδιαίτερα την ισλαμική («Μοτ'αχεντίν του Λαού»).

Οκτώ χρόνια μετά την επανάσταση, καθώς ο συνεχιζόμενος εφτάχρονος πόλεμος με το Ιράκ της προκαλεί ακατάσχετη οικονομική αιμορραγία, η «Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν» βρίσκεται στο σταυροδρόμι, απέναντι στη χάραξη τόσο της οικονομικής όσο και της εξωτερικής πολιτικής της. Όσον αφορά την οικονομία, η ηγεσία της Τεχεράνης εμφανίζεται διχασμένη⁵: μια ισχυρή ομάδα (συγκροτούμενη κατά κύριο λόγο απ' τον πρωθυπουργό Μιρ Χουσείν Μουσαβί και τον υπουργό Βαρίας Βιομηχανίας Μπεχζάντ Ναμπάθι και το γενικό εισαγγελέα Καϊνίχα) ευνοεί τη διατήρηση του τωρινού κρατικού τομέα, αν όχι και την επέκτασή του, ενώ μια άλλη (γύρω απ' το Συμβούλιο Εποπτείας του Συντάγματος) υποστηρίζει μια λιγότερο ή περισσότερο ταχύρρυθμη στροφή προς την «ιδιωτική πρωτοβουλία». Ανάμεσα σ' αυτή τη σχηματική «αριστερά» και «δεξιά», βρίσκουμε την «κεντροαριστερά» του ισχυρού Προέδρου της Βουλής, Χασεμί Ραφσαντζανί, καθώς κι ένα «κέντρο» που εκφράζεται απ' τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Αλί Χαμενεί, τον υπουργό των φρουρών της επανάστασης, Μοχσέν Ραφικντόστ, και το 50% των Βουλευτών. Εξισορροπιστικό ρόλο, όπως είναι φυσικό, παίζουν τόσο ο Χομεϊνί όσο κι ο διάδοχός του.

Όσον αφορά τώρα τους διεθνείς προσανατολισμούς του καθεστώτος, η ριζοσπαστική αντιαμερικανική πτέρυγα περιλαμβάνει τους Μουσαβί και Μονταζερί, ενώ ο Ραφσαντζανί φαίνεται αποφασισμένος να σπρώξει την Τεχεράνη σε μια πιο «πραγματιστική» εξωτερική πολιτική, όπως δείχνει κι η εμπλοκή του στο σκάνδαλο του «Ιρανγκέητ» (το οποίο, ας υπενθυμίσουμε, θγήκε στον αέρα από ένα περιοδικό της Βρυτού, στενά σχετιζόμενο με τη «ριζοσπαστική» πτέρυγα του IRP). Τέλος, ο πρόεδρος Χασεμί καταγράφεται σαν ο πολιτικός εκφραστής της μερίδας εκείνης που θέλει θελήση των σχέσεων με την ΕΣΣΔ, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ρήξη με τη Δύση⁶.

Οι συσχετισμοί των δυνάμεων ανάμεσα στις αντιμαχόμενες αυτές παρατάξεις οπωσδήποτε δεν είναι σταθεροί, κι ακόμα λιγότερο αναγνωρίσιμοι. Η ουσία, ωστόσο, βρίσκεται στις δηλώσεις ενός πλούσιου επιχειρηματία της Τεχεράνης, που συνοψίζει τις αντιλήψεις της τάξης του για την τωρινή κατάσταση της χώρας⁷: «Ο φόβος που υπήρχε στις αρχές της επανάστασης, όταν κάθε μέρα είχαμε και καινούριους νόμους, έπαψε πια. Τουλάχιστον τώρα υπάρχει νόμος κι όμα τον ακολουθείς, προστατεύεται. Όσο δεν ασχολείται ενεργά με την πολιτική, δε χρειάζεται να φοβάσαι πια το φρούρο της Επανάστασης ή το γενειοφόρο - μπορούν να σ' ενοχλήσουν, αλλά δε μπορούν να απειλήσουν ούτε τη ζωή σου, ούτε την περιουσία σου».

Τάσος Κωστόπουλος

1. Shaul Bakhash, «The reign of the ayatollahs. Iran and the Islamic revolution», Counterpoint 1986, σελ. 166-216
2. Ahmad Faroughy, «Un pouvoir solidement structuré», Le monde diplomatique, 6.1986.
3. André Mabon, «Iran. Un régime au bord du vide», Le monde diplomatique, 7.1983.
4. Mansour Farhang, «Khomeini's New Order in Iran», The Nation 1.3.1986 και A. Faraghy, ο.π. παρ.
5. Michael Field, «Iran faces prospect of a troubled peace», Financial Times 3.2.1987
6. William Smith, «Meantime, back in Tehran», Time 12.1.1987
7. Michael Field, «Days of evolution», Financial Times 7.2.1987.

Τα κείμενα για τη Νικαράγουα της ομάδας των Ελλήνων αγωνιστών που δημοσιεύτηκαν στα προηγούμενα τεύχη του *Σχολιαστή* προκάλεσαν την απάντηση του Γιάννη Γιαννουλέα που κι αυτός είχε κάνει το ίδιο ταξίδι πριν ένα χρόνο. Στο επόμενο τεύχος θα συνεχίσουμε τη σειρά με ανάλυση για το νέο σύνταγμα και συνεντεύξεις με εκπροσώπους μαζικών οργανώσεων της Νικαράγουας.

ΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ καιρό, το ενδιαφέρον για τη Νικαράγουα μεγαλώνει. Ήδη στην Ευρώπη, το φαινόμενο του «πολιτικού τουρισμού» τείνει να αποτελέσει τη (μαζική) διέξοδο στα αδιέξοδα του κινήματος: Πάνω από 3.000 σύντροφοι από κάθε τάση του χώρου φτάνουν κάθε χρόνο στη χώρα αυτή για να «θέσουν εαυτούς στη διάθεση της κυβέρνησης των Σαντινίστας».

Στην Ελλάδα αντίστοιχα, η συζήτηση μόλις τώρα αρχίζει. Αρκετά ενθουσιώδη οδοιπορικά εμφανίστηκαν σε μια σειρά από έντυπα της αριστεράς, ενώ μια δεύτερη σειρά κειμένων που δημοσιεύτηκαν στα τελευταία τεύχη του *«Σχολιαστή»* (και που έδωσαν την αφορμή για τις γραμμές αυτές), επιδιώκοντας να ξεπεράσουν «τόσο τις ενθουσιώδεις όσο και τις μαρξίζουσες μηχανιστικές ερμηνείες» πέφτουν, κατά τη γνώμη μου, και στα δύο αυτά λάθη.

Το κείμενο που ακολουθεί δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει την «πλήρη και ολοκληρωμένη άλλη άποψη» αλλά να επισημάνει κάποια σημεία που αξίζει να συζητηθούν περισσότερο.

...

«Οι αρχές του συντάγματος, είναι οι αρχές της επανάστασης: η ανεξαρτησία, η κυριαρχία, η αυτοδιάθεση, ο πολιτικός πλουραλισμός και η μικτή οικονομία».

Στο κατάφλι του 2.000, κάποιοι σύντροφοι θα 'λεγε κανείς ότι (επανα)ανακαλύπτουν τα παλιά καλά αστικά ιδεώδη: την εθνική ανεξαρτησία, την κυριαρχία (τίνος αλήθεια!), την κοινοβουλευτική δημοκρατία και τέλος (αλλά καθόλου τελευταίο) την οικονομία της μικτής εκμετάλλευσής.

Το 1979 πραγματοποιήθηκε στη Νικαράγουα μια γνήσια αντιφασιστική – αντι-ιμπεριαλιστική εξέγερση που έδωσε τέλος σε ένα δικτατορικό καθεστώς δεκαετιών.

Η εθνικοποίηση της περιουσίας του πρώην δικτάτορα Σομόζα «προς όφελος του έθνους» δεν αποτέλεσε την αρχή εφαρμογής κάποιας αντικαπιταλιστικής πολιτικής. Αντίθετα, από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές αυτής της διαδικασίας ήταν οι υπόλοιπες μερίδες της αστικής τάξης ήδη σε ρήξη με τον Σομόζα από την εποχή που ο τελευταίος έκλεινε σκανδαλώδη συμβόλαια ανοικοδόμησης με... τις δικές του εταιρίες, μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1972.²

Ο Antonio Jarquin, πρεσβευτής της Νικαράγουα στην Ουάσινγκτον, εύλογα αναρωτήθηκε γιατί «είναι τόσο δύσκολο να πειστεί ο Λευκός Οίκος ότι είμαστε μια κυβέρνηση συνασπισμού, με ένα δημόσιο τομέα όχι πολύ μεγαλύτερο από αυτόν της Βρετανίας».

Την εξήγηση για την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής επιχειρούν να δώσουν οι Έλληνες σύντροφοι με το παρακάτω σκεπτικό:

«Οι σαντινίστας όμως είναι πεισμένοι ότι... ή θα πρέπει για να επιβιώσεις να επιλέξεις «μικτά σπρίγματα» (και αυτή είναι η πολιτική μετάφραση και λειτουργία του νεολογισμού της «μικτής οικονομίας») ή θα έρθει η στιγμή να χαιρετίσεις, ενώ ο Τσε πεθαίνει στη Βολιβία για την εξάπλωση της επανάστασης, το χορό των σοσιαλιστικών τανκς στην Πράγα...»³

Δύο παρατηρήσεις γι' αυτήν την όχι και τόσο πρωτότυπη θεωρία:

1. «... για να επιβιώσεις...» Να μια διατυπώση που χωράει πολλή συζήτηση. Να επιβιώσει ποιος; Η Νικαράγουα ως έθνος – υπεράνω τάξεων; Ή άραγε η σοσιαλιστική Νικαράγουα που αναγκάζεται να καταφύγει σε πρόσκαιρους, τακτικούς ελιγμούς; (Πράγμα που υπαινίσσονται οι σ. χωρίς να το δηλώνουν). Η αντίρρηση εδώ είναι διπλή:

– Ποτέ δεν τέθηκε σαν στόχος ο σοσιαλισμός αλλά

η «εθνική ανάπτυξη» και η συσσώρευση, η «ενότητα των πατριωτικών τάξεων εναντίον στους προδότες».

– Η κινητήρια δύναμη μιας τέτοιας διαδικασίας, το εργατικό κίνημα, βρίσκεται κυριολεκτικά στη γωνία, αποδιοργανωμένο και άνωθεν ελεγχόμενο. Όχι μόνο δηλαδή δεν μιλάμε για εργατική εξουσία αλλά αντίθετα για καθεστώς καθλωμένων μεροκαμάτων, διώξεων συνδικαλιστών, απαγόρευσης απεργιών λόγω στρατιωτικού νόμου. Αν, διαφορετικά, δεχτούμε το σχήμα που προτείνουν οι σ., θα πρέπει και να δεχτούμε σαν επαναστατικό υποκείμενο την «φωτισμένη πρωτοπορεία» της κυβέρνησης.

2. Όσο για το δεύτερο σκέλος του διλήμματος και εδώ η πραγματικότητα διαψεύδει τους ενθουσιώδεις φίλους: Οι σαντινίστας «έχοντας επιλέξει τα μικτά σπρίγματα» δεν διστάζουν παρόλα αυτά να χαιρετήσουν τον χορό των σοσιαλιστικών τανκς, όχι βέβαια πλέον στην Πράγα, αλλά στο Αφγανιστάν και στην Πολωνία.

Έτσι, για μεν την Πολωνία, έφτασαν να στηρίζουν την επίσημη ρωσική γραμμή στα Ηνωμ. Έθνη, ενώ για το Αφγανιστάν, το πιο κάτω απόσπασμα πιστεύω ότι δεν χρειάζεται σχόλια:

«Η Νικαράγουα υποστηρίζει την διεξαγωγή ενός –ά-νευ όρων– διαλόγου μεταξύ των χωρών που είναι αναμειγμένες στη διαμάχη του Αφγανιστάν, μεταξύ των πλευρών που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο υποστηρίζουν ή αντιτίθενται στην επαναστατική διαδικασία που ο λαός του Αφγανιστάν έχει ξεκινήσει, με σκοπό την διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή».⁴ (υπογρ. δική μου).

Σήμερα στη Νικαράγουα, το 60% της οικονομίας ανή-

(φωτ. Γιάννη Γιαννουλέα)

κει στον ιδιωτικό τομέα. Απέναντι σ' αυτό το «μικτό μοντέλο», η αριστερά δεν έχει –μηχανιστικά– να αντιπροτείνει την παραπέρα επέκταση του κρατικού τομέα δηλ. την εναλλακτική προοπτική του κρατικού καπιταλισμού (όπως διλημματικά το θέτουν οι σ.), αλλά τον συλλογικό έλεγχο των μέσων παραγωγής από την ίδια την εργατική τάξη και τα άλλα προλεταριακά στρώματα. Απέναντι στις –χωρίς αρχές– διπλωματικές μανούβρες για την εξασφάλιση επενδύσεων και δανείων, χρειάζεται να αντιπαρεταθεί η αλληλεγγύη της εργατικής τάξης σε Ανατολή και Δύση.

Αν οι ιδεολογικές «καινοτομίες» των συντρόφων σηματοδοτούν μια ευρύτερη κρίση της επαναστατικής αριστεράς (και αφορούν από μόνες τους μια ξεχωριστή συζήτηση), υπάρχει μια δεύτερη κατηγορία επιχειρημάτων που –θέλω να πιστεύω ότι– οφείλονται μάλλον σε άγνοια της συγκεκριμένης πραγματικότητας παρά σε σκόπιμη αποσιώπηση για δημιουργία εντυπώσεων. Εξηγούμαι:

Ενδιαφέρον σημείο είναι αυτό που αφορά την «πολιτική δημοκρατία» του νέου καθεστώτος. Διαθάβουμε ότι «υπάρχει πλήρης ελευθερία στη λειτουργία των κομμάτων, των συνδικάτων και στη διάδοση των ιδεών.

Μοναδική αντιδημοκρατική ενέργεια το κλείσιμο της εφημερίδας EL PUEBLO του MAP M-L το 1980, σε συνθήκες όμως που ούτε οι Σαντινίστας, ούτε οι άνθρωποι του MAP M-L μας εξήγησαν με σαφήνεια».

Ομολογώ ότι δεν έχω υπόψη μου την «ασαφή» εξήγηση των σαντινίστας, αλλά την αρκετά σαφή εξιστόρηση που μου ανέπτυξε ο Carlos Cuedra, βουλευτής του (αριστεριστικού) MAP M-L. Σύμφωνα με τον τελευταίο, το κλείσιμο της εφημερίδας είχε σαν αιτία την οξεία κριτική του κόμματος στην συνεργασία της κυβέρνησης με την αστική τάξη. Η αφορμή δόθηκε με την κήρυξη της απεργίας στο εργοστάσιο επεξεργασίας ζάχαρης Σαν Αντόνιο από το σωματείο (που πρόσκειται στη συνδικαλιστική παράταξη του MAP M-L «Frente Obrero»). Η άμεση κυβερνητική αντίδραση ήταν το κλείσιμο της εφημερίδας, η σύλληψη των συνδικαλιστών και οι πιέσεις για το σπάσιμο της απεργίας.

Είναι πράγματι αλήθεια ότι στη Νικαράγουα ισχύουν μια σειρά δημοκρατικές ελευθερίες (ελευθερία τύπου, λειτουργία κομμάτων κλπ). Εκείνο όμως που δεν φτάνει ποτέ σαν πληροφόρηση σε μας –και πιστεύω ότι έχει σπουδαιότερη σημασία– είναι το επίπεδο των συνδικαλιστικών ελευθεριών. Αν η κορυφή του παγόβουνου ήταν το κλείσιμο της EL PUEBLO («Η μοναδική αντιδημοκρατική ενέργεια») αξίζει κάποτε να γίνει εκτενέστερη αναφορά στις διώξεις και φυλακίσεις των αριστερών συνδικαλιστών, στην προσπάθεια της κυβέρνησης για έλεγχο των συνδικάτων με όχι «άσφονα δημοκρατικές» πάντοτε μεθοδεύσεις.

Αν είναι λάθος να μηδενίσουμε την αναμφισβήτητη βελτίωση των συνθηκών ζωής αυτού του λαού, άλλο τόσο δεν μας οδηγεί πουθενά η απλή απαρίθμηση «θε-

τικών μέτρων και νόμων» όταν δεν συνοδεύεται από μια προσπάθεια ταξικής ανάλυσης και κατάδειξης των κυρίαρχων αντιθέσεων αυτής της κοινωνίας.

Στο (αναγκαστικά) σύντομο αυτό κείμενο προσπάθησα να δείξω ότι οχτώ χρόνια μετά την ένοπλη εξέγερση και παρόλα τα μέχρι τώρα θετικά βήματα, στην Νικαράγουα δεν χτίζεται ένα νέο κοινωνικό σύστημα.

Είναι ανάγκη να εκφράσουμε την αλληλεγγύη μας στον αγώνα αυτού του λαού να διατηρήσει και να διευρύνει τις κατακτήσεις του, αλλά δεν προσφέρουμε πολλά σ' αυτή την υπόθεση μέσα σπ' τη μυθοποίηση, την επιλεκτική πληροφόρηση και την κατασκευή νέων ιδεώλων.

Γιάννης Γιαννουλέας

1. «Η Νικαράγουα γιορτάζει το νέο της σύνταγμα» (Σχολιαστής τ. 47).

2. Μια πιο εκτεταμένη αναφορά στη στάση της «δημοκρατικής αστικής τάξης» αναπτύσσω στο κείμενο «Μια διαφορετική εικόνα από τη χώρα των Σαντινίστας» (Μαμή τ. 13).

3. «Ελεύθερη Νικαράγουα – Κατακτήσεις, προβλήματα και προανατολισμοί» (Σχολιαστής τ. 49).

4. «Nicaragua 1983» (Center for International Communication – Managua, σελ. 74).

ΚΟΙ ΝΩΝΙΑ

Υ Π Ο Γ Ρ Α Φ Ε Σ

ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Στα πλαίσια της «Αναπυρηνικής Διεθνούς» (ANTI ATOM INTERNATIONAL) η «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Άμεση Δημοκρατία» πραγματοποίησε συνάντηση στην Στουτγάρδη της Δ. Γερμανίας στις 24 και 25 του Απριλίου. Με την υποστήριξη πράσινων και εναλλακτικών «στοιχείων» όπως του Αλεξ. Λάνγκε, του Βολφ Μπίρμαν, της Πέτρα Κέλυ, του Πωλ Μπλάου, του Ότο Σίλυ, της Ούντινε Μπλόντιτς, του Ματία Ράικλ και πολλών άλλων, η «Πρωτοβουλία» αποβλέπει στο να προωθήσει είτε ένα πανευρωπαϊκό είτε επί μέρους δημοψηφίσματα με θέμα τα πυρηνικά προγράμματα των ευρωπαϊκών χωρών. Σε μια ανοικτή επιστολή που απεύθυνε στις κυβερνήσεις, η «πρωτοβουλία για την άμεση Δημοκρατία» αξίωσε τη διαμόρφωση θεσμών δημοψηφίσματος με χαρακτηριστικά:

- Την δυνατότητα οποιωνδήποτε πολιτών να αναλάβουν πρωτοβουλία διεξαγωγής δημοψηφίσματος.
- Ο απαιτούμενος αριθμός υπογραφών για την προσφυγή να μην είναι υπερβολικά μεγάλος (λ.χ. να μην υπερβαίνει το 2,5% του εκλογικού σώματος).
- Τα ερωτήματα να τίθενται στο εκλογικό σώμα με την αρχική μορφή που τέθηκαν από την πρωτοβουλία των πολιτών, δίχως ενδιάμεσες «επεξεργασίες».
- Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να αναφέρονται και να επεξηγούν το περιεχόμενο των ερωτημάτων του δημοψηφίσματος.
- Η «απάντηση» των πολιτών να είναι δεσμευτική για την εξουσία.
- Η θεσμοθέτηση και διευκόλυνση του δημοψηφίσματος, όχι μόνο για μια ειδική κατηγορία ζητημάτων (όπως λ.χ. η πυρηνική ενέργεια) αλλά για κάθε είδους ζήτημα, απειλεί με μια νέα δυναμική τις παγιωμένες καταστάσεις στην Ευρώπη – και όχι μόνο... Η νέα μορφή «ανάδρασης» μεταξύ εξουσίας και πολιτών πολλαπλασιάζει τις απαιτήσεις των δεύτερων απέναντι στην πρώτη, απειλώντας να κάνει προβληματικό κάθε θεσμό «εφάπαξ» αλλοτρίωσης του εκλογικού σώματος. Επί πλέον η διαρκής εγρήγορση της «κοινωνίας των πολιτών» χάρις στην κατοχύρωση της δυνατότητας ακύρωσης κυβερνητικών αποφάσεων ή επιβολής αποφάσεων στην κυβέρνηση, υπόσχεται ένα νέο πολιτικό παιχνίδι με διαφορετικούς συσχετισμούς των κοινωνικών δυνάμεων.

• Η «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Άμεση Δημοκρατία» φαίνεται πολύ ωραία για να μπορεί να εκπληρώσει τους σκοπούς της, όμως σε μια εποχή κριτικής εναντίον όλων των μεσάζοντων και των διαμεσολαθήσεων – και ιδιαίτερα αυτών που πραγματοποιεί το κράτος και οι πολιτικοί «καριέρας» δεν αποκλείεται να γίνει συνδυαστικό στοιχείο ενός ευρύτατου πολιτικού χώρου. Όσοι ενδιαφέρονται για επαφή μαζί της μπορούν να γράψουν στη διεύθυνση: Volksentscheid gegen Atomanlagen, D-5300 Bonn 1, Friedrich-Ebert-Allee 120 West Germany - TEL.: 0228/224432

Γιάννης Σκίζας

Σ Υ Ν Δ Ι Κ Α Λ Ι Σ Μ Ο Σ

«ΥΠΟΓΕΙΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ»

Συνέχεια στις... υπόγειες διαδρομές του συνδικαλιστικού κινήματος, εν όψει του γιορτασμού της Πρωτομαγιάς και με φόντο τις τελευταίες αναταράξεις των ημελολογίων των δημόσιων οργανισμών και επικειρήσεων.

Έντονος εσωτερικός αγώνας δρόμου διεξάγεται στο ΠΑΣΟΚ, για τον προσεταιρισμό, με βάση προτάσεις για την «άρση του αδιεξόδου» στη ΓΣΕΕ, της αριστερής αντιπολίτευσης. Εξού και η αναγγελία νέου Συνεδρίου της ΓΣΕΕ, απ' τον Ραυτόπουλο για τις αρχές του ερχόμενου Οκτώβρη η καταγγελία των «τεχνοκρατών της κυβέρνησης», καθώς και η προσπάθεια της ΠΑΣΚΕ για ...ενωτική Πρωτομαγιά λόγω κυρίως... «εθνικών θεμάτων»!

Περιμένοντας την απόφαση του Αρείου Πάγου για το διορισμό της διοίκησης της ΓΣΕΕ, οι παράταξεις της αριστεράς ετοιμάζουν την Πρωτομαγιάτικη «απάντησή» τους, μέσω ΕΚΑ, με συγκέντρωση στις σπήλες του Ολυμπίου Διός και προσανατολίζονται σε κήρυξη νέας απεργίας για το πρώτο δεκαήμερο του Μάη. Ήδη η ΑΔΕΔΥ έχει προαναγγείλει 48ωρη απεργία για τις 7 και 8 του Μάη και αναμένεται να αναγγελθούν ανάλογες ημερομηνίες για απεργία από εργατικά κέντρα και ομοσπονδίες. Κεντρικός στόχος αυτών των κινητοποιήσεων – μάλλον και των τελευταίων πριν το καλοκαίρι – οι πρόσφατες αναταράξεις. Η εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης, η απεργιακή έκρηξη του Γενάρη και του Φλεβάρη και η αιφνίδια διακοπή της δε φαίνεται ν' αποτελούν αντικείμενο προβληματισμού πλέον για την ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος, που ετοιμάζεται για την τελευταία της «ντουφεκιά»...

Παράλληλα, όμως, και χωρίς να βλέπουν το φως της δημοσιότητας, σημαντικές διεργασίες γίνονται σε διάφορους χώρους για τη συσπείρωση και το συντονισμό των δυνάμεων της ταξικής συνδικαλιστικής αυτονομίας.

Με αφετηρία τη συγκέντρωση της Ταξικής Αγώναστικής Συσπείρωσης (ΤΑΣ) στα τέλη του Μάρτη, όπου σημαντική μερίδα ανεξάρτητων συνδικαλιστών καθώς και εκπροσώπων της ΤΑΣ και του ΑΕΜ εξέφρασαν δημόσια την αναγκαιότητα της συγκρότησης του αυτόνομου ρεύματος, έχει ανοίξει κύκλος διευρυμένων επαφών και συζητήσεων μεταξύ τους προς αυτή την κατεύθυνση.

Απ' ό,τι γνωρίζουμε, η πιο σημαντική προώθηση έχει επιτευχθεί, στο χώρο των τραπεζοϋπαλλήλων, όπου οι δυνάμεις αυτές ανιχνεύουν μάλλον τη δυνατότητα για την πρόωπη κήρυξη του Συνεδρίου της ΟΤΟΕ, με στόχο των απεγκλωβισμών της οργάνωσης απ' τη μέγερη που επέβαλαν η ΕΣΑΚ και η ΠΑΣΚΕ με το σπάσιμο της τελευταίας απεργίας. Ταυτόχρονα, κεντρικές επαφές διεξάγονται μεταξύ ΤΑΣ και ΑΕΜ για διερεύνηση των θεμάτων που έχει αναδείξει η κρίση του Σ.Κ. και το συντονισμό της δράσης των δυνάμεών τους.

Αν προσθέσει κανείς σ' όλα αυτά την κρίση στη ΣΣΕΚ (αποχώρηση κορυφαίων συνδικαλιστικών στελεχών και προσχώρησή τους στην κίνηση περί τον Αρσένη) και την εμφάνιση νέας ανεξάρτητης κίνησης στο χώρο των δημοσίων υπαλλήλων (από πρώην μέλη της ΠΑΣΚΕ, ανεξάρτητους και μέλη της ΑΚΕΔ), οι κυοφορούμενες συνδικαλιστικές εξελίξεις φαίνεται να αποκτούν μεγάλη σημασία και να αναδείχνουν μια υπέρ το δέον κινητικότητα σ' όλο το εύρος του Σ.Κ. Η θέση που θα καταλάβουν οι διάφορες δυνάμεις στην εκκίνηση της νέας περιόδου, μετά το καλοκαίρι, κρίνεται έτσι καθοριστική για το μέλλον...

Τ.Κ.

ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Τώρα που η «κρίση» εκτονώθηκε, γι' αυτή τη φάση τουλάχιστον, και τα «εθνικά» πήραν τη διπλωματική οδό είναι ίσως ώρα να σημειώσουμε, περιληπτικά έστω, κάποιες άλλες πλευρές, δυσδιάκριτες, της μεγάλης κινητοποίησης των ενόπλων δυνάμεων της χώρας.

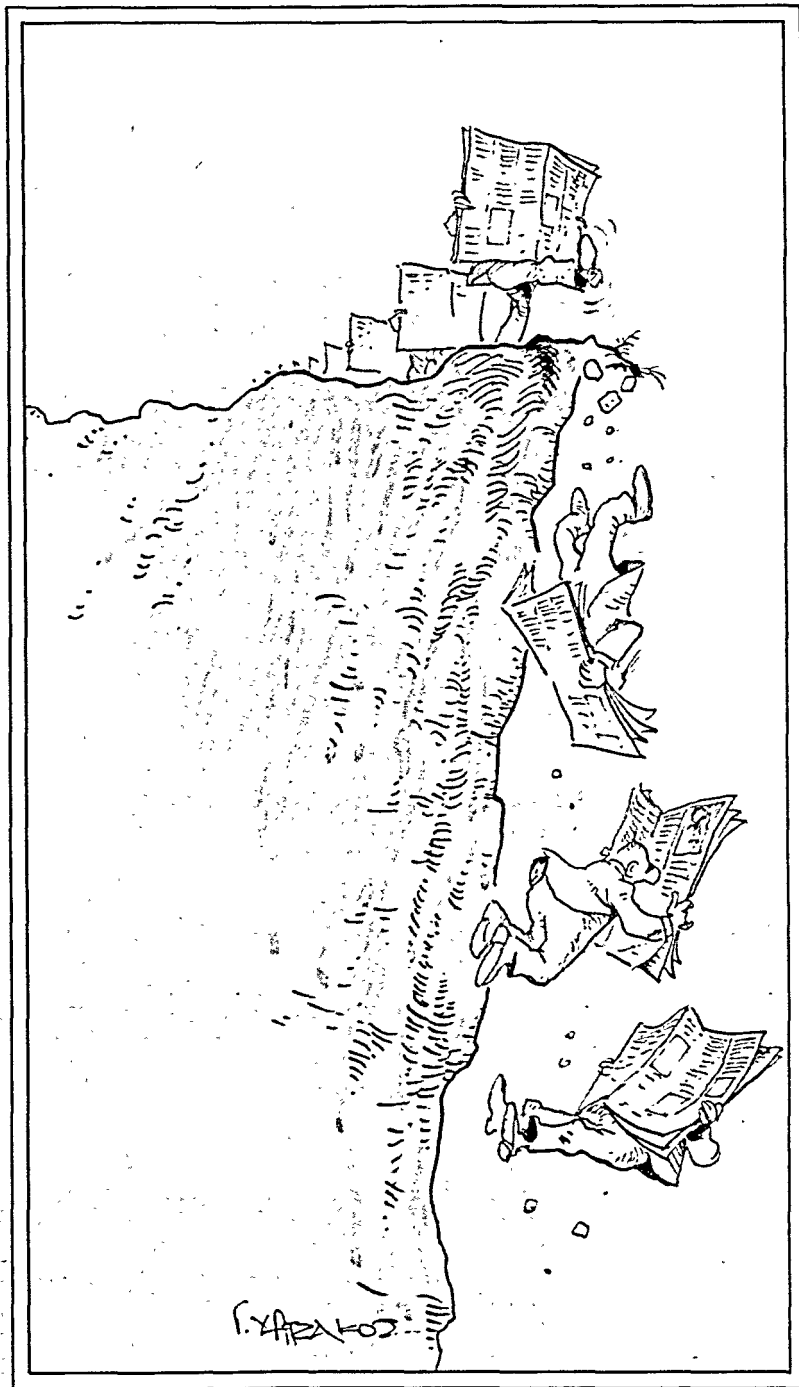
Γιατί υπάρχουν 3 τουλάχιστον θάνατοι που πρέπει να χρεωθούν στο «αναιμάκτο» αυτό ξεδίπλωμα της πολεμικής μας μηχανής. Του επίστρατου, που σκοτώθηκε από δέντρο που έπεσε πάνω στη σκηνή του λόγω της καταιγίδας στη Μυτιλήνη, του φανιάρου που αυτοκτόνησε μην αντέχοντας τη μετάθεση στον Έβρο και του δόκιμου που έχασε τη ζωή του όταν κατά την εκτέλεση «διατεταγμένης υπηρεσίας», σε περιοχή των συνόρων αναπνέχτηκε νάρκη, συμβάν που το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας χαρακτηρίσε «τυχαίο».

Γιατί υπάρχει μια τουλάχιστον καταγγελία για τις συνθήκες διαβίωσης αυτή την περίοδο. Της ομάδας στρατευμένων πολιτών νησιών Αιγαίου: «καταγγέλλουμε την άσχημη διατροφή μας κατά τις ημέρες της κρίσης που είμαστε σε θέση μάχης. Το φαγητό ήταν λίγο και άσχημο, μοιράστηκαν ακόμα και κονσέρβες με ληγμένη ημερομηνία. Σε πολλές περιπτώσεις αν δεν υπήρχαν συγγενείς ντόπιων επίστρων για να φέρνουν φαί δεν θα είχαμε φάει».

Γιατί υπάρχει μια τουλάχιστον αναφορά («ΝΕΑ», 3/4/87), πάλι, για ένα γνωστό πρόβλημα. Την αφαίρεση αυθαίρετα των διπλωμάτων οδήγησης από στρατεύσιμους που απαλλάχθηκαν από τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις για ψυχολογικούς λόγους... Ο μηχανισμός είναι απλός. Τα στρατιολογικά γραφεία στέλνουν καταστάσεις εξετασθέντων στο υπουργείο μεταφορών. Αυτό τσεκάρει ποιοι έχουν δίπλωμα και ειδοποιεί την Τροχαία. Και εκείνη ειδοποιεί τα συγκεκριμένα πρόσωπα να καταθέσουν τα διπλώματά τους. Και όλα αυτά παρά την απουσία ταυτοποίησης του μέτρου.

Πίσω από τη μούστρα λοιπόν της «εθνικής υπερηφάνειας» και του «αξιόμαχου», οι άλλες οφείς του νομίσματος. Για να μην ξεχνάμε.

Β.Δ.

Ε Κ Ν Ε Υ Ρ Ι Σ Μ Ο Σ

ΠΑΝΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΥΝΑΜΗ

Όταν 12 χρόνια «εξηγείς» την ορθότητα των θέσέων σου με την πρωτιά της Πανσπουδαστικής στις φοιτητικές εκλογές είναι λογικό να εκνευρίζεσαι σήμερα που οι άλλοι επισημαίνουν ότι αυτή η πρωτιά δεν υπάρχει, ούτε τυπικά.

Όπως λογικό είναι και το να προσπαθείς να διασκεδάσεις τις εντυπώσεις μιλώντας για την άνοδο του ποσοστού της ΠΣΚ αγνοώντας τη χασούρα 1000 ψήφων σε απόλυτα νούμερα. Γίνεται όμως κωμικό όταν, για να μειώσεις την άνοδο της ΔΑΠ, υποτιμάς το ποσοστό της γιατί είναι 300 μόνο ψήφοι σε απόλυτους αριθμούς.

Κωμικό είναι επίσης να βρίσκεις, σήμερα, ευνοϊκό έδαφος για τη συντήρηση μιας εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που έχεις εσύ, ουσιαστικά και τυπικά προωθήσει...

Όλα αυτά γίνονται βέβαια από τις σπύλες του Ριζοσπάστη και του Οδηγητή τις αφιερωμένες στην ανάλυση των αποτελεσμάτων των φοιτητικών εκλογών. Το ενδιαφέρον είναι ότι και τα δυο άρθρα είναι όμοια. Κι ας είναι το ένα ανυπόγραφο ενώ το άλλο φέρει την υπογραφή της κ. Νάννας Βαλαβάνη!

Πάντως η επιστράτευση της κ. Βαλαβάνη για την εξήγηση του δυσάρεστου αποτελέσματος δυο πράγματα μπορεί να σημαίνει: ή ότι κανείς, από τη σημερινή στελέχωση της σπουδάζουσας του ΚΚΕ, δεν δέχτηκε αυτή την «τιμή», ή ότι κανείς δεν κρίθηκε τόσο ικανός για να δικαιολογήσει τα δικαιολογήματα...

Ό,τι να δεχτούμε από τα δύο, από μια άποψη, είναι παρήγορο!

Β.Δ.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

Μια κακόγουστη καρικατούρα του πολιτικού εθίμου των παραθαλασίων, τερπνών συνεδριάσεων μεγαλοσχήμων ιθυνόντων θα λαμπρύνει από τις 5 μέχρι τις 8 Μαΐου τη Λέρο. Το πρόσχημα είναι η ψυχιατρική μεταρρύθμιση και το πάπλωμα, περί του οποίου ο καθγός, ολίγα δισεκατομμύρια δραχμές προορισμένα για τον ευγενή αυτόν σκοπό.

Η Λέρος βέβαια εξακολουθεί να «φιλοξενεί» 1500 τρελούς, εξανδραποδισμένους στις διάφορες άθλιες υπηρεσίες παροχής ψυχιατρικής περίθαλψης, σ' ένα άσυλο με έναν όλο κι όλο ψυχίατρο αλλά επίσης προϋπολογισμό δύο σχεδόν δισεκατομμυρίων.

Το Υπουργείο Υγείας, Προνοίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕΚ) σε συνεργασία με την Π.Ο.Υ. είναι οι ηθικοί αυτουργοί της συνάντησης «Αποασυλοποίηση και Επαγγελματική Αποκατάσταση στον Ψυχιατρικό Τομέα: Εμπειρίες και Προοπτικές». Άμεσοι δράστες, ευρωπαίοι και ημεδαποί «εμπειρογνώμονες», (Σακελλαρόπουλος, Τσιάντης), κάμποσοι ψυχίατροι λιγότερο προσημνένοι και άλλοι εργαζόμενοι περί τα ψυχιατρικά. Οι περισσότεροι έχουν δουλέψει χρόνια στις ως άνω υπηρεσίες και ορισμένοι υπέγραψαν σαν υπεύθυνοι για να πραγματοποιηθούν οι μαζικές μετακομιδές τρελών στο νησί.

Οι συνέδριοι θα έχουν πληρωμένα τα έξοδα μετάβασης, διαμονής κ.τ.λ. σε πείσμα του κανόνα που λέει ότι, όποιος συμμετέχει σε συνέδρια πληρώνει τα μαλλιοκέφαλά του. Θα πάνε λοιπόν δημοσία δαπάνη στη Λέρο και θα αραδιάσουν παρά θιν' αλός τις επιτυχίες τους στην αποασυλοποίηση εγκλείστων, που συχνά οι ίδιοι είχαν ασυλοποιήσει.

Ανακοίνωση σχετική με τους τρελούς στη Λέρο δεν προβλέπεται. Κι ας διοχετεύθηκαν στο άσυλο 90 εκ. από τον προϋπολογισμό των 10 δισεκ. της ΕΕΚ για την ψυχιατρική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα. Αν ίσως πραγματοποιηθεί επίσκεψη στους χώρους ιδρύματος, προτείνουμε στους συνέδρους να κόψουν καμία βόλτα πίσω από το βουνό, στον Αη Γιώργη, στο ερειπωμένο στρατόπεδο πολιτικών κρατουμένων του Λακκίου, εκεί που μετέφεραν πρόπερι τους δύσκολους αρρώστους, να μη φαίνονται ανάμεσα στα φρεσκοδαμμένα με τα 90 εκατομμύρια κτίρια και καλάνε τη μούστρα.

Κ. Μωρόγιαννης
Δ. Γεωργιάδης
Σ. Τόλλιας
Ε. Σκλήρη
Χ. Ιωαννίδης
Δ. Δερβελάκου
Χ. Μαλαβάνη

ΟΙ ΠΑΧΛΕΒΗ ΣΤΑ ΑΣΠΡΑ

Οι δρόμοι των μυρμηγκιών

Το 1979, οι δυτικογερμανικές αρχές ανέφεραν 45.000 τοξικομανείς, υποστηρίζοντας ότι «πάντως ο αριθμός τους τείνει να μειωθεί». Το 1980 ήταν ήδη 65.000. Τα επόμενα χρόνια ο αριθμός τους παιζόταν στις 85.000 ενώ δηλωνόταν ταυτόχρονα πως η ηρωίνη «αποτελεί μικρότερο πρόβλημα από πριν».

Η επίσημη εκτιμώμενη κατανάλωση ηρωίνης για το 1980 ήταν 5,4 τόννοι, αν και ενδοϋπηρεσιακές εκτιμήσεις την ανέβαζαν στους 19 τόννους. Εάν ισχύει ο αριθμός αυτός, τότε οι δυτικογερμανοί «διώκτες ναρκωτικών» — εκπαιδευμένοι στη δεκαετία του '60 από τις ΗΠΑ — δεν κατάφεραν να κατάσχουν ούτε καν το 1% της δυτικογερμανικής κατανάλωσης.

Οι απόρρητες εκτιμήσεις των δυτικογερμανικών αρχών υπολογίζουν από το 1980 περίπου 160.000 τοξικομανείς. (Ανάλογες επίσημες εκτιμήσεις κάνει η DEA — Drug Enforcement Administration — των ΗΠΑ, κοινωνικοί λειτουργοί, σύμβουλοι και λοιποί ασχολούμενοι επαγγελματικά με τη νεολαία). Με μέτριους υπολογισμούς, λοιπόν, η κατανάλωση ηρωίνης στη Γερμανία θα πρέπει να πλησιάζει ετήσια τους 15 τόννους.

Και πάλι σύμφωνα με επίσημα δεδομένα, η ποσότητα αυτή περνάει τα σύνορα πάντα από μικρές «οικογένειες» (μαφιόζικη έκφραση για συμμορίες) και μάλιστα «ασιατών». «Μεταφορές των μυρμηγκιών», όπως τις ονομάζει η προπαγάνδα. Καθημερινά σχεδόν αναφέρονται με εντυπωσιακό τρόπο τα δυτικογερμανικά μέσα ενημέρωσης τις αντίστοιχες συλλήψεις, π.χ. για κάποιους από την Κεϋλάνη που ζητώντας άσυλο στο Δυτ. Βερολίνο, προερχόμενοι από το Ανατολικό, είχαν καταπιεί την ηρωίνη μέσα σε προφυλακτικά (4-5 άτομα πεθαίνουν κάθε χρόνο από προφυλακτικά που σπάνε μέσα στο στομάχι).

Όσον αφορά το «οργανωμένο έγκλημα», πρόκειται για αγαπημένο θέμα διαψεύσεων της δυτικογερμανικής αστυνομίας. Κι όταν τα τοπικά συστήματα διανομής είναι φανερό πως λειτουργούν άριστα και δεν θίγονται σχεδόν καθόλου από συλλήψεις μικρεμπόρων, τότε μιλάνε μόνο για «κάποια ίχνη» οργανωμένου εγκλήματος.

Είναι γεγονός ότι η τοπική κυβέρνηση του Αμβούργου επιβεβαίωσε στους Πράσινους στο Κοινοβούλιο τις υποψίες της περί καθιερωμένου χονδρεμπορίου ηρωίνης στο Αμβούργο, η αστυνομία όμως δεν έχει καταφέρει ούτε ένα χτύπημα εναντίον του. Λέει ένας αξιωματικός «διώξης ναρκωτικών» του Αμβούργου νιώθοντας ο ίδιος παραιτημένος: «Για τις αστυνομικές ενέργειες υπάρχουν και ανώτατα όρια ως προς κλίμακα». Όπως είπαμε, κατά τις υπηρεσιακές εκτιμήσεις όλη η ηρωίνη μπάινει στη χώρα από τα «μυρμηγκία», περίπου 1000 κιλά ετησίως. Κι από πού μπαίνουν τα υπόλοιπα 14.000 κιλά;

Οι δουλειές των Παχλεβή

Το πιο παράξενο πράγμα στον τρίτο κόσμο είναι οι διπλωματικές του αποικίες με στολές και δεξιότητες που ανήκουν στον προηγούμενο αιώνα. Χάρη στο προνόμιο της ατέλειας τίποτα δεν τους λείπει.

Πίσω απ' αυτό το σκηνικό, όμως δεν υπάρχει αμφιβολία πως το διπλωματικό σώμα στις δυτικές χώρες έχει εκπέσει σε επίπεδο «ανωτέρων εμπορικών αντιπροσώπων» και πως μερικοί συνάδελφοί τους του τρίτου κό-

σμου έχουν μεταφράσει τα αρχικά CD στα ιταλικά, ως Contrabbandista Distinto, δηλαδή «διακεκριμένοι λαθρέμποροι».

Κάποιες ιστορίες έγιναν γνωστές και στον τύπο: ένας πρέσβης στο Παρίσι το 1970 με θαλίσα 40 κιλών ηρωίνης· τρεις διπλωμάτες το '71 με 75 κιλά· μεταξύ '72 και '78 ανακαλύφθηκαν στις ΗΠΑ στα χέρια τεσσάρων διπλωμάτων της νοτιοανατολικής Ασίας συνολικά 180 κιλά της ουσίας αυτής· και μόνο στο αεροδρόμιο της Ν. Υόρκης θρέθηκαν ακόμα και το '79 στις αποσκευές πέντε διπλωμάτων 186 κιλά ηρωίνης.

Οι δυτικοί διπλωμάτες συνηθίζουν να μιλάνε ανοιχτά στους διπλωματικούς θύλακες του τρίτου κόσμου και με προϋπόθεση την αποσιώπηση των πηγών του, κατάφερε ο Χανς Γκέοργκ Μπερ να μάθει αρκετά πράγματα από τη συντεχνία τους. Λέει ένας δυτικογερμανός διπλωμάτης:

«Το πολύ μια στις είκοσι περιπτώσεις βγαίνει στην επιφάνεια. Τις πιο πολλές φορές παρακαλούνται οι κύριοι αυτοί να ξαναστείλουν τις αποσκευές πίσω στην πατρίδα τους και λίγο καιρό μετά, αντικαθίστανται από την κυβέρνησή τους. Αν ποτέ διαρρεύσει μια υπόθεση τότε υπάρχει συνήθως ένας μόνο λόγος: Ο διπλωμάτης δρούσε κατ' εντολήν ανωτέρου του, στον οποίο δίνεται με τον τρόπο αυτό μια διπλωματική «προειδοποιητική βοήθη». Στις υπανάπτυκτες χώρες οι διπλωμάτες έχουν πολλές κουμπιές με τις φαμίλιες των αρχόντων και ποτέ δεν κάνουν τέτοιες δουλειές χωρίς τη γνώση ή ακόμα και την εντολή των ανωτέρων. Προκύπτει τότε μια ενοχλητική κατάσταση για τις κυβερνήσεις που τους φιλοξενούν. Συμβαίνει συχνά να ανέχονται σοβαρές περιπτώσεις για πολιτικούς λόγους, να κάνουν δηλαδή ότι δεν τρέχει τίποτα».

Ένας ανώτερος ελβετός διπλωμάτης σε μια γειτονική χώρα του Ιράν διηγήθηκε στον Μπερ πως πρόκειται για κοινό μυστικό ότι ο Σάχης ήταν ένας από τους μεγαλύτερους λαθρέμπορους ηρωίνης. Στα ταξίδια του στο εξωτερικό λέγεται ότι μετέφερε μέχρι και ένα τόννο ηρωίνης. Όταν εγκατέλειψε το Ιράν τον Γενάρη του '79, φημιρίζεται ότι ανακαλύφθηκαν στη θύλα του στο Σαίν Μόρις πάνω από 1.400 κιλά ηρωίνης με τιμή χονδρικής περίπου 120 εκ. μάρκα. Η περσική παραγωγή ηρωίνης ήταν μάλλον μια οικογενειακή επιχείρηση των Παχλεβή. Οι ελβετοί είχαν πορειδοποιήσει επανειλημμένως αλλά δεν μπορούσαν άμεσα, επειδή ο Σάχης είχε και πετρέλαιο εκτός από ηρωίνη.

Ενώπιον της κοινής γνώμης, οι Παχλεβή παρουσιάζονται πάντα ως σταυροφόροι κατά του οπίου. Το Ιράν δεν ήταν μόνο παραδοσιακή περιοχή καλλιέργειας της υπονόφου μηκωνος αλλά ταυτόχρονα και η μεσανατολική χώρα με το μεγαλύτερο αριθμό εξαρτημένων. Το 1955 δύο εκατομμύρια οπιοπότες και φαγάδες κατανάλωναν πάνω από δυο τόννους την ημέρα. Ήταν η χρονιά που ο Σάχης απαγόρευσε την καλλιέργεια της παπαρούνας, απαγορεύοντας και την νόμιμη εξαγωγή οπίου, που απέφερε 40 εκατ. δολάρια ετησίως. Το 1975 ανέφεραν ότι ο αριθμός των εξαρτημένων είχε πέσει στις 300.000, από 7,5% του πληθυσμού στο 1%. Στην πραγματικότητα είχε αναπτυχθεί μια ανθοούσα μαύρη αγορά, με προέλευση την Τουρκία, το Αφγανιστάν και το Πακιστάν, που κόστιζε κάθε χρόνο τουλάχιστον 15 εκατ. δολάρια σε χρυσό και ισχυρά νομίσματα. Το 1969 ανέλαβε το Ιράν και πάλι την παραγωγή οπίου «προσωρινά και κάτω από αυστηρότατο έλεγχο». Οι τοξικομανείς μπορούσαν να το προμηθευτούν πολύ ακριβά από τα φαρμακεία, παραδίδοντας ταυτόχρονα και τη στάχτη που είχαν καπνίσει την προηγούμενη μέρα.

Η μαύρη αγορά τροφοδοτούνταν άριστα στη διάρκεια

της παρανομίας αλλά και μετά, πράγμα που προξενεί έκπληξη για μια χώρα με τόσο ανεπτυγμένο αστυνομικό κράτος. Μιλούσαν πάντα για «κάποιους μεγάλους στα παρασκήνια», που προστάτευαν και έλεγχαν την αγορά.

Πάντως, οι επίσημοι αριθμοί αντικατόπτριζαν μια ανηλεή μάχη κατά των ναρκωτικών: μόνο το 1969 συνελήφθησαν 13.000 άτομα και ακόμα το 1978 οι καταδικασμένοι για ναρκωτικά υποτίθεται ότι αποτελούσαν το 70% των φυλακισμένων. Οι εξδριστοί Πέρσες δήλωναν το '78 ότι η ΣΑΒΑΚ (αμερικανο-ιρανική μυστική υπηρεσία) έβαζε όπιο στα σπίτια εκείνων που αργότερα συνελάμβανε με τούτο το πρόσχημα.

Από το 1968 κυκλοφορούσε σ' όλες τις πόλεις της Περσίας ηρωίνη νούμερο 3 σε μεγάλες ποσότητες, ένα φτηνό υποπροϊόν αποτυχημένων αποπειρών διύλισης, που λέγεται και «ηρωίνη του τρίτου κόσμου». Η προσφορά αυξανόταν χρόνο με το χρόνο, ενώ ακούγονταν όλο και περισσότερα ονόματα από το σόι των Παχλεβή, ιδίως της πριγκίπισσας Σαμς, της πρεσβύτερης αδελφής του Σάχη, καθώς και της διδυμής αδελφής του Ασράφ.

Τα δυτικά μέσα ενημέρωσης παρουσίαζαν τον Σάχη μέχρι την ημέρα της εξώσης του ως τον ορκισμένο εχθρό της τοξικομανίας. Ιδίως στις χώρες όπου είχε αρθεί η θανατική ποινή αρέσκονταν να αναφέρονται στις πάνω από εκατό ετήσιες εκτελέσεις «εγκληματιών ναρκωτικών» που σκηνοθετούσε ο Σάχης. Αν ψάξει κανείς στα παλιά σώματα των εφημερίδων τις αναφορές στον Παχλεβή θα υποστεί έναν αηδιαστικό καταιγισμό αυλόδουλης δημοσιογραφίας. Το μόνο εμφανίσιμο αυτοκρατορικό ζεύγος παγκοσμίως άξιζε ύμνων και μόνον, και η ακτινοβολία τους φωτίζε όλο το σόι. Διαβάσουμε για την πριγκίπισσα Ασράφ, δεύτερη αναφερόμενη κυρία μετά την αυτοκράτειρα Φαράχ, ότι το 1966 παρεπιδιμούσε στην Δυτ. Γερμανία, όπου αφιερωνόταν ιδιαίτερα σε ανθρωπιστικά καθήκοντα. Το 1970 εκλέχτηκε πρόεδρος της επιτροπής ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ με διετή θητεία (αν και υπάρχουν κι ακόμα αγριότερα αστεία στην παγκόσμια διπλωματική ιστορία), και κατά τη διάρκεια του «έτους γυναίκας» αγωνίστηκε σε παγκόσμιο επίπεδο για την ισοτιμία των γυναικών.

Ένα μικρό απόκομμα εφημερίδας ξεφεύγει όμως απ' το ωραίο αυτό πλαίσιο. Στις 5 Μαρτίου η γαλλική Monde έγραψε πως η Ασράφ στη Γενεύη «στις 17 Νοεμβρίου 1961 κινδύνεψε να έχει δυσκολίες με τους τελωνειακούς που είχαν βρει στις αποσκευές της κάμποσα κιλά ηρωίνης. Η πριγκίπισσα τους διαβεβαίωσε ότι οι αποσκευές που έφεραν την ετικέτα της δεν της ανήκαν. Ο Σάχης, που βρισκόταν τότε στη Δυτ. Γερμανία έσπευσε παρά το πλευρό της αδελφής. Η υπόθεση μήκη γρήγορα και διακριτικά στο αρχείο».

Η πριγκίπισσα Ασράφ, που βρισκόταν στο Παρίσι όταν έγινε η δημοσίευση, την κατήγγειλε ως συκοφαντία και ανακοίνωσε ότι θα έκανε αγωγή κατά της Monde ζητώντας και αποζημίωση ύψους 350.000 μάρκων — πράγμα που τελικά δεν έκανε χωρίς η Monde να δημοσιεύσει καμιά επανόρθωση.

Κι ένα άλλο μέρος των αυτοκρατορικού σίκου θρέθηκε τότε στα ψιλά των εφημερίδων, όπου συνήθως κρύβονται τα μεγάλα σκάνδαλα. Ο πριγκίπας Αρίμ Νταβαλού είχε συλληφθεί στις αρχές Μαρτίου του 1972 στο αεροδρόμιο της Γενεύης με όπιο. Ο Σάχης που πάλι βρισκόταν στην Ευρώπη, έβγαλε τον ξάδελφο και αυλάρχη του από τη Γενεύη και πέταξε μαζί του για την Τεχεράνη. Οι ελβετικές αρχές είχαν απαγορεύσει για την υπόθεση αυτή την αναγραφή ειδήσεων κι όταν στις 18 Μαΐου ο μόνιμος ενοχλητικός βουλευτής Ζαν Τσίγκλερ υπέβαλε επερώτηση στη Βουλή της Βέρνης όπου κατανόμαζε την πριγκίπισσα Ασράφ και μιαν άλλη πριγκίπισσα που διέμενε στη Δυτ. Γερμανία σε σχέση με ναρκωτικά «τα γραφόμενα των εφημερίδων δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένα».

Για την υπόθεση αυτή λέει ο ελβετός διπλωμάτης που αναφέραμε παραπάνω:

«Η ιστορία με την Ασράφ και τα 60 κιλά ηρωίνης δεν συνέβη το 1961, αλλά το 1971, όταν γύριζε τον κόσμο ως μέλος της επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και δε χρειάστηκε να επέμβει προσωπικά ο Σάχης για να την βγάλει έξω. Επρόκειτο για μια «προειδοποιητική βοήθη» σ' αυτόν τον ίδιο, όπως επίσης κι η ιστορία με τον Νταβαλού. Πράγματι, οι Παχλεβή περιόρισαν έκτοτε το λαθρεμπόριο της ηρωίνης, τουλάχιστον στην Ελ-

θετία. Ο Σάχης όμως ούτε αυτό μπορούσε να το περιόρισει.»

Στο Ζαεντάν της νοτιοδυτικής Περσίας, κοντά στα πακιστανικά σύνορα, είχε η Ασράφ ένα μεγάλο κτήμα, όπου μάλλον δεν είχε πάει ποτέ της. Φυλασσόταν άριστα ώστε ούτε στην αρχή του καλοκαιριού 1978 δεν μπόρεσε ο Μπερ να φτάσει παρά στην αρχή του δρόμου που κατέληγε σ' αυτό. Ο Μπερ είχε ακούσει στο Πακιστάν και το Αφγανιστάν πολλά για το κτήμα αυτό, τόσο από μεγαλέμπορους οπίου, όσο και από διπλωμάτες. Συμφωνούσαν όλοι ότι επρόκειτο για το μεγαλύτερο διυλιστήριο ηρωίνης της Μέσης Ανατολής, κι ο επικεφαλής λέγανε ότι είχε σπουδάσει χημεία στη Γαλλία. Το μόνο που μπορούσε κανείς να δει τη μέρα ήταν ένας κίτρινος μαντρότοιχος, χωρίς να διακρίνεται πίσω του κάποιο κτίριο. Το βράδυ της 14ης Μαΐου 1978, τέσσερα πακιστανικά καλυμμένα φορτηγά σταμάτησαν στην είσοδο και μπήκαν μέσα από την σιδερένια πύλη μετά από σινιάλο των φρουρών. Ο Μπερ τα περίμενε, έχοντας ακούσει από έναν έμπορο οπίου στην Κθέτα για μια παράδοση τεσσάρων τόννων το βράδυ εκείνο.

Ο Μπερ γνώρισε στο Σβατ και το Κανταχάρ κι άλλους που προμήθευαν το διυλιστήριο αυτό. Σύμφωνα μ' όσα είπαν, είχαν παραδώσει συνολικά 31 τόννους οπίου το '77 και 28 το 1976. Μόνο οι ποσότητες αυτές αποτελούσαν την πρώτη ύλη για περίπου 5,3 τόννους ηρωίνης.

Ο Μπερ μίλησε για την υπόθεση αυτή με γερμανούς από τη «δίωξη ναρκωτικών»: άκουσε κάποια ψόφια σχόλια που όμως σχηματίζανε κάποια εικόνα. Ο ένας είπε: «Και τι θέλετε; Να ψάχνουμε τον καθένα που βγαίνει από το ιρανικό προξενείο;» Ο άλλος της δυτικο-γερμανικής αστυνομίας (ΒΚΑ): «Ένας τόννος σε κάθε πτήση μου φαίνεται μάλλον μεγάλος αριθμός», και μετά από μακρά σιωπή «θα 'πρεπε να υπάρχει και κάποιο σύστημα διανομής» και μετά από μια ακόμα παύση πρόσθεσε: «δε θα 'θελα να μιλήσω για την SAVAK με την ευκαιρία αυτή».

Χωρίς ποτέ να γίνουν ρητοί, οι «διώκτες των ναρκωτικών» μιλούσαν συνεχώς για «συμμορίες περσών». Αφετέρου, η συνεργασία μεταξύ ΣΑΒΑΚ και της αμερικανο-γερμανικής μυστικής υπηρεσίας ήταν πάντα άριστη, ιδιαίτερα στην ανίχνευση των εκατέρωθεν εχθρών του καθεστώτος. Ένας δυτικογερμανός ειδήμων στον τομέα αυτό είπε στον Μπερ:

«Το κύριο καθήκον των υπηρεσιών είναι η συλλογή πληροφοριών. Μια και η Περσία δεν μπορούσε να κάνει και πολλά πράγματα με οικονομικές-στρατιωτικές πληροφορίες, προέκυπτε ότι ένας σημαντικός τομέας δράσης της ΣΑΒΑΚ ήταν να θρεθεί πόσο χαθιάρι αντέχει ο Κίσινγκερ και ποιο χρώμα χαλιού αρέσει περισσότερο στον ένα ή στον άλλο. Ανάμεσα στους Πέρσες της Γερμανίας υπήρχαν πολλοί αντίπαλοι του Σάχη. Έφτανε λοιπόν να προσκληθούν οι κατάλληλοι δημοσιογράφοι στο Ιράν και να παρακολουθούν καταλεπτώς τους φοιτητές της CISNU (αντισταχική φοιτητική ένωση). Επειδή η CISNU ήταν μια ενοχλητική πολιτικά ομάδα, προέκυπταν κοινά συμφέροντα. Κάποιες φορές υπερέβαλλε η ΣΑΒΑΚ, όταν λ.χ. έβαζε πέρσες τραμπούκους σε αντισταχικές διαδηλώσεις για να προκαλέσει ξυλοδαρμούς».

Κι όταν ο Μπερ αναφέρθηκε σε δυο ιρανούς φανατικούς σαχικούς που τους θεωρούσαν χαφιέδες της ΣΑΒΑΚ και εμπορεύονταν ηρωίνη:

«Να μην περιμένετε από μένα να συνδέσω σε ευθεία γραμμή τη ΣΑΒΑΚ με το εμπόριο ηρωίνης. Οι μυστικοί πράκτορες είναι πολύτιμοι σε κάθε υπηρεσία και υφίστανται διάφοροι τρόποι πληρωμής τους, ακόμα και η ανοχή να κάνουν κάποιες επιχειρήσεις. Μερικές φορές πρέπει να κάνουμε πως κλείνουμε τα μάτια, έτσι όμως μπορούμε να προλάβουμε ζημιές κάπου αλλού. Έχουμε παρακολουθήσει ακριβώς κάποιες δραστηριότητες και εμποδίσουμε έτσι κάποιες δουλειές που μας ήταν δυνατό κι αυτό χωρίς να κάνουμε πολύ θόρυβο. Αν θέλετε, συχνά κάναμε δουλειά που ανήκει στην αστυνομία, κι αυτό χωρίς να παινευτούμε».

Μπερ: «Έτυχε ποτέ να εξαφανιστούν χωρίς ίχνη ποσότητες ηρωίνης που βρίσκονταν στα χέρια εμπόρων ναρκωτικών;»

Ο ειδήμων: «Ακόμα και όπλα...»

(Πηγή: Hans Georg Beer, Weltmacht Drogen)

Κάιν Άβελ
(Η συνέχεια στο επόμενο)

Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΑΣΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΗ η αντίδραση της κυβέρνησης στις καταγγελίες και δηλώσεις των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ Χ. Οικονόμου, Β. Αγοράστη και της Ν.Δ. Σ. Παπαδόπουλου. Μεταξύ άλλων ο κ. Αγοράστης δήλωσε: «Ένα μεγάλο κακό είναι η διοχέτευση μεγάλης ποσότητας ναρκωτικών ινδικής καννάβης — του χασίς— το οποίο καλλιεργείται εδώ στην Ελλάδα. Υπάρχουν περιοχές σεσημασμένες: Η επαρχία Ελασσόνας, τουλάχιστον κάθε χρόνο, παράγει και διοχετεύει στην ελληνική αγορά δυο τόννους, 2000 κιλά ινδικής καννάβης» και «Το 1986, το αστυνομικό τμήμα της Ελασσόνας ενετόπισε και συνέλαβε 5 περιπτώσεις ινδικής καννάβης. Το 1987, τον πρώτο μήνα, είχαμε άλλη περίπτωση. Συνολικά 6 περιπτώσεις». Αν και δεν συμφωνούμε με την ορολογία και την αντιμετώπιση του θέματος με τον βουλευτή δεν έχουμε σοβαρούς λόγους να μην θεωρήσουμε τις απόψεις αυτές πως βρίσκονται πολύ κοντά στην πραγματικότητα. Αυτός είναι ακριβώς και ο λόγος που ο κυβερνητικός εκπρόσωπος θεώρησε αυτές τις δηλώσεις «προσωπικές απόψεις» («Ε», 28.2.85).

Στην προσπάθειά του να αντικρούσει τον Β. Αγοράστη ο κ. Δροσογιάννης δηλώνει πως «δεν είναι δυνατόν όταν ολόκληρη η ελληνική παραγωγή είναι γύρω στον ένα τόννο, οι δυο τόννοι να βγαίνουν σε ένα συγκεκριμένο νομό. Είναι παράλογο. Διότι ολόκληρη διακίνηση ναρκωτικών στην Ελλάδα από πλευράς χασίς είναι γύρω στους δυο τόννους ο ένας παράγεται εδώ, ο άλλος εισάγεται από το εξωτερικό» και «σ' όλη την Ελλάδα δεν παράγεται περισσότερο από 1,2 τόννους ακατέργαστο χασίς...» Εάν η άποψη του Β. Αγοράστη αληθεύει, τότε βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα πως η ετήσια παραγωγή σε προϊόντα ινδικής κάνναβης θα ξεπερνάει τις μερικές εκατοντάδες τόννους αφού είναι κατηγορηματικά θεβαιωμένο πως η καλλιέργεια της ινδικής κάνναβης με προορισμό το εμπόριο απαντάται σ' όλα τα σημεία της ελληνικής επικράτειας. Θα εξετάσουμε στη συνέχεια εάν αυτή η άποψη είναι μόνο μια υπόθεση ή αν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και βασίζεται σε αδιαμφισβήτητα στοιχεία. Προς το παρόν το μόνο βέβαιο είναι η παραδοχή της ύπαρξης της καλλιέργειας της ινδικής κάνναβης από τον ίδιο τον υπουργό. Θα έχουμε την ευκαιρία πιο κάτω να παρουσιάσουμε τις άγνωστες πλευρές αυτής της μορφής καλλιέργειας δηλ. σε ποιες περιοχές συγκεκριμένα διεξάγεται, ποιες μεθόδους καλλιέργειας εφαρμόζουν οι καλλιεργητές, ποιος είναι ο προορισμός των παραγόμενων ποσοτήτων, ποια είναι η τιμή του παραγόμενου ανά κιλό, τι ποσότητες αγοράζουν οι έμποροι, από πού προέρχονται οι έμποροι-αγοραστές, πού, ποιοι και γιατί επεξεργάζονται τα φυτικά προϊόντα της ινδικής κάνναβης για την παραγωγή χασίς και χασισέλαιου.

Σχηματίζει κανείς την εντύπωση πως ο κ. Δροσογιάννης νομίζει πως αναφέρεται σε φασολάκια ή πατάτες όταν μιλάει για ελληνική παραγωγή του χασίς. Δεν θα μπορούσαμε να δώσουμε μια ικανοποιητική απάντηση για τις ποσότητες που παράγονται εάν προηγουμένως δεν γίνει σαφής η έννοια «ελληνική παραγωγή» ή «ετήσια εθνική παραγωγή». Τι εννοούμε άραγε κάθε φορά που προφέρουμε αυτούς τους όρους; Είναι ευνόητο πως είναι εντελώς ακατάλληλοι για να χρησιμοποιηθούν σε ένα προϊόν που η καλλιέργειά του είναι απαγορευμένη επειδή ακριβώς οι παραγόμενες ποσότητες δεν είναι δυνατόν σε καμιά περίπτωση να καταμετρη-

θούν και να ζυγιστούν. Μπορούμε να ισχυριστούμε πως η ετήσια παραγωγή αυτού του προϊόντος είναι δυνατόν με τους υπάρχοντες μηχανισμούς να καταμετρηθεί και να ζυγιστεί. Όταν όμως απαγορεύουμε την καλλιέργεια ενός φυτού τότε δεν μπορούμε να περιορίσουμε την έννοια της ετήσιας παραγωγής μόνο στις ποσότητες που μπορούν να καταμετρηθούν δηλ. τις ποσότητες που οι δικαστικές αρχές εντοπίζουν και συγκεντρώνουν στα χέρια τους. Εκτός εάν υποθέσουμε ότι όλες οι καλλιεργούμενες εκτάσεις γίνονται αντιληπτές και κατασχονται όλα τα φυτά σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Το γεγονός όμως ότι «φούντα» ελληνικής παραγωγής κατάσχεται από χέρια εμπόρων και χρηστών καθ' όλο το χρονικό διάστημα από μιας καλλιεργητικής περιόδου μέχρι την επόμενη αναιρεί την πιο πάνω υπόθεση.

Εξ άλλου η ακρίβεια της ποσότητας που πιστεύεται πως παράγεται (1,2 τόννοι) είναι τελείως φαινομενική. Η εμμονή της κρατικής εξουσίας στην ακρίβεια που φετιχοποιείται και γίνεται αυτοσκοπός, μετατρέπεται σε αποδεικτικό στοιχείο των πραγματικών προθέσεων της, που δεν είναι η λεπτομερειακή πληροφόρηση αλλά η ενίσχυση του κύρους και της ισχύος της με μια καθαρά «επιστημονική» πρακτική: τη δυνατότητα παρουσίασης της πιο μεγάλης ανακρίβειας με περιγραφές και αριθμούς που είναι όσο γίνεται το δυνατόν περισσότερο ακριβείς. Πληθωρισμοί ελαχιστοποιούνται, αριθμοί συγκρίνονται, κέρδη μεγιστοποιούνται, και όλα αυτά με τη λατρεία της ανακριβούς ακριβείας για την διαστρέβλωση της πραγματικότητας και την εξυπηρέτηση διαφόρων συμφερόντων. Η ακρίβεια του κ. Δροσογιάννη όπως θα δούμε στη συνέχεια είναι εξ ολοκλήρου πλαστή και δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Επί πλέον έρχεται σε κατάφωρη αντίθεση μ' αυτά που ισχυρίζεται σ' άλλες περιπτώσεις.

Αντιμετωπίζουμε λοιπόν τρεις εκδοχές για το τι μπορούμε να εννοούμε με τους όρους «ελληνική παραγωγή» και «ετήσια εθνική παραγωγή»:

- α) όλες εκείνες τις ποσότητες που κατάσχονται κατά τη φάση της καλλιέργειας, της εμπορίας και της χρήσης,
- β) τις ποσότητες εκείνες που τελικά καταναλώνονται από τους χρήστες και,
- γ) το άθροισμα των παραπάνω ποσοτήτων.

Ας δούμε όμως αναλυτικά μια-μια τις τρεις αυτές εκδοχές:

α) Ας ταυτίσουμε λοιπόν την ετήσια εθνική παραγωγή με τις ποσότητες που κατάσχονται και ζυγίζονται και ας δεχτούμε τους ισχυρισμούς του κ. Δροσογιάννη πως δεν υπερβαίνουν τις 1,2 τόννους. Μόνο στις 16.7.85 στα Χανάκια Ηλείας εντοπίστηκε ένα περιβάλλον με 938 φυτά τα οποία θα έδιναν όπως υπολογίστηκε εφτά (7) τόννους «ακατέργαστου» χασίς («Ελευθεροτυπία», 17.7.85) ενώ οι καλλιεργητές ομολόγησαν πως το προόριζαν για το εμπόριο. Την ίδια χρονιά έχουμε τον εντοπισμό άλλων φυτειών με 490 φυτά στο νεκροταφείο της Ρόδου («Ε», 8.6.85), 605 στο Βούναργο Ηλείας («Ε», 1.7.85), 108 στο Παναχαϊκό («Ε», 14.8.85), 350 στο Μόδι Λοκρίδας («Ε», 21.8.85), ενώ δεν αναφέρεται ο αριθμός δυο άλλων μεγάλων φυτειών, στην Ιάλυσο Ρόδου και στο Κορωπί («Ε», 27.8.85 και 16.8.85 αντίστοιχα). Την ίδια χρονιά έχουμε ακόμα άλλα 200 φυτά καλλιεργητών που προορίζονταν για προσωπική χρήση. Η συνολική ποσότητα φυτικού προϊόντος που κατασχέθηκε, μόνο σ' αυτές τις περιπτώσεις, ξεπερνάει τους είκοσι (20)

τόννους. Το 1980 έχουμε δυο φυτείες με 1000 και 220 φυτά αντίστοιχα («Ε», 8.9.80 και 14.8.80) που θα παρήγαγαν πάνω από οχτώ (8) τόννους «ακατέργαστο χασίς». Το 1984, μεταξύ των άλλων, οι δικαστικές αρχές εντοπίζουν τρεις φυτείες που περιείχαν αντίστοιχα 184, 206 και 500 φυτά («Ε», 3.8.80, 16.8.80, 13.8.80) με συνολική παραγωγή πάνω από έξι τόννους φυτικού προϊόντος ινδικής κάνναβης (φούντα και μαριχουάνα). Ο ίδιος ο κ. Δροσογιάννης δηλώνει πως μόνο το 1986 ανακαλύφθηκαν 404.800 φυτά ινδικής κάνναβης που ισοδυναμούν με μια ποσότητα —με δυο κιλά φυτικού προϊόντος, στη χειρότερη περίπτωση— που ξεπερνάει τους οχτακόσιους τόννους. Είναι λοιπόν πέρα από κάθε αμφιβολία πως ο κ. Δροσογιάννης δεν εννοεί αυτήν την εκδοχή. Άλλωστε οι ποσότητες που καταναλώνονται τελικά και δεν συμπεριλαμβάνονται σ' αυτήν την εκδοχή δεν είναι μέρος της ελληνικής παραγωγής; Η μήπως πέρα από τη φάση της καλλιέργειας δεν περνάει ούτε ένα κιλό εξ αιτίας της αποτελεσματικής δράσης και διαρκούς επαγρύπνησης των λαγωνικών του υπουργού;

β) Εάν ταυτίσουμε την ετήσια εθνική παραγωγή με την ποσότητα που καταναλώνουν οι χρήστες, και είναι ελληνικής παραγωγής, αντιμετωπίζουμε νέα προβλήματα και νέα ψεύδη. Κατ' αρχάς δεν συμπεριλαμβανόμαστε, τελείως αυθαίρετα, τις ποσότητες που κατάσχονται και που ανέρχονται σε πολλές εκατοντάδες τόννους. Δεν είναι μέρος της ελληνικής παραγωγής; Και, εάν οι ποσότητες που καταναλώνουν τελικά οι χρήστες είναι 1,2 τόννοι τότε ομολογείται πως μεγάλες ποσότητες περνούν από τη φάση της καλλιέργειας σ' αυτή της εμπορίας και από εκεί στα χέρια των χρηστών. Το γεγονός αυτό ενισχύεται αδιαμφισβήτητα από τη διαπίστωση πως πέρα από τη φάση της καλλιέργειας ανακαλύπτονται και κατάσχονται ποσότητες σε χέρια εμπόρων και χρηστών. Η ποσότητα των 1,2 τόννων ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα; Πώς γνωρίζουμε πως η ποσότητα που καταναλώνεται είναι τελικά αυτή;

Εάν ο ισχυρισμός του κ. Δροσογιάννη είναι απλά και μόνο μια υπόθεση, μια άλλη υπόθεση μπορεί να την αναιρέσει. Όμως ο κ. Δροσογιάννης θεωρεί αυτή την άποψη ως θεσιδίοτητα και χαρακτηρίζει ως παραλογισμό την γνώμη του βουλευτή Β. Αγοράστη πως μόνο στην περιοχή Ελασσόνας παράγονται 2000 κιλά φυτικού προϊόντος ινδικής κάνναβης από τη στιγμή που σ' ολόκληρη την Ελλάδα παράγεται μόνο ένας τόννος.

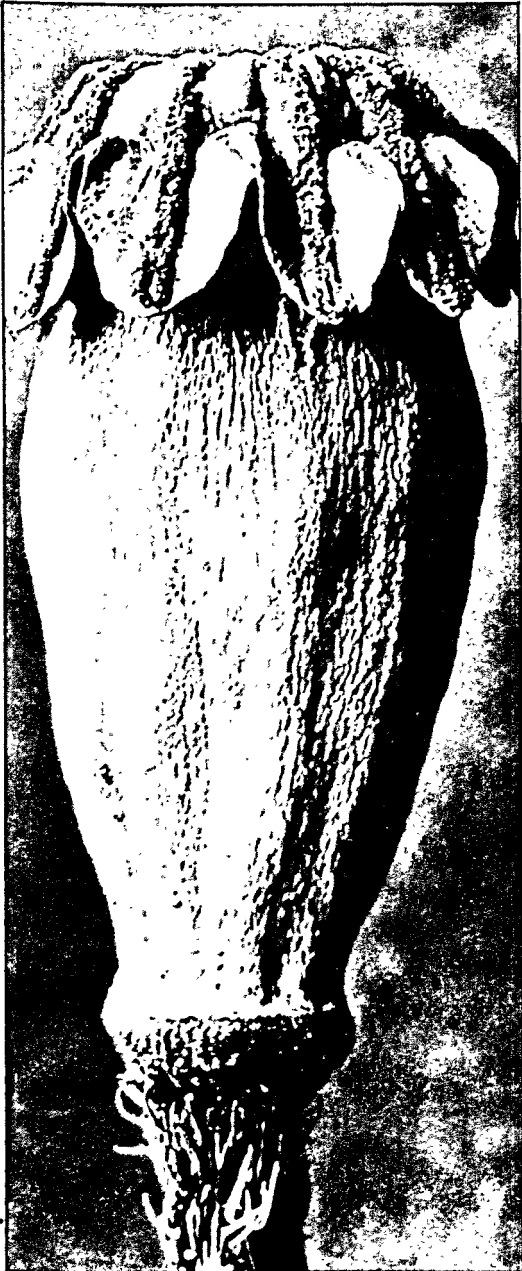
Σύμφωνα μ' αυτήν την εκδοχή και εφ' όσον ο υπουργός είναι κατηγορηματικός εύλογα δημιουργείται το ερώτημα πώς είναι δυνατόν να γνωρίζει έστω κατά προσέγγιση («γύρω») την ποσότητα που καταλώνεται. Να υποθέσουμε πως γνωρίζει όλους τους χρήστες προϊόντων ινδικής κάνναβης, τη συχνότητα και την ποσότητα κάθε λήψης ή να υποθέσουμε πως έχει σαφείς πληροφορίες για τις ποσότητες που «σπρώχνουν» οι έμποροι; Μήπως γνωρίζει και όλους τους εμπόρους; Η μήπως γνωρίζει ποιοι καλλιεργητές και σε τι ποσότητες παραδίνουν στους εμπόρους; Εάν ο ίδιος και οι υπηρεσίες του γνωρίζουν όλες αυτές τις λεπτομέρειες, τότε εκτίθεται βάνουσα, τουλάχιστον, στους φιλήσυχους πολίτες που τους αφήνει ανυπεράσπιστους απέναντι σ' αυτούς τους αδιότακτους «εγκληματίες» που κυκλοφορούν ελεύθεροι — μιλώντας τη γλώσσα της κοινής γνώμης. Στη συνέχεια, θα δούμε τι ποσότητες παράγονται και καταναλώνονται — πάντα κατά προσέγγιση.

γ) Πιο κοντά στην πραγματικότητα φαίνεται να βρίσκεται η τρίτη εκδοχή αλλά μόνο από πλευράς χρήσης του όρου «ετήσια εθνική παραγωγή». Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον όρο για να αποδώσουμε τις συνολικές ποσότητες δηλ. και αυτές που κατάσχονται και αυτές που αναλίσκονται αλλά σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να εκφέρουμε συγκεκριμένους αριθμούς γιατί η ακρίβεια της δεύτερης μεταβλητής είναι αδύνατον να οριστεί με αριθμούς και επομένως οι συνολικές ποσότητες είναι αδύνατον να καθοριστούν. Μόνον υποθέσεις είμαστε σε θέση να εκφέρουμε. Αλλά, η έκφραση των υποθέσεων είναι κοινό αγαθό και όχι μόνο προνόμιο της εκάστοτε εξουσίας. Εάν όμως υποθέσεις

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ

μπορεί να εκφέρει ο καθένας κανείς δεν έχει το δικαίωμα να τις αναγάγει σε απόλυτες ή κατά προσέγγιση θεβαιότητες. Είναι γνωστό σ' όλους πως σ' αυτή την πρακτική η κρατική εξουσία έχει γίνει «μανούλα». Τελικά το μόνο ασφαλές συμπέρασμα που είμαστε σε θέση να συνάγουμε είναι η ελαχιστοποίηση από την πλευρά της κρατικής εξουσίας τόσο των ποσοτήτων που παράγονται, καταναλώνονται αλλά και του αριθμού των χρηστών προϊόντων ινδικής κάνναβης – ο ίδιος ο κ. Δροσογιάννης δηλώνει πως οι χρήστες «δεν είναι πολλοί».

Η σύνδεση λοιπόν των «ναρκωτικών» και ιδιαίτερα του χασίς με την Τουρκία, η επιμονή πως εισάγεται από τρίτες χώρες –κατά το 50%– και η πολιτική της ελαχιστοποίησης των ποσοτήτων που παράγονται και του αριθμού των χρηστών μέσα από το αναποδογύρισμα

της πραγματικότητας και θάναυσης διαστρέβλωσης των υπαρχόντων στοιχείων, αποσκοπεί από τη μια, στην ενίσχυση και διαιώνιση του εθνικισμού και από την άλλη, στην επιχείρηση της απόκρυψης και εξαφάνισης ενός κοινωνικού φαινομένου που η ιστορία του ξεπερνάει τον ένα αιώνα –της καλλιέργειας για προσωπική χρήση από ένα μεγάλο αριθμό ατόμων (200.000) ιδίως στις αγροτικές περιοχές και 800.000 χρηστών στα αστικά κέντρα– για να προωθηθεί η ισχυροποίηση των κατασταλτικών μηχανισμών απέναντι στη «μάστιγα» των ναρκωτικών που «επέρχεται», η καταστολή και ο έλεγχος των νέων και να προβληθεί η επικινδυνότητα της χρήσης του χασίς.

Θανάσης Δρατζίδης
(απόσπασμα από το βιβλίο «Η καλλιέργεια της ινδικής κάνναβης στην Ελλάδα» που πρόκειται να κυκλοφορήσει τον επόμενο μήνα).

ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΗΜΕΡΕΣ παρατηρούμε με ιδιαίτερη αγωνία να γίνεται η συζήτηση στη Βουλή για το Νομοσχέδιο για τα «Ναρκωτικά» και την «προστασία» της νεολαίας.

Σαν γιατρός που εργάζομαι με τις φαρμακευτικές εξαρτήσεις 7 χρόνια τώρα, καθώς οι μέρες περνούν αισθάνομαι ιδιαίτερη πίκρα και σιχαμάρα να με γεμίζουν πάνω στο πρόβλημα των «Ναρκωτικών». Ξεπερνώντας και τους αναρχικούς, βουλευτές διακηρύσσουν «ΟΙ ΜΠΑΤΣΟΙ ΠΟΥΛΑΝΕ ΤΗΝ ΗΡΩΙΝΗ» για να κρύψουν ότι οι «μπάτσοι» προωθούν το Νομοσχέδιο. Συγκινημένοι από ανθρωπιστικό οίστρο, υπουργοί αναγγέλλουν την διαφορετική μεταχείριση των άρρωστων χρηστών, για να κρύψουν το γέμισμα των φυλακών με υγιείς χρήστες κάνναβης. Έτσι οι Έλληνες πολίτες αρχίζουν να πιστεύουν ότι με το Νομοσχέδιο που θα ψηφιστεί, άλλος αέρας, χωρίς αρρώστια και εγκληματικότητα, θα πνεύσει.

Αισθάνομαι πίκρα, γιατί βλέπω ανθρώπους που γνωρίζουν την αλήθεια, να μένουν βουβοί. Και σιχαμάρα, γιατί νιώθω όλη τη θρωμερή ατμόσφαιρα της συκοφαντίας, της υποκρισίας, της ρουφιανιάς και της τρομοκρατίας, να κυριαρχούν και να νομιμοποιούνται με το «νέο» Νομοσχέδιο. Από την 7χρονη πείρα μου με τους χρήστες παράνομων ουσιών και ιδιαίτερα με τους εξαρτημένους απ' αυτούς, όσο και από την 20χρονη συμμετοχή μου στον αγώνα για μια κοινωνία με Αλήθεια, Δίκαιο και Λευτεριά, διαπίστωσα (και όχι μόνο εγώ) ότι τα «Ναρκωτικά» έχουν γίνει ο κυριότερος τρόπος ελέγχου της νέας ζωής που γεννιέται. Η καταστολή της Συνειδήσης και η προώθηση της νάρκωσης τόσο με το ψέμα όσο και με την Ηρωίνη, ευνουχίζουν, ακρωτηριάζουν και απελπίζουν ένα όλο και αυξανόμενο ποσοστό νέων παιδιών.

Σημαντικότερα γεγονότα πάνω στα Ναρκωτικά που αφορούν την Εθνική μας ασφάλεια και ανεξαρτησία, δεν ιδρώνουν κανενός το αυτί. Η Brigitte Heinrich εκπρόσωπος των πράσινων στην επιτροπή της ΕΟΚ, μιλώντας για τα αποτελέσματα των αποφάσεων της ΕΟΚ πάνω στα ναρκωτικά, δήλωσε: «Αναμένουμε την ένταξη του ελέγχου, των διώξεων και της καταστολής, τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αστυνομίας, μιας EUROPOL κατά το πρότυπο της INTERPOL, μια διασύνδεση των ηλεκτρονικών συστημάτων πληροφοριών και φακελώματος των χωρών και υπηρεσιών με προφανή χρησιμότητα ΕΚΤΟΣ του εμπορίου ναρκωτικών» (Σχολιαστής τ. 44).

Επανελημμένα έχουμε καταγγείλει την υποταγή της Ελληνικής Υπηρεσίας Δίωξης «Ναρκωτικών» στην Αμερικάνικη DEA, γνωστή από την προώθηση εμπορίου κοκαΐνης στη Λατινική Αμερική (βλέπε στοιχεία στη «Διακήρυξη κατά της Νάρκωσης και της Ηρωίνης»). Πριν 10 ημέρες (25.2.87) υπογράφηκε συμφωνία από τον Αμερικάνο πρεσβευτή Κίλι και τον υπουργό Δημόσιας Τάξης Δροσογιάννη, σύμφωνα με την οποία η Ελληνική Υπηρεσία Δίωξης, υποχρεούται κάθε εξάμηνο να πληροφορεί τη DEA για το πώς χρησιμοποιείται το τηλεπικοινωνιακό τεχνικό υλικό (διάβαζε μικρόφωνα παρακολούθησης τηλεφώνων, δωματίων, μικροπομποί κλπ.) που η Αμερικάνικη υπηρεσία «δώρησε» στην Ελληνική! Σαν επιβεβαίωση των καταγγελιών μας, ήρθε η πρόσφατη (7.3.87) δήλωση της «επιτροπής ναρκωτικών των ΗΠΑ για τον ΕΛΕΓΧΟ ναρκωτικών στο εξωτερικό» με την οποία χαρακτηρίζεται σημαντικό το Νομοσχέδιο που συζητά η Ελληνική Βουλή καθώς και το ότι δεν υπάρχουν κρούσματα διαφθοράς αστυνομικών στα ναρκωτικά!

Από τη μικρή μου εμπειρία διαπιστώνω καθημερινά

πως η χρήση Ηρωίνης αυξάνει μεθοδευμένα· πως τα αίτια που την προκαλούν είναι άμεσα δεμένα με τη θία, την καταστολή και την αγριότητα· πως μόνο μια πολιτική ανθρωπιάς και περιορισμού της εγκληματοποίησης μπορεί να μειώσει το φαινόμενο. Ταυτόχρονα διαπιστώνω με θλίψη να καλλιεργείται όλο και περισσότερο μια ατμόσφαιρα ψεύδους, συκοφαντίας και τρομοκρατίας, που έχει στόχο να στρέψει τον ένα πολίτη ενάντια στον άλλο, τον γονιό ενάντια στο παιδί, τον γείτονα ενάντια στον γείτονα (βλέπε πρόταση Δροσογιάννη για κλήση του αριθμού ρουφιανιάς 200 άμα αντιληφτείτε κάποιον να κάνει χρήση), τον καταναλωτή καπνού, αλκοόλ ή ηρεμιστικών ενάντια στον καταναλωτή κάνναβης.

Αυτή η ατμόσφαιρα επιθετικότητας και τρομοκρατίας είναι σήμερα μεγαλύτερη απειλή από την Ηρωίνη γιατί πέρα από το ότι είναι και το βασικότερο αίτιο προώθησής της, ουσιαστικά είναι αυτή καθ' αυτή ΝΑΡΚΩΤΙΚΗ ατμόσφαιρα που ΕΞΑΡΤΑ τους πολίτες στο πιο τοξικό ναρκωτικό: τον ΤΡΟΜΟ!

Σαν άνθρωπος, σαν Έλληνας και σαν πολιτικό υποκείμενο, αισθανόμενος θαύτατο χρέος προς τη νεολαία της πατρίδας μου, προς τους συμπολίτες μου και προς τα ιδανικά μιας κοινωνίας χωρίς ψέμα, άδικο και θία, μην έχοντας άλλο πια τρόπο να σπάσω τους τοίχους της παραποίησης που (με ελάχιστες φωτεινές εξαιρέσεις) χτίζονται γύρω από τις απόψεις μας, απεξαρτιέμαι από τον τρόπο της φυλακής, παραβαίνω τον 743/70 και σας δίδω τη «Διακήρυξη κατά της Νάρκωσης και της Ηρωίνης» που περιέχει αρκετά στοιχεία ικανά για την αναθεώρηση του Νομοσχεδίου και η οποία σας παρακαλώ να δημοσιευτεί ολόκληρη, γιατί μόνο οι προωθητές της Ηρωίνης φοβούνται το διάλογο και ναρκώνουν το λαό με παραμύθια. Μέχρι τώρα τρέμουν τον επίσημο Δημόσιο διάλογο μαζί μας.

Γνωρίζω τον κίνδυνο να χαρακτηριστώ τρελός, «αναρχικός» ή άτομο που επιδιώκει τη δημόσια προβολή· τον κίνδυνο να εξουδετερωθώ σαν γιατρός ή αξιοπρεπής πολίτης με το δαχτυλοδειχτούμενο επίθετο «χασικλής»· (εδώ ν' αναφερθεί ότι δεν πιστεύω ότι τα ανθρώπινα προβλήματα λύνονται με τη χρήση κάποιου ψυχοτρόπου όπως το κρασί ή το χασίς. Πιστεύω όμως ότι είναι εντελώς παράλογο κι εγκληματικό μαζί, να δημιουργούμε ένα απ' τα τραγικότερα ανθρώπινα προβλήματα – έναν τεράστιο αριθμό κυνηγημένων κι έντρομων πολιτών, επειδή καταναλώνουν ένα μη κερδοφόρο ευφορικό όπως η κάνναβη). Γνωρίζω ακόμα τον κίνδυνο να με εξοντώσουν τοποθετώντας παράνομες ουσίες σπíti μου που θα τις «ανακαλύψουν» κατόπιν σε έρευνα. Τέλος γνωρίζω τον μεγαλύτερο κίνδυνο, ν' αρχίσουν ν' ασχολούνται με μένα προσωπικά, αντί ν' ασχοληθούν μ' αυτά που στη «Δήλωση» και τη «Διακήρυξη» παραθέτουμε σαν αποκαλυπτικά στοιχεία για το λαό και τους βουλευτές. Πιστεύω όμως, πως τόσο η προσφορά μου στον αγώνα ενάντια στην Ηρωίνη και για την απεξάρτηση, όσο και το ότι δεν είμαι μόνος με προστατεύουν από τις συνθησισμένες ταχτικές συκοφάντησης και λάσπης.

Τέλος, αν η γραμμή της DEA υπερισχύσει και στη χώρα μας – με την αποδοχή του αστυνομικού νομοσχεδίου, τουλάχιστον ας φανεί σε όλους καθαρά, ότι οι κρατούντες δώκουν τους αντιπάλους της ΗΡΩΙΝΗΣ και της ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ γιατί τα χρειάζονται σαν συνθήκες για το προετοιμαζόμενο ΝΑΡΚΩΜΕΝΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ.

Γιώργος Α. Οικονομόπουλος

Γιατρός

Μέλος της Επιτροπής Σωστής Ενημέρωσης
Αντιμετώπισης Ναρκωτικών (ΕΣΕΑΝ)

• **ΑΛΚΥΟΝΙΔΑ**, 4-10 Μαΐου: «Ποίηση και ρεαλισμός στον ασπρόμαυρο κινηματογράφο».

Πόσοι, αλήθεια, από τους θεατές της τηλεοπτικής σειράς «Αυτός, αυτή και τα μυστήρια» θυμούνται την Σύμπιλ Σέπερντ στον «Ταξίτζη»; Ακόμα λιγότεροι διαθέτουν τη δυνατότητα να επιμηκύνουν τη διαδρομή στις αρχές του '70, όταν η νεαρή τότε αποκάλυψη του Πήτερ Μπογκνάνοβιτς έπαιρνε μέρος σε μια «Τελευταία Παράσταση» για την αμερικάνικη επαρχία του '50 και το τίμημα του εφηβικού έρωτα, που σε πείσμα του τίτλου της αποτελούσε, αντίθετα, ξεκίνημα κι επιστοφή, ταυτόχρονα κι αναζήτηση της χαμένης συνέχειας.

Γιατί, ακολούθησαν το «Χάρτινο φεγγάρι», πάλι του Μπογκνάνοβιτς, το «Μανχάτταν» και «Ο ατίθις του Μπροντουγέη» του Γούντυ Άλλεν, ο «Αταίριαστος» του Φράνσις Κόπολα και το «Οργισμένο είδωλο» του Μάρτιν Σκορσέζε. Στην Ευρώπη, ο Αντρέι Ταρκόφσκι εξερευνούσε, «Στάλκερ» ο ίδιος, τα όρια της χρωματικής επέμβασης στα πεδία του σύμπαντος και την άκρη της πίστης. Με διαφορετικούς προσανατολισμούς και μέσα μεταφοράς, ο Βέντερς, ο Φασμίντερ κι ο Τρυφώ ταξίδευαν «Στο πέρασμα του χρόνου», απορώντας ίσως με την «Κατάσταση των πραγμάτων» και την τύχη της «Βερόνικας Φος», για να συναντηθούν «Οπωσδήποτε την Κυριακή». Θέμα της συνάντησης, η αθανασία του ασπρόμαυρου φιλμ, η ποίηση κι ο ρεαλισμός των εικόνων που υπερασπίζονται τη σύμβαση της καλλιτεχνικής δημιουργίας, αδιαφορώντας για την πιστότητα των αντιγράφων. Ο ασπρόμαυρος κόσμος, σαν αισθητική επιλογή και στάση απέναντι στην πραγματικότητα, αντλεί από την τεράστια παράδοση του κινηματογραφικού σώματος, παράγει νοσταλγία, βρίσκει καινούριους οπαδούς. «Radio on» στην αγγλική άνθιση, από τον Κρις Πέτιτ, «Πωλ Σεβρολέτ» και σύγχρονο φιλμ νουάρ στο Άμστερνταμ, από τον Πιμ ντε λα Πάρα, ένα «Μελόδραμα» απ' τον Νίκου Παναγιωτόπουλο. Στη απέναντι όχθη του Ατλαντικού, ο Τζιμ Τζάρμους οδηγείται «Πέρα από τον παράδεισο» και πέφτει «Στην παγίδα του νόμου».

Έτσι κι αλλιώς, οι συνθήκες παραμένουν ασπρόμαυρες εδώ κι έναν αιώνα.

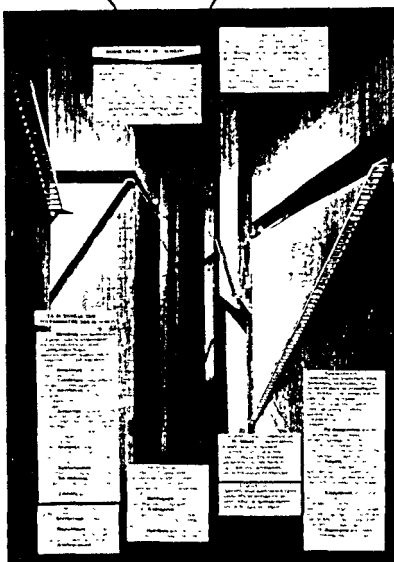
Να, ωστόσο, που υπάρχουν κι εκείνοι που σκέπτονται πριν από μας, για μας. Που κρυφακούν τις σκέψεις μας για να τις πραγματοποιήσουν, με το αζημίωτο. Κι ο «Ναπολέων» του Αμπέλ Γκας ή η «Μητρόπολη», κρίνεται πως χρειάζονται μουσική επένδυση και χρωματικό φρεσκοκάρισμα. Οι καταναλωτές βιντεοπροϊόντων διατυπώνουν όλο και πιο τολμηρά αιτήματα, χωρίς να το ξέρουν. Φροντίζουν, ευτυχώς γι' αυτούς, οι εμπνευστές της «επιχείρησης εγχρωμάτωσης», με στόχο το «ζωντάνεμα» όλων των κλασικών ταινιών, αφού οι κομπιούτερς υπόσχονται να βάλουν τον κατάλληλο τόνο στην κατάλληλη θέση. Δηλαδή, έγχρωμη η «Καζαμπλάνκα», το «Νοτόριους», η Ρίτα Χέιγουορθ στη «Τζιλντα» κι η Μέρβιλιν στους «Αταίριαστους». Μπροστά στην απειλή των θαρβάρων, ο Χιούστον, ο Γούντυ Άλλεν κι άλλοι, κινητοποιήσαν συναδέλφους τους και ανθρώπους του κινηματογράφου; ώστε να αποτραπεί η βάνουση επίθεση κατά των αισθητικών επιλογών που μόνον αφελείς ή εξαιρετικά επικίνδυνοι, επιμένουν ν' αντιμετωπίζουν σαν τεχνικές ελλείψεις.

Το αφιέρωμα της Πανελλήνιας Ένωσης

Κριτικών Κινηματογράφου (ΑΛΚΥΟΝΙΔΑ, 4-10 του μήνα), ακριβώς αυτό προσπαθεί να υπενθυμίσει. Πως, με λίγα λόγια, η ασπρόμαυρη φωτογραφία πριν απ' όλα υποδηλώνει μίαν επιλογή και, στη συνέχεια, διαδηλώνει την πίστη αυτών που την έκαναν στην παράλληλη ζωή που λέγεται κινηματογράφος και που δε νιώθει απαραίτητα την ανάγκη να αντιγράψει απλά ό,τι μας περιβάλλει. Ποίηση και ρεαλισμός μπορούν να συνυπάρξουν, όπως τότε έτσι και τώρα. Σ' ενιαίο, λοιπόν, πρόγραμμα κάθε μέρα δυο ταινίες: «Τα παιδικά χρόνια του Ιβάν» του Αντρέι Ταρκόφσκι – «Μανχάτταν» του Γούντυ Άλλεν (Δευτέρα), «7η σφραγίδα» του Ίνγκμαρ Μπεργκμαν – «Ο αταίριαστος» του Φράνσις Κόπολα (Τρίτη), «Εκλειψη» του Μικελάντζελο Αντονιόνι, «Οπωσδήποτε την Κυριακή» του Φρ. Τρυφώ (Τετάρτη), «Λόλα» του Ζακ Ντεμύ – «Η κατάσταση των πραγμάτων» του Βιμ Βέντερς (Πέμπτη), «Σταυρωμένοι εραστές» του Κένζο Μιζογκούσι, «Ο άνθρωπος ελέφαντας» του Ντένθιντ Λυντς (Παρασκευή), «Ο κλέφτης των ποδηλάτων του ντε Σίκα – «Radio on» του Κρις Πέτιτ (Σάββατο), «Μελόδραμα(;)» του Νίκου Παναγιωτόπουλου, «Πέρα από τον παράδεισο» του Τζιμ Τζάρμους (Κυριακή).

Ανδρέας Τύρος

ΝΕΑ ΕΝΤΥΠΑ

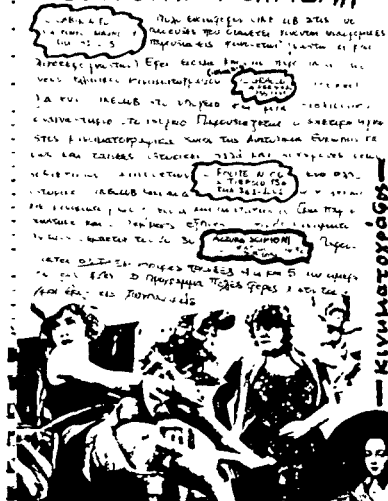

• CONVOY No 7

Όπως πάντα πολύ πλούσια και ενδιαφέρουσα ύλη και πρώτα απ' όλα μια αποκαλυπτική έρευνα για τις παραδοστηριότητες του ΝΑΤΟ στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής των κρατών μελών του (με ρετσέτες για τις εσωτερικές εξεγέρσεις – πολιτικές κρίσεις-μαζικές απεργίες-πολιτικοδικαστικές διαδικασίες-σωφρονιστικές μεταχειρίσεις ...κ. ά.) Ακόμα έρευνα για τα εργατικά ατυχήματα. Η ηθική της φωτογραφίας. Συζήτηση για την κατάληψη Θεσσαλονίκης. Για ένα συνδικάτο ανέργων.

• **ΤΟ ΦΑΣΜΑ** (του κοινωνικού ανταγωνισμού), τ. 1. Αφιέρωμα στην ελεύθερη ραδιοφωνία. *Μάραιη Μπούκτιν*: Από την οικολογία στην αυτονομία, κ.ά. ενδιαφέροντα. **ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ**, τεύχος 1 Περιοδική έκδοση πολιτικής και κοινωνικής κριτικής. Το περιοδικό βγαίνει στην ΞΑΝΘΗ. Ανάμεσα σ' άλλα ενδιαφέροντά: Οικολογία. Περιβάλλον και Ξάνθη, εκπαιδευτική εντατικοποίηση και συνέχεια...

ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΡΩΜΗ

• **ΜΗΔΕΝ No 2** (από τη Ρώμη) Άοψη για την Ευρωπαϊκή αριστερά, και τις ΗΠΑ (ιστορίες αγάπης και μίσους). (Οι απορίες του Μαρξ σε σχέση με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής στις ΗΠΑ την εποχή του West).

– Η συνουσία των Last Drive στη Ρώμη και συνέντευξη μαζί τους.

– Ηλεκτρονική οικολογία (τα μηνύματα του video οδηγούν σε εγκεφαλικές παραμορφώσεις.)

• **TRANSPORT No 10** Ανάμεσα σ' άλλα: *Hafler Trio*, συνέντευξη. *Psychones*, *Last Few Days*. Hardcore σκηνή στην Ανατολική Ευρώπη.

• **ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΟΛΗ No 10** «Το τέλος του πολιτισμού», έργο σε 4 πράξεις. Ενδιαφέροντα αποσπάσματα από κείμενα της Λέσχης της Ρώμης, του Ντένις Μήντουζ, του Τόνυ Μπεν, του ΟΟΣΑ, του Ου Θαντ. κ.ά.

• ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ, τ. 30.

Αφιέρωμα στη ΛΑΡΚΟ. Αντιπαράθεση με πάντα επίκαιρο θέμα τα πυρηνικά Πράσινων και Σοσιαλδημοκρατών στη Δ. Γερμανία. Γιούτα Ντίτφουρτ και Όσκαρ Λαφονταίν.

• ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ

Τι τα θέλετε τα γκραν γκινιόλ και τις μεταμοσούντριες παραστάσεις όταν έχετε τέτοιο μεσημεριανό θέαμα στον τύπο;

Μετά τα τανκς, τα πλοία και τα φάντομ, του τέλους του Μάρτη, μετά τα πολεμικά σενάρια, τα θωρακισμένα νευροσπαστικά κείμενα και τις εθνοσωτήριες παρτούζες δηλαδή μια αρκετά καλή πολεμική συγκίνηση ιδού και λίγο θανατερό ρίγος δεκαπέντε μέρες μετά. Σας ενημερώνουμε με τους τίτλους των έργων που παίζουν οι εφημερίδες αυτό τον καιρό.

A.K.

CHILLS: 2 Μαΐου: Club 22 Αθήνα

4 Μαΐου: Club Contrast Θεσσαλονίκη - Μακεδονίας 69

Οι Chills (ανατριχίλες) θα μας φέρουν για πρώτη φορά τον ήχο της τεράστιας ροκ σκηνής της Ν. Ζηλανδίας, αφού ανήκουν και στους πρωτεργάτες της δημιουργίας της.

Το συγκρότημα σχηματίστηκε το 1980 από τον Μάρτιν Φίλνις, τον εκπληκτικό αυτό συνθέτη που παραμένει και μέχρι σήμερα μέλος τους. Με πρωταρχικό σκοπό την αναγέννηση της pop των Beatles και Kings ο ήχος των Chills έχει επηρεαστεί και από τα πιο δυνατά γκρουπ της δεκαετίας του 60, μέχρι τους ρυθμούς των Velvet Underground και επομένως από την αμεσότητα του κινήματος πανκ. Τα τραγούδια τους περιέχουν όλη την απλότητα, τη μελωδικότητα και ζωντάνια της Νεοζηλανδέζικης σκηνής αλλά και την έκρηξη των ημερών όπως το *Never never go* που ο ρυθμός τους απογειώνει με δαιμονική ταχύτητα για να φωνάξουν ότι θέλουν να ζουν σε χώρες ελεύθερες από πυρηνικά και από θλακεία.

Οι 2 και 4 Μαΐου προηγούνται νύχτες αλλιώτικες.

ΖΩΝΤΑΝΗ ΡΟΚ

• GREEN ON RED

14 Μαΐου Θεσσαλονίκη - Club Contrast Makeδ. 69
15, 16 Μαΐου Αθήνα - Club 22

Πιο γνωστοί στην Ελλάδα μια και έχουν κυκλοφορήσει όλοι οι δίσκοι τους, οι Green on Red από το Λος Άντζελες, έχουν επιβληθεί σαν σημαντική δύναμη στο χώρο του νέου αμερικανικού ροκ. Οι Green on Red αναφέρονται στην Αμερική των αχανών εκτάσεων των highways, των ερήμων και των μύθων της δύσης. Το άλμπουμ τους *"Gas, Food and Lodging"* έγινε σταθμός στην σύγχρονη ηλεκτρική σκηνή.

Αυτή την περίοδο μαζί με την κυκλοφορία του πέμπτου δίσκου τους πραγματοποιούν και την μεγάλη περιοδεία τους. Βρίσκονται στο δημιουργικό τους ζενίθ και αυτό για μας έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί στην Ελλάδα σπάνια έχουμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε τα γκρουπ ζωντανά την εποχή που όντως δημιουργούν. Για τρεις συναυλίες λοιπόν στη χώρα οι Νταν Σπιούαρτ φωνή και κιθάρα, Κρις Κακαβάς πλήκτρα, δωδεκάχορδη, Άλεξ Μακ Νίκολ τύμπανα, Τσακ Πρόφρετ κιθάρα και φωνητικά, Τσακ Ουότερσον μπάσο.

Μαζί τους θα εμφανιστεί και το ελληνικό συγκρότημα Jaywalkers.

• WIPERS

24 και 25 Μαΐου στη Θεσ/νίκη Club Contrast Μακεδονίας 69.
27 και 28 Μαΐου Αθήνα στο καλοκαιρινό Club 22 στον Άγιο Κοσμά.

Οι μυθικοί για τους Έλληνες Wipers έρχονται λοιπόν στην Ελλάδα. Λίγα από την ιστορία τους: Στα μέσα της δεκαετίας 70 ο Γκρεγκ Σέιτζ είχε φτιάξει στο Πόρτλαντ του Όρεγκον ένα στούντιο για τα τοπικά συγκροτήματα, συγχρόνως έκανε διάφορες δουλειές για χρήματα και μαζί έγραφε και τα δικά του κομμάτια. Αυτά μέχρι το 1977 όπου ξεκίνησε το συγκρότημα. Σε ανάμνηση της θητείας του Σέιτζ ο ένα συνεργείο καθαρισμού χώρων δημοσίων θεαμάτων το γκρουπ ονομάστηκε Wipers.

Το 1979 κυκλοφορεί ο πρώτος μεγάλος δίσκος τους "Is this real?" Ακολουθεί το "Youth of America" που καθορίζει τον νέο ήχο του γκρουπ και αμέσως μετά το "Over the Edge" λακωνικό απλό και καταγιστικό, χαρακτηρίζεται σαν η πιο γκαράζ στιγμή του γκρουπ. Μ' αυτό το δίσκο οι Wipers γίνονται δημοφιλείς στην Ελλάδα όπου ο μύθος τους ανασπίντεχτα είναι μεγαλύτερος από κάθε άλλη χώρα. Το επόμενο άλμπουμ τους "Straight Ahead" είναι ίσως ό,τι καλύτερο και οι Wipers πια περνάνε στους ζωντανούς θρύλους του Ροκ. Αναμένεται οι οπαδοί τους να γεμίσουν και τις τέσσερις συναυλίες που θα δώσουν στην χώρα μας.

• Τριήμερο ανεξάρτητου ελληνικού ροκ στο ΚΥΤΤΑΡΟ 8,9,10 Μαΐου. Μεταξύ άλλων οι Human Grape, Libido Blume, No Mans Land, Yeah, Yel-o-Yel, South of no North.

• Οι Three Johns στην Αθήνα

Εμφανίστηκαν και αυτοί το '82, τότε που η νέα γενιά των συγκροτημάτων έπαιρνε το πάνω χέρι στη μουσική σκηνή της Αγγλίας. Διάλεξαν ένα άσχημο εμπορικό όνομα για να καθορίσουν εξ αρχής τις απόψεις τους πάνω στο θέμα. Ξεκίνησαν χρησιμοποιώντας ντραμ-μασίνα και συνεχίζουν μέχρι σήμερα. Δύο εκρηκτικά σινγκλ στο ξεκίνημα και τα παιδιά φάνηκαν να δίνουν στο ροκ εντ ρολ τη σωστή του διάσταση. Δυνατοί ρυθμοί, γκαράζ αίσθηση πολλά στοιχεία μπλουζ και επιρρέες από κάπτεν Μπίφχαρτ. Το *"ATOM DRUM BOP"* πρώτη ολοκληρωμένη δουλειά τους έσκαψε πάνω στην απεργία των ανθρακωρύχων και αφιερώνεται σ' αυτήν. Είναι τα Μπλουζ του Σκεπτόμενου Ανθρώπου. Οξύ πολιτικό σχόλιο και ανελέητο χιούμορ. Το World By Storm κυκλοφορεί περίπου και ανεβαίνει στις πρώτες θέσεις του ανεξάρτητου Top. Με ωριμότητα οι 3 Johns προτείνουν μια σειρά παραδοσιακές φόρμες παραδομένες στις ηλεκτρικές κιθάρες και τις αισθητικές αξίες του σήμερα. Στη σκηνή ξεσηκώνουν και το ίδιο θα κάνουν και στις δυο αθηναϊκές νύχτες τους 23 και 24 του Μάη στην «Αυτοκίνηση»-Club 22. Τους Three Johns του φέρνει το «Δικαίωμα Διάβασης».

• ΣΚΙΑΧΤΡΟ Πανουργιά 12 Δελφινάριο, Καστέλλα Έναρξη Live στις 10.00 μ.μ.

1/5: Φωτοσκιάς+Cherry Blowssom Blow

2/5: Σκόρια+The Great Revel Dull

3/5: The Brush

τον Μάιο ακόμα θα παίξουν οι Αντί, Taste the Gas, Σκιές, Bluejeans, Κάμμα, Λάμψη, Φάντης μπαστούνι και άσσοι, Split image.

• ΤΡΟΧΟΣ, Σώρου 30 Μαρούσι Κάθε Παρασκευή: What a Mess (Ροκ εντ Ρολ)

Τετάρτη 6: No mans land

Πέμπτη 21 και Πέμπτη 28: Joag Band Blues

Για τις υπόλοιπες μέρες 11-6, τηλέφωνο 9830.601

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΡΟΚ στον ΤΡΟΧΟ

από 11 μέχρι 14 Μαΐου

Θα συμμετέχουν οι No Mans Land, Taylors, Split Image, Hiit Wah, Βαβελ 69, Απαρτία, Excaliber, Κινούμενη Άμμος, Φίλοι της Τζέννης, Priver party, Streets και άλλοι.

• ROCK CLUB «VITRAUX»

Λ. Γαλατσίου 41 Πατήσια Τηλ.: 2013.355
Ανοιχτά από Τετάρτη έως Κυριακή 8μμ-2πμ. Μέσα στον Μάη θα εμφανιστούν: οι Morel, οι Montezouma, οι Impatients από τη Νέα Υόρκη οι Έκων Άκων, οι Al Taba Soul Band οι Κινούμενη άμμος, οι Ανώνυμοι, οι Λάμψη, οι Σκιές, οι 16 Days, οι Βαβελ 69 και ακόμα μουσικά Jam και Happenings!!! Πληροφορίες και ημερομηνίες στο: 2013.355 Vitraux.

• HIGHWAY Δορυλαίου 10-12, Πλατεία Μαβίλη ΤΗΛ. 3645.056

Στο club Highway με ντισκ τζόκευ τον Γιάννη Jagger παρουσιάζονται καθημερινά μουσικά συγκροτήματα αλλά και περφόρμανς χορού. Μεταξύ άλλων τον Μάιο θα εμφανιστούν οι Impatients, το χορευτικό συγκρότημα Matix του Χοσέ Μπράουν, το γκρουπ Gioia από την Αφρική, ένα χορευτικό πολυθέαμα, η Όμικρον όркестρα, οι Blues Mobile, οι Fussion Band από τις ΗΠΑ, το Μοντέλο 63. Ακόμα εκθέτει φωτογραφίες ο Νίκος Βραχνός και παρουσιάζει ένα θέαμα με οπτικοακουστικά γεγονότα.

• CAFE PALETTE

Ιπποκράτους 171, τηλ. 64.33.466

Το ροκ του '60 συνεχίζεται από τους ΠΑΤΕΡΕΣ της ροκ όλο τον Μάιο: Μιχάλης Νικολαΐδης (κιθάρα, φωνητικά), Γιώργος Γιαμονίτης (μπάσο), Τάκης Μακρής (κιθάρα, τραγούδι), Τάκης Λιαρμακόπουλος (τύμπανα), Χαρά Αργυροπούλου (τραγούδι). Για το καλοκαίρι οι ΠΑΤΕΡΕΣ έχουν προτάσεις για περιοδεία σ' όλη την Ελλάδα, όπου θα διαδώσουν τον ήχο της μουσικής τους.

ΣΥΝΑΥΛΙΑ

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

• Συναυλία με θέμα την ενότητα της παράδοσης της Μεσογείου, οργανωμένη από το κέντρο έκφρασης ΟΜ. Θέατρο Παλλάς, 5 Μαΐου.

Ανάμεσα σε άλλους συμμετέχουν: ο Ρος Ντέιλι με την Ανιές Αγκοπιάν και την Ιωάννα Άντριους -ο Λουδοβίκος των Ανωγειών -ο Κριστιάν Μπουνασέλ και ο Γιώργος Γεωργελής -Το συγκρότημα Ανατολικός και Δυτικός άνεμος, με τον Αντρέα Γεωργίου (κιθάρα), Δ. Μαραγκόπουλο (ηλεκτρονικά), Γ. Χατζημιχαλάκη (ούτι), Θ. Παπαδόπουλο (πνευστά), Σ. Γιαννάτου (φωνή).

ΔΙΣΚΟΙ

• SANTANA-Freedom

Με ριζική ανανέωση των μελών του συγκροτήματος με νέα άτομα, παλιό γνώριμα του Santana. Το συγκρότημα επιστρέφει στο παλιό γνώριμο ύφος του. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε κάθε του εμφάνιση ο Carlos Santana συνοδεύεται απ' τους καλύτερους περκασιονιστές.

• PLATOON - Original Soundtrack

«Το πρώτο θύμα στον πόλεμο είναι η αθωότητα» είναι ο υπότιτλος της ταινίας.

Η μουσική του δίσκου είναι εκείνα τα αθώα κομμάτια, πασίγνωστα τότε στα παιδιά του πολέμου του Βιετνάμ. Σε όσους θρέθηκαν στην κόλαση και σε όσους ξέφυγαν. Οι αυθεντικές εκτελέσεις που ακούμε στον δίσκο δεν ακούγονται όλες στην ταινία. Είναι όμως ίσως το μόνο ντοκουμέντο μιας κατάστασης που δεν την χωράνε ντοκουμέντα, είναι η φυγή ή η λιποταξία από την πραγματικότητα αν είδατε σ' αυτό το φιλμ τι σημαίνει πραγματικότητα. Τα τραγούδια είναι των Smokey Robinson, Merle Haggard, Doors, Jefferson Airplane, Aretha Franklin, Otis Redding, Percy Sledge, Rascals.

Η καθεαυτό μουσική της ταινίας είναι δυο συμφωνικά κομμάτια των Georg Delenue και Samuel Barber (το υπέροχο adagio για έγχορδα που υπογραμμίζει τις τραγικότερες στιγμές του φιλμ).

• ΤΡΥΠΕΣ-Πάρτυ στον 13ο όροφο

Ο δεύτερος δίσκος απ' τις ΤΡΥΠΕΣ της Θεσσαλονίκης είναι γεγονός και μαζί το ίδιο δυνατό με τον προηγούμενο. Αυτό το γκρουπ καταφέρνει να συνδυάζει τέλεια το ροκ με τους ελληνικούς στίχους, έξυπνες συνθέσεις. Εκρηκτική η φωνή του Γιάννη Αγγελάκα και σφιχτοδεμένη με το άσφογο παίξιμο των άλλων μουσικών. Οι ΤΡΥΠΕΣ παραμένουν κεφάτοι, φρέσκοι, γεμάτοι φαντασία και ιδέες. Οι ΤΡΥΠΕΣ ξέρουν να είναι επιθετικοί. Ελπίζουμε να τους δούμε σε πολλές ζωντανές συναυλίες.

• MEMBRANES

Songs of love and fury

John Robb (φωνητικά, κιθάρα), Wallis (μπάσο, φωνητικά), Coofy Sid (τύμπανα).

• LIBIDO BLUME

Brilliant Names and Dames

Δημήτρης Στεργίου (πλήκτρα, φωνητικά), Στέλιος Χαμπίτης (κιθάρες), Δημήτρης Μπουρούσας (τύμπανα), Άκης Μπογιατζής (μπάσο, φωνή), Αλέξης Μεταξάς (φωνητικά).

• SONIC YOUTH-EVOL

Το πρωτοποριακό ροκ από την πηγή της δικής τους Νέας Υόρκης. Οι κιθάρες ξέρουν να αναθοσβύνουν στους δίσκους τους χώρους. Ένα λιγνιώδες ταξίδι στους γαλαξίες των πόλεων, στους ήχους του αέρα όταν αρχίζει να κοκκινίζει ο ορίζοντας, στους ρυθμούς που κάποτε ονειρευτήκατε.

• STEVE REICH - Sextet - Six marimbas

Αυτή τη μουσική θα 'θελες να την ακούς ή να την φαντάζεσαι με το σώμα σου ξαπλωμένο ανάσκελα σε κάποιο ανοιχτό μέρος την άνοιξη -τώρα- όταν ο ουρανός είναι σκούρος μπλε και γεμάτος από τούφες φωτεινά σύννεφα που αλλάζουν σιγά σιγά σχήματα.

Τα δύο κομμάτια του Steve Reich το σεξτέτο και οι έξι μαρίμπες είναι μια δρασερή όαση έξω από εκφραστικά άγχη ένα αληθινό όνειρο, μια χαρούμενη μέρα, ένα νέο ταξίδι γι' αυτούς που ξέρουν να ταξιδεύουν αφήνοντας τους άλλους να προσπαθούν να προσδιορίσουν την έννοια «μινι-μαλισμός» Τι;...

οχοφισοτής

Τιμολέοντος Φιλήμονος 13
Αθήνα 115 21
τηλ. 6469827 - 6461380
Κυκλοφορεί κάθε 1η του μήνα

τ. 50, 1η Μαΐου 1987, Δρχ. 200

Ιδιοκτησία:
«Γ. Πιτουρόπουλος & ΣΙΑ» Ε.Ε.
Φωτοσύνθεση:
Lexikon, Διδότου 26
Φωτολιθογραφική αναπαραγωγή:
RAY ΕΠΕ, Διδότου 26
Εκτύπωση:
«ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΠΕ»
Πάρνηθος 51-33

Εκδότης:
Γ. Πιτουρόπουλος
Διεύθυνση:
Π. Παναγιώτου, Δ. Ψαρράς

Π Ο Λ Ι Τ Ι Κ Η:

Χ. Βερναρδάκης, Γ. Βότσης, Α. Λαζαρίδου,
Τ. Μαστραντώνης, Π. Λινάρδος-Ρυλμόν

Δ Ι Ε Θ Ν Η:

Γ. Αλαμανής, Α. Αρζιμάνογλου, Μ. Δελιπέ-
τρος, Δ. Δελιολάνης, Τ. Κυπριανίδης, Κ.
Κυριακίδης, Τ. Κωστόπουλος, Μ. Σμπόρος

Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Α:

Ε. Αρανίτης, Α. Γιαννόπουλος, Α. Θεο-
δωρίδου, Γ. Κόκκινος, Τ. Κατιντσάρος, Π.
Κοροβέσης, Γ. Μαυρίης, Α. Μαυρομάτη, Χ.
Μαχαίρας, Θ. Πλατής, Ρ. Πόλε, Γ. Σχίζας, Δ.
Τρίμης, Τ. Υπέρμαχος, Τ. Χριστοδουλοπού-
λου, Α. Ψαρρά

Π Ο Λ Ι Τ Ι Σ Μ Ο Σ:

Ν. Βαλαωρίτης, Χ. Δασκαλόπουλος, Β. Δε-
ληπέτρος, Ε. Καλαφάτη, Α. Κελπέκης, Δ.
Κούρτοβικ, Γ. Μακρής, Γ. Μαργαρίτης, Ν.
Μαυροδής, Β. Ντάκουρη, Δ. Οικονομάκης,
Σ. Παπασπύρου, Δ. Πουλικάκος, Χ. Σακελ-
λαρόπουλος, Α. Τύρος, Σ. Χρυσουλάκη

Κ Α Λ. Ε Π Ι Μ Ε Λ Ε Ι Α:

Α. Αηδόνης, Α. Θεοδωρίδου, Μ. Καλογερά-
κου, Σπ. Παντελάκης

Σ Κ Ι Τ Σ Ο:

Β. Ελευθερίου, Π. Ζερβός, Γ. Χατζάκος

Κ Ο Μ Ι Κ Σ:

Αρκάς

Γ Ε Λ Ο Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α:

Γ. Ιωάννου

Φ Ω Τ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α:

Κ. Ελευθεράκης, Μ. Μπαμπούσης

Συνδρομές:

Εσωτερικού: 12 τεύχη Δρχ. 2.400
Ευρώπη: 12 τεύχη Δρχ. 2.700
Άλλες ήπειροι: 12 τεύχη Δρχ. 3.000
Δημ. Οργ.: 12 τεύχη Δρχ. 6.000

Εμβόσματα-επιταγές:
Γιώργος Πιτουρόπουλος

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ «ΜΙΣΘΟ»

Μια σημαντική διάσταση του κοινωνικού προβλήματος, που λέγεται υποχρεωτική στράτευση, είναι και το ζήτημα του μισθού των φαντάρων.

Ποια είναι η επίσημη λογική που υποτίθεται ότι νομιμοποιεί την κρατική κοροϊδία του περιθώτου πια 500άρικου το μήνα; Υποτίθεται λοιπόν ότι οι βασικές ανάγκες των φαντάρων (φαγητό, στέγη, στρατιωτικός ρουχισμός, γενικό-τερες συνθήκες στρατωνισμού) καλύπτονται επαρκώς και δωρεάν από το κράτος. Το 500άρικο παρέχεται για τυχόν «παρρηλψεις», οι δε λοιπές ανάγκες του φαντάρου σαν πολίτη -δασκείαση, ενημέρωση, (εφημερίδες, έντυπα γενικό-τερα), προσωπικά έξοδα (τσιγάρα, ατομικά είδη υγιεινής), έξοδα μεταφοράς κατά τις άδειες κλπ.- είναι υπόθεση δική του!

Σαν φαντάρους που θιών την πρακτική συνέπεια μιας τέτοιας λογικής έχω να κάνω την παρακάτω παρατήρηση:

1. Οι ανάγκες των φαντάρων, ούτε επαρκώς, ούτε δωρεάν καλύπτονται από το κράτος. Για την επάρκεια αρκεί να αναφέρουμε πασιγνώστα ίσως πράγματα, όπως μονάδες που λειτουργούν με «ε-στιατόριο εκστρατείας» εντελώς απαράδεκτα και από άποψη κτιριακή και από άποψη εξοπλισμού, που διαθέτουν θαλάμους ερείπια όπου πακτώνουν σε χώρους 10 Χ 5 συχνά 40 και πάνω άτομα σε διπλά κρεβάτια, που διαθέτουν άθλια τουαλέτες, που βρίσκονται στο καταχείμωνο χωρίς λουτρό - και μύρια όσα, ως ουκ εστίν τέλος.

Η ανεπαρκής ποιοτικά και ποσοτικά κάλυψη βασικών αναγκών των φαντάρων συνεπάγεται πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση, π.χ. στη μονάδα μου αναγκάζονται οι φαντάρους συχνά να καταφεύγουν στα ξενοδοχεία της πόλης για να κάνουν μπάνιο!!!

2. Για το πόσο οι ανάγκες των φαντάρων καλύπτονται (όσο καλύπτονται) δωρεάν πρέπει να πω κάτι που ίσως δεν είναι γνωστό. Οι φαντάρους χρηματοδοτούν οι ίδιοι πολλές δαπάνες που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσής τους, αλλά και άλλες λειτουργικές ανάγκες του στρατού. Πώς; Μέσα απ' τα κέρδη των Στρατιωτικών Πρατηρίων και των Κ.Ψ.Μ. Η κοινωνία πρέπει να μάθει ότι ο φαντάρους στα περισσότερα προϊόντα που αγοράζει πληρώνει διπλό κέρδος. Διότι τα Στρατιωτικά Πρατήρια πουλάνε μ' ένα αξιοσέβαστο ποσοστό τα προϊόντα στις μονάδες και αυτές προσθέτουν επίσης το

δικό τους ποσοστό για να φτάσει το προϊόν στον φαντάρους. Τα κέρδη λοιπόν των Στρατιωτικών Πρατηρίων και των Κ.Ψ.Μ. είναι η έμμεση εισφορά που κερδοσκοπικά αποσπάται απ' τον φαντάρους, για δαπάνες που υποτίθεται ότι αποτελούν δωρεά του κράτους.

3. Αλλά ας αφήσουμε τις στοιχειώδεις ανάγκες που υποτίθεται ότι καλύπτει το κράτος. Οι υπόλοιπες ανάγκες των φαντάρων ακόμα και μετά την «εθελοντική» (δηλ. αναγκαστική) δραστηριότητα συμπίεσής τους, απαιτούν πολλές δεκάδες σημερινών μισθών για να καλυφθούν. Η κατάσταση αυτή έχει σαν αποτέλεσμα την άμεση πτώση του επιπέδου διαβίωσης του κομμάτιού της νεολαίας που είναι στρατευμένο, συσσωρεύοντας σημαντικά προσωπικά, ψυχολογικά κλπ. αδιέξοδα, κοντά στα άλλα αδιέξοδα της θητείας.

4. Το κράτος «ξεχνάει», ότι οι φαντάρους προσφέρουν εργασία. Μάλιστα εργασία χωρίς ωράριο και συχνότατα υπό άσχημες συνθήκες, χωρίς ασφάλιση κλπ. Εργασία που συχνά δεν εξυπηρετεί καν λειτουργικές ανάγκες του στρατού, αλλά ανάγκες του σώματος των αξιωματικών (π.χ. φαντάρους που δουλεύουν σε λέσχες, θέρετρα αξιωματικών, στρατιωτικά πρατήρια), κοινωνικές ανάγκες (πυρκαγιές, αποκλεισμοί από χιόνια) ή πολιτικές ανάγκες (π.χ. χρησιμοποίηση του στρατού σε απεργοσπαστικό ρόλο στις απεργίες των μέσων μαζικής μεταφοράς). Γι' αυτή την τελευταία «προσφορά» οι φαντάρους δεν ζητούν αποζημίωση, αλλά την αρνούνται, όπως αρνούνται και το «δικαίωμα» του στρατού να επεμβαίνει απεργοσπαστικά. Αν το αναφέρω είναι για να δείξω με ποιο τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί η απλήρωτη εργατική δύναμη του φαντάρους. Το κράτος και το κεφάλαιο εξοικονομούν έτσι τεράστια ποσά σε βάρος των φαντάρων. Η εργασία του φαντάρους θεωρείται ως μη υπάρχουσα και αυτό είναι άμεση απόρροια μιας λογικής που θέλει το φαντάρους να μην υπάρχει σαν πολίτης. Ο μισθός θεωρείται δικαίωμα του πολίτη-εργαζόμενου, δικαίωμα, το οποίο ο φαντάρους το χάνει, όπως χάνει και πολλά απ' τα υπόλοιπα δικαιώματα του πολίτη. Η εργατική δύναμη του φαντάρους απαλλοτριώνεται, όπως απαλλοτριώνονται και τα δικαιώματα του φαντάρους σαν πολίτη με στολή.

5. Οι φαντάρους βρίσκονται για δυο χρόνια σε κατάσταση υποχρεωτικής ανεργίας. Οι φαντάρους είναι άνεργοι, που δεν λογαριάζονται για άνεργοι (σαν τέτοιοι θα δικαιούνταν τουλάχιστο κάποιο επίδομα ανεργίας!), την ίδια στιγμή που είναι εργαζόμενοι, που δεν λογαριάζονται για εργαζόμενοι! Αυτή η διχρόνη κατάσταση υποχρεωτικής ανεργίας εκτός των άλλων οξύνει φοβερά τα ήδη τεράστια

προβλήματα ανεργίας των νέων. Μετά το στρατό, ο νεολαίος βρίσκεται ξανά στην αγορά εργασίας με πολλαπλάσια προβλήματα απ' ό,τι πριν καταταγεί. Είναι λοιπόν ώριμο και επιτακτικό να αντιτάξουμε όχι μόνο οι φαντάρους, αλλά όλη η κοινωνία την απαίτηση για αντιμετώπιση των φαντάρων σαν πολιτών με στολή και επόμενα την αποκατάσταση ενός ακόμη βασικού τους δικαιώματος: του δικαιώματος ουσιαστικού μισθού έναντι της εργασίας που προσφέρουν, αλλά και των απωλειών και προβλημάτων που συσσωρεύει η θητεία.

Για όλους αυτούς τους λόγους από 1-2-87 αρνούμαι να πάρω τον εξευτελιστικό «μισθό» των 500 Δρχ., διαμαρτυρόμενος για την κοροϊδία.

Στρατευμένος πολίτης
Κοσμάς Παναγιώτης
Αλέξ. πολ.η

ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΙ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ

Αγαπητέ Σχολιαστή

Στο 47ο τεύχος φιλοξένησες άρθρο του συνεργάτη σου Τ. Μαστραντώνη με τίτλο «κραυγές δολοφονίας». Μ' αυτό σαν αφορμή, στέλνω αυτό το γράμμα με τίτλο ΒΟΗΘΕΙΑ, Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ!

Γιατί η σχέση της ελληνικής αριστεράς με τη διαλεκτική προσέγγιση των ζητημάτων: Τουρκία, σχηματισμός της τουρκικής κοινωνίας, Κεμάλ, Βενιζέλος, συνθήκη της Λωζάνης (αυτό το μεγάλο παζάρι των αστών για εδάφη και ψυχές), ελληνικοί λαοί της Μικράς Ασίας, Έλληνες μουσουλμάνοι, γενοκτονίες, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα της Ανατολής, Τουρκική αριστερά, ΔΕΝ είναι και τόσο εντυχιμένη ιστορία.

Πραγματικά είναι τύχη ένα τέτοιο άρθρο που δάξει ανάγλυφα αυτή τη σχέση. Τώρα ειδικά που άρχισε κάποιος διάλογος και προβληματισμός σε κομμάτι των ανένταχτων και της Άκρας Αριστεράς. Τώρα που γίνεται κάποια προσπάθεια να δοθούν όχι επιφανειακές απαντήσεις από άτομα του χώρου.

Ας δούμε όμως την ουσία, ξεκινώντας από μηδενική αφετηρία και αδιαφορώντας για το τι γράφουν οι Φραγκόπουλος, Μαύρος, Μπουροδής, Φίλιας ή Χαραλαμπίδης.

Ορίζει αρχικά ο συνεργάτης σου τον Ελληνικό Εθνικισμό και ρατσισμό, που τον βλέπει κατευθυνόμενο και καλλιεργούμενο από κέντρα κομματικά ή κρατικά. Στον βολικό αυτό ορισμό-αφορισμό (που σίγουρα ανταποκρίνεται σε κάποια πραγματικότητα άσχετα αν δεν ερμηνεύει τίποτα) μπορούν να τσουβαλιάζονται και οποιεσδήποτε τάσεις αντίστασης και προβληματισμού διαφορετι-

Δίνη

1

ετήσιον περίοδον

• Κυκλοφορεί κάθε έξι μήνες • Πουλιέται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία • Συνδρομές: Ζωοδ. Πηγής 95-97 Αθήνα 114 73 • εσωτερικού 800 Δρχ., εξωτερικού 900 Δρχ. • Για περισσότερα, αγοράστε το πρώτο τεύχος. •

Οι συνέπειες του Τσερνόμπιλ

Μια γενική εισαγωγή στην προβληματική της ραδιενέργειας

Επιστημονική Ένωση Εναλλακτικής Ενημέρωσης

κού απ' αυτόν του Μαστραντώνη. (Το θέμα της πολιτικής του κράτους σε επί- πεδο ιδεολογίας είναι τεράστιο και σί- γουρα οι απλοϊκοποιημένες θέσεις του άρθρου δεν δίνουν καμιά εξήγηση). Η ισοπέδωση που επιχειρεί το άρθρο γίνε- ται απόλυτα κατανοητή από την πρόθεση που έχει να υπερασπιστεί από μια τάξη μη-εθνικιστική σκοπιά, την Επιτροπή Ελληνοτουρκικής Φιλίας. Που στην Ελλάδα ξεκίνησε απ' τον Α. Πολιτάκη, διαφημίστηκε απ' τον Μ. Θεοδωράκη και στην Τουρκία από τον γνωστό Κεμα- λιστή καθηγητή αρχαιολογίας Εκρέμ Ακουργκάλ και τον ρατσιστή Αλή Σιρμέν. Για την συγκεκριμένη αυτή προ- τοδουλία, το πόσο διεθνιστική πράξη εί- ναι και πόσο υπερασπίζει τα συμφέρον- τα των λαών της περιοχής, τις σκοπιμό- τητες που εξυπηρετεί και την σημασία που έχει τελικά για την αριστερά, έγραφε ένα θαυμάσιο -για μένα- άρθρο στο ΑΝ- ΤΙ, ο Κούρδος ιστορικός κ. Αλί (τ. 336), απάντησε ο Μ. Θεοδωράκης μέσω Λη- ναιού (τ. 337), απείλησε με μίνυση ο Α. Πολιτάκης για την δημοσιοποίηση της μυστικής συνάντησής που είχε με τον Οζάλ (τ. 338). Ελπίζω να ακολουθήσει ακόμα πιο ενδιαφέρουσα συνέχεια. Αυ- ταλάτες περί «σοδαρής ριζής με τον εθνικισμό» μετά την αποκάλυψη της πραγματικής διάστασης της «πρωτο- δουλίας» (κάλυψη και υποστήριξη απ' την τουρκική χούντα στα πλαίσια της Μαρκεζινοποίησης του καθεστώτος), δυναμιτίζουν κάθε προσπάθεια της αρι- στεράς να αρθρώσει το δικό της λόγο, να αντισταθεί στους όποιους εθνικισμούς και ιμπεριαλισμούς αναπτύσσονται στην περιοχή.

Από όλη την ιστορία με την περιδότη- τή «Επιτροπή Ελληνοτουρκικής Φιλίας» μόνο θλίψη μπορεί να δώσει. Γιατί, εκτός από διάφορους φιλοκυβε- ρητικούς, η ελληνική αριστερά λειτούρ- γησε μεταφυσικά, με αφέλεια, θυμίζον- τας τον μύθο με το χοριτσάκι και την κα- ραμέλα. Ο μόνος πράγματι αριστερός λόγος ειπώθηκε από ένα Κούρδο. Στο άρθρο δίνονται αντι-εθνικιστικά εύσημα από ΚΚΕ. Πέρα απ' τη συζήτηση για τη φρονηματικότητα και τις επιλογές του ΚΚΕ -που εδώ δεν γίνεται, θα περιμένω στο εξής αντίστοιχα εύσημα για τα αδελφά κομμάτια ΑΚΕΛ και ΚΚΤ. Στο ΑΚΕΛ για τις πορείες ειρήνης, τα περιτέμνια και τους χαρταετούς που πετά στη πλά- σση γραμμή, και στο ΚΚΤ για τη στάση του απέναντι στη Χούντα που αρνιόταν από το '80-'82 να την αποκαλέσει «φασι- στική».

Το ζήτημα «Τουρκία» είναι τεράστιο. Η κριτική της ελληνικής αστικής τάξης που 'χει να κάνει με την ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής τάξης στο χώρο της Ανατολ. Μεσογείου είναι το λιγότερο αδιάφορο για μένα. Η προσέγγιση πρέ- πει να 'ναι απ' την πλευρά των λαών και της υπεράσπισης του δικαιώματος χει- ραφέτησης. Γι' αυτό το λόγο είναι αρα- ιτήτητα μια σύντομη ιστορική αναδρομή.

«Οι Τούρκοι κυριαρχήσαν σ' ένα μέ- ρος του κόσμου δίκαια, σαν πολεμική ομάδα. Δεν είχαν δικό τους τόπο. Απλά, κρατούσαν όπλα, και ήταν σκορπισμένοι σε απέραντα εδάφη, όπου ζούσαν λαοί και εθνότητες που δεν είχαν καμιά σχέση με τους κυρίαρχους. Επειδή φοβήθηκαν την αφομοίωση από τους υπετείλεις τους, που πολιτιστικά ήταν ασύγκριτα πιο ανεπτυγμένοι έβαλαν φραγμούς στις επαφές τους, αναγνωρίζοντας τους κα- τακτημένους λαούς ως millet, δηλ. χωρι- στές εθνότητες. Οι υπετείλεις λαοί θεω- ρούνταν ραγιάδες, ενώ ελεύθεροι ήταν μόνο οι Τούρκοι. Οι Τούρκοι ήταν μια ασήμαντη μειοψηφία συγκριτικά με τους πληθυσμούς, ακόμα και μετά την γενο- κτονία των Αρμενίων και τις σφαγές των Ελλήνων. Στην πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, σε μια απογραφή που έγινε στη Μ. Ασία σε σύνολο 9,8 εκατομμ. οι «Οθω- μανοί» δεν έφταναν τα 2 εκατομμ. Ακόμα και σήμερα το ποσοστό των καθεαυτὸ Τούρκων, εκείνων δηλ. που δέχονται την

Τουρκική εθνικότητα δεν ξεπερνά το 44,8% του συνόλου του πληθυσμού. Οι Τούρκοι δεν ήταν δυνατόν να εξελιχθούν σε έθνος, αφού η διαμόρφωση έθνους προϋποθέτει την ύπαρξη συγκεκριμένου χώρου. Γιατί έθνος είναι μια διαμορ- φωμένη κοινότητα γλώσσας, εδάφους, οικονομικής ζωής, ψυχολογικής που εκφράζονται με τον κοινό πολιτισμό. Οι Τούρκοι δεν είχαν τον όρο του εδάφους (Περικλή Ροδάκη. Ο Τουρκικός Εθνικι- σμός, η γενοκτονία των Αρμενίων και το ξερίζωμα των Ελλήνων εκδ. Αρμένικο Λαϊκό Κίνημα).

Η αφύπνιση των κατακτημένων λαών οδηγεί στην απελευθέρωσή τους στη Βαλκανική. Στην ίδια την Μ. Ασία ανα- πτύσσονται κινήματα αυτονομιστικής πρώτα απ' τους Αρμένιους, μετά απ' τους Έλληνες του Πόντου και της Ιωνίας και τέλος απ' τους Κούρδους. Τα κινή- ματα αυτά αποτελούν στην πραγματικό- τητα την αστική επανάσταση στη Μ. Ασία, ενάντια στην φεουδαρχία και τον τουρκικό δεσποτισμό. Η έλλειψη τουρ- κικής αστικής τάξης καλύφθηκε απ' το στρατό. Έτσι το κίνημα του 1909 των Νεοτούρκων αποτελεί την αντεπανάστα- ση ενάντια στα προοδευτικά κινήματα. Σε συνέδριο της Θεσ/νίκης το 1911, οι Νεοτούρκοι αποφασίζουν την εξόντωση των μη Τουρκικών εθνικοτήτων, της πλειο- ψηφίας δηλ. του λαού της Μικρασίας, προκειμένου να δημιουργήσουν χώρο, πατρίδα για το «έθνος» τους.

Από την μιὰ έχουμε τις απαιτήσεις των λαών Αρμενίων και Ελλήνων, για ελευ- θερία και αυτοδιάθεση και απ' την άλλη τον τουρκικό εθνικισμό. Εκεί πρέπει να αναζητήσουμε το πραγματικό πρόβλημα της Ελληνοτουρκικής αντιθέσης και του πώς αναπτύχθηκαν οι όποιοι εθνικισμοί.

Η χρήση ευκαιρία για τον τουρκικό εθνικισμό δίνεται με τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Η ιδεολογία του Παντουρ- κισμού δηλ. μιας ρατσιστικής μεγαλοϊδε- ατικής ιδεολογίας σε συνδυασμό με τα συμφέροντα του Γερμανικού, Αυστρια- κού και Εβραϊκού κεφάλαιου που ήθε- λαν τις πρώτες ύλες και τις αγορές της Μικρασίας, δημιουργούν το καταληλο- τερο περιβάλλον για να γίνουν πράξη οι γενοκτονικοί οραματισμοί των Νεοτούρ- κων.

Το 1915 γίνεται η γενοκτονία των Αρ- μενίων με 1.500.000 θύματα.

Το 1916 και με γερμανική υπόδειξη, αρχίζει η γενοκτονία των Ποντίων που ολοκληρώσε ο Κεμάλ. Το 41% του Πον- τιακού λαού εξοντώθηκε. Παράλληλα οι Πόντιοι, κύρια οι προλετάριοι και οι αγρότες, οργανώνουν αντίρρηση με έντο- να απελευθερωτικά χαρακτηριστικά. Ο Σοβιετικός Α. Νοβίκοβ στο βιβλίο του «Vaprosi istorii» του 1951 αναφέρει ότι γύρω απ' την Σαμψούντα υπήρχε επανα- στατικό-κομμουνιστικό-αγροτικό κίνημα που για την καταστολή του πήγε τον Μάη του 1919 ο Κεμάλ στον Πόντο (αυτή την ημερομηνία γιορτάζουν οι Τούρκοι και το ΚΚΤ σαν αρχή του «εθνικοαπελευθε- ρωτικού» κινήματος του Κεμάλ). Παράλ- ληλα, οι Πόντιοι, δημιουργούν και πολι- τικό κίνημα για την ανακήρυξη του Πόν- του σε ανεξάρτητο κράτος.

Μετά την ήττα των Οθωμανών, στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο τον διαμελισμό της αυτοκρατορίας τους από τους νι- κητές και τον Ελληνικό τυχοδιωκτισμό στην Μικρασία, αναπτύσσεται το εθνικι- στικό κίνημα του Κεμάλ. Ο Κεμάλ ήταν ο εκφραστής της Οθωμανικής γραφειο- κρατίας των στρατοκρατών και της αδύ- ναμης τουρκικής αστικής τάξης κυρίαρ- χησε επειδή:

α) δημαγωγώθηκε με βάση τον Ισλαμισμό και έπεισε να τον ακολουθήσουν οι μη τουρκικές εθνότητες (Κούρδοι, Λαζοί, μέρος των Κιρκασίων, μουσουλμάνοι Πόντιοι...) β) συνεργάστηκε με όλες τις λούμπεν τρομοκρατικές ομάδες (όπως με τον Τοπάλ-Οσμάν που δαρύνεται με την εξόντωση των Ποντίων)

γ) υποστηρίχθηκε απ' τους άλλους μεσο- γειακούς ανταγωνιστές της ελληνικής αστικής τάξης, Γάλλους και Ιταλούς, με όπλα και χρήματα δ) υποστηρίχθηκε για πολιτικούς λόγους απ' τον Λένιν με τεράστια ποσά, όπλα και άλλο υλικό.

Το τελευταίο γεγονός, η ελληνική αρι- στερά το διάβασε σαν θείο δόγμα. Την εμπόδισε να δει την πραγματική φύση του Κεμαλικού καθεστώτος και ιδεο- λογίας. Το αποτέλεσμα ήταν να διαπα- δαγωγεί τον κόσμο της για 65 χρόνια με τους μύθους της επαναστατικότητας του Κεμάλ.

Ο αγώνας του Κεμάλ για την κατάκτη- ση της Αρμενίας, της Ιωνίας, του Πόν- του, της Α. Θράκης και του Κουρδιστάν ήταν αναμφίβολα ένας ιμπεριαλιστικός πόλεμος ενάντια στα συμφέροντα των λαών. Σε 1.000.000 περίπου ανήγονται οι Έλληνες, θύματα του Κεμαλισμού. Όποιος δέβαια έχει στο μυαλό του το σε- βασμό των συνόρων και των τεχνικών κρατών αντί των συμφερόντων των λαών, συμπεριφέρεται σαν την Ελληνική αριστερά, όπου ο σεβασμός της ακε- ραιότητας της Οθωμανικής αυτοκρα- τορίας είναι ισχυρότερος απ' ό,τι άλλο (δες μπροσούρα του ΚΜΕ, «ΜΚΡΑ- ΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ»).

Οι αποδείξεις για τον φασιστικό χαρα- κτήρα του Κεμαλισμού είναι άπειρες. Θα αναφέρω μερικές:

1. Επιτρέπει την ύπαρξη ενός μόνου κόμματος, με πρόεδρο τον Κεμάλ.
2. Δεν επιτρέπει αντιπολίτευση στον τύπο.
3. Δεν αναγνωρίζει στην ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ το δικαίωμα του συνδικαλισμού, ίδρυσης συλλόγων, απεργίας.
4. Οργανώνει σε επιστημονικό επίπεδο τις ρατσιστικές αντιλήψεις για ΑΝΩΤΕ- ΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΦΥΛΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.
5. Με εντολή του Κεμάλ, δολοφονούνται το 1921 τα 16 στελέχη του ΚΚΤ, το οποίο έκτοτε είναι παράνομο.
6. Το σύνταγμα του 1924 θεωρεί Τούρ- κους, όλους τους κατοίκους της Μ. Ασίας. Δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα ύ- παρξης στους Κούρδους-Τσερκεζούς- Λαζούς- Αραβες-Πομάκους.
7. Το 1921, 1925, 1931, 1938 καταστέλλει κουρδικές εξεγέρσεις και κάνει φοβερές σφαγές. Το 1934 μετακινεί με την δια χι- λιάδες Κούρδους απ' το Κουρδιστάν στη Δυτική Μ. Ασία. Τα χαρακτηριστικά της τελικά Κεμαλικής δικτατορίας είναι η τυραννία και η εκμετάλλευση (όλα αυτά βρίσκονται σε μια μπροσούρα της Κουρδ. Ομοσπ. εργατών ΚΟΜΚΑΕ, με τίτλο: Κεμαλισμός: Το σκοτεινό μέλο- πλο της τουρκικής αστικής τάξης).

«Η προσηκνότερη μελέτη του Κεμα- λισμού μας πείθει ότι πρόκειται για δα- θειά αντιλαϊκή και αντιδημοκρατική θεωρία. Ο φιλοναζισμός και άλλες αντι- δραστικές δοξασίες είναι νομοτελειακή εξέλιξη του Κεμαλισμού» (Ν. Ψυρούκης - Μικρασιατική καταστροφή).

«Ακόμα και οι Κεμαλικές μεταρρυθμί- σεις, γίνονται με διοικητικές αποφάσεις από πάνω. Περιφρονούν τις πολιτιστικές παραδόσεις του τουρκικού λαού, εκφράζουν το σύμπλεγμα κατωτερότητας των Τούρκων αστών» (Ν. Ψυρούκης - το ίδιο).

Αυτό που τελικά βγαίνει σαν συμπέρα- σμα, είναι ότι η ιδεολογία και πρακτική της επέκτασης είναι βάση του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Η τουρκική «δημο- κρατία» θεμελιώθηκε πάνω στις γενο- κτονίες των ντόπιων λαών και αναπτύ- χθηκε κυριολεκτικά με την ληστεία του πλούτου τους. Οι περισσότεροι των Αρ- μενίων, των Ποντίων, των Ιώνων, των Κων/πολιτών, των Κύπριων -μιλάμε για αμύθητα ποσά- λεηλατήθηκαν με τον πιο άγριο τρόπο. Σήμερα λεηλατείται δάρ- δαρο το Κουρδιστάν. Και δεν εννοούμε κύρια τις περιουσίες των αστών. Αυτοί λίγο-πολύ δολεψήκαν. Μιλάμε για τους εργάτες και τους αγρότες που πληρώσαν

αυτή την πολιτική. Πολιτική που ήταν και είναι η κατάληψη χώρου άλλων λαών (Μέχρι σήμερα: Αρμενία - Πόντος - Ιωνία - Α. Θράκη - Κουρδιστάν - Κύ- προς. Αύριο ίσως Αιγαίο - Βουλγαρία - Δ. Θράκη - Βόρειο Ιράκ).

Ο τρόπος αυτός δημιουργίας του τουρ- κικού κράτους, έχει εκφραστεί και στην εσωτερική δομή της τουρκικής κοι- νωνίας. Ο στρατός είναι ο μεγαλύτερος ιδιοκτήτης και επιχειρηματίας στην Τουρκία. Όλοι οι αξιωματικοί είναι μέ- τοχοι. Σύμφωνα με την τουρκική εφη- μερίδα Devrimci Isci του Γενάρη του 1981, τα κέρδη από τις επιχειρήσεις εί- ναι:

Π. Αεροπορία: 2 δισεκατ. λίρες.
Στρατός ξηράς: 400 εκατ. λίρες
Ναυτικό: 50 εκατ. λίρες
Εργαστ. Αεροπλάνων (TUSAS) έχει με- τοχικό κεφάλαιο 1,5 δισεκ. λίρες
Βοηθ. υπηρ. Στρατού
Παραγωγή αυτοκινήτων (OYAK) έχει μετοχικό κεφάλαιο 4,5 δισεκ. λίρες.

Καταλαβαίνετε τι σημαίνει να 'ναι έ- νας απ' τους μεγαλύτερους καπιταλιστές ο στρατός;

Να δούμε τα περί σχέσεων Αμερικάν- ων-Τούρκων. Είναι τεράστιο θέμα το πώς αναπτύσσονται οι υποϊμπεριαλισμοί στην περιοχή (Ισραήλ-Τουρκία) και πόσο αυτοδύναμοι είναι. Η άποψή μου είναι ότι ο τουρκικός ιμπεριαλισμός εί- ναι ανεξάρτητος. Αλλά ταυτίζονται ση- μερα. Τα συμφέροντά μου μ' αυτά των Αμερικάνων. Αυτή η άποψη δεν ξεκινάει μόνο απ' τον τρόπο συγκρότησης του τουρκικού κράτους, την εσωτερική δομή του και την ιδεολογία που κυριαρχήσει. Αποδεικτικό στοιχείο είναι η συμπε- ρφερα του στην περίοδο 1935-1945. Στις 5/7/1938 οι Τούρκοι κατέλαβαν τα Συ- ριακά εδάφη της Αλεξανδρότητας που με- τονόμασαν σε Χατάγια. Έδωξαν ή στέ- ρησαν από κάθε δικαίωμα τους Άραβες κατοίκους. Μήπως αυτή η πολιτική θυμίζει τίποτα; Οι τότε κυβερνήσεις της Σαουδικής Αραβίας, Ιράκ, Υπεριορ- δανίας κατάγγελλαν τον «ΚΕΜΑΛΙΚΟ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟ».

Εκεί που φαίνεται ξεκάθαρα ο Ιμπε- ριαλιστικός χαρακτήρας του Τουρκικού σχηματισμού είναι ο Β' Παγκόσμιος Πό- λεμος. Το τουρκικό κράτος παζάρει (σε μυστικές συνομιλίες) και με τους Άγ- γλους και με τους Γερμανούς παράλλη- λα, τα Δωδεκάνησα, την Κύπρο, εντολή στην Αλβανία, εδάφη Βουλγαρίας, έλεγ- χο του λιμανιού της Θεσ/νίκης.

Μόνο από τους Γερμανούς ζητούσε: την Χίο, τη Σάμο, την Μυτιλήνη, εδάφη της Συρίας, του Ιράκ (Μοσούλη), εδάφη της Σοβιετικής Ένωσης, την Αίγυπτο. Με αντάλλαγμα φυσικά την έξοδο στον πόλεμο.

Ας αφήσουμε την πώληση οπλών από τον «δημοκράτη» Ισμέτ Ινονού στο Φράγκο, στη διάρκεια του Ισπανικού εμφύλιου πολέμου. (Από την ΕΠΙΤΗ- ΔΕΙΟ ΟΥΔΕΤΕΡΟ του G. WEBER).

Υάχρουν και άλλα τεράστια ζητήμα- τα όπως η τουρκική αριστερά ή μάλλον η αριστερά στην Τουρκία, τα απελευθε- ρωτικά κινήματα της Μικρασίας ενάντια στην τουρκική κατοχή. Αλλά ας τα αφή- σουμε για άλλη φορά. Τα θέματα και ζητήματα που ανάφερα, πολύ σύντομα στην πραγματικότητα, είναι πάρα πολλά. Επιτέλους στην ελληνική αρι- στερά, πρέπει να ανοίξει ο διάλογος για όλα αυτά. Μερικά ζητήματα έχουν ξα- ναρχήσει να γίνονται επίκαιρα. Υπάρχτά προβλήματα και αφαιρέσεις που 'χάν γί- νει μέχρι σήμερα άρχισαν να συνειδητο- ποιούνται. Οι αποκρύψεις δεν κάνουν τίποτα άλλο, από το να αναπαράγουν τους μύθους και τα ταμπού.

Υ.Γ. Το κείμενο αυτό δεν θεωρείται απάντηση στο άρθρο του Μαστραντώνη. Απλά, μ' αφορμή το άρθρο γίνονται διάφορα ζητήματα, που είναι αναγκαία για την κατανόηση των όποιων εθνικι- σμών και ρατσισμών της περιοχής μας.

Βλάνης Δ.

Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ ΜΕΤΑ

ΠΙΝ ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ συνέβη το πυρηνικό ατύχημα στην Ουκρανία. Οι επιπτώσεις του κάλυψαν ολόκληρη την Ευρώπη κι έφτασαν κι ακόμα πιο μακριά. Πρόκειται δε να μας συντροφεύουν για αρκετές δεκαετίες ακόμα.

Τα ατύχημα δικαίωσε με τραγικό τρόπο τις ενστάσεις και διαμαρτυρίες κατά της λεγόμενης ειρηνικής χρησιμοποίησης της πυρηνικής ενέργειας: Είναι πανάκριβη, ανασφαλής και συνιστά σήμερα μίαν ανεύθυνη επιλογή. Αυτό θα έφτανε αν δεν ξέραμε τη στενή σχέση «ειρηνικής» και «στρατιωτικής» πυρηνικής ενέργειας (τεχνολογία, πρώτες ύλες, κρατικής κλίμακας οργάνωση), που μας εξοικειώνει στην λογική της «πυρηνικής ισορροπίας», ατομικών βομβών και πυραύλων. Πάντως η αντίδραση –τουλάχιστο στα πυρηνικά εργοστάσια– εκδηλώθηκε στην Ελλάδα τις μέρες εκείνες και επίσημα. Το ραδιενεργό στρόντιο 90 έχει χρόνο ημιζωής 12,5 χρόνια. Θα κρατήσει τόσο και η αντίδραση στα πυρηνικά; Οι αντιδράσεις πάντως στην συγκεκριμένη απειλή από το Τσερνόμπιλ παρέμειναν προνόμιο των δημοκρατικών μαζών με χώρο δράσης τα σουπερμάρκετ. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι «πρόληψης»: ένας απ' αυτούς είναι και η μακάρια απόκρυψη κάθε πληροφόρησης. Σε μας, όμως, ευδοκίμει ένα μείγμα συγκάλυψης-ενημέρωσης, από την κυβέρνηση (που συμπεριφέρθηκε σαν ένοχη για το ατύχημα), τα «δικά της» μέσα ενημέρωσης και τα «άλλα». Η στάση αυτή σημαίνει συναγερμό κλείνοντας το μάτι προς κάθε έναν από μας ξεχωριστά, με τη συνεννόηση πως κι εμείς μετά δε θα απαιτήσουμε από τις αρχές τίποτα παραπάνω. Όποιος πρόλαβε εθαπορέ πήρε. Σε τι υπερτερεί, τελικά, η ανωτερότητα των δυτικών, «ανοιχτών» μέσων όταν βραχυκυκλώνεται είτε κουτοπόνηρα α-λα-γκρέκα, είτε με «υπερπληροφόρηση»; Σε τι διαφέρει ο μαζικός πανικός από τη μαζική άγνοια σε Δύση κι Ανατολή; Και, πηγαίνοντας λίγο πιο πίσω, ποιες είναι οι ευθύνες των μέσων ενημέρωσης στον εξωραϊσμό της πυρηνικής ενέργειας κατά το παρελθόν;

Η πληροφόρηση κοστίζει θάβαια, πολλαπλώς. Γι' αυτό και μόλις μια εβδομάδα μετά το ατύχημα η κύρια τότε πηγή πληροφόρησης, οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, σταμάτησαν να διοχετεύουν δορυφορικές εικόνες, συνομιλίες, στοιχεία.

Πρυτάνευσε η λογική της συνεργασίας των υπερδυνάμεων και της πυρηνικής ενέργειας. Οι λογικοί αμαρτωλοί δεν βάλλουν λίθους.

Τέλος, για όσους δεν πείθονται υπάρχει και η υπεύθυνη επιστήμη την οποία επικαλείται η εξουσία όταν πρέπει να χρισθούν οι ενέργειές της με ένα αδιάβλητο και λαοπρόβλητο φωτοστέφανο. Επαναλαμβάνοντας συνεχώς η κυβέρνηση ότι έχουμε υπεύθυνους επιστήμονες, δύσκολα απέσειε την υποψία πως ήθελε την επιστήμη αυτή κυρίως *πολιτικά υπεύθυνη*. Πρέπει να επιμείνουμε πως όσοι επιστήμονες είχαν διαφορετικές απόψεις δεν έτυχαν ανάλογης προβολής;

Οι δύο εκθέσεις: Μπεκερέλ πόκερ

Στην Επ. Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας (Δημόκριτος) ανατέθηκε η σύνταξη της εθνικής έκθεσης για τις επιπτώσεις του ατυχήματος στην Ελλάδα. Εκδόθηκαν δύο εκθέσεις, τον Ιούλιο και τον Δεκέμβριο '86.

Κριτική στις εκθέσεις αυτές έχει ασκηθεί από την *Επι-*

στημονική Ένωση Εναλλακτικής Ενημέρωσης, που έχει εν μέρει παρουσιαστεί από τον γιατρό Μ. Δικαίο στη συνάντηση της Νέας Οικολογίας στις 10.4. στην Αθήνα.

Η δεύτερη έκθεση αναφέρει στον πρόλογο ότι «επι-

χειρεί ακριβέστερη εκτίμηση... (που) βασίζεται σε πληρέστερα στοιχεία και πιο ρεαλιστικές παραδοχές». Αυτό σημαίνει τελικά ότι οι επιπτώσεις εμφανίζονται στη δεύτερη έκθεση σημαντικά μειωμένες απ' ό,τι στην

πρώτη. Σημειώνεται ότι ενδιάμεσα (Σεπτέμβριος) κυκλοφορεί η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Κομισιόν) με επίσης σημαντικά μειωμένες εκτιμήσεις των επιπτώσεων. Έτσι στην πρώτη έκθεση (Ιούλιος) η συνολική επιβάρυνση για τον πρώτο χρόνο εκτιμάται σε 111 mrem για ενήλικους και 148,2 για 10χρονα παιδιά, στη δεύτερη τα ποσά έχουν αντίστοιχα μειωθεί σε 51,75-61,61 και 48,69-58,13 περίπου. Σαν συνέχεια και οι αναμενόμενες περιπτώσεις θανατηφόρων καρκινοπαθειών στα επόμενα 30 χρόνια, από 239 κατεβαίνουν στις 92-120, ενώ οι αναμενόμενες γεννήσεις παιδιών με γενετική βλάβη από 67 σε 34-40.

«Ρεαλιστική» είναι και η μείωση στο σιτηρέσιο. Το σύνολο της μέσης ημερήσιας κατανάλωσης τροφίμων που έχουν δεχτεί ραδιομόλυνση είναι κατά την πρώτη έκθεση 2.070 γραμ. για ενήλικους και 1.620 για παιδιά, κατά τη δεύτερη όμως 1.654 και 1.518 αντίστοιχα. Οι μειώσεις δεν έχουν γίνει ισόμετρα σε όλα τα είδη. Ακόμα, πάνω σε άλλο διαιτολόγιο μετριέται η δόση του ραδιενεργού ιωδίου και σε άλλο η δόση του καΐσιου.

Και στις δύο εκθέσεις μπορεί να ασκηθεί κριτική σε κάποιες μεθοδικές προσεγγίσεις: π.χ. οι μετρήσεις έγιναν περισσότερο στις πόλεις παρά στην ύπαιθρο, άχρηστο προκειμένου για γεωργικά προϊόντα. Οι παραδοχές περί τριώρου χρόνου παραμονής του ανθρώπου στο ύπαιθρο είναι ελαχιστοποιημένη. Το ίδιο και ο υπολογισμός που βασίστηκε σε συνθήκες πόλεων και δεν μπορεί να ισχύει για τους κατοίκους στην ύπαιθρο ή και ιδιαίτερες κατηγορίες εργαζομένων. Ούτε όμως λήφθηκαν υπόψη ιδιαίτερα επιδημιολογικά δεδομένα κάποιων περιοχών του ελληνικού χώρου.

Στη συνέχεια, διαβλητός είναι και ο υπολογισμός των επιπτώσεων στον άνθρωπο. Είναι άκρως προσεγγιστικός, προϋπνο στατιστικής, απροσδιοριστίας και παραδοχών – καταλήγει όμως σε σκανδαλώδη σχεδόν ακρίβεια ως προς τις επιπτώσεις (π.χ. 1 ή «λιγότερο από 1» θάνατοι κλπ.).

Μπορεί κανείς να αναφερθεί και στη λογική του «μέσου όρου» που ακολουθείται από όλες τις παρόμοιες εκθέσεις, που αποτελεί μια λογική ερρηχισμού, κατά το μαθηματικό – στατιστικό μοντέλο που είναι απαραίτητο για τον υπολογισμό, χωρίς διάκριση ευαισθητών ομάδων στον πληθυσμό. Ένα σχετικό παράδειγμα είναι η δόση ιωδίου 131 στον θυρεοειδή των παιδιών που έχει οριακή τιμή τα 610 mrem. Η παρατηρημένη διακύμανση ήταν από 300 ως 1.200 mrem, στη Μυτιλήνη. Πόσοι το γνωρίζουν και τι μέτρα έλαβαν;

Μπεκερέλ-κοκτέιλ

Είναι γνωστό ότι δεν υφίσταται αβλαβής ελάχιστη δόση ακτινοβολίας για τον οργανισμό καθώς επίσης ότι δεν υπάρχει ευνοϊκή επίδραση του χρόνου για την εκδήλωση καρκινοπαθών. Θα περίμενε κανείς ότι αυτό θα αγνοούνταν μόνο από τον θεωρητικό υπολογισμό της υπεύθυνης επιστήμης στη βάση των μέσων όρων.

Όμως, τραγικότατα, η λογική του μέσου όρου μας έχει επιβληθεί για τα καλά από τα πρακτικά ανακατέματα της υπεύθυνης εξουσίας: Πρόκειται για το κοκτέιλ των μπεκερέλ στα σιτηρά, του οποίου υπεραμύνθηκε πρόσφατα ο σύμβουλος του Υπ. Γεωργίας Γερ. Αποστολάτος σε συνέντευξη στη Λ. Πιπιλή για το περιοδικό ΜΙΑ: «Για το μολυσμένο σιτάρι αποφασίστηκε να γίνει πρόσμεση κατά 50% με σιτάρι παλιάς σοδειάς, ή με εισαγόμενο που δεν είχε πρόβλημα». (1.4.)

Στάρι, κριθάρι, ζωτροφές από θεβαρμένες περιοχές αναμίχθηκε στις αποθήκες με άλλο, χαμηλής φόρτισης σε ραδιενέργεια. Μια συνταγή για το... ήπιο αυτό κοκτέιλ θεωρείται πετυχημένη όταν παραμένει λίγο κάτω από το «όριο»:

Οι επιπτώσεις στην «δημόσια» υγεία από το κοκτέιλ αυτό, που υπαγορεύτηκε από οικονομικές και πολιτικές σκοπιμότητες θα παραμείνουν οι ίδιες, όποιες και να 'ναι ο μέσος όρος.

Υπάρχει πολιτική δύναμη που να αμφισβητεί την σκοπιμότητα της εθνικής αυτής συνταγής; Φαίνεται

πως η καλοκαιρινή συμφωνία σιωπής κυβέρνησης, κομμάτων και διευθυντών εφημερίδων (βλ. το ΚΑΠΑ, 23.1) αποδίδει ακόμα καρπούς. Προτιμήθηκε να αποφευχθεί μια σύγκρουση με πολιτικο-οικονομικά συμφέροντα: αφενός τους παραγωγούς, εξαγωγείς και διανομητές τροφίμων που θα θίγονταν από τις αποσύρσεις και καταστροφές, αφετέρου τις κοινοτικές πιέσεις για υποβάθμιση του όλου ζητήματος με δεδομένη την σταθερή επιλογή για την πυρηνική ενέργεια.

Ανάλογα, σκέφτεται κανείς, δεν συγκροτήθηκε μια διεπιστημονική επιτροπή για την εκτίμηση των επιπτώσεων αλλά και των αποτελεσμάτων των μέτρων: Θα δέσμευε την κυβέρνηση μέσω της δημοσιότητας που θα προσέδιδε στο θέμα, αλλά και την κριτική που θα μπορούσε να δεχτεί. Προτιμήθηκε ο δρόμος της επιστήμης που απολαμβάνει της εμπιστοσύνης της κυβέρνησης, αλλά κεκλεισμένων των θυρών.

Κλείνει ένας χρόνος από την έκρηξη στο Τσερνόμπιλ και ξέρουμε ότι επειδή δεν έσπασε η μολυσμένη τροφική αλυσίδα και τον επόμενο χρόνο θα τρώμε το μεγαλύτερο ποσό ραδιενέργειας που έφτασε στη χώρα μας. Ο «Δημόκριτος» θα συντάξει και τρίτη έκθεση: θα είναι κι αυτή «ρεαλιστικότερη»; Και θα περιμένουμε ακόμα μια κυβερνητική απόπειρα εκτίμησης των αποτελεσμάτων που είχαν τα μέτρα που έλαβε για την προστασία του πληθυσμού. Ας είναι και με μέσους όρους!

(Για τα σχετικά θέματα βλέπε «Οι συνέπειες του Τσερνόμπιλ – μια γενική εισαγωγή στην προβληματική της ραδιενέργειας», έκδοση Επιστημονικής Ένωσης Εναλλακτικής Ενημέρωσης, 1987, και Σχολιαστής Νο. 39, 41, 42, 1986).

Ελληνικές πρωτιές στην ΕΟΚ

Στην σύνοδο του Απριλίου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συζήτησε διάφορες εκθέσεις για τις επιπτώσεις του πυρηνικού ατυχήματος στο Τσερνόμπιλ που είχαν συντάξει βουλευτές του.

Αν και το Στρασβούργο βρίσκεται μακριά μας και το Ευρωκοινοβούλιο είναι μάλλον θήμα απόψεων παρά κέντρο αποφάσεων, ίσως κιόλας ακριβώς γι' αυτό, πολλά από όσα συζητήθηκαν έχουν ενδιαφέρον για μας, δεδομένου ότι για το παραπάνω ζήτημα η ενημέρωση στην χώρα μας υπήρξε τουλάχιστον ελλιπής, ασυνεχής και περιορισμένη, παίρνοντας εδώ και πολύ καιρό τη μορφή υπευθύνων διαβεβαιώσεων σε απάντηση κάποιων δημοσιογραφικών εξάρσεων.

Εκτός από το γενικότερο ενδιαφέρον, η έκθεση της πράσινης Undine Bloch v. Blottnitz εξ ονόματος της Επιτροπής Περιβάλλοντος-Δημ. Υγείας και Προστασίας Καταναλωτού σχετικά με το πρόβλημα της μόλυνσης των τροφίμων μετά την καταστροφή του Τσερνόμπιλ, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για μας, δείχνοντας πως η Ελλάδα κατέχει ευρωπαϊκά πρωτεία στη ραδιενεργό μόλυνση.

Η εισηγήτρια, μετά από προσπάθεια να εντοπίσει συγκρινόμενες και συμβατές μετρήσεις από τα διάφορα κράτη-μέλη, παρουσιάζει τη μόλυνση του εδάφους από ραδιενεργό καΐσιο 137 ως ένα δείκτη επιβάρυνσης. Προκύπτουν οι παρακάτω κατηγορίες:

Bq/m ²	Χώρα	Κατηγορία
έως 100	Ισπανία, Πορτογαλία	I
100-1000	Βέλγιο, Δανία, τμήματα Γαλλίας, Μ. Βρετανίας	II
1000-1000	τμήματα Δ. Γερμανίας, Γαλλίας και Μ. Βρετανίας, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο	III
μεγαλ. 10.000	τμήματα Ιταλίας, Ελλάδας και Δυτ. Γερμανίας	IV

Να μια ελληνογερμανοϊταλική πρωτιά για την οποία σχεδόν κανείς δεν είναι περήφανος, επειδή λίγοι το ξέρουν. Ανάλογα μ' αυτά, η επιβάρυνση των ειδών διατροφής της δικής μας κατηγορίας κατά το '87 εκτιμάται 4-5 φορές μεγαλύτερη από τις δύο πρώτες κατηγορίες. Συνεχίζοντας στο δρόμο αυτό, έχουμε τις ακόλουθες ελάχιστες και μέγιστες τιμές για καΐσιο 137 και στρόντιο 90 σε διάφορα προϊόντα:

Πόσιμο νερό, συνολική επιβάρυνση: ελληνική πρωτιά 1,1-21 Bq/λίτρο.

Κρέας και προϊόντα του: πρώτη η Δ. Γερμανία (50-2.000 Bq/κιλό σε καΐσιο), δεύτερη η Ελλάδα με 18-850.

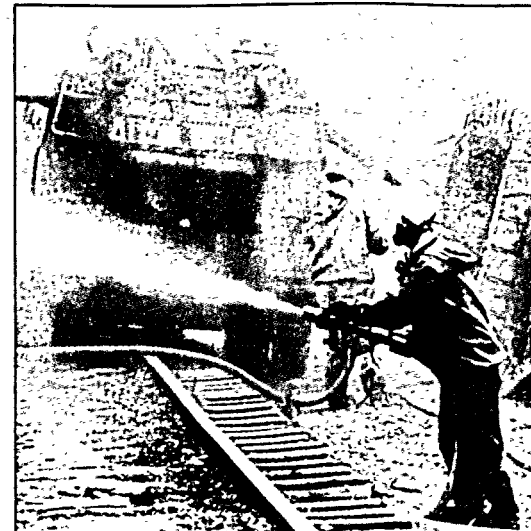
Γάλα και προϊόντα του: στο καΐσιο πρώτη η Ελλάδα (6-1800) και στο στρόντιο δεύτερη (0,13-6,4), μετά την Ιταλία.

Φυτά κλπ.: Πρώτη η Δ. Γερμανία (600-6000), δεύτερη η Ελλάδα (15-1800).

Η επιβάρυνση στον ανθρώπινο οργανισμό από τις τροφές φτάνει 50-90% συνολικώς.

Με τη λήψη καταλλήλων μέτρων για τα είδη διατροφής και ζωτροφών μπορεί να αποσοβηθεί πάνω από το μισό της συνολικής ραδιενεργού επιβάρυνσης.

Δεδομένου ότι πουθενά στην ΕΟΚ δεν έσπασε χάρη σε συντονισμένα μέτρα η τροφική αλυσίδα που ανακυκλώνει τη ραδιενεργό μόλυνση, παρατηρήθηκε το

χειμώνα αύξηση της επιβάρυνσης των ειδών διατροφής κατά 3-10 φορές από χρησιμοποίηση μολυσμένων περισυνών ζωοτροφών.

Ανάμεσα στα μέτρα για περιορισμό των μελλοντικών επιπτώσεων αναφέρονται εκτός από την απόσυρση των μολυσμένων, απαγόρευση ανάμειξης και:

- μεταβολή των τρόπων παραγωγής στη γεωργία και τη βιομηχανία των ειδών διατροφής
- αποφυγή ανακύκλωσης μολυσμένων λιπασμάτων-αποβλήτων
- διακοπή εισαγωγών μολυσμένων προϊόντων.
- ευρεία κατανομή των ελαφρύτερα μολυσμένων προϊόντων από τις χώρες που έχουν πληγεί λιγότερο στις άλλες.
- κατανομή κοινοτικών αποθεμάτων.

Εκτός από αυτά τα μέτρα, στο ψήφισμα ζητήθηκε να ληφθούν και άλλα απαραίτητα, ανεξάρτητα από το κόστος, η απαγόρευση χρησιμοποίησης των μολυσμένων, να τιμωρηθούν οι παραγωγοί και έμποροι που διοχετεύουν στην αγορά μολυσμένα προϊόντα και αναγραφή της επιβάρυνσης πάνω στα προϊόντα.

Το ψήφισμα που έλαβε τεράστια πλειοψηφία 325-8-4 (καταψήφισε ο κ. Αναστασόπουλος) «φυσικά» δεν περιείχε τα παραπάνω σημεία που καταψηφίστηκαν. Όπως επίσης καταψηφίστηκε και η διαπίστωση ότι «οι συνέπειες των πυρηνικών καταλοίπων του Τσερνόμπιλ είναι πολύ σοβαρότερη απ' ό,τι στην περίπτωση πυρηνικών καταλοίπων κατά τη δοκιμή ατομικών όπλων». Το Κοινοβούλιο καταψηφίζοντας, προφανώς δεν αρνήθηκε το γεγονός ότι το εκλυθέν ραδιενεργό υλικό του Τσερνόμπιλ είναι πολλαπλάσιο αυτού που έχει αφεθεί από το '45 στην ατμόσφαιρα. Μια τέτοια συναίνεση όμως θα αποτελούσε σαφή απειλή κατά του πυρηνικού λόμπι. Κι επειδή η Ευρώπη στα πυρηνικά λέει ναι, η διαπίστωση αυτή φάνηκε κάπως αταίριαστη.

Ακόμα στο ψήφισμα υπερψηφίστηκε η καταδίκη των προσπαθειών των κρατών-μελών για εξαγωγή μολυσμένων προϊόντων, ζητήθηκε ενιαία ευρωπαϊκή θέσπιση και δεσμευτική εφαρμογή ανώτατων ορίων ως προϋπόθεση εμπορίας προϊόντων, καθορισμό ποινών για σχετικές παραβάσεις και καταστροφή των μολυσμένων προϊόντων.

Στην έκθεση του σοσιαλιστή Schmid για τις οικονομικές συνέπειες γίνεται κριτική της Επιτροπής και του πυρηνικού της λόμπι, αλλά και της πολιτικής των κρατών-μελών:

«Η Επιτροπή... δεν υπέβαλε ποτέ τις κατάλληλες προτάσεις που απαιτούνται... Οι τεχνοκράτες της Επιτροπής, αρμόδιοι για θέματα πυρηνικής τεχνολογίας, προώθησαν την ανάπτυξη της πυρηνικής ενέργειας αλλά απέκρυπταν συνεχώς έντεχνα τις ενδεχόμενες συνέπειες μιας πυρηνικής καταστροφής...

...αλλά ακόμη περισσότερο επιβαρύνονται τα κράτη-μέλη διότι απέφυγαν συστηματικά να τηρήσουν δεόντως τις διατάξεις της Συνθήκης EURATOM». (γνωστοποίηση στοιχείων).

«Οπωσδήποτε όμως η Κοινότητα ένα χρόνο μετά από το ατύχημα στο Τσερνόμπιλ είναι τόσο αδύναμη να αντιμετωπίσει μια πυρηνική καταστροφή, όσο ήταν και πριν από το ατύχημα αυτό».

Στο ψήφισμα που συνόδευε την έκθεση και που εγκρίθηκε με 309 υπέρ και μόνο 1 κατά (Αναστασόπουλος, Ν.Δ.) και 3 αποχές, (Παπακυριαζής, ΠΑΣΟΚ – γιατί;) διαπιστώνεται ότι, «μπροστά σε μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης παρόμοιας με αυτή που έλαβε χώρα τις ημέρες του ατυχήματος, έλλειψε παντελώς συντονισμός μεταξύ των κρατών-μελών τα οποία συχνά ενεργούσαν μεμονωμένα, προφυλάσσοντας κυρίως ειδικά πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα (όπως για παράδειγμα με τον καθορισμό παραδεκτών ανωτάτων ορίων ραδιενέργειας στα γεωργικά προϊόντα) και όχι την υγεία των κα-

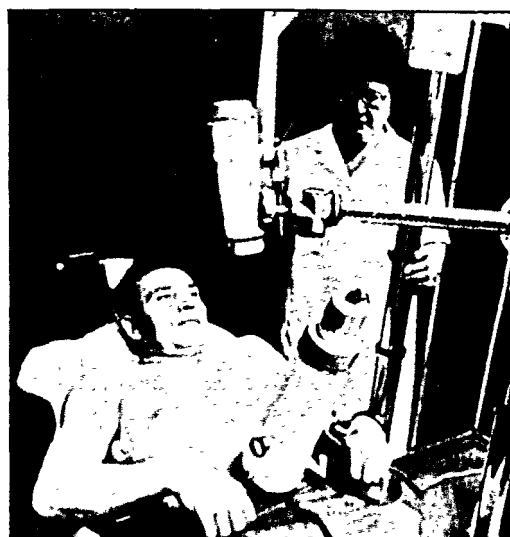

ταναλωτών».

Κάποτε τέτοια πράγματα που μπορούν να λέγονται με παρρησία και υπερψηφίζονται δι' απλής πίεσεως κομβίου στο Στρασβούργο φαίνεται ότι δεν έχουν ακόμα σοβαρή επίπτωση, ούτε στα άλλα κοινοτικά όργανα, ούτε στις εθνικές κυβερνήσεις.

Είναι πιθανό νέο ατύχημα;

Ενώ ο συντηρητικός Sraeth διαπιστώνει στην έκθεση της Επιτροπής Ενέργειας-Ερευνας-Τεχνολογίας ότι το ατύχημα στο Τσερνόμπιλ «αλλά και το ατύχημα στο TMI οφείλεται λιγότερο στην παράβαση των οδηγιών ασφαλείας παρά στην άγνοια των επιπλοκών του αντιδραστήρα και στην αποκατάστασή της», δίνοντας έτσι μια ιδέα για το επίπεδο των γνώσεων της επιστήμης και όχι για την εγγήγορη των τεχνικών, φροντίδα αντίθετα της Κομισιόν (έκθεση 607/NOE '86) είναι να πείσει πόσο σπάνιο είναι να συμβεί ανάλογο ατύχημα στην ΕΟΚ, λόγω της καλύτερης, ασφαλέστερης κλπ. τεχνολογίας. Επισημαίνει την σημασία του «ανθρώπινου παράγοντα»

και συνιστά τη βελτίωση των συστημάτων ασφαλείας. Ακόμα βρίσκει ευκαιρία να τονίσει την ανάγκη υπάρξης «ισχυρού κεντρικού ελέγχου» για την αντιμετώπιση των συνεπειών και τα διδάγματα από τη σοβιετική εμπειρία σχετικά με τα υπέρ και τα κατά του χειρισμού των ανθρώπινων μαζών (πολιτών) μετά από ενδεχόμενο ατύχημα.

Βέβαια η ασφάλεια δεν είναι δυνατό να αποτελέσει παρά μόνο υποτεταγμένο κριτήριο σε οικονομικά. Έτσι στην ομώνυμη έκθεση του άγγλου συντηρητικού βουλευτή Seligman το μέλλον της πυρηνικής ενέργειας, διαγράφεται ρόδινο. Γίνονται κάποιες ενστάσεις ως προς την ασφάλεια και μια γρήγορη και επιφανειακή αντιμετώπιση του Τσερνόμπιλ, αλλά κυρίως υπογραμμίζεται η πυρηνική ενεργειακή στρατηγική της ΕΟΚ χάριν ανεξαρτησίας και γίνεται αποδεκτός ένας από εκείνους τους υπολογισμούς που βγάζουν την πυρηνική ενέργεια φτηνότερη απ' τους άλλους τρόπους παραγωγής –χωρίς αναφορά στην έντονη αμφισβήτηση των υπολογισμών αυτών– βεβαίως με την ένσταση ότι ο «εγγενώς ασφαλής» αντιδραστήρας είναι οικονομικά ασύμφορος.

Ο εισηγητής συντάσσεται με την βολική και αμερόληπτη δήλωση του προϊστάμενου του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας Χανς Μπλιξ πως «η πυρηνική ενέργεια έχει ξεπεράσει το σημείο στο οποίο θα μπορούσαμε να αλλάξουμε πορεία» (η ανεργία απειλεί μικρούς και μεγάλους γαρ) και συμπεραίνει επομένως ότι «πρέπει να δοθεί προτεραιότητα σε θέματα ασφαλείας και σε οικονομικά κριτήρια». Αν ο αναγνώστης εννοήσει ότι οι συλλογισμοί αυτοί ούτε στιγμή δεν ξέφυγαν απ' το πλαίσιο της πυρηνικής ενέργειας, τότε δε θα διαπιστώσει καμιά αντίφαση στις παραπάνω δηλώσεις. Η έκθεση πέρασε με 180 έναντι 160 ψήφων από το τελικά φιλοπυρηνικό Κοινοβούλιο που συντάσσεται έτσι με την διακηρυγμένη στρατηγική ενεργειακή πολιτική της Επιτροπής μετά το «πετρελαιοκό σοκ του '73».

Και εκτός Επιτροπής, βέβαια, οι πιθανολογικοί υπολογισμοί της σπανιότητας σπανιότητας ατυχήματος που άνετα συνέτασσαν υπεύθυνοι επιστήμονες στην υπηρεσία του πυρηνικού λόμπι έχουν ανασκευαστεί επί το πιθανότερον. Αυτός δεν είναι βεβαίως λόγος αρκετός για να τους δοθεί σήμερα περισσότερη πίστη. Μπορεί, καλύτερα, να ρίξει κανείς μια ματιά στην πιάτσα, όπως έκανε η παρατηρητική Ευρωβουλευτής κ. Crawley (Αγγλ. Εργατ.):

Η μεγάλη πιθανότητα νέου ατυχήματος φαίνεται πρακτικά από την απροθυμία όλων των ασφαλιστικών εταιριών που ασχολούνται με αγροτικά θέματα να ασφαλισουν έναντι τέτοιου κινδύνου του οποίου το ποσοστό θεωρούν απαράδεκτα υψηλό! Και καταλήγει:

«Σε γενικές γραμμές η Επιτροπή φαίνεται να επιδεικνύει μακαριότητα και να πιστεύει, από κοινού με τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών, ότι το μόνο που απαιτείται είναι κάποιες μικρομεταβολές στο ισχύον σύστημα, ούτως ώστε να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι το θέμα απασχολεί σοβαρά τις αρχές. Αν τούτο είναι ακριβές, τότε όλη η τρέχουσα δραστηριότητα δεν αποτελεί, στην πραγματικότητα, παρά άσκηση δημοσίων σχέσεων που σκοπό έχει να καθυστερήσει την κοινή γνώμη για το πόσο ενδιαφέρον δείχνουν για το θέμα οι υπεύθυνες αρχές, χωρίς στην πραγματικότητα να συμβάλλει στη δημιουργία συστήματος ικανού να αντιμετωπίσει με στοιχειώδη επάρκεια ένα νέο Τσερνόμπιλ, με άμεσα και αποτελεσματικά μέτρα περιορισμού στο ελάχιστο δυνατό». (Γνωμοδότηση επιτροπής Γεωργίας στην έκθεση Schmid).

Τελικά, όμως η Κομισιόν, αν και δεν διανοείται να θέσει υπό αμφισβήτηση την πυρηνική ενέργεια προτείνει ανάμεσα σε άλλα ότι «πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο προετοιμάζονται και μαγειρεύονται τα τρόφιμα». Και ερωτάται: τι έπραξαν οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών για την υλοποίηση του μέτρου στα εθνικά συνταγολόγια; Και, στα καθ' ημάς, ποιος ή ποια θα κάνει την αντιπυρηνική αυτή μεταγραφή του Τσελεμεντέ μετά τις πρόσφατες απώλειες;

Γιώργος Κόκκινος

ΠΑΣΟΚ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ: «ΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΤΩ ΚΑΙΣΑΡΙ»

ΟΤΑΝ ΠΡΙΝ από δυο τεύχη αναφερόμασταν στις ελληνορθόδοξες επιδόσεις του Αντώνη Τρίτση με την ευκαιρία των μαθητικών κινητοποιήσεων, δεν φανταζόμασταν ότι μετά από λίγο καιρό η ευλάβεια του προκαθημένου της παιδείας θα γινόταν το πρώτο θέμα.

Αυτή τη φορά ο ριζοσπάτης υπουργός δεν κατέθεσε την πίστη του σε θεολογικό συνέδριο. «Υπερασπιζόμενος» το νομοσχέδιο για την εκκλησιαστική περιουσία, γέμισε με θρησκόληπτες τοποθετήσεις τις σελίδες των εφημερίδων και σκηνοθέτησε τις πιο κατανυκτικές τηλεοπτικές βραδιές. Γι' αρκετές μέρες η εξουσία απέβαλλε το κοσμικό της ένδυμα και περιβλήθηκε τα άμφια ενός παραληρηματικού σκοταδισμού, που ξεκινούσε από το Βυζάντιο και κατέληγε στις κοινωνικοποιήσεις.

Το πρόβλημα θέβαια δεν είναι μόνο οι παρεμβάσεις ενός υπουργού που συνήθισε να κινείται ανάμεσα στο γραφικό και στο επικίνδυνο. Τα ιδεολογικά στοιχεία με τα οποία η κυβέρνηση φόρτισε την αντίθεσή της με την εκκλησία, δεν παραπέμπουν μόνο στην κεφαλλοντική ιδιορρυθμία του αρμόδιου για τα θρησκευτικά. Συναποτελούν μια ενότητα με άλλες ανάλογες αναζητήσεις και συμπεριφορές στελεχών της (όπως η - αρχιερατική σχεδόν - ενθρόνιση του Παπαθεμελή στο υπουργείο Β. Ελλάδας) και με τις ελληνορθόδοξες κατηχητικές εξάρσεις του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Τα επιχειρήματα της πρόσφατης αντιπαράθεσης δεν «αντλήθηκαν από το στρατόπεδο του αντιπάλου». «Η αναντικατάστατη συνεισφορά της ορθοδοξίας στην πορεία του έθνους» δεν ανακαλύφθηκε επ' ευκαιρία της νομικής ρύθμισης. Το νομοσχέδιο ήταν αντίθετα η ευκαιρία για να διατυπωθεί εκ νέου αυτή η ιδεολογική πρόταση, η οποία είτε με την προσφυγή στα Αρχαία είτε με την επίκληση της διστορικής μας πίστης, προσπαθεί να κατοχυρώσει τις εθνικιστικές προδιαγραφές της εθνικής μας ταυτότητας.

Άλλωστε τα μοναστηριακά αγροτεμάχια δεν είναι ο μοναδικός χώρος όπου δοκιμάζεται η

συγκεκριμένη αντίληψη. Στην εκπαίδευση φαίνεται, ότι η κυβέρνηση αποφάσισε να γυρίσει τα πράγματα πολλά χρόνια πίσω. Μετά τη ματαίωση του διορισμού καθολικών νηπιαγωγών στη Σύρο, οι εικόνες, που είχαν σχεδόν αποσυρθεί από τις μαθητικές αίθουσες, επανήλθαν με πρόσφατη εγκύκλιο του υπουργείου, αφού «δεν εκφράζουν μόνο την ορθόδοξη πίστη αλλά φανερώνουν και τη συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού».

Πριν από μερικά χρόνια η συζήτηση για την κατάρνηση των θρησκευτικών στα σχολεία ήταν στην επικαιρότητα. Σήμερα, όπου ακόμη και οι εκουχρονισμοί της Νέας Δημοκρατίας θεωρούνται αντεθνικοί, ο σκοταδισμός και ο προσκλητισμός δίνουν το στίγμα. Ο υπουργός μπορεί με το διάγγελμα της 25ης Μαρτίου να ισχυρίζεται, ότι «στο σημερινό κόσμο της ιδεολογικής σύγχυσης, οι Έλληνες είμαστε ο λαός, ο ευλογημένος από την ιστορία». Έχει όλη την άνεση, γιορτάζοντας με τον τρόπο του τα 20χρονα της δικτατορίας, να δηλώνει, ότι πρέπει «να είμαστε θεματοφύλακες - προς όφελος της οικουμένης - των μοναδικών πνευματικών αξιών του ελληνισμού του χριστιανισμού, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τη γλώσσα μας, την αληθινή πίστη μας, τον πολιτισμό μας. Με μια λέξη την ελληνική κοσμοθεωρία...»

Επειδή πιστεύουμε ότι πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτή την ιστορία η οποία έτσι κι αλλιώς έχει αρχίσει να μυρίζει επικίνδυνα, προσπαθήσαμε να καταλάβουμε πόσο πολύ έχει προχωρήσει το κακό, ψάξαμε να βρούμε έναν από τους σημερινούς θεωρητικούς του ΠΑΣΟΚ, ώστε να μας εξηγηθεί η νέα τους κοσμοθεωρία.

Σας μεταφέρουμε λοιπόν τη συζήτηση που είχαμε μαζί με τον Γιάννη Παπαδάτο, ψυχίατρο, πρόεδρο του ιδεολογικού τομέα και διαφώτισης του Ε.Γ. της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ.

Χρήστος Μαχαίρας
Χριστόφορος Σακελλαρόπουλος

Σχολιαστής: Η εκκλησιαστική ιεραρχία έχει κατηγορήσει την κυβέρνηση πως η πολιτική της στα θρησκευτικά και εκκλησιαστικά θέματα είναι μια απάτη. Πόσο αληθεύει αυτό;

Γ. Παπαδάτος: Πιστεύω ότι το Νομοσχέδιο για τα εκκλησιαστικά αντιμετωπίζει τις σχέσεις μεταξύ εκκλησίας και κράτους μέσα στη σημερινή συγκυρία και το δοσμένο συνταγματικό και θεσμικό πλαίσιο. Στο Νομοσχέδιο δε, θίγονται δευτερεύοντα θέματα κοσμικής σημασίας και σε καμία περίπτωση θέματα που άπτονται του ουσιαστικού αντικείμενου μιας θρησκείας.

Σχολιαστής: Υπάρχει για το ΠΑΣΟΚ μια άλλη - καλή - ερμηνεία των Πατριαρχικών τόμων αλλά και των πατερικών κειμένων γενικότερα, από αυτήν που δίδεται τα τελευταία 50-60 χρόνια τόσο από τους μητροπολίτες όσο και από γνωστούς μελετητές του θέματος όπως ο Αθαν. Κανελόπουλος και ο Δημ. Νιάνιας;

Γ. Παπαδάτος: Για να κατανοήσει κανείς τον τρόπο που το ΠΑΣΟΚ νομοθετεί δεν θα πρέπει να κάνει μηχανιστικές συγκρίσεις μεταξύ των νομοθετημάτων της κυβέρνησης και των μακροπρόθεσμων ιδεολογικών στόχων του ίδιου του ΠΑΣΟΚ.

Σχολιαστής: Ναι αλλά ο υπουργός έδωσε έμφαση στην ερμηνεία των αποστολικών γραφών κι έφτασε μάλιστα να διεκδικεί από τους Μητροπολίτες τον βαθμό ιερωσύνης του, εκ βαπτίσματος. Πόσοι στο ΠΑΣΟΚ αισθάνεστε αυτήν την ανάγκη;

Γ. Παπαδάτος: Δεν είμαι τόσο ενδελεχής σε τέτοια πράγματα. Αλλά από την άλλη πλευρά, θα έλεγε κανείς πως ο υπουργός Αντώνης Τρίτσης ήταν υποχρεωμένος να αναφέρει τέτοια επιχειρήματα, αφού το Σύνταγμα στο άρθρο 3 αναφέρεται σε τέτοια κείμενα. Αν τώρα θέλουμε να κάνουμε μian άλλη τομή, θάπρεπε να ζητήσουμε την αλλαγή του ίδιου του Συντάγματος. Είναι κάτι που ο ίδιος ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ ανέφερε στην τελευταία κοινοβουλευτική ομάδα.

Σχολιαστής: Αυτού του τύπου τα επιχειρήματα όμως δεν έχουν έναν ιδεολογικό χαρακτήρα;

Παπαδάτος: Ο τρόπος που υπερασπίζεται κανείς ένα Νομοσχέδιο δεν πρέπει να είναι δογματικός. Συχνά θα πρέπει να αντλεί τα επιχειρήματά του από το στρατόπεδο του «αντιπάλου», στον βαθμό που συνεισφέρουν στην σφαιρικότερη προσέγγιση του θέματος.

Σχολιαστής: Τι εννοείς σφαιρικότερη προσέγγιση;

Γ. Παπαδάτος: Η αλήθεια δεν είναι κάτι δογματικό...

Σχολιαστής: Και συγκεκριμένα με το Νομοσχέδιο για τα εκκλησιαστικά;

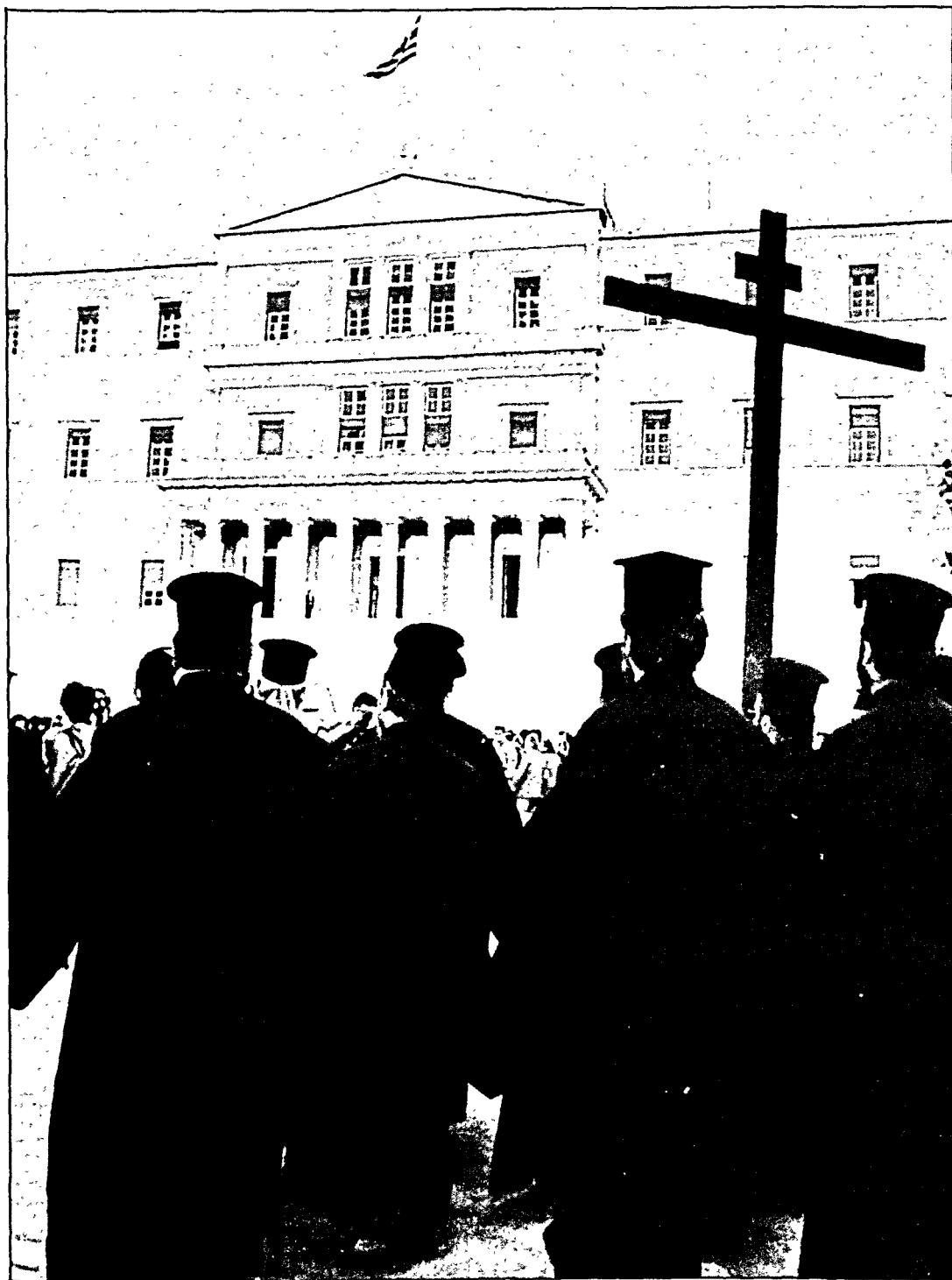
Γ. Παπαδάτος: Το ΠΑΣΟΚ είναι ένα σοσιαλιστικό κίνημα και είναι, πιστεύω, φανερό οι ιδεολογικές ρίζες ενός σοσιαλιστικού κινήματος. Πιστεύουμε δηλαδή πως η ελευθερία της συνείδησης, θρησκευτικής ή άλλης δεν υπόκειται σε κοσμικούς, πολιτειακούς ή άλλους κανόνες. Δεν είναι δυνατόν λοιπόν ένα σοσιαλιστικό κίνημα να έχει προκαθορισμένες απόψεις.

Σχολιαστής: Και η θρησκευτική θούληση που εκφράζει το Νομοσχέδιο, όπως είπε ο Υπουργός, τι σχέση έχει;

Γ. Παπαδάτος: Το ΠΑΣΟΚ από την 3η του Σεπτέμβρη του 1974 είχε καθορίσει τον χωρισμό εκκλησίας και κράτους και την κοινωνικοποίηση της μοναστηριακής περιουσίας. Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο εισάγει λαϊκό παράγοντα στην διαχείρισή της εκκλ. περιουσίας κι έτσι δεν αφίσταται των αρχικών του στόχων.

Σχολιαστής: Τότε ας διακρίνουμε τα νομοσχέδια από την επιχειρηματολογία που τα στηρίζει. Πώς συνέθη λοιπόν και άλλα νομοσχέδια που αφορούν την εκκλησία, όπως αυτό του πολιτικού γάμου ή των αμβλώσεων, έμειναν ιδεολογικά ανυπεράσπιστα από όλους τους υπεύθυνους είτε του ΠΑΣΟΚ είτε της κυβέρνησης παρ' όλη την αντίδραση της Εκκλησίας;

Γ. Παπαδάτος: Αυτό μπορεί να σημαίνει πολλά και τίποτα. Επιμένω πως το νόημα ενός νόμου υπάρχει στην εισηγητική έκθεση του Νομοσχεδίου και στον ίδιο τον νόμο. Είναι φανερό πάντως ότι το ΠΑΣΟΚ δεν έχει κανένα σκοπό και κανένα κέρδος να μπει σε ζητήματα θρησκείας. Αλλά ταυτόχρονα δεν θα μπορούσε το ΠΑΣΟΚ να μην διατυπώσει επιχειρήματα που θα είχαν απήχηση σ' ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας.

Σχολιαστής: Τι νόημα έχουν τότε οι θρησκευτικές κινήσεις που έχουν σαφή ιδεολογικό χαρακτήρα όπως: οι θυζαντινές εικόνες σ' όλες τις σχολικές τάξεις, ή το διάγγελμα του Υπουργού Παιδείας για την επέτειο της 25ης Μαρτίου;

Γ. Παπαδάτος: Βέβαια για τα θέματα του Υπουργείου του, αρμόδιος να απαντήσει είναι ο φίλος μου ο Αντώνης Τρίτσης. Πιστεύω όμως πως το Σύνταγμα ορίζει με σαφήνεια και το θρήσκευμα και την υπεράσπιση της ορθοδοξίας. Άλλο λοιπόν οι διαφωνίες και οι κοινωνικοί αγώνες που προέρχονται από αυτές κι άλλο τα ζητήματα ατομικής πίστης.

Σχολιαστής: Ποια μπορεί νάναι όμως η ανάγκη που επιβάλλει σήμερα τις εικόνες στα σχολεία;

Γ. Παπαδάτος: Δεν γνωρίζω το θέμα σ' όλες του τις λεπτομέρειες. Αλλά τελικά δεν ξέρω πόσο επίκαιρο μπορεί νάναι το θέμα των θρησκευτικών διαφωνιών όταν υπάρχει η απειλή στο Αιγαίο. Ας θυμηθούμε π.χ. την Σοβιετική Ένωση πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όπου η ίδια η Ρωσική ορθοδοξία κλήθηκε να υπερασπιστεί τα σύνορα του κράτους και λειτούργησε έτσι σε μίαν άλλη λογική. Δεν βλέπω λοιπόν σκόπιμο να ανοίξει κανείς μέτωπο στον Ελληνικό χώρο για τέτοια ζητήματα.

Σχολιαστής: Τόσο το Σύνταγμα του 1975, όσο και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 εισάγουν κάποια στοιχεία εξαστισμού του ελληνικού κράτους, όπου η

θρησκεία και τα αρχαία ελληνικά κατά κάποιο τρόπο οριοθετούνται σε σχέση με το κράτος και την σχολική εκπαίδευση. Τώρα, τόσο η ορθόδοξη ελληνική πίστη όσο και τα αρχαία ελληνικά βρίσκονται στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής πολιτικής αλλά και του επίσημου κρατικού λόγου. Τι σημαίνουν για το ΠΑΣΟΚ αυτές οι επιλογές;

Γ. Παπαδάτος: Αυτά είναι θέματα που αφορούν την διαχείριση της εξουσίας που απορρέει από την ίδια την κυβέρνηση με βάση τα στοιχεία που ο ίδιος διαθέτει.

Σχολιαστής: Ποιος δηλαδή;

Γ. Παπαδάτος: Αυτό είναι θέμα του ίδιου του Αντώνη Τρίτση. Το ΠΑΣΟΚ πάντως πιστεύει πως θα πρέπει να υπάρξει χωρισμός εκκλησίας και κράτους. Α του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του θεού τω θεώ.

Σχολιαστής: Η εντύπωση σου δηλαδή είναι πως από αυτήν την εμπειρία ο ελληνικός λαός θγαίνει με την συνειδηση του χωρισμού κράτους και εκκλησίας;

Γ. Παπαδάτος: Δεν νομίζω ότι ζούμε σε σοσιαλιστική κοινωνία, έχουν παρθεί όμως σοσιαλιστικά μέτρα. Είναι λάθος πάντως να θεωρούμε πως η επιχειρηματολογία που έχει αναπτυχθεί διά ζωής είναι και ο καλύτερος δείκτης για να καθοριστούν οι ιδεολογικές παράμετροι ενός σοσιαλιστικού κινήματος. Είναι φανερό πως αλλιώς μιλάμε στο Ολυμπιακό στάδιο και αλλιώς εδώ.

Σχολιαστής: Υπάρχουν δηλαδή κάποια γεγονότα που

δεν εκφράζουν τη σοσιαλιστική ιδεολογία του ΠΑΣΟΚ, όπως απόψεις του υπουργείου παιδείας για τη θρησκεία και την γλώσσα;

Γ. Παπαδάτος: Ο Αντώνης Τρίτσης προχωρεί σε κάποιους δρόμους που θα μας δώσουν ένα ποιοτικό άλμα. Υπάρχει πάντως ένα πρόβλημα γύρω από αυτά τα ζητήματα. Ας θυμηθούμε πριν δυο χρόνια περίπου την αρθρογραφία που είδαμε σε προοδευτικά περιοδικά γύρω από τα ζητήματα του μαρξισμού και της ορθοδοξίας, όπως εξάλλου και τις θέσεις του Γκαροντί για το ζήτημα. Πρόκειται θέβαια για μη λειτουργικούς και οργανικούς διανοούμενους που συχνά ανακαλύπτουν τέτοια ζητήματα ώστε να επιβεβαιώσουν το ρόλο τους, ζητήματα που υπάρχουν έξω από την γύρω μας πραγματικότητα.

Σχολιαστής: Όταν δηλαδή το ΠΑΣΟΚ αναφέρεται σ' αυτά τα ζητήματα το κάνει μέσα στην πραγματικότητα και λειτουργεί προοδευτικά;

Γ. Παπαδάτος: Το ΠΑΣΟΚ υποθέτω πως έχει το δικαίωμα να αντλεί καινούργιες σκέψεις παραμένοντας ζωντανό και προχωρώντας μπροστά.

Για την συγκεκριμένη περίπτωση πιστεύω πως υπάρχει από την δική σας μεριά μια θεμιτή ευαισθησία, δεν νομίζω όμως πως τέτοια θέματα μπορούν να γίνουν και ζητήματα της σημερινής πραγματικότητας στην ελληνική κοινωνία. Κυρίαρχα ζητήματα είναι, αντίθετα, η Τουρκική απειλή, και ο ελληνικός λαός το απέδειξε στην τελευταία κρίση, το ζήτημα του εκσυγχρονισμού των κοινωνικών δομών, ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός, ή σ' ένα δεύτερο επίπεδο η αντίθεση με τις δυνάμεις της όπισθοδρόμησης και του συνεχτισμού, το μοντέλο του αυτοκινήτου και τα ζητήματα καταναλωτισμού. Όλα αυτά είναι κυρίαρχα ζητήματα στην ελληνική κοινωνία. Τα θέματα που θίγετε εσείς είναι ιδεολογικά πολύ σημαντικά αλλά δεν συνεγείρουν την ελληνική κοινωνία.

Σχολιαστής: Οι πληγές που άφησε στην ελληνική κοινωνία η τελευταία της ορθόδοξη εμπειρία είναι άλλο πράγμα απ' ό,τι την συνεγείρει. Π.χ. το 1980 ήταν επίκαιρη η κατάργηση των θρησκευτικών από τα Γυμνάσια, σήμερα κάτι τέτοιο θα ήταν αδιανόητο, έτσι δεν είναι;

Γ. Παπαδάτος: Ναι, σήμερα δεν θα ήταν ευφυής πολιτική κίνηση ένα αντιθρησκευτικό μέτωπο. Άσχετα με τον καισαροπαπισμό ορισμένων ιεραρχών. Όπως θα έλεγε και ο πατέρας Πειρουνάκης. Πρέπει να ξεχωρίσουμε πάντως την παράδοση από την εκκλησιαστική πράξη.

Σχολιαστής: Δηλαδή για το ΠΑΣΟΚ υπάρχει αντιδραστική εκκλησιαστική πράξη και προοδευτικός θρησκευτικός λόγος, παρ' όλο το μυστικισμό;

Γ. Παπαδάτος: Αυτά δεν είναι αντικείμενα που αφορούν πεπερασμένους κοσμικούς σχηματισμούς. Η εκκλησία όμως έχει κάνει θήματα μπροστά. Η στάση της σήμερα στην Λατινική Αμερική είναι ένα παράδειγμα.

Σχολιαστής: Η ερώτηση όμως αφορά τον θρησκευτικό λόγο και την κοινωνική πρόοδο.

Γ. Παπαδάτος: Ναι, είναι δικαίωμα του καθένα να διαλέγει τους Θεούς του, κι όπως έλεγε κι ο Καζαντζάκης, στο τέλος να βρίσκει το δικό του.

Θα 'θελα πάντως να θυμίσω ένα άρθρο του Γιάννη Ιμβριώτη στη Σύγχρονη Σκέψη, το καλοκαίρι του 1965 σχετικά με τον επαναστατικό χαρακτήρα των χριστιανικών ιδεών. Αλλά τα ζητήματα Μαρξισμού, σοσιαλισμού και θεολογίας έχουν τεθεί ήδη από τον περασμένο αιώνα και λυθεί από τους κλασικούς. Δεν βλέπω λοιπόν το λόγο να επαναλαμβάνουμε τα ίδια επιχειρήματα.

Σχολιαστής: Δεν θρικόμαστε σήμερα στην ανάγκη να το κάνουμε;

Γ. Παπαδάτος: Μα δεν κρίνει κανείς την καθαρότητα των θέσεων του ΠΑΣΟΚ, αλλά εαν και κατά πόσο η συγκεκριμένη κίνηση βοηθά την απελευθέρωση της ελληνικής κοινωνίας.

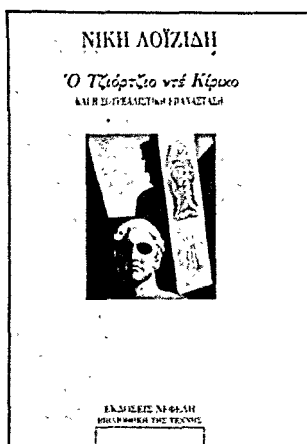
Σχολιαστής: Δηλαδή το τι λέγεται είναι άλλο από το τι γράφεται.

Γ. Παπαδάτος: Όχι δεν λέω αυτό, απλά το τι λέγεται δεν διαμορφώνει και την στρατηγική μας για το σοσιαλισμό.

ΝΙΚΗ ΛΟΪΖΙΔΗ

‘Ο Τζιόρτζιο ντέ Κίρικο ΚΑΙ Η ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

‘Η σουρεαλιστική επανάσταση μέσα από την σύγκρουση με τον Τζιόρτζιο ντέ Κίρικο. Ποιά ήταν τα βαθύτερα αίτια αυτής της σύγκρουσης; Πώς εκδηλώθηκε και τί έκρυβε; Όλα αυτά μέσα από μία καθαρή ματιά που σκύβει με αγωνία και ενδιαφέρον στις πτυχές αυτού του κινήματος που, κύρια, κρίνεται μέσα από τη δυνατότητα λειτουργίας και εφαρμογής του στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Τετάρτη βράδυ

ΤΙ ΤΟΥΡΘΕ του Απνταλά και μου μήνυσε να βρεθούμε στο Εγγλέζικο Μπαρ του Μεγάλου Ξενοδοχείου, ίσως του πιο περίφημου αλλά και πιο κλειστού σ' όλο το Παρίσι. Είναι αλήθεια πως λίγο κινδύνευε εκεί ο Απνταλά να πέσει στα λαγωνικά που ασφαλώς είχαν μυριστεί ότι εξαφανίστηκε από τη Βηρυττό κι έψαχναν τα ίχνη του σ' ολόκληρη την Ευρώπη.

Είχα πάει νωρίτερα στο Μπαρ και τον περίμενα ανυπόμονα.

Λίγη αλλά εκλεκτή πελατεία από διεθνείς ζάπλουτους και μερικούς περιέργους περιθωριακούς όπως ο Απνταλά που περίμενα κι εγώ. Καθισμένοι αραιά αραιά στα τραπέζια τους σιγορουφούσαν τα ντρινκς τους και κουβέντιαζαν χαμηλόφωνα, αλλά αξένιαστα δίπλα στα κορίτσια τους με τουαλέτες όλα που έβγαιναν από τον Lagoche, την Nina Ricci, τον Dior, η μία ωραιότερη από την άλλη, μερικές ίσως απ' αυτές που είδα εκτεθειμένες στις κατάφωτες βιτρίνες δυο θήματα πιο μακριά από το Ξενοδοχείο τους.

Ένας Αμερικανός πιο ηλικιωμένος ανάμεσα στη Γυναίκα του και την Φίλη τους, πήγε στο πιάνο κι άρχισε να σιγοπαιζει για να τις διασκεδάσει. Σε μια άλλη άκρη ένας μελαχρινός Ασιάτης κάπνιζε λίγο νευρικά ένα μεγάλο πούρο και κάθε τόσο έτρεχε στο τηλέφωνο. Τα νεαρά γκαρσόνια ντυμένα στα άσπρα κυκλοφορούσαν αθόρυβα το ίδιο άνετα όπως η υψηλή πελατεία που διακριτικά εξυπηρετούσαν.

Βασίλευε μια ήρεμη ατμόσφαιρα σ' ένα πλαίσιο προσεγμένο με γούστο σε κάθε του λεπτομέρεια. Όταν επί τέλους εισέβαλε ο Απνταλά, έκανα μερικά δευτερόλεπτα για να τον αναγνωρίσω. Ήταν άμεμπτα ντυμένος σ' ένα γκριζο κοστούμι, με μια μονόχρωμη βαθεία μπλε γραβάτα, και μόνο τα μαλλιά του ήταν λίγο αναστατωμένα και τα μαύρα έξυπνα και αποφασιστικά μάτια του έλαμπαν πιο έντονα από το συνηθισμένο.

Σκέφτηκα πως φορούσε ασφαλώς περούκα και μούρθε για αστείο να του την τραβήξω γελώντας από μέσα μου για την κατάπληξη που θα κυριεύε το εξάισιο κοινό τριγύρω μας.

Αλλά βέβαια η ώρα δεν ήταν για παιχνίδια. Τον Απνταλά τον ήξερα από πολλά τώρα χρόνια, απ' τον καιρό του Χαντάντ, του Μπουντιά, της Σέιλα, του Τακ όταν μούρχονταν τότε τότε από την Βηρυττό για «έκτακτες υποθέσεις» και ζητούσαν κάποια κατανόηση και βοήθεια. Ηρωικοί καιροί τότε με μεγάλη ακόμα τη δύναμη των Παλαιστίιων στο Λίβανο και την Βηρυττό, παρά το άγριο χτύπημα που δέχτηκαν, απροετοίμαστοι, αν και πανίσχυροι, στην Ιορδανία τον «Μαύρο Σεπτέμβρη». Τους βοηθούσαμε το κατά δύναμη αν και ζητούσαν ενίοτε παράλογα και δρούσαν ακόμα πιο ακραία χάνοντας λίγο-λίγο κάθε σύνεση και συγκράτηση μέσα στο εξαλλο κλίμα που θεληματικά δημιουργούσαν στον Λίβανο οι Σταυροφόροι του Ισραήλ με την ένοχη συγκατάθεση της Δύσης ολόκληρης. Ποιος πριν 15 χρόνια μπορούσε να φανταστεί τέτοια εξέλιξη; «Απνταλά» τούπα όταν κάθησε δίπλα μου και ζήτησε πορτοκαλάδα με θότκα «ελπιζω νάφτασες εδώ χωρίς ουρά. Δεν έχω όρεξη αυτόν τον καιρό για περισσότερα ντράβαλα. Πρέπει να τελειώσω μια σειρά δουλειές επείγουσες».

Με κοίταξε με μια ανήσυχη περιέργεια.

«Τι εννοείς;» με ρώτησε.

«Να» απάντησα αόριστα «ο χρόνος επείγει. Επείγει για μένα».

«Άκουσε Vieux» μούπε βάζοντας στη φωνή του όση μπορούσε συμπάθεια: «Δεν ήρθα κατευθείαν στη Γαλλία. Πέρασα από τον Ζερόμ κι αυτός κανόνισε τα υπόλοιπα».

Ήξερα τι εννοούσε γιατί εγώ τους είχα γνωρίσει πριν χρόνια τον Ζερόμ. Τον ξαναβλέπω τον Ζερόμ με το δεμένο σώμα του και τα μεγάλα γαλανά του μάτια γεμάτα τόλμη και χλευασμό για τους Κέρβερους της Εξουσίας της χώρας του, που δεν ξέρω πώς τα κατάφερναν και ξεγλυστρούσε από το δίκτυ τους όποιος κανονικά δεν έπρεπε να περάσει, το είδος

ΤΩΡΑ Τό καινούργιο μυθιστόρημα της

ΡΑΦΑΕΛ ΜΠΙΓΕΝΤΟΥ

Φυλάξα 'από 14 χρόνια
των αρχμαίων

Η «ΒΥΡΗΤΤΟΣ» ΤΟΥ ΑΠΝΤΑΛΑ ΚΑΙ ΤΑ «ΚΑΖΑΡ» ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΝΟΜΟΥ

ακριβώς του Απνταλά. Νάχαν πορωθεί από το άφθονο χρήμα των Μεγάλων που τόβλεπαν να διακινείται με αναίδεια, σχεδόν ασύδοτο μπροστά στα μάτια τους χωρίς αυτοί να επεμβαίνουν, νάχαν φιλοσοφήσει λιγάκι στην πραγματικότητα της χώρας τους και της δουλειάς τους και φρονίμεψαν χάνοντας σιγά-σιγά κάθε όρεξη να τα βάλουν με τις τίγρεις από τη ζούγκλα του «Τρίτου Κόσμου» ή τους αυτοκτονικούς «Παράνομους» της Ευρώπης;

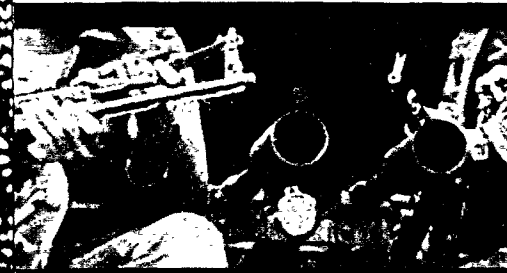
«Ο Ζερόμ σου μηνά χαιρετίσματα» μούπε ο Απνταλά «και σε πληροφορεί πως η Βιβί στο "Ευγηρίας" είναι στα τελευταία της και ο ίδιος μόνος του τάχει τώρα κάπως χαμένα, σκοτώνεται στη δουλειά, μα δεν πρόκειται μου πρόσθεσε ειρωνικά, να «προσκυνήσει τα είδωλα». Δεν κατάλαβα τι ήθελε να πει μ' αυτά τα τελευταία λόγια, επέμεινε όμως να στα επαναλάβω αυτολεξεί, και συ είπε θα καταλάβεις». Τα «είδωλα» απάντησα στον Απνταλά με το σοβαρότερο ύφος μου «είναι οι φόβοι, η σύγχυση και οι αμφιβολίες που στήνουμε μπροστά μας Απνταλά όταν αρχινάμε και χάνουμε την ταυτότητά μας στη ζωή και την δράση, όταν η ψυχή μας ξεκολλά από τη σάρκα και κόβεται η ορμή της σαν το χείμαρρο που ξεχύνεται και ημερεύει στην πεδιάδα».

«Σας κινά εσάς τους Ευρωπαίους μια λογική που δεν καταλαβαίνουμε. Με την ψυχή ζει ο άνθρωπος κι όχι με την σάρκα» απάντησε ο Απνταλά φανερά ενοχλημένος από την κενή ρητορική μου. «Χωρίς τη σάρκα Απνταλά την ψυχή δεν την βλέπω να στέκεται καλά στα πόδια της». Είχα αποφασίσει όμως να γυρίσουμε στα σπουδαία τρέχοντα. «Ας έρθουμε στο προκείμενο. Τι συμβαίνει Απνταλά;». Δίπλα μας είχαν καθήσει δυο νεαρά ζευγάρια Αμερικανών. Οι Γυναίκες άρχισαν μια παθιασμένη συζήτηση γύρω από μια εξαίσιη τσάντα που η μια τους είχε πριν λίγο αγοράσει, οι Άντρες σχολίαζαν την πτώση του δολλαρίου και κάποια τρανή business στην Σιγκαπούρη. Ο Απνταλά με χαμηλωμένη τη φωνή του άρχισε να μου εξηγεί την «κόλαση της Βηρυτού» και τα προβλήματα που τους έθετε.

«Έχεις καιρό ναρθείς στο Λίβανο» είπε «δεν πρόκειται ν' αναγνωρίσεις πια τίποσε. Το μωσαϊκό από τα φυλετικά και θρησκευτικά φέουδα, που γνώρισες με τα μέλη τους όλα οπλισμένα τώρα ως τα δόντια έχουν παρυσυρθεί σ' ένα εξωφρενικό αλληλοσπαραγμό. Μια υστερία αλληλεξόντωσης που υποδαυλίζουν με σατανική μαεστρία Ισραηλινοί και Σύριοι του Ασσάντ, αποφασισμένοι να μοιράσουν μεταξύ τους τον Λίβανο. Κοινός στόχος τους οι Παλαιστίνιοι που ξανάπιασαν μαγιά λίγο πολύ παντού. Γι' αυτούς έρχομαι εδώ που ζητούν το καί το, αν γίνεται να τους δοθεί από δω τέτοια βοήθεια».

Προσπαθούσε να βρει λόγια εκφραστικά για να περιγράψει μια κατάσταση που ήξερα καλά στις γενικές τις γραμμές ακόμα και στις λεπτομέρειες, όχι όμως στο απόλυτο μέγεθος της τραγωδίας όπως ο Απνταλά την ζούσε και την αισθάνονταν.

«Άκουσε» τον διέκοψα «έχω μπουχτίσει από φρίκη και κτηνωδία σ' όλες τις γωνιές της Γης, σε σας, στην ατέλειωτη σφαγή Ιράν-Ιράκ, στα κάτεργα της Νότιας Αφρικής, στη Χιλή του Πινοσέτ, κι αλλού κι αλλού δεν θέλω να ξεχάσω, να συγχωρήσω κανένα, και μούρχεται ώρες ώρες να ξεράσω τα σωθικά μου σε μια τουαλέττα. Πώς εξηγείς τέτοια κατάντια; Αυτό είναι το ζήτημα και

τι δικαιολογία βρίσκεις ακόμα στη ζωή και την πάλη σου;»

Με κοίταξε με απορία και αγανάκτηση.

«Αρχαίε» μούπε «μ' όλο το σεβασμό που σου τρέφω παρακάθηρες στην Ευρώπη και μας ξέχασες. Για να βγεις από την Κόλαση πρέπει να ξεπεράσεις τα όρια της συμβατικής ηθικής και σκέψης, πρέπει να ξαναγυρίσεις στην πρωτόγονη αγριάδα του Γένους, να ξαναβρείς τα δόντια και τα νύχια σου και σώμα με σώμα να παλαίψεις στη ζούγκλα που σε ξανάφερε το σύστημα έτσι όπως λειτουργεί τουλάχιστο στην περιφέρεια των «καθυστε-

ρημένων».

Είδα σταγόνες ιδρώτα να τρέχουν στους κροτάφους του και τα μάτια του Απνταλά να καίνε. Ήθελα επίτηδες να τον φέρω να πάει στο βάθος της σκέψης του και της αγανάκτησής του, να βρει την βαθύτερη ψυχή του, ολόγυμνος μπροστά στην «αλήθεια του». «Απνταλά» τούπα «όταν μου στείλατε την Γιαπωνέζα με την ψεύτικη σαν την δικιά σου τώρα περούκα προσπάθησα να συγκρατήσω όσο μπορούσα την υπομονή μου όταν την άκουσα να μου ζητά «πολιτικές συμβουλές» και με ρωτούσε επίμονα τι θάλεγα για μια απόπειρα που θα ξεπάστρεβε τον Φράνκο. Στην αρχή γέλασα γιατί ξαφνικά θυμήθηκα τον Ζερόμ όταν μου μήνυσε κι αυτός κάποτε να τον δω το ταχύτερο και μου παρουσίασε τον Φερνάντο τον αναρχικό που μόλις είχε καταφτάσει από την Βάρκελώνα μ' ένα σχέδιο έτοιμο σ' όλες τις λεπτομέρειες για το ξεπάστρεμα του Φράνκο. Και αργότερα ξαναείδα τον Ζερόμ να παραπονιέται στα σοβαρά πως η ΕΤΑ τους έκλεψε την ιδέα τους ξεπαστρεύοντας τον Ναύαρχο ακριβώς όπως οι ίδιοι είχαν σκεφθεί να κάμουν με τον Φράνκο. Γέλασα, Απνταλά, όταν μούκανε την πρόταση η Γιαπωνέζα, αλλά μια στιγμή αργότερα αναρωτήθηκα τι απάντηση να της δώσω, ξέροντας πολύ καλά ότι ούτε στιγμή θα δίσταζε η ομάδα της να δώσει συνέχεια σε στιδήποτε. Αναλογίστηκα την ευθύνη μου. Μπορείς αληθινά ν' αλλάξεις το «ρεύμα της ιστορίας» αν εξαφανιστεί ένα πρόσωπο-κλειδί συντελεί ένα τέτοιο γεγονός στο να κινητοποιηθούν οι μάζες, υπάρχουν αληθινά στιγμές στην Ιστορία, που η πορεία της εξαρτάται από ένα πρόσωπο και μόνο; Και μετά αν αρχίσεις σε τέτοιο δρόμο, ποίος σταματά επαναλήψεις σταματά μια λογική που θάχει την τάση να δρα επαναληπτικά και αστήρικτα, χωρίς οι συνθήκες νάναι πια οι ίδιες; Είχα το δικαίωμα να μπω κι εγώ σε τέτοια λογική, να ενθαρρύνω τέτοια λογική δράσης πούχα απορρίψει σ' ολόκληρη τη ζωή μου, είχα το δικαίωμα έστω πρόσκαιρα να παραστρατήσω από τις «αρχές» και τους «κανόνες» μου;».

Εξακολουθούσα να μιλώ κι άκουγα τα ίδια μου τα λόγια με απορία, σαν κενά και ξένα, σαν να μην απηχούσαν ό,τι πραγματικά ήθελα να θεμελιώσω, όπως συχνά είχα σκεφθεί στη ζωή μου ακούγοντας με να μιλώ.

Ποια είναι η πραγματική σχέση από τα λόγια με την βαθύτερη σκέψη, ποια είναι αυτή η ίδια και πόσο είναι δυνατό να μεταφράζεται σε λόγια, χωρίς να χάνει την αρχική, βαθύτερη, πρόθεσή της και το περιεχόμενό της;

Είχα περιπέσει μιλώντας ο ίδιος σε σύγχυση και κοιτάζα μία τον Απνταλά που σαν να είχε διαισθανθεί πως ο «Αρχαίος» φλυαρούσε χωρίς νόημα, και μία κοιτάζα τους γύρω μας. Η αντίθεση με τους τελευταίους ήταν απόλυτη, κωμικοτραγική. Ένα νεοφερμένο ζευγάρι Γάλλων αντάλλασαν σε μια γωνία ερωτικά χάδια, εκείνος φιλούσε με διακριτικό πάθος το χέρι του κοριτσιού και κάτι ψιθύριζε σ' αυτιά της, εκείνη ντυμένη με μια απλή αλλά έκτακτη τουαλέττα, με τα χρυσόχρσα αστραφτερά μαλλιά της είχε στηλώσει φιλάρεσκα το βλέμμα της, πάνω από τον ώμο του, προς τον μελαχρινό Ασιάτη με το πούρο, προσπαθώντας να τον κάνει να την προσέξει.

«Απνταλά» τούπα η ώρα είναι λιγάκι περασμένη και λέω να του δίνουμε. Να κοιμηθείς απόψε στου Ναγκίμπ.

Ξενοδοχείο αποκλείεται. Σε περιμένει. Θα ξαναειδω-
θούμε το Σάββατο και θα σου δώσω την απάντηση για
ό,τι ζητήσεις. Πες μου μόνο πριν χωρίσουμε πώς πέθανε
ο Χαντάτ. Διατηρώ ακόμα κάποιες αμφιβολίες.

«Διαδόθηκε όπως ξέρεις ότι πέθανε από καρκίνο»
μου απάντησε. «Αλλά εμείς πιστεύουμε ότι κάτι τούκα-
ναν, κάτι τον πότισαν με κάτι τον τσίμπησαν οι «Φίλοι»
του των υπηρεσιών, κι ύστερα από λίγο παρουσίασε ά-
γνωστη αρρώστια που τον έλυσσε σιγά-σιγά και τον
έφαγε».

«Να τ' αποτελέσματα» σιγομουρμούρισα θριαμβευ-
τικά «όταν χάνεις τον δρόμο της μαζικής δράσης και
τον ταξικό σου προσανατολισμό και προσφεύγεις στη
βοήθεια από τις Μυστικές υπηρεσίες των «Αδελφών
Κρατών».

«Σωστά μιλάς Αρχαίε» απάντησε ο Απνταλά λίγο ειρω-
νικά. «Αλλά οι αρχές και οι "κανόνες" ισχύουν για χώ-
ρους και περιστάσεις που δεν έχουν τίποτα να κάνουν
μ' ό,τι λέγεται σήμερα Λίθανος ή Περού ή τόσοι και τό-
σοι άλλοι τόποι του «Τρίτου Κόσμου». Η ζωή και το
κυνήγι στη ζούγκλα έχουν δικιά τους λογική και
αξιολόγηση. Ας μην ξαναπέσουμε στα τετριμένα της
εθραϊοχριστιανικής ευρωπαϊκής φιλοσοφίας. Αδύνατο
Αρχαίε νάνινες και συ τέτοιος, νάχασες την ευαισθησία
και κατανόηση που δείχνεις για τους «Δαιμονισμένους»
του «Τρίτου Κόσμου».

Γελάσαμε ταυτόχρονα, φώναξα το γκαρσόνι, πλήρωσα,
δισσάρισα μαζί τους εξάιτους διαδρόμους του Μεγά-
λου Ξενοδοχείου, και μ' όλο μας το πάσο, σαν νάμαστε
από χρόνια θαμώνες τέτοιων Μεγαλειών, βγήκαμε στην
κατάφωτη λεωφόρο.

«Πάρε ταξί» είπα, κάπως προσταχτικά στον Απνταλά
«και πήγαινε κατ' ευθεία στον Ναγκίμπ. Σταμάτησε το
ταξί στην πλατεία, όχι μπροστά στο σπίτι του. Και η
συνέχεια της κουθέντας μας το Σάββατο».

Σάββατο θράδυ

Ξεκίνησα για του Ναγκίμπ όταν αρχίζει ο «Πυρετός από
το Σαββατόθραδο» και η Μητρόπολη μεταμορφώνεται
γίνεται αγνώριστη.

Άπειρα πλήθη από τους μικροαστούς, από την νεολαία,
απ' τους ξένους όλων των φυλών ξεκινώντας από τις
συνοικίες και τα προάστια, κατακλύζουν το κέντρο, τα
μαγαζιά, τα καφενεία, τα μεγάλα Βουλεβάρτα, την
περίφημη Λεωφόρο των Champs Elysées, το Μετρό.
Όσο βραδυάζει οι Μικροαστοί αποσύρονται, κυριαρ-
χούν οι Νέοι και οι Ξένοι, ο πυρετός ανεβαίνει, η ατμό-
σφαιρα γίνεται αόριστα ανήσυχη, απειλητική. Ιδιαίτερα
μέσα στο Μετρό ασυνήθιστα βρώμικο το Σαββατοκύ-
ριακο, θέατρο από άπιθανες σκηνές όπου πρωταγωνι-
στούν οι περιθωριακοί της σύγχρονης «δυσδικής κοι-
νωνίας». Ομάδες από άνεργους ή αλητοποιημένους
στήνουν στο Μετρό το πανηγύρι τους, που γυρίζει εύ-
κολα σε σκηνές θίας, κραιπάλης, και ιδίως τσίρκου με
τα πιο απίθανα νούμερα. Και παντού ολοένα και περισσότερο
«Νέοι Φτωχοί», «νέοι ζητιάνοι» που τσακισμέ-
νοι ηθικά κάθονται ώρες κατάχαμα με το κεφάλι χωμένο
στα χέρια και μια πινακίδα μπροστά τους εκλιπαρώντας
έτσι αμίλητα τον «οθολό σας».

Όπου να μπω στο θαγόνι, προσπέρασα αρκετές
ομάδες από clochards που αμέριμνοι αυτοί στην σχιζο-
φρενική απομόνωση τους περνούσαν το μπουκάλι με
φθινό κακόγευστο κρασί από στόμα σε στόμα, διηγό-
ταν άπιθανες ασυνάρτητες ιστορίες μεταξύ τους, γε-
λούσαν, χάριδευαν τα σκυλάκια πουχαν μαζί τους, κά-
ποιοι τους χτένιζαν με φιλαρέσκεια τα μαλλιά τους, άλ-
λοι ξαπλωμένοι στους πάγκους έπαιρναν ένα μικρό
υπνάκι. Ένας τους νέαρός Μαύρος, με τόνα μάτι χα-
λασμένο, ντυμένος σε κουρέλια που μύριζαν άσχημα
από μακριά, είχε δέσει τα μαλλιά του με μια πολύχρωμη
κορδέλλα, κι όταν τον προσπέρασα κάτι τον πείραξε
στην εμφάνισή μου, και μου πέταξε κάποια τρανή ανεί-
δεια. Γύρισα και τ' άφησα στα λερωμένα χέρια του ένα
δεκάρικο. Ξαφνιάστηκε, σηκώθηκε με δυσκολία από τον
πάγκο του, γονάτισε, κόλλησε τις δυο παλάμες του σε
στάση προσευχής και θάληκε να μου στέλνει ευχαρι-
στιές και ευχές στο ακατάληπτο αφρικανικό του ιδίωμα.

Μπήκα στο θαγόνι και το τρένο άρχισε να τρέχει
προσπερνώντας διαδοχικά σταθμούς γιομάτους ιδίως
από ξένους, Μαύρους, Άραβες, Αφρικανούς και Ασιά-
τες, ντυμένους στα πιο παρδαλά ρούχα, να χορεύουν
να τραγουδούν, να παίζουν μουσική, να πίνουν κρασί ή
κόκα κόλα, να καπνίζουν τα ναρκωτικά τους, σαν νά-
βγαιναν από σκηνές του Ζερόμ Μπος, του Μπρέγκελ,
του Γκόγια. Προέκταση ακριβώς από τους «Δαιμονι-
σμένους» του Απνταλά, όταν ξεπέφτουν ξεριζωμένοι
από τον τόπο τους χαμένοι φτωχοί ή άνεργοι στις πολι-
τισμένες μητροπόλεις της Δύσης. Όταν πήγα να βγω
από το Μετρό, διέσχισα μακρινούς ερμητικούς διαδρό-
μους. Πρόσεχα πίσω μ' ακολουθούσε, πρόσεχα τα θή-
ματα πίσω μου κι είχα προετοιμάσει τον εαυτό μου ν'
αντισταθώ αν σε καμιά στροφή των διαδρόμων έπεφτα
ξαφνικά πάνω σε κάποιον ή κάποιους που με το μαχαίρι
ή το ξυράφι στο χέρι ζητούσαν τα «λεπτά» μου.

Είμουν έτοιμος να τους τα δώσω, αλλά ο κίνδυνος
ήταν αν προλάβαινα να εξηγηθώ, κι αυτοί να με πιστέ-
ψουν και να λήξει το επεισόδιο «πολιτισμένα».

Πηγαίνοντας προς το σπίτι του Ναγκίμπ, πέρασα αρ-
κετά δρομάκια όπου κυκλοφορούσαν κυρίως Άραβες
και Αφρικανοί, σαν ξαφνικά οι Άσπροι και οι Ευρωπαίοι
νάχαν απίθανα λιγοστέψει και η συνοικία νάχε αλλάξει
εθνότητα.

Μπήκα με προφύλαξη στο σπίτι του Ναγκίμπ, κι άρχι-
σα ν' ανεβαίνω την ξύλινη σκάλα. Από κάθε όροφο έρ-
χονταν μυρωδιές εξωτικής κουζίνας, μουσικής και τρα-
γουδιών. Όταν άνοιξε καμιά πόρτα σε πολλά διαμερί-
σματα στριμώχονταν πλήθος από Μαύρους πούχαν
αρχίζει την αφρικανική φιάστα του Σαββατόθραδου,
χωρίς συγκράτηση και κατανόηση για τους γείτονες.

Χτύπησα την πόρτα τρεις φορές του Ναγκίμπ, και μ'
άνοιξε ο ίδος. Χαιρετιστήκαμε φιλώντας ο ένας τον άλ-
λο δυο φορές στο μάγουλο, κατά τον αραβικό τρόπο,
και προχωρήσαμε προς το κεντρικό δωμάτιο του σπι-
τιού. Είδα το τραπέζι στρωμένο, και στον σοφά και τα
άλλα καθίσματα θρονιασμένους τον Απνταλά, τον «Α-
στρονόμο», τον «ιστορικό». Άραβες όλοι γνωστοί με-
ταξύ τους από χρόνια όπως και ο Ναγκίμπ. Από την
κουζίνα ήρθαν οι μυρωδιές του φαγιού, οι κουθέντες
και τα χάχανα των γυναικών, που εκτός από την Χατζί-
τζά, την γυναίκα του Ναγκίμπ, δεν τολμούσαν ναρθούν
στο «σαλόνι».

Ο Απνταλά, πετάχτηκε όρθιος μόλις με είδε, ήταν
φανερό ότι με περίμενε ανυπόμονα προσδοκώντας μια
ευνοϊκή απάντηση για ό,τι μας είχε ζητήσει.

Τον πήρα λίγο παράμερα και του είπα διστακτικά:
«Εντάξει όλα αύριο θα σου πω τις λεπτομέρειες».

Ο «Αστρονόμος» και ο «Ιστορικός» είδαν την σκηνή
αλλά μαθημένοι από χρόνια στα «συνωμοτικά» δεν έκα-
ναν κανένα σχόλιο. Ίσως κατάλαβαν πως η αποστολή
του Απνταλά βρήκε μια ικανοποιητική απάντηση.

«Συζητήσαμε» είπε ο «Αστρονόμος» «ποια μπορεί
νάναι σήμερα η ταυτότητα ενός άραβα: Το Ισλάμ, το Έ-
θνος του, ή η απλή ανθρώπινη υπόστασή του σ' ένα κό-
σμο που δεν τον ικανοποιεί, δεν τον σέβεται, τον απορ-
ρίπτει. Βαθεία βλέπεις Αρχαίε πολιτικο-φιλοσοφική
συζήτηση». Ο «Αστρονόμος» ήταν μαθηματικός, χαμέ-
νος τον περισσότερο καιρό στις αφαιρέσεις του, που
κινδύνευαν να τον αποκόψουν από κάθε επαφή με την
πραγματική ζωή, την φύση, την ομορφιά, αν δεν συμ-
πλήρωνε την αναγωγή στις εξισώσεις τα σημεία και τα
σύμβολα, με μια σταθερή συμπάρσταση στους αγώνες
του έθνους του, και με την αγάπη της Αστρονομίας.

Παλιά αυτή αραβική παράδοση. Στην Αστρονομία
κατάφευγε ο Αχμέτ, κάθε φορά που ήθελε να ταξιδέψει
σ' ένα όνειρο, των μακρινών Άστρων και τοπείων του
Σύμπαντος, εκεί που αδιακόπα γεννιέται και πεθαίνει το
φως, όπου συγκρούονται οι Γαλαξίες, και νέοι Ήλιοι
αναφαίνονται δισεκατομμύρια φορές πιο εκθαμβωτικοί
από εκείνον του δικού μας συστήματος. Στους χώρους
αυτούς και στο φως τους έβλεπε ο Αχμέτ τον «θεό»
του. Ο «Ιστορικός» αντίθετα πιο προσγειωμένος προ-
σπαθούσε να εξηγήσει το μπελοκόρισμα των Αράβων
εξετάζοντας με το μικροσκόπιο τις διάφορες «δομές»
της παραδοσιακής κοινωνίας τους. Της πατριαρχικής
οικογένειας, της ανδροκρατίας, της φυλετικής αλλη-
λεγγύης, της κρατικής γραφειοκρατίας που ξεπήδησε

από τα διάφορα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα και
την милитарιστική τους, αναγκαστικά, οργάνωση και
νοοτροπία, όταν αποχτήθηκε η «Εθνική Ανεξαρτησία».
Κατά τη γνώμη μου ο Χοσίν παραμελούσε ίσως την πιο
ανασταλτική «δομή» στην πρόοδο του Ισλάμ πούναι η
ίδια του η θρησκεία, τρόπος ζωής και υπαρξιακής φιλο-
σοφίας. Πήραμε θέση γύρω από το στρωμένο τραπέζι κι
αρχίσαμε ν' απολαμβάνουμε την εξάισια σουπά και το
κουσκούς που μας έφερνε σε αλληπάλληλα πιάτα από
την κουζίνα η χαρούμενη Χατζίτζά ευκίνητη, παρά τις
επιβλητικές καμπύλες της, με- το γιομάτο αγαθότητα
γέλιο της. Στο σπίτι του Ναγκίμπ αυτή ήταν η συνήθεια
και κανείς δεν είχε την πρόθεση να την αλλάξει,
σκοντάφτοντας στην κατάπληξη και την αγανάκτηση
που θα κυριεύαν τότε τον Ναγκίμπ.

Η «φιλοσοφική» συζήτηση εξακολούθησε ζωηρότερη.
Είχε ανεπαίσθητα εντοπιστεί στο ζήτημα της θρη-
σκείας. Μια «ιδέα», μια «δύναμη» ο «θεός» που δεν έχει
καμιά σχέση με το απλόϊκο σκηνικό όπως τώσησε το
«κατεστημένο» των Εκκλησιών για να συγκρατήσει, την
εκρηκτική απελπισία, και αγανάκτηση των φτωχών δια-
τείνονταν ο «ιστορικός», για να ικανοποιήσει τις υπαρ-
ξιακές μας αναζητήσεις διατείνονταν ο «Αστρονόμος»
ενώ ο Απνταλά έμενε αμίλητος, όπως κι εγώ, και ο
Ναγκίμπ χαμένος σ' αυτή τη συζήτηση, που φανερά τον
ξεπερνούσε και ίσως ασυνείδητα τον ενοχλούσε,
σηκώνοντας κάθε τόσο έβαζε το χέρι στην καρδιά και
διατρανούσε την απλή, βαθειά, πίστη του αναφωνών-
τας: «Αλλάχ Ακμπαρ».

«Ίσως» είπε σε μια στιγμή ξαφνικής έμπνευσης ο «Α-
στρονόμος» το υπαρξιακό μας μυστήριο είναι ακόμα έν-
νοια ακατάληπτη για το γένος μας. Θέλω να πω ότι βρι-
σκόμαστε σε διαρκή εξέλιξη, ότι διανύσαμε ήδη τερά-
στιο δρόμο από τα πιθηκοειδή τους προγόνους μας και
ποιος ξέρει τι ριζικές μεταλλαγές θα γίνουν στο γένος
αν επιζηήσει, στα άπειρα εκατομμύρια χρόνων που κανο-
νικά έχουμε ακόμα μπροστά μας. Στο σημείο που βρι-
σκεται σήμερα η διανοητική μας κατάσταση, απάντηση
ικανοποιητική στα υπαρξιακά μας ερωτήματα δεν υπάρ-
χει. Τον καιρό του πιθήκου ούτε η ερώτηση έμπαινε.
Αλλά το νέο Ον που θα βγει από τον σημερινό Άνθρω-
πο, ίσως δει τον εαυτό του και το Σύμπαν εντελώς δια-
φορετικά, σ' ένα νέο πιο άπλετο διεισδυτικό φως».

Κουρασμένοι από το φαί και τη συζήτηση ξαναπήραμε
τις θέσεις μας στο σοφά και τα άλλα καθίσματα. Η Χα-
τζίτζά σέρβηρε χωνευτικό τσάι με δυόσμο. Επικράτησε
μακριά σιωπή. Καθένας μας ταξίδευε στον ιδιαίτερο
χώρο του.

Φαντάζομαι πως ο "Αστρονόμος" πήγαινε προς τους
γαλαξίες του όπου λάμπουν εκθαμβωτικά τα νεογέννη-
τα "Καζάρ", ο Αχμέτ ίσως είχε μπλεχθεί σε κάποια ιδιο-
τροπία «δομή» της κοινωνικής ιστορίας των Αράβων του
ο Απνταλά θάχε ξαναγυρίσει στην πυρπολούμενη Βη-
ρυττό του. Μόνος ο Ναγκίμπ γονάτισε στο πλουμιστό
χαλί κι έκανε την τελευταία του προσευχή της ημέρας.
Σηκώθηκα χαϊρέτσα με δυο φιλιά στα μάγουλα τον
καθένα, χαϊρέτσα ευχαριστώντας την Χατζίτζά, και ξα-
ναθύμησα αν και ήταν περιττό, το ραντεβού της επομέ-
νης στον Απνταλά.

Τα «Καζάρ» του «Αστρονόμου» σκέφτηκα ήταν η
ποιητικότερη έκφραση του «θεού», που όταν ζεις στη
Βηρυττό ή την αγνοείς ολότελα ή η Βυρηττός σ' ανα-
γκάζει να την οραματιστείς. Η νύχτα είχε αρκετά προ-
χωρήσει και ο «Πυρετός του Σαββατόθραδου» σημαν-
τικά κοπάσει. Μόνο στους διαδρόμους του μετρό είχε
μεγαλώσει η αόριστη ανησυχία και χρειάζονταν με-
γαλύτερη προσοχή. Στα μισοάδεια θαγόνια αργοπο-
ρημένες ομάδες από νεαρούς ντόπιους και ξένους, ά-
νεργους ή με τρεις πεντάρες ακόμα στις τσέπες τους,
γιομάτοι οργή και δυσάρεσκεια από τον περιπάτο τους
στα κέντρα της ασύστολης «κατανάλωσης» της Μη-
τρόπολης, και τους τόσους πειρασμούς της ξεθύμαναν,
άλλοι σκίζοντας με τους σουγιάδες τους τα καθίσματα,
άλλοι έφτυναν κατά γης, κάπνιζαν, φωνασκούσαν και σε
κοιτούσαν προκλητικά. Με τη σειρά μου άρχισα να ταξι-
δεύω προς το εκθαμβωτικό φως των δισεκατομμυρίων
Ήλιων πούναι ένα «Καζάρ».

Μάρτης 1987
Μ.Ν. Ράπτης

Αρκάς Ο Παντελής και το ΛΙΟΝΤΑΡΙ

ΩΡΑ ΦΑΓΗΤΟΥ!

ΔΕΝ ΘΑ ΦΑΩ...

Ε ΤΟΤΕ ΝΑ ΤΟ ΠΑΡΩ ΠΙΣΩ
ΤΟ ΦΑΓΙ, ΓΙΑ ΝΑ ΜΗ ΧΑΛΑΣΕΙ

ΑΥΤΟ ΜΟΝΟ
ΒΡΗΚΕΙΣ ΝΑ ΠΕΙΣ; ΔΕΝ
ΘΑ ΜΕ ΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑΤΙ
ΔΕΝ ΤΡΕΩ;

ΘΑ ΕΧΕΙΣ
ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΣΟΥ!...
ΤΙ ΜΕ ΝΟΙΑΖΕΙ
ΕΜΕΝΑ;...

ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΣΕ
ΝΟΙΑΖΕΙ! ΚΗΡΥΞΑ
ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΕΙΝΑΣ ΜΕ
ΒΑΣΙΚΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΝ
ΑΜΕΣΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ
ΜΟΥ!... ΤΙ ΕΧΕΙΣ ΝΑ
ΠΕΙΣ ΤΩΡΑ;

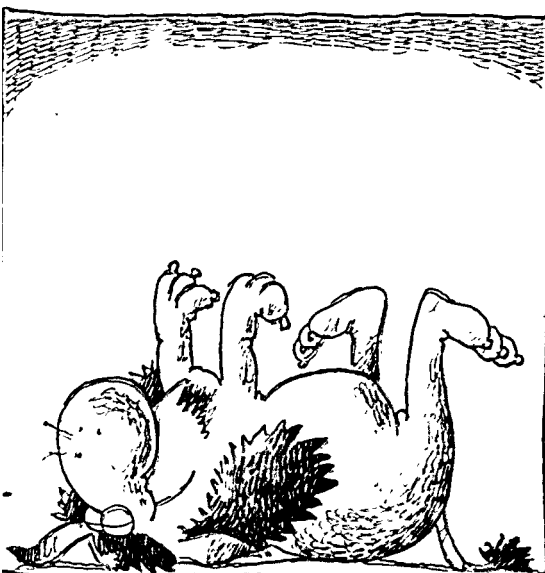

ΤΙ ΝΑ ΠΩ; ΘΑ ΠΑΩ ΝΑ
ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΩ ΝΑ ΜΗΝ ΣΟΥ
ΒΓΑΖΟΥΝ ΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ
ΤΟΥ ΕΠΟΜΕΝΟ ΜΗΝΑ.

ΘΑ ΤΟΥ ΔΑΓΚΩΝΑ
ΣΤΟΥ ΚΟΛΟ, ΑΜΑ ΘΑ ΕΣΠΑΓΑ
ΤΗΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΜΟΥ...

Αρκάς

ΜΑ ΠΩΣ ΦΕΥΓΕΙΣ ΕΤΣΙ; ΠΟΥ
ΞΕΡΕΙΣ ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΧΩ ΠΕΣΕΙ ΣΕ
ΚΩΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΕΙΝΑΣ;

ΔΥΣΚΟΛΟ... ΤΗΝ
ΑΡΧΙΣΕΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ
ΤΡΕΙΣ ΩΡΕΣ...

ΙΣΟΣ ΒΙΑΣΤΗΚΑ
ΛΙΓΟ...

Αρκάς

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΕΛΑΦΡΟΛΑΪΚΑ

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΙΑ

Πολύς θόρυβος από ειδικούς και μη, γίνεται κατά καιρούς για την κατάσταση των μουσικών πραγμάτων στην Ελλάδα. Άρθρα, κριτικές, συνεντεύξεις, παρουσιάσεις, προτάσεις, σχέδια, ανηγοτάσεις κ.λπ. κ.λπ., που όλα όμως συγκλίνουν σε ένα κοινό σημείο: την ανάγκη παρέμβασης από μέρους του κράτους και ενίσχυσης, με όλους τους τρόπους, της μουσικής δημιουργίας.

Ποιάς όμως μουσικής δημιουργίας και κάτω από ποιο πρίσμα, κάτω από ποιο τρόπο ανημετώπισης; Την απάντηση που είναι διπλή μας τη δίνουν δύο πρόσφατα γεγονότα:

1) Εγκαινιάζοντας, στα μέσα Μαρτίου, την έκθεση για τον Βασίλη Τσιτσάνη στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, ο συνήθως συστηματικά απέχων από οποιαδήποτε καλλιτεχνική εκδήλωση κ. πρωθυπουργός, όχι μόνο έβγαλε υμνητικό και διθυραμβικό λόγο υπέρ του Τσιτσάνη αλλά και μεταβλήθηκε σε αναλυτή του ρόλου και της σημασίας του λαϊκού τραγουδιού στην Ελλάδα.

2) Επίσκεψη γύρω στα μέσα Απριλίου, πάλι του κ. Πρωθυπουργού μαζί όμως με την κ. Υπουργό Πολιτισμού, του περίφημου Μέγαρου των Φίλων της Μουσικής (δίπλα στην Αμερικάνικη Πρεσβεία) για να δουν, λέει το ραδιόφωνο, την πρόοδο των εργασιών (!!!) Δηλώνει λοιπόν η κ. Μερκούρη ότι η αποπεράτωση και η έναρξη λειτουργίας του Μεγαρού αυτού θα πρέπει να συνδυασθεί με το όλο θέμα της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 1996 στην Αθήνα...

Ουδέν πέραιτέρω σχόλιον ήλυν της παραθέσεως του γνωστού (ελαφρώς διασκευασμένου) επικαίρου ποιήματος: «Ο Μάιος μας έφτασε, εμπρός βήμα ταχύ, να τον προϋπαντήσουμε παιδιά με Μουσική».

Α.Σ.

Φ Ε Μ Ι Ν Ι Σ Μ Ο Σ

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Ι

Ο ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ, ΤΟ PLAY BOY, ΚΑΙ Η ΚΑΤΙΝΑ

Στο καινούριο φεμινιστικό περιοδικό, την *Κατίνα*, που κυκλοφόρησε τον περασμένο μήνα, αφιερώνεται ένα εκτενές σχόλιο στον Σχολιαστή «και όλους τους όψιμους φιλοφεμινιστές». Πιστεύουμε ότι δεν πρέπει να το στερησουμε από τους αναγνώστες μας, γι' αυτό το αναδημοσιεύουμε αυτούσια:

«Στο τελευταίο τεύχος του «Σχολιαστή» ή στο προηγούμενο, δεν θυμάμαι καλά, μια και δεν συνηθίζω τελευταία να τον αγοράζω, γιατί θα προημούσα το αυθεντικό «PLAY BOY» παρά κακέτυπες ανηγοράδες, αφιερώνεται στην αμέσως επόμενη σελίδα μετά το Γκουσκούνη, ένα ολοσέλιδο για το «Τραγούδι του έρωτα», το τελευταίο βιβλίο της Άννας Μένλεμπελτ. Και δεν είναι τυχαίο, αυτό το όψιμο ενδιαφέρον για την Μένλεμπελτ, για το συγκεκριμένο βιβλίο της ειδικά. Γιατί έχει γράψει κι άλλα βιβλία, όπως το «Τέλος της Ντροπής», ή το «Για μας τις γυναίκες». Βιβλία που κυκλοφόρησαν σε εκατομμύρια αντίτυπα, που έγιναν ευαγγέλια στα χέρια των γυναικών, γιατί ήταν εμπειρίες ενός κινήματος που κατέγραψε μια απ' τις πολλές πρωταγωνίστριές του.

Για μια ακόμη φορά όλοι αυτοί οι κουλουριάρηδες φαλλοκρατίσκοι (πολύ χειρότεροι απ' τους άντρες ευρείας κυκλοφορίας, γιατί δεν ξέρεις από πού θα σου την φέρουν), προσπαθούν να πείσουν το αναγνωστικό τους κοινό, ότι η σκληρή και δη λεσβιακή φάση, αποτελεί μεταβατική περίοδο στη ζωή μιας γυναίκας, η οποία όταν βρει τον άντρα της ζωής της – όπως η Μένλεμπελτ – τότε πια συμπεριφέρεται σαν αληθινή γυναίκα. Όσο για τις φεμινιστικές της ιδέες και αξίες, αυτές πάνε περίπατο. Οι άνθρωποι τόσο κατάλαβαν τόσο λένε.

Γενικά, τέτοιου τύπου σχολιασμοί και αστειασμοί γίνονται για τις φεμινίστριες απ' τη φοβερή αυτή κάστα των αντρών, που δεν κάνουν τίποτε άλλο απ' το να κυκλοφορούν στα διάφορα μπαρ ή σε μπουζούκια με στυλ και πίνοντας πανάκριβα κρασιά (sic), μέσα στον απέραντο σεξισμό τους, προτού κλείσουν την βραδιά τους με «πεταχτά παρσίματα», θυμούνται κι αυτές τις φεμινίστριες, πως αλήθεια κατάντησαν!!! Α.Γ.»

Η Α.Γ. μάλλον ακουστά μόνο έχει τον Σχολιαστή. Γιατί αλλιώς θα καταλάβαινε ότι αυτό το «ολοσέλιδο» στο οποίο αναφέρεται είναι απλά μια... διαφήμιση του εκδοτικού «Νέα Σύνορα». Αν μάλιστα είχαν πέσει στα χέρια της και προηγούμενα τεύχη (9 και 22) θα έβλεπε ότι παρόμοια διαφήμιση είχαμε δημοσιεύσει και για τα βιβλία που επαινεί. Από και πέρα όλη η «θεωρία» της Α.Γ. για το πώς αντιμετωπίζει ο Σχολιαστής τη «σκληρή και δη λεσβιακή φάση ως μεταβατική περίοδο» θα ήταν απλά για γέλια, αν έλεπε το τελευταίο κομμάτι με τις ηθιολογικές καταγγελίες. Απ' όσο ξέρουμε, μέχρι σήμερα η ηθιολογία είχε χρησιμοποιηθεί μόνο από τους ανηπάλους του φεμινισμού για να τον συκοφαντήσουν. Είναι πρόσφατο το απόφθεγμα του κ. Ζακόπουλου ότι η ισοτιμία και η σεξουαλική απελευθέρωση οδηγεί στα ναρκωτικά και το AIDS.

Δεν γνωρίζουμε την κ. Α.Γ., όσο τουλάχιστον εκείνη δείχνει να γνωρίζει τη φοβερή αυτή κάστα των ανδρών. Νομίζουμε, όμως, εν πάση περιπτώσει, ότι μεταξύ συναινούτων ενηλίκων τα «πεταχτά παρσίματα» είναι εξίσου νόμιμα όσο κι η «σκληρή φάση».

Σ.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Το να θέσεις σε συζήτηση τα κριτήρια που οδήγησαν μιαν Επιτροπή Κρίσης στο Α ή το Β αποτέλεσμα, το να διαφωνήσεις με αυτά είναι θεμιτό. Αυτό που δεν στέκει είναι να διορίσεις εσύ ουσιαστικά, μιαν επιτροπή, να στείλεις τα έργα σου προς κρίση (πράγμα που σημαίνει ότι κάποια θα περάσουν και κάποια όχι) και μετά να ζητάς την ακύρωση του αποτελέσματος. Ακριβώς επειδή εσύ δεν πέρασες!

Κι όμως αυτό κάνει, έκανε για την ακρίβεια, το Επιμελητήριο Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας (ΕΕΤΕ). Που δεν διαμαρτυρήθηκε όταν κάποια μέλη του – επιλεκτικά – πήραν πρόσκληση για την Πανελλήνια Έκθεση (το οποίο σήμαινε ότι αυτοί «περνούσαν» άνευ κρίσης) αλλά «σκόωσε τον κόσμο» όταν κάποιοι άλλοι κόπηκαν...

Και όλα αυτά χωρίς να νοιάζεται για την μικρή συμμετοχή στις γενικές συνελεύσεις του. Χωρίς να «προβληματισθεί» που από 1500 περίπου μέλη «αποφασίζουν» υπέρ ή κατά της Πανελλήνιας 50-70 άτομα...

Ίσως τώρα, την ύστατη πιστεύουμε ώρα για τον επίσημο σύμβουλο της πολιτείας περί τα καλλιτεχνικά, καιρός είναι οι αρμόδιοι να αναρωτηθούν ποιος είναι ο ρόλος του ΕΕΤΕ και πώς αναβαθμίζεται, αν υπάρχουν τέτοιες δυνατότητες...

Β.Δ.

ΗΡΩΙΝΗ

του Περικλή Κοροβέση

Μια τηλεοπτική εκπομπή για την ηρώνη, τελείως ασήμαντη κατά τη γνώμη μου, στάθηκε ικανή ν' αναστατώσει το πανελλήνιο, να δημιουργήσει είδηση για τις πρώτες σελίδες των εφημερίδων και να προκαλέσει την εισαγγελική παρέμβαση. Οι γνώμες διχάστηκαν ανάμεσα στο «καλό» και το «κακό». Και φυσικά όπως είναι πάντα επακόλουθο από τις «παρενέργειες» της Τ.Β., ξεχνιέται το σημαντικό: Η παντοδυναμία δηλαδή αυτού του μέσου που μπορεί να δημιουργεί ή καλύτερα να «κατασκευάζει» τέτοιες καταστάσεις που να 'ναι πιο αληθινές από τα ίδια τα γεγονότα, άσχετα αν αποκρύπτει τα πάντα.

Τα ναρκωτικά ή καλύτερα οι ουσίες που δημιουργούν εξάρτηση και εθισμό μέσα από μια πορεία θανάτου, είναι ένα φαινόμενο με τέτοια διάδοση σ' όλο τον κόσμο που αποτελεί μαζί με τους παγκόσμιους πολέμους, πυρηνικά ατυχήματα, AIDS κλπ σαφή γνωρίσματα του αιώνα μας.

Στην Ελλάδα δεν έχουμε ακριβή στοιχεία ούτε για την έκτασή τους ούτε για την ποιότητά τους, ούτε ακόμα σε ποια κοινωνικά στρώματα έχουν την μεγαλύτερη διάδοση. Η πληροφόρηση που έχουμε, είναι πάντα μέσα από κάποιο σκάνδαλο, συνήθως μ' αφορμή μια σύλληψη ή ένα θάνατο, που γίνεται εμπορεύσιμη πληροφορία. Οι εφημερίδες θα πουλήσουν πείθοντας πως ακόμα μερικοί εγκληματίες πιάστηκαν ή πέθαναν από υπερβολική δόση, χωρίς διάκριση ανάμεσα στον άρρωστο και τον γκάγκστερ, στα μαλακά ή τα σκληρά.

Οι προσπάθειες που έχουν γίνει από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες για μια αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος, δεν χαρακτηρίζει την πολιτεία που με το νέο νομοσχέδιο εξοπλίζεται μ' ένα ακόμα νόμιμο πλαίσιο καταστολής, που αφήνει άθικτη τη ρίζα του προβλήματος, πράγμα που σημαίνει πως τα «άνθη του κακού», πάντα μπορούν ν' αναπαράχθουν.

Και εδώ έχουμε το εξής παράδοξο. Η πολιτεία αντιμετωπίζει την μάστιγα των ναρκωτικών σαν κοινωνική ανταρσία ή ανεπιτρεπτή απεργία. Η πολιτεία έχει βρει την πανάκεια για όλα. Τον χωροφύλακα, το μόνιμο φάρμακο των κοινωνικών προβλημάτων. Η πολιτική της αντιμετώπισης μιας επιδημικής αρρώστιας είναι απούσα. Γιατί όμως;

Αν δεχτούμε τον ορισμό των ναρκωτικών σαν ουσίες βλαβερές που δημιουργούν εξάρτηση και εθισμό, τότε θα οδηγηθούμε σε μια άλλη διάκριση. Στα ναρκωτικά που το κράτος έχει μίζα, μέσα από τη φορολογία και είναι νόμιμα, και στα ναρκωτικά που το κράτος δεν έχει κέρδος γιατί είναι παράνομα. Το παράδειγμα είναι γνωστό και χρησιμοποιούμενο κατά κόρον, αλλά γι' αυτό δεν χάνει τη σημασία του. Το αλκοόλ, είναι η εθνική μας παραγωγή, όπως στη Βολιβία είναι η κοκαΐνη και στο Νεπάλ το όπιο.

Μια ακόμα διάκριση που θα μπορούσε κανείς ν' αποτολμήσει είναι ανάμεσα σε κείνες τις ουσίες που πρέπει να εισαγάγουμε στον οργανισμό μας για να λειτουργήσουν, και σε κείνες τις ουσίες που δεν χρειάζονται να τις βάλουμε στο αίμα μας, στο στομάχι μας ή στα πνευμόνια μας. Αρκούν τα μάτια και οι ψυχικές διεργασίες που συνεπάγονται στη θέα του παραισθησιογόνου, για να μπούμε στον μηχανισμό της εξάρτησης και του εθισμού. Η μόδα, είναι σ' αυτή την κατηγορία, τα καλλυντικά το ίδιο, η υπερκατανάλωση, τα κοινωνικά μοντέλα (π.χ. η επιτυχία μιας καριέρας σ' αποδεκτούς μηχανισμούς), όλα αυτά δεν υπόσχονται ένα ψεύτικο κόσμο, ένα ονειρικό χώρο που είναι ανύπαρκτος. Ποιος έχει γίνει πιο ωραίος πληρώνοντας ένα παντελόνι κάποιας διεθνούς φίρμας μόδας; Ποια έχει γίνει πιο νέα με τα καλλυντικά του DIOR; Αυτά τα φαινόμενα δεν έχουν συμπεριφορά τοξικομανίας; Και η λίστα αυτών των «ουσιών», δεν εξαντλείται σ' αυτά. Δείτε μόνο τις διαφημίσεις.

Προχωρώντας κανείς λίγο πιο μακριά θα μπορούσε να υποστηρίξει πως οι σύγχρονες καταναλωτικές κοινωνίες στηρίζονται στην ιδεολογία της πρέζας με τον ίδιο τρόπο που ο ληστής μιας τράπεζας, έχει την ίδια ιδεολογία με τον ιδιοκτήτη της. Και οι δυο κινούνται με το νόμο του κέρδους. Τίποτα δεν εμποδίζει έναν πετυχημένο ληστή τραπεζών να γίνει αργότερα τραπεζίτης ο ίδιος, όπως τίποτα δεν εμποδίζει τους μαυραγορίτες της κατοχής να επενδύσουν αργότερα σε νόμιμες επιχειρήσεις. Μήπως μπορούμε να πούμε πως η ίδια η λειτουργία της κοινωνίας επιβάλλει την χρήση των ναρκωτικών σ' ανθρώπους με ειδική ευαισθησία, άρα το πρόβλημα της αποτοξίνωσης να συνδέεται και με την άρνηση αυτής της κοινωνίας; Μπορεί ποτέ το κράτος να υποστηρίξει την αυτοαναιρέσή του για την θεραπεία των τοξικομανών; Και όλα αυτά να μην δείχνουν τίποτα άλλο, παρά την ακαταλληλότητα του κράτους γι' αυτό το πρόβλημα; Ο Νόμος για τα ναρκωτικά μήπως αποδεικνύει αυτό και τίποτα άλλο;

Εντούτοις, είναι γεγονός αναμφισβήτητο, και έχει επισημανθεί από πολλούς, πως η ανθρωπότητα, έκανε πάντα χρήση διαφόρων ουσιών, για τελετουργικούς-θρησκευτικούς λόγους. (Το αθώο λιβάδι της εκκλησίας είναι μια επιβίωση της πανάρχαιας αυτής συνήθειας). Σχεδόν σ' όλα τα αρχαία κείμενα, και όχι μόνο τα δικά μας, οι αναφορές σε μαγικά βότανα ή μυστηριώδη φίλτρα, δεν είναι άλλα από τις σημερινές τοξικές ουσίες, στη φυσική τους μορφή, χωρίς χημική επεξεργασία.

Η χρήση όμως αυτών των ουσιών σήμερα και με την επεξεργασμένη τους μορφή, δεν έχει να κάνει τίποτα με το παρελθόν. Η κοινωνία έχει χάσει τη συλλογικότητά της και την φυσική λειτουργία της υπέρβασης. Αυτό δηλαδή που παλιότερα έκαναν τα λαϊκά πανηγύρια ή το ρόλο που έπαιζε το θέατρο στην αρχαιότητα. Σήμερα στο συνολικό κοινωνικό αδιέξοδο, τα άτομα που ζητούν διέξοδο μέσα από τις τοξικές ουσίες, συμπληρώνουν το κοινωνικό αδιέξοδο με το προσωπικό. Η παραμύθα είναι αρρώστια, λένε οι ίδιοι οι τοξικομανείς. Εκεί είναι η αλήθεια. Το κράτος χρησιμοποιεί αυτή την αρρώστια για καταστολή και υπάρχουν όλα τα εκέγγα, πως αυτή τη καταστολή δεν θα περιοριστεί μόνο στους αρρώστους-τοξικομανείς.

Π Ε Ρ Α Σ Μ Ε Ν Α

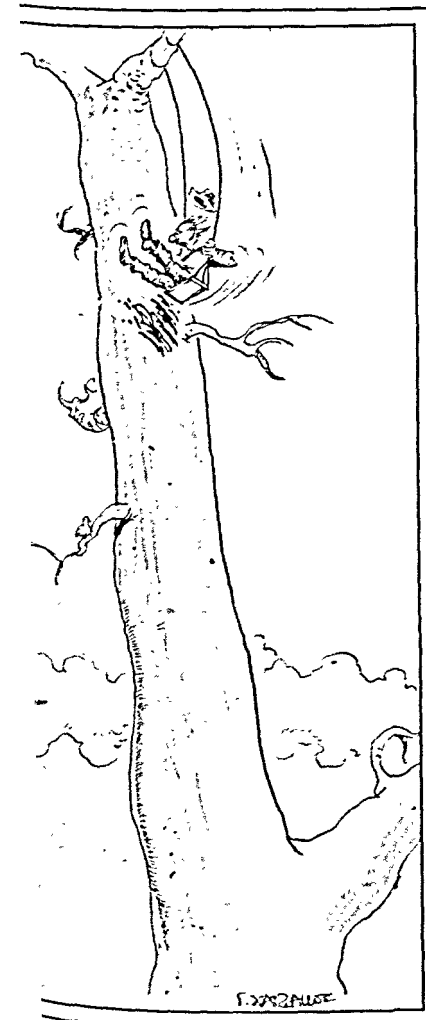
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ
ΑΨΙΜΑΧΙΕΣ

Τα χρόνια περνάνε: Ήταν 1984 όταν ένα σωρό συνθέτες, οι φίρμες τότε του χώρου, εντόπιζαν την αιτία της κακοδιαμονίας των πολιτιστικών μας πραγμάτων στους τραγουδιστές, δίσπαζαν την ΕΜ-ΣΕ, δημιουργούσαν την περίφημη ΕΔΕΤ και απαγόρευαν κάθε εκτέλεση τραγουδιού τους από τους Νταλάρα, Αλεξίου και Γαλάνη, γιατί όπως έλεγαν «θίχτηκε η ηθική μας υπόσταση, η αξιοπρέπεια και η τιμή μας».

Ο νόμος για τα «συγγενικά δικαιώματα» που ήθελαν να αλλάξει, έμεινε όπως ήταν! «Αυτοκριτική» των τραγουδιστών ή των συνθετών «μας» (και τα λάθη ανθρώπινα είναι...) δεν υπήρξε! Και όμως η απαγόρευση έπαψε να ισχύει...

Η αρχή έγινε με τον Κουγιουμτζή που έδωσε πέρυσι τα καινούρια τραγούδια του στον Νταλάρα, συνέχισε ο Χατζηνάσιος συνεργαζόμενος με την Γαλάνη, για να φτάσουμε πριν λίγες μέρες στον Χατζιδάκι που έκαγε δίσκο με την Αλεξίου. Τα προβλήματα αίρονται στη ζούλα ή περιέργως απόψεις για «ηθική υπόσταση, αξιοπρέπεια και τιμή»;

Β.Δ.

ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ:

ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ σημειώματα (βλ. τεύχη 47 και 49) επισημάναμε τη *φθογογραφική ανεπάρκεια* του ελληνικού αλφάβητου, που δημιουργεί προβλήματα όχι μόνο στη σωστή φωνητική απόδοση ξένων ονομάτων, αλλά και στη σωστή προφορά πλήθους ελληνικών λέξεων. Το ζήτημα αυτό αξίζει να μας απασχολήσει κάπως διεξοδικότερα, γιατί τα προβλήματα που προκύπτουν δεν είναι τόσο αθώα όσο φαίνεται με την πρώτη ματιά.

Κανένας δεν μπορεί, κατ' αρχή, να αμφισβητήσει σοβαρά ότι το ελληνικό αλφάβητο, με τη σημερινή μορφή του, υστερεί σημαντικά απέναντι στο λατινικό ως προς τον πλούτο του σε φθογγόσημα. Η εξάπλωση του λατινικού αλφάβητου στις πιο διαφορετικές γλώσσες (από τα ιταλικά ως τα φιλανδικά, από τα πολωνικά ως τα τούρκικα) το οδήγησαν σε προσαρμογές που του επιτρέπουν σήμερα να αποδίδει, με τις διάφορες μορφές του, μια πολύ μεγάλη ποικιλία φθόγγων.

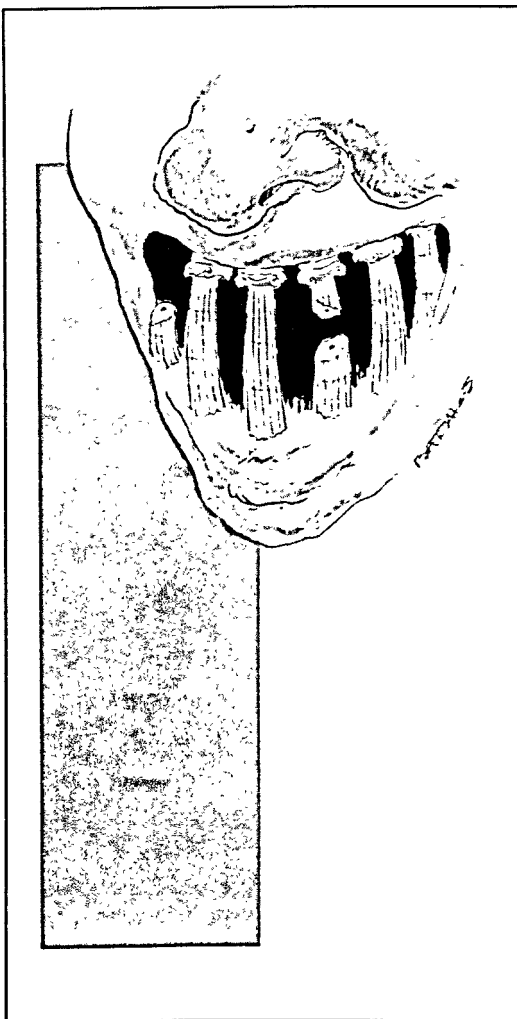
Από την άλλη μεριά, το ελληνικό αλφάβητο, αναλλοίωτο εδώ και 23 αιώνες, όχι μόνο δεν μπόρεσε να μεταμοσχευθεί πετυχημένα σε άλλες γλώσσες, αλλά και έχανε σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό την αντιστοιχία του με την προφορά της ελληνικής γλώσσας, καθώς αυτή εξελισσόταν στο πέρασμα των αιώνων. Η ιστορική ορθογραφία έγινε με τον καιρό όχι μόνο βραχνάς για τους μαθητές (π.χ. με πέντε διαφορετικά φθογγόσημα, η, ι, υ, ει, και οι για τον ίδιο φθόγγο), αλλά, πράγμα πολύ σοβαρότερο, ανίκανο να αποδώσει τους νέους φθόγγους (π.χ. b, d) που αναπτύχθηκαν στην ελληνική γλώσσα.

Έτσι, ο σύντηρητισμός και η ανελαστικότητα του ιστορικού ελληνικού αλφάβητου οδήγησαν σε δύο αλληλένδετες δυσμορφίες:

α) την ισοπέδωση των φωνητικών αποχρώσεων («φωνητική εκβαρβαρωση» τη λένε οι γλωσσολόγοι, αντιδρώντας όμως σε κάθε προσπάθεια για συνεπή αντιμετώπιση του κακού): αδίδραση, Αδώνης, κόδρα, εδόριο, άδωτη κλπ. (το πιο δυσάρεστο είναι ότι αυτή η φωνητική ισοπέδωση καλλιεργείται ιδιαίτερα από τους νέους των κομματικών νεολαίων, που νομίζουν έτσι, εντελώς αδικαιολογητά, ότι μιλούν «όπως ο λαός»).

β) τη σύγχυση ανάμεσα σε λέξεις (συνήθως λέξεις με ξενική προέλευση) που έχουν διαφορετική ετυμολογία και προφορά, αλλά δεν διακρίνονται ανάμεσά τους στη γραφή: η λέξη *θεντέτα*, όταν προφέρεται *vedeta*, σημαίνει τη *σταρ* του σινεμά ή τον *ξιασμένο άνθρωπο*, ενώ όταν προφέρεται *vendeta* σημαίνει το *έθιμο της οικογενειακής εκδίκησης*: η λέξη *τιράντα*, όταν προφέρεται *tiranda*, σημαίνει τον *ιμάντα* που συγκρατεί το παντελόνι, ενώ όταν προφέρεται *tirada* σημαίνει ένα *θεατρικό μονόλογο*.

Εκτός απ' αυτό υπάρχει, όπως είπαμε, η αδυναμία του ελληνικού αλφάβητου να αποδώσει σωστά (δηλαδή: ηχητικά σωστά) ένα πλήθος από ξένα ονόματα, τοπωνύμια και όρους που χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στην καθημερινή ομιλία. Το πρόβλημα αυτό είναι σοβαρότερο απ' όσο νομίζουν μερικοί γλωσσικοί «αυτοχθονιστές». Οι τελευταίοι πιστεύουν ότι είναι αρκετό να αποδίδουμε τα ξένα ονόματα όσο γίνεται πιο πιστά στο ελληνικό σύστημα, υποστηρίζουν δηλαδή τη μέθοδο του «περίπου». Όμως η «μέθοδος» αυτή αφήνει πολλά περιθώρια στην αυθαίρεση και οδηγεί σε διαφορετικές εκδοχές για την ίδια λέξη. Όταν π.χ. ο Ολυμπιακός έπαιξε με την ομάδα του Λουξεμβούργου *Union*, διαβάσαμε στις εφημερίδες τρεις διαφορετικές αποδόσεις αυτού του ονόματος: *Υνιόν*, *Ινιόν*, και *Ουνιόν*. Αλλά το σοβαρότερο πρόβλημα βρίσκεται αλλού. Σήμερα όλο και περισσότερα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας

(λόγιοι, επιστήμονες, τεχνοκράτες, έμποροι, βιομήχανοι κλπ.) έρχονται σε όλο και συχνότερη επαφή με ξένους, και η σωστή προφορά ορισμένων ονομάτων παίζει σημαντικό ρόλο στη συνεννόηση μαζί τους. Ο Έλληνας έμπορος που θα τηλεφωνήσει σε μια γερμανική επιχείρηση και θα ζητήσει να μιλήσει με «τον κύριο Σέμπεργκ» δεν θα γίνει καν αντιληπτός, γιατί ο κ. Schönberg, δεν λέγεται Σέμπεργκ, αλλά Schönberg, που ακούγεται πολύ διαφορετικά. Ο Έλληνας φοιτητής που θα ψάξει σ' ένα ξενόγλωσσο «Who is who?» να βρει στοιχεία για την ιστορικό Κλοντ Μοσέ θα πελαγώσει για τα καλά: αυτό το Μοσέ είναι τάχα Mossé, Mausset, Maussés, Mauchet, Mosset ή Mauchès; Όταν ένας Έλληνας μιλάει στην Αυστρία για την αγγλική πόλη «Λιντς» (πρω: Lids), οι συνομιλητές του θα νομίσουν ότι αναφέρεται στην αγγλική πόλη Leeds, γιατί η άλλη πόλη, η αυστριακή, λέγεται Linz.

Κάτι που δεν έχει σημασία ως τώρα είναι ότι αυτή η τραγελαφική κατάσταση δημιουργεί μια πρόσθετη κοινωνική και πολιτισμική ανισότητα σε βάρος των φτωχότερων τάξεων. Οι μορφωμένοι Έλληνες, αυτοί που κατέχουν ξένες γλώσσες και έχουν συχνές επαφές με το εξωτερικό, ξέρουν τη σωστή προφορά των ξένων ονομάτων και περιγελούν με περιφρόνηση τους άλλους, εκείνους που δεν μπορούν να τις προφέρουν σωστά, επειδή τις βλέπουν γραμμένες μόνο με ελληνικά ψηφία. Πόσοι και πόσοι διανοούμενοι και ξενотраφείς δεν χαμογελούν ειρωνικά όταν ακούν τον απλό άνθρωπο να προφέρει τον Churchill «Tsoritsil» και τον Schmidt «Zmit».

Μια λύση που έχει προταθεί από διάφορους φιλόλογους, εκπαιδευτικούς κλπ. (και εφαρμόζεται ήδη, ως

ένα βαθμό) είναι στα μεν λόγια κείμενα τα ξένα ονόματα να γράφονται με την λατινική γραφή τους (ή να σημειώνεται παρενθετικά η λατινική γραφή πλάι στην Ελληνική απόδοση), στα δε λογοτεχνικά και άλλα κείμενα να εξελληνίζονται τα ξένα ονόματα. Μόνο που στην πραγματικότητα δεν είναι λύση. Γιατί ούτε οικονομική είναι ούτε το πρόβλημα της πολιτισμικής ανισότητας λύνει. Όσοι δεν διαβάζουν λόγια κείμενα παραμένουν ξεκομμένοι από τη σωστή προφορά των ξένων ονομάτων, χωρίς να φταίνε γι' αυτό οι φωνητικές χορδές τους.

Ουσιαστικά, μόνο δύο εναλλακτικές λύσεις υπάρχουν στο πρόβλημα της σωστής προφοράς όχι μόνο των ξένων ονομάτων, αλλά και των πολλών ελληνικών λέξεων που δεν καλύπτονται από το ελληνικό αλφάβητο. Η μία είναι η εισαγωγή λατινικών ψηφίων για τους φθόγγους που δεν δηλώνονται από το αλφάβητό μας (b, d, ð, ù, κλπ.). Η άλλη είναι η καθιέρωση ειδικών σημαδιών πάνω ή πλάι στα υπαρκτά ψηφία του ελληνικού αλφάβητου, για να αλλάζουν, όπου πρέπει, την ηχητική τους ποιότητα.

Η πρώτη λύση έχει το πλεονέκτημα ότι μας προσφέρει έτοιμα τα σύμβολα που χρειαζόμαστε και δεν χρειάζονται ατέλειωτες συζητήσεις γύρω από το ποια σύμβολα είναι τα πιο κατάλληλα. Έχει όμως ένα τεράστιο μειονέκτημα: θα απαιτούσε, σε πολλές περιπτώσεις, τη ριζική αλλαγή της ιστορικής ορθογραφίας (π.χ. θα έπρεπε να γράφουμε ανδίσταση, παλιμβαιδισμός κλπ.) κι έτσι θα ξεσπούσαν πάλι ατελείωτοι καθγάδες ανάμεσα σε «συντηρητικούς» και «ριζοσπάστες».

Έτσι, η δεύτερη λύση, αν και απαιτεί κάποια προσυνεννόηση ανάμεσα στους ειδικούς και τέτοια πράγματα στην Ελλάδα δεν γίνονται εύκολα, είναι μάλλον ρεαλιστικότερη. Άλλωστε, δεν είναι λιγότερο οικονομική από την πρώτη: αρκούν 4-5 σημάδια για να δηλώσουν τους φθόγγους που λείπουν από το ελληνικό αλφάβητο. Να πώς φανταζόμαστε ένα τέτοιο σύστημα:

Το παχυπρόφερτο ζ και το παχυπρόφερτο σ μπορούν να δηλώνονται με ένα ν πάνω από τα αντίστοιχα γράμματα, όπως γίνεται στις ολαβικές γλώσσες που γράφονται με το λατινικό αλφάβητο. Τα διαλυτικά πάνω από το ο και το υ μπορούν να δηλώνουν, αντίστοιχα, το γερμανικό ö (ή γαλλικό eu) και το γερμανικό ü (ή γαλλικό u). Το b μπορεί να σημειώνεται με μια ενωτική παύλα πάνω από στο σύμπλεγμα μπ (π.χ. μπωρβ, ξέμπαρκος), το d με το ίδιο σημάδι πάνω από το σύμπλεγμα ντ (π.χ. ντέλάλης, τινάβτα). Μια τελεία ή ένας μικρός κύκλος πάνω από το π ή το τ, όταν τα ψηφία αυτά εμφανίζονται στα συμπλέγματα μπ και ντ, μπορεί να βοηθήσει στον συμβολισμό του mb και του nd, αντίστοιχα (π.χ. λάμπα, τινάβτα). Τέλος, μπορεί (ίσως) να επαναφερθεί η δασεία για να δηλώνει, στα ξένα ονόματα, το λατινικό h. Όλα αυτά τα σύμβολα μπορεί να τα μάθει εύκολα ο καθένας και δεν αλλοιώνουν την οπτική εικόνα που προκύπτει από την ιστορική ορθογραφία.

Οπωσδήποτε, το πρόβλημα της φθογογραφικής ανεπάρκειας του ελληνικού αλφάβητου πρέπει επιτέλους να απασχολήσει σοβαρά τους γλωσσολόγους και τους εκπαιδευτικούς. Προσπαθήσαμε σ' αυτό το άρθρο να δείξουμε ότι το πρόβλημα αυτό δεν είναι απλώς μια φιλολογική λεπτομέρεια, αλλά έχει σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις. Και ας μη ξεχνάμε ότι, στη γειτονική μας Τουρκία, η αδυναμία του αραβικού αλφάβητου να αποδώσει ικανοποιητικά τους φθόγγους της τουρκικής γλώσσας ήταν ένας από τους κυριότερους λόγους που οδήγησαν, μετά την κεμαλική επανάσταση, στην κατάργησή του και στην καθιέρωση του λατινικού...

Δημοσθένης Κούρτσουκ

ΣΗΜΕΡΑ κολάνε τη λέξη *σκυλάδικο* όπου λάχει κι όπως λάχει. Το σκυλάδικο υπήρξε ένας, αυστηρώς καθορισμένος, τύπος ταβέρνας με λίγο φαγάκι και με κάνα μπουζούκι, και, που λειτουργούσε σαν κρυφός τεκές και, εν ταυτώ, σαν κρυφό μπουρδέλο. Πρωταρχική προϋπόθεση για την επιβίωση του σκυλάδικου ήτο η τοπογραφικά σωστή επιλογή της περιοχής όπου βρισκότανε το οίκημα (διάβαζε: παράγκα) που το εστέγαζε. Το σκυλάδικο έπρεπε να είναι αρκετά μακριά από την ακτίνα δράσεως της αστυνομίας. Γιαυτό, τα πρώτα σκυλάδικα *ιδρύθηκαν* εκτός πόλεως, λίγα χιλιόμετρα έξω από τα προάστια, και, μάλιστα, παράμερα από την δημοσιά. Τα πρώτα σκυλάδικα στήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 50, γύρο στην Θεσσαλονίκη. Το ακραιφνές σκυλάδικο είναι σαλονικιά εφεύρεση. Από την Θεσσαλονίκη το σκυλάδικο κατέβηκε, πριν είκοσι χρόνια, στην Αθήνα – εκεί πήρε μίαν άλλην όψη και ένα άλλο περιεχόμενο.

Συνήθως, το σκυλάδικο δεν ήταν παρά ένα δωμάτιο, στημένο στο βάθος κάποιου χωραφιού, όπου πήγαινες επί τούτῳ με αυτοκίνητο. Η σχετική πρόσβαση δεν ήταν εύκολη: έπρεπε να περάσεις το ανάχωμα της δημοσίας και να διασχίσεις με σκαμπανεβάσματα τον ανώμαλο (και, ενίοτε, λασπωμένο) χωραφόδρομο. Σ' αυτό ακριβώς το κόλπο στηριζότανε και η, έναντι αστυνομίας, άμυνα του σκυλάδικου. Γιατί, ο ιδιοκτήτης του σκυλάδικου εδούλευε με τεντωμένο το αφτί. Μόλις, το λοιπόν, άκουγε μίαν άγνωστη μηχανή αυτοκινήτου, να αγκομαχάει στον χωραφόδρομο, έκρυβε αστραπιαία τα σά και τα μέα. Είναι γνωστό πως, κάθε αυτοκίνητο έχει τον δικό του χαρακτηριστικόν ήχο μηχανής: πολύ περισσότερο τα τζίπ και τα παλιά *τριών-τετάρτων* της αστυνομίας. Στην τοπογραφική επιλογή του σκυλάδικου έπαιζε ρόλο και μια άλλη *βασική* αρχή: το σκυλάδικο έπρεπε νάναι σφηνωμένο σε μίαν διακριτική μεριά, κάπου *ανάμεσα* στα ασαφή όρια δικαιοδοσίας της Γενικής Ασφάλειας (ή της Ασφάλειας Προαστίων) και του πλησιέστερου σταθμού χωροφυλακής. Έτσι, η μεν Ασφάλεια δεν τολμούσε να παραβιάσει την *κατά τόπον αρμοδιότητα* της χωροφυλακής, η δε χωροφυλακή ήταν ικανοποιημένη όταν το σκυλάδικο δεν δημιουργούσε ιστορίες και σκάνδαλα.

Τα σκυλάδικα της Θεσσαλονίκης μου τα αποκάλυψε ο Τσιτσάνης, το 1957. Εκείνη την χρονιά (μετά από δωδεκαετή απουσία) είχε ανέβει στην Θεσσαλονίκη ο Τσιτσάνης. Δούλευε, τότε, στο *Πανάραμα*. Άλλωστε, έμενε λίγο παρακάτω, στο σπίτι του πεθερού του. Πήγα και τον αντάμωσα, τον Τσιτσάνη, κι αμέσως αρχίσαμε την αλητεία: το απογευματάκι τρώγαμε ψητά κοτόπουλα σε μια ταβερνούλα της Γεωργικής Σχολής, ή φρέσκα μπαρμπούνια (τα ψάρευε ο Παυλάρας και μας τάφερνε) σε κάποιο κουτούκι του Μπέχτινάρ, ενώ τα χαράματα καταλήγαμε στα σκυλάδικα που ήσανε κρυμμένα στις λαγκαδιές ανάμεσα Νεάπολη-Ασβεστοχώρι. Θυμάμαι πολύ καλά το σκυλάδικο του Τάκαρα, που βρισκότανε σ' αυτή την περιοχή, και, που μπορώ να το προτείνω, εδών, σαν μοντέλο.

Το σκυλάδικο του Τάκαρα – σπιτόπουλο στην εσχатиά ενός αμπελιού – είχε, ουσιαστικώς, μόνον ένα δωμάτιο, μα κολλητά σ' αυτό το δωμάτιο υπήρχε χτισμένο κι ένα παράπηγμα, με δυο μονόφυλλες πορτούλες: μια για την καμαρούλα των ερώτων και μια για το αποχωρητήριο. Μες στο κυρίως δωμάτιο έθλεπες τον πάγκο, μια παγωνιέρα και λίγα τραπεζοκαθίσματα. Το όνομα *Τάκαρας* είναι μεγεθυντικό του υποκοριστικού *Τάκης*. Μη γελιέστε με τα παιχνίδια της αργκό. Ο Τάκαρας ήταν ένας θέριταμπλ *σκύλος* αγαπούσε τη δουλιά του, έπαιζε μπουζούκι, τραγουδάγε μόρτικα, ήξερε να ξεμπλέκει με τους ζόρικους πελάτες (καθώς και με τους απρόσκλητους μπασκίνες), και, γενικώς, ήταν ένα παιδί-μάλαμα. Και, φαίνεται, δεν είχε πάρε-δόσε με την αστυνομία, γιατί λίγο αργότερα εξαναγκάστηκε να το στρίψει στην Γερμανία. Στο σκυλάδικο του Τάκαρα έπρεπε να σερβιρίσεις μόνος σου. Άνοιγες την παγωνιέρα, έπαιρνες ένα βρασμένο κοτόπουλο και το λιάνιζες στην πιατέλα.

Τα «Σκυλάδικα» είναι απόσπασμα από το ανέκδοτο βιβλίο του Ηλία Πετρόπουλου «Το Άγιο Χασισάκι» που το έγραψε στο Βερολίνο το 1983-1984. Με το «Άγιο Χασισάκι» ο συγγραφέας προσπαθεί να δώσει κάποια τάξη (με βάση συγκεκριμένα γεγονότα) στην αναμνηστική που δημιουργεί στην Ελλάδα όλη αυτή η νεο-ρεμπέτικη μυθολογία που έχει ελάχιστες σχέσεις με την πραγματικότητα...

ΑΠΟ ΤΟ «ΑΓΙΟ ΧΑΣΙΣΑΚΙ» ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΣΚΥΛΑΔΙΚΑ

Λίγοι από τους παλιούς μπουζουξήδες που παρουσίασε ο Ηλίας Πετρόπουλος στο «Κύτταρο», το 1972 και το 1973.

Επίσης, μόνος σου έφτιαχνες μια ντοματοσαλάτα, ή έκοβες μια μερίδα φέτα. Τέλος, αν ήθελες, τηγάνιζες πατάτες και, στο ίδιο τηγάνι, τσιγάριζες το λιανισμένο βραστό κοτόπουλο. Φυσικά, μόνος σου άνοιγες τα μπουκάλια της ρετσίνας και της μπίρας. Ο Τάκαρας καθότανε, πλάι στη σόμπα, παίζοντας το μπουζούκι και τραγουδώντας. Συνήθως, τρυπώναμε στην πιο σκοτεινή γωνιά του σκυλάδικου, γιατί του Τσιτσάνη του άρεσε να χώνεται *στα σκιερά* – καθώς έλεγε. Τα χαράματα, που φεύγαμε, λέγαμε στον Τάκαρα το τι είχαμε φάει και μας έκανε τον λογαριασμό (που δεν ξεπέρναγε, ποτέ, τις πενήντα δραχμές). Στα σκυλάδικα δεν έβρισκες μήτε μαγειρευτά φαγητά, μήτε τα έρακουστά μεζελάκια της Θεσσαλονίκης: τζατζίκι, μελιτζανοσαλάτα, πιπεριές φουρνιστές, ταραμοσαλάτα, ψητές τσούσκες και τα τοιαύτα. Στο σκυλάδικο του Τάκαρα δεν μπορούσε να πάει ο πασαένας. Ωστόσο, απόχτησα μια φίλια με το αφεντικό, που άρχισε να δέχεται τους δικούς μου. Έτσι, γύρο στα 1960, πέρασα στου Τάκαρα μίαν αξέχαστη βραδιά με τον Μέντη Μποσαντζόγλου....

Στο σκυλάδικο του Τάκαρα εσύχναζαν λογής-λογής πελάτες: μάγκες, ψευτόμαγκες, αρχιδόμαγκες, αρκουδόμαγκες, εργατικοί, νεαροί τσόγλανοι, τέως νταήδες, νταβατζήδες εν ενεργεία, μικροχασισέμποροι και, εν γένει, παιδιά της Φάρας. Η παρουσία γυναικών και πούστηδων ήταν απαγορευμένη. Αν έθλεπες εκεί ένα θηλυκό, αυτό εσήμαινε ότι ήτο *του γλυκού νερού*. Με λίγα τάλιρα ο κάθε πελάτης μπορούσε να ξεχαρμανιάσει μαζί της, στην διπλανή καμαρούλα, όπου δεν υπήρχε παρά το απαραίτητο ντιβάνι. Η ίδια κατάσταση επικρατούσε σε κάποιο άλλο σκυλάδικο, που βρισκότανε κοντά στο Δερβένι, πιο πέρα απ' τη δημοσιά, εκεί κοντά στο εργοστάσιο τοιμέντων. Αντίθετα, στο σκυλάδικο του Ξιγκάκου βασιλευε μια διαφορετική ατμόσφαιρα:

δίσκοι με ρεμπέτικα, ούζο και κάτι ψευτομεζέδες, πελατεία όλοι σοφεράτζα. Το σκυλάδικο του Ξιγκάκου ήτανε ακριβώς απέναντι από το εργοστάσιο *ΑΓΝΟ*. Τη μέρα παρίστανε το σεμνό καφενεδάκι. Μόλις, όμως, νύχτωνε τα πράματα αγρίευαν. Πρέπει να τονίσω ότι, εκείνη την εποχή στον κάμπο, ανάμεσα στο Λεμπέτι και στα διωλιστήρια της *ΕΣΣΟ-Πάπας*, δεν υπήρχε ούτε ένα σπίτι. Το σκυλάδικο του Ξιγκάκου δούλευε και ως θερινό εξοχικό. Ο Αντρέας ο Ξιγκάκος έφτιαχνε το καλοκαίρι, στην πίσω μεριά του μαγαζιού του, κάτι *σεπαραδάκια* χωρισμένα μεταξύ τους με φουντωτά φυτά. Τα σεπαραδάκια ήσανε θεοσκότεινα. Ωστόσο, άκουγες τα χάχανα των φορτηγατζήδων, που μόλις είχανε φουμάρει τα τσιγαριλίκια τους.

Η λέξη *σκυλάδικο* βγαίνει από την λέξη *σκύλος*. Η λέξη *σκύλος* υποδηλώνει τον σκληρό μάγκα, τον αμετανόητο, τον αδάμαστο, αυτόν που την θγάνει σπαρτιάτικα. Η λέξη *σκύλος* είναι αρχαιότερη από την λέξη *σκυλάδικο*. Μετά την λέξη *σκυλάδικο* λανσαρίστηκε η λέξη *κωλάδικο*. *Κωλάδικο* πα να πει μαγαζί για *κώλους*, ενώ το *σκυλάδικο* από πάντα του ήτανε το μαγαζί για τους *σκύλους* και για τα *τσακάλια*. Η αντιπαράθεση των λέξεων *σκυλάδικο/κωλάδικο* μας παρέχει το κλειδί για την κατανόηση των αιτίων που οδήγησαν στην δημιουργία των σκυλάδικων.

Οι μάγκες αποκαλούν *κωλάδικα* εκείνα τα άνοστα κέντρα διασκεδάσεως, όπου παίζουν διάφορες βεντέτες του μπουζουκιού. Τα κωλάδικα δυνάμωσαν κι απόχτησαν την μορφή, που διατηρούν και σήμερα, στα μέσα της δεκαετίας του 50. Τα κωλάδικα – αντιπαθητικά και πανάκριβα μαγαζιά – απώθησαν τον κόσμο της μαγκιάς. Οι μάγκες αναγκάστηκαν να θρουν κάτι άλλο: εξ ου και η *εφεύρεση* του σκυλάδικου. Στο κωλάδικο ο μάγκας νιώθει σαν ξένος, ενώ στο σκυλάδικο είναι, κυ-

Το σκυλάδικο του Τάκαρα στην Θεσσαλονίκη. (Σχέδιο του Ηλία Πετρόπουλου).

ριολεκτικώς, μες στο σπίτι του. Μέσα σε ελάχιστα χρόνια το κωλάδικο απέβη το *κατ' εξοχήν* κέντρο διασκεδάσεως των *κώλων*, τουτέστιν των μπουρζουάδων. Το κωλάδικο (διασημότερο δείγμα το *Χάραμα* στο Σκοπευτήριο) είναι το μέρος όπου μπορείς να πεθάνεις από πλήξη και αηδία. Οι μάγκες δεν αγαπούν την πλήξη.

Η διαμάχη μεταξύ κωλάδικου και σκυλάδικου δόθηκε μέσα στο θλιβερό πλαίσιο της κατάπτωσης του ρεμπέτικου τραγουδιού και της εμπορικής δολοφονίας των μεγάλων του πρωτεργατών. Μιλώ για τα μέσα της δεκαετίας του '50. Υπαίνισσμαι την *κοιλιά* που έκανε το ρεμπέτικο μετά το 1952, 1953...

Στα *Ρεμπέτικά* μου *Τραγούδια*, μιλώντας για τις τρεις περιόδους της ακμής αυτών των τραγουδιών, αναφέρω την τομή 1952-1953. Ο, τέως ποετάρης και νυν ερευνητής, Στάθης Δαμιανάκος κλέβει (αναιδώς) τις τρεις περιόδους, όπως τις έχω καθορίσει, αλλάζοντας (αναιδέστερα) τις ονομασίες που πρότεινα – μα τίποτα δεν κατάλαβε από όσα είπα στο βιβλίο μου: γιατί η ιστορία του ρεμπέτικου δεν έχει μόνον τρεις περιόδους (είναι η εποχή της *ακμής* του που χωρίζεται σε τρεις περιόδους) και γιατί το 1952 δεν είναι κάποιος *μαγικός αριθμός* (αλλά μια χρονολογία που βγαίνει αυτομάτως από τα τότε συμβάντα, και, που, εν ουδεμιά περιπτώσει, έχει απόλυτην αξία). Βεβαίως, το 1952 δεν το ξεφούρνισα τυχαία. Διότι, πράγματι, εκείνη την τραγική και σκληρήν εποχή, συμβαίνουν ουκ ολίγα: η φασιστική μονοκρατορία του Γενικού Επιτελείου αρχίζει να κλονίζεται: ανάμεσα στο αποτυχημένο πραξικόπημα του '51 και στην *πετυχημένη* εκτέλεση του Μπελογιάννη φουντώνει το κίνημα των Δημοκρατικών Συλλόγων (και, εν συνεχεία, της ΕΔΑ): η ηλιθία Αριστερά παραθλάπει τον Πλαστήρα σαν εγγυητή των ελαχίστων λαϊκών ελευθεριών: η παπαγική μυθολογία ανθίζει: ξεσπάει το σκάνδαλο

του Μακρονησιού: οι εργολάβοι ξεκινούν την εκστρατεία τους, που θα αναποδογυρίσει εκ θεμελίων την Ελλαδίτσα που ξέραμε: περιέχονται προνόμια στις πολυεθνικές εταιρίες: απολύονται οι ΕΣΣΟ των βετεράνων του ανταρτοπόλεμου (είναι οι φαντάροι που εσπήριξαν το ρεμπέτικο): κλείνουν όλα τα ταβερνάκια όπου εσύχναζαν στρατιώτες: η λογοκρισία κατά των στιχουργών σκληραίνει: η αστυνομία καταδιώκει πιο άγρια το χασίσι (ως τότε ήτανε σχεδόν ελεύθερο): καταργείται το δημοφιλές δίκωχο: οι, εν γένει, κοινωνικές συνθήκες αλλοιώνονται ή ανατρέπονται: το ρεμπέτικο αντιμετωπίζει μίαν, ιστορικής/κοινωνικής υφής, κρίση: το ρεμπέτικο δεν αντανakλά πλέον την παραδοσιακή νεοελληνική πραγματικότητα. Κάπως έτσι αιτιολογώ την *κοιλιά* που έκανε το ρεμπέτικο κατά την δεκαετία του 50.

Δεν φοράω παρωπίδες. Αντί του 1952, θα μπορούσα να είχα προτείνει το 1951, ή το 1953. Το 1951 κυκλοφορεί ο δίσκος *Αντιλαλούνε τα θουνά*. Νομίζω ότι, πρόκειται για το τελευταίο μεγάλο σουξέ της περιόδου 1940-1952, κι ότι είναι μια αληθινή ηχώ του αναίτιου ανταρτοπόλεμου. Το 1953 ο Μάνος Χατζιδάκις (με άλλους δυο-τρεις, μαζί) έδραζε το ψευτορεμπέτικο *Είμαι άντρας και το κέφι μου θα κάνω*. Θα ακολουθήσει μια ατέλειωτη αρμαθιά από άλλα ψευτορεμπέτικα και αρχοντορεμπέτικα, από τούρκικα *αχ-θαχ* και ινδικούς κλαυθμους, από γλυκάτζες του Γούναρη και του Μαρούδα, από τραγούδια τύπου *Τι μου τη χάρισες την ταμπάκαρα αυτή* κι από ρούμπες του Μανόλη Χιώτη. Έτσι, κατρακυλήσαμε πολύ γρήγορα, στους Καζαντζιδηδες. Εν τω μεταξύ, πεθαίνει κι ο παλιός δίσκος των 78 στροφών με τα *δύο* τραγούδια. Στην Ελλάδα, ο πρώτος δίσκος 33 στροφών με *δώδεκα* τραγούδια γυρίστηκε από τον νεωτεριστή Πατσιφά, το 1951.

Αυτή η κουτρουβάλα παρέσυρε όλα τα *κλασσικά*

ρεμπέτικα κι όλους τους μεγάλους μπουζουξήδες. Γιατί, η *κοιλιά* της δεκαετίας του 50 ήτο, ταυτοχρόνως, κρίση ουσίας και κρίση επαγγελματικών ανακατατάξεων. Αποτέλεσμα: έμειναν δίχως δουλειά όλες οι παλιές ξακουστές τραγουδίστριες και, επίσης, ο Μάρκος, ο Στράτος, ο Κερομύτης, ο Γενίσαρης: έβρισκαν δύσκολα δουλιά ο Τσιτσάνης (γιαυτό, κύριοι μου, ξαναπήγε στην Θεσσαλονίκη), ο Μητσάκης (εμφανιζότανε, το 1960, ως *νούμερο*, στο *Φαληρικόν* του Μαργωμένου, και, το 1968, στην Πλάκα), ο Παπαϊωάννου (ταξίδευε εξ ανάγκης στην Αμερική κτλ.), ο Τσαουσάκης: ορισμένοι απεσύρθησαν ευπρεπώς (π.χ. ο Καλδάρας), ενώ άλλοι απογοιτεύτηκαν: οι εταιρίες *έκοθαν*, συστηματικά, τα τραγούδια των μεγάλων συνθετών (ο Μάρκος δεν είδε δίσκο του επί τρεις συναπτές δεκαετίες, ενώ τα τραγούδια του Παπαϊωάννου τα ντινιάζανε επί έτη): ο Χιώτης, για να επιζήσει, *εξευγένισε* το παίξιμό του: ένας λόχος σπουδαιών συνθετών/μπουζουξήδων ξενιτεύτηκε στις ΗΠΑ, στο Τελ-Αβίβ, στα λιμάνια της Β. Ευρώπης...

Η κρίση άρχισε να αναχαιτίζεται μόλις λίγο πριν το 1960, οπότε εκκυκλοφόρησαν οι δίσκοι με τις *μεγάλες επιτυχίες* των Μητσάκη, Χιώτη, Τσιτσάνη, Παπαϊωάννου. Έπαιξα κάποιον αφανή ρόλο στην καθιέρωση αυτών των δίσκων με τα *ποτ-πουρί*. Το 1965, ο Βαμβακάρης επανήλθε με την *Άτακτη*, από όπου η σαστισμένη νεολαία (σήμερα είναι σαρανταπεντάρηδες) ανακάλυψε την βραχνή φωνή του παλαιμάχου συνθέτη. Την ίδια εποχή τα *κωλάδικα* έπιασαν να καταρτίζουν *φαντασμαγορικά* προγράμματα με παλιούς μπουζουξήδες (τους ξαναθυμήθηκαν!) και βεντέτες της μόδας. Όμως, ήταν αργά. Οι μεγάλοι συνθέτες/τραγουδιστές πέθαιναν ο ένας πίσω απ' τον άλλο: Μαρίκα Νίνου, Μπάτης, Νούρος, Χιώτης, Στράτος, Μάρκος, Γλάφκας, Ρίτα Αμπατζή, Κερομύτης, Ασκενάζι κτλ. Ωστόσο, πριν πεθάνουν, οι όντως μεγάλοι του ρεμπέτικου, αναγκάστηκαν να πιουν το πικρότερο ποτήρι: άκουσαν, οι δόλιοι, τα *κλασσικά* τραγούδια τους *ερμηνευμένα* από τον Κόκοτα, τον Νταλάρα κι άλλους παρόμοιους μορφονιούς.

Τα σκυλάδικα της Αθήνας παρατάχτηκαν στην λεωφόρο Καβάλας και στην εθνική οδό, στο Μπογιάτι. Οι αρχικοί πελάτες των σκυλάδικων ήσαν οι οσοφερείοι, οι φορτηγατζήδες, που, περνώντας έξω από την πρωτεύουσα, εστάθμευσαν για λίγο, άκουγαν μερικά τραγούδια, έριχναν καμιά ζέιμπεκιά, και έφευγαν, συνεχίζοντας το ταξίδι τους. Το σκυλάδικο αγαπήθηκε από τους σκύλους, γιατί είχε γνήσια ατμόσφαιρα και χαμηλές τιμές. Σιγά-σιγά, γύρισαν στα σκυλάδικα ορισμένες παλιές φίρμες (Τσαουσάκης, Ρίτα Σακελλαρίου, κ.ά.). Οι εταιρίες δίσκων μυρίστηκαν να τρέχει και ξαναφώναζαν αυτές τις λησμονημένες βεντέτες. Παράλληλα, εμφανίστηκαν (εκεί γύρο στην οδό Πειραιώς) κάτι περιθωριακές φωνογραφικές εταιρίες, που δεν εδίστασαν να *χτυπήσουν* δίσκους με τον αρβανιτόμαγκα Μητσάρα, με τον γλυκύτατο Μοσχονά, ή και με διάφορους νεαρούς γνήσιους λαϊκούς τραγουδιστές. Πριν, όμως, προκάνουμε να δούμε την *φυσιολογική* συνέχεια του εγχειρήματος, τα σκυλάδικα άρχισαν να κατακλύζονται από κολωνακιώτες και κουλτουριάρηδες. Οι σκύλοι ξανάμειναν άστεγοι.

Υπήρχαν σκυλάδικα σχεδόν σ' όλες τις πόλεις της Ελλάδας. Θυμάμαι ένα σκυλάδικο στην Καβάλα – *Καλαμίτσα* μεριά – ανάμεσα στα 1960-1964. Τον Δεκέμβριο του 1967, πηγαίναμε με τον αλησμόνητο συνθέτη Γιάνη Χρήστου σ' ένα σκυλάδικο-πουταναργιό, κοντά στο αεροδρόμιο της Χίου. Υπάρχουν, ακόμη, σκυλάδικα στον Βόλο, στην Πάτρα, παντού. Αρκεί νάχεις μάτια για να τα ιδείς.

Πιστεύω ακραδάντως ότι, η σημαντικότερη τραγουδίστρια *κλασικών* ρεμπέτικων που διαθέτει η χώρα μας, σήμερα, είναι η Αλεξάντρα. Η Αλεξάντρα παραμένει, συνήθως, δίχως δουλιά. Μήπως πρέπει να καταφύγει σε κάποιο σκυλάδικο;

Βερολίνο, Μάρτιος 1984

Ηλίας Πετρόπουλος

Ο Τζωρτζης τραγουδάει παλιά ρεμπέτικα στο «Παλιό Σπίτι», στην Καισαριανή.

Ο Τσιτσάνης με την Αλεξάνδρα, το 1973. Φωτογραφία από το αρχείο του Ηλία Πετρόπουλου.

ΜΠΟΡΕΙ, στα πλαίσια της γενικότερης αποδιοργάνωσης και απουσίας πρωτοβουλιών, αν θεβαίως εξαιρέσουμε τις πρωτοβουλίες του... ενός, η Επιτροπή για τα Ραδιοηλεκτρονικά μέσα του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς να υπολείπεται. Μπορεί να ψάχνεις υπεύθυνους και υπεύθυνους να μην βρίσκεις. Να περνάς από σαράντα κύματα μέχρι να σου δείξουν κάποιον λέγοντας: «Να, ο κύριος θα σας δώσει ότι στοιχεία θέλετε».

Κι εσύ να πλησιάζεις ευτυχώς να κάνεις την πρώτη ερώτηση να εισπράτεις ένα: «Όχι, όχι. Εμένα ρωτήστε με ό,τι θέλετε για ναρκωτικά από αυτά δεν ξέρω»... Μπορείτε τα χρονοδιαγράμματα να ακυρώνονται και οι υποσχέσεις να μένουν στα συρτάρια. Παρ' όλα αυτά όμως τα «ραδιοηλεκτρονικά» κινούνται.

Και με τους δημάρχους –κυρίως της δεξιάς– που τρέχουν κυνηγώντας την πρωτιά, και με τους κάθε είδους, ειδικούς και μη θεωρητικούς που παρεμβαίνουν έστω και λάθρα στη συζήτηση, άλλοτε καταχαρούμενοι που με τα νέα μέτρα ο κάθε πειρατής και ο Λαμπράκης φερ' ειπείν θα έχουν τα ίδια δικαιώματα κι άλλοτε επιθετικοί «γιατί δεν μπορούμε να κλείνουμε τα μάτια στην πραγματικότητα». Όσο πιο πολλοί σταθμοί υπάρχουν τόσο πιο δημοκρατικό είναι το σύστημα!

Και –ακόμη– με κάποιες περιφερειακές πρωτότυπες πρωτοβουλίες. Σαν την ίδρυση στους Αγίους Αναργύρους του «Τοπικού Λόγου»: Μιας αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας που έχει σαν σκοπούς τη μελέτη της τοπικής δημοσιογραφίας και ραδιοηλεκτρονίας, την ίδρυση τοπικού σταθμού και την συνεργασία με όποιο φορέα επιχειρήσει κάτι τέτοιο.

Καθώς μάλιστα όπως προβλέπεται και από το νόμο ο «Τοπικός Λόγος» ιδρύθηκε με απόφαση του Πρωτοδικείου της Αθήνας (6440 της 12.3.87) είναι ο πρώτος φορέας που νόμιμα επιδιώκει τη δημιουργία ραδιοφωνικού σταθμού...

Ποιος δεν θέλει σταθμό;

Κανείς! Όποιος δεν θέλει να ιδρύσει σταθμό θέλει –τουλάχιστον– ένα διευθυντήριο, ή, αν αρκείται σε λιγότερα, κάποιο υπεύθυνο πόστο. Δήμαρχοι και κοινοτάχες, παλιοί και νέοι δημοσιογράφοι, κλασικοί και καινούριοι επιχειρηματίες μπαίνουν στο χορό.

Για το δήμο της Αθήνας τα 'χουμε πει: Η επιτροπή του Μ. Έμπερτ ολοκλήρωσε τον πρώτο κύκλο συζητήσεων χωρίς όμως –κι αυτό είναι ενδεικτικό της κατάστασης– να έχει λύσει ζητήματα σαν τις ώρες εκπομπής και το πόσο «ανοικτό» θα είναι το πρόγραμμα.

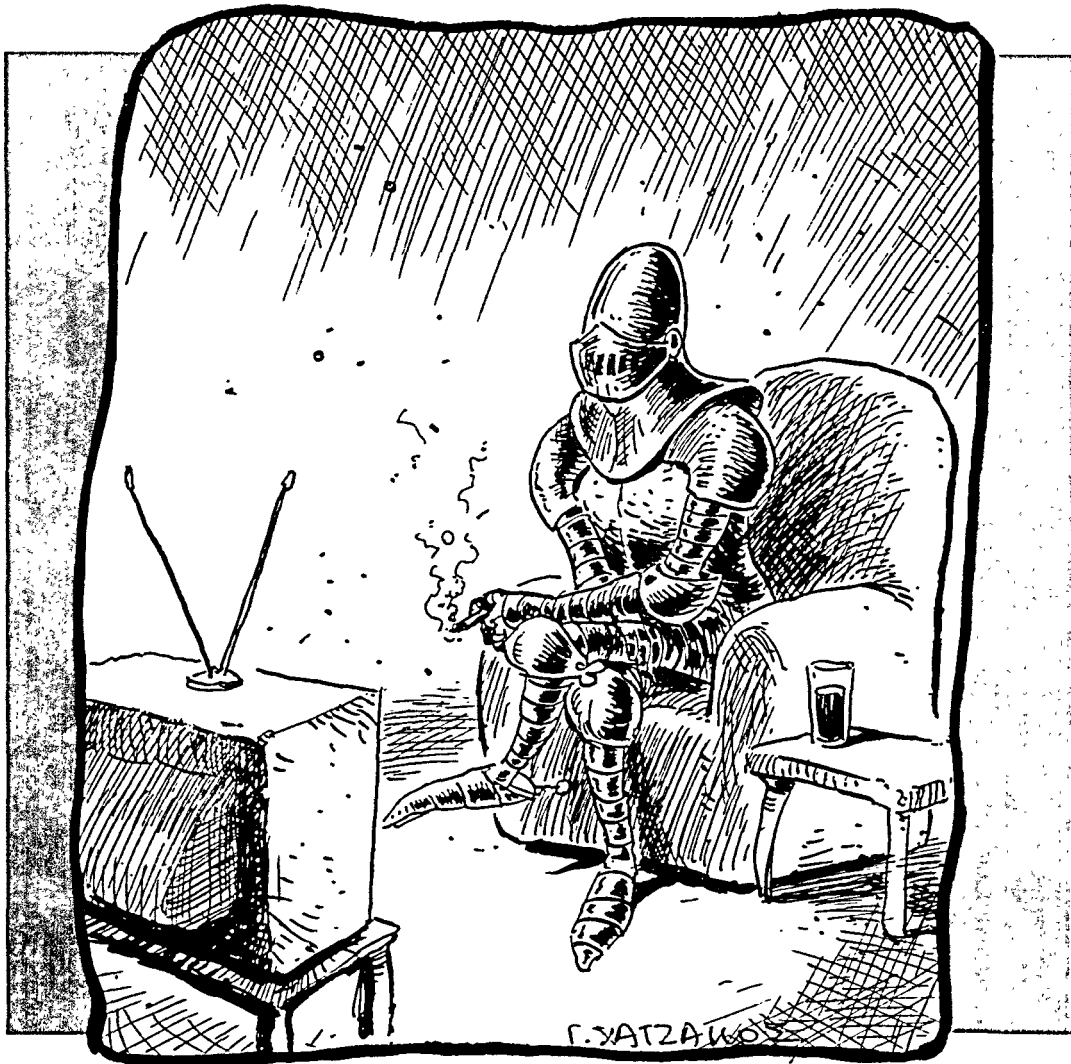
Κάτω στον Πειραιά του Α. Ανδριανόπουλου ετοιμάζονται επίσης: Εδώ ο σταθμός στηρίζεται στους Τ. Θεοδωρόπουλο, Α. Κοσώνα και Σ. Κούλογλου. Οι δυο τελευταίοι είναι από τα στελέχη του Καναλιού 15 που έμειναν «άστεγα» όταν η πλειοψηφία των ανθρώπων του εντάχθηκε στην επιτροπή Έμπερτ. Όπως φαίνεται όμως κανείς δεν χάνεται...

Τα σχέδια του Ανδριανόπουλου δείχνουν μεγαλεπήβολα. Οι άνθρωποι του μιλούν για ένα τεράστιο σταθμό που θα καλύπτει όλη την περιοχή της νομαρχίας Πειραιά, από τη Ν. Σμύρνη δηλ. μέχρι την Ελευσίνα κι από την Αγία Βαρβάρα ως τα Κύθηρα! Κι αν τους ρωτήσεις «Σε τέτοια περίπτωση τι γίνεται με τους άλλους δήμους της περιοχής» η απάντηση είναι ότι «έχουμε σκοπό να τους εκχωρήσουμε κάποιες ώρες στο δικό μας πρόγραμμα».

Κάπου εδώ γυρνάν και οι μικρότεροι δήμοι: Του Ζωγράφου που συντονίζεται με το Χολαργό και την Αγία Παρασκευή, των Αγίων Αναργύρων που προσπαθούν να τα θρουν με το Περιστέρι και τα Λιόσια...

Σε τέτοιες συνθήκες, αγώνα για την πρωτιά, κυνηγιού εντυπώσεων, αναζήτησης χρηματοδότη, οι ψυχραιμες φωνές που επισημαίνουν ότι το θέμα δεν λύνεται αν κάποιοι δήμοι «αντιγράφουν» το κράτος, ότι αυτό που έχει σημασία είναι να δοθεί σε φορείς και πολίτες η δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό το μέσο, είναι ελάχιστες.

Η εξήγηση αυτού του γεγονότος κρύβεται πίσω από

ΓΥΡΩ-ΓΥΡΩ ΟΛΟΙ...

τη διαπίστωση σχεδόν όλων των δημοτικών αρχόντων, ότι τα κρατικά μέσα ενημέρωσης δεν προβάλλουν όσο θα έπρεπε τις δραστηριότητές τους: Αυτό που κυρίως θέλουν λοιπόν είναι ένα μέσο αναμετάδοσης των ομιλιών τους στα ευαγή ιδρύματα της περιοχής, ένας «φακός» που θα παρακολουθεί τις κινήσεις τους, ένας «πολύγραφος» με πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες από τους συνηθισμένους.

Και γιατί να μην είναι έτσι; Πόσοι από τους δημάρχους που τρέχουν σήμερα να δημιουργήσουν σταθμούς φημιζονται για τις καλές σχέσεις που έχουν με τους φορείς της περιοχής τους, όταν μάλιστα αυτοί οι φορείς –και οι πολίτες– δεν εντάσσονται στις κατεστημένες προδιαγραφές; Πόσοι απ' αυτούς έχουν αποδειχθεί φορείς μιας «άλλης» αντίληψης για τα δημοτικά, έστω, θέματα;

Πώς μπορεί για παράδειγμα η Δημοτική Ραδιοφωνία της Αθήνας να κάνει «ανοιχτή» εκπομπή για το Γκαζοχώρι, για τους Τσιγγάνους, τους Μουσουλμάνους και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης τους; Δεν πάει πολύς καιρός που το Συνοικιακό Συμβούλιο της περιοχής θεώρησε ακριβώς αυτές τις μειονότητες υπεύθυνες για την κατάσταση και δήλωσε πως θα εργασθεί για την απομάκρυνσή τους. Και αυτά επί δημαρχίας Μπέη, σε εποχή δηλαδή κατά τεκμήριο προοδευτικότερη από τη σημερινή για την πόλη.

Εδώ παπάς, εκεί παπάς

Ναι. Το ερώτημα είναι πού είναι η αριστερά. Αν θέβαια σταθούμε στην επιφάνεια, στα ονόματα δημάρχων, παραγόντων και δημοσιογράφων που δηλώνουν ενδιαφέρον για τα τεκταινόμενα, ίσως πιστέψουμε πως είναι μέσα στο παιχνίδι. Αν όμως προσέξουμε λίγο περισσότερο καταλαβαίνουμε ότι όλοι αυτοί χορεύουν στους

ρυθμούς των δικών τους επιδιώξεων και η αριστερά είναι απύσχα!

Και για το Εσωτερικό τα πράγματα είναι μάλλον εξηγήσιμα: Οι, έτσι κι αλλιώς, μικρές οργανωμένες δυνάμεις, ο σημερινός κατακερματισμός τους, η «τακτοποίηση» των ανθρώπων του περιγυρού του στην μια ή την άλλη πρωτοβουλία και η γνωστή αντίληψη αυτού του χώρου ότι παρέμβαση σημαίνει κάποιες ανακοινώσεις δικαιολογούν την απραξία. Το ΚΚΕ όμως;

Αυτό, για να λέμε και την αλήθεια, δεν περιορίστηκε στις αρχικές ανακοινώσεις. Οργάνωσε και κάποιες ημερίδες για τα ΜΜΕ θέλοντας, υποτίθεται, να οπλίσει τα μέλη του με επιχειρήματα, να οργανώσει την αντίσταση στην ιδιωτικοποίηση της ραδιοφωνίας. Τα αποτελέσματα όμως, από άποψη ουσίας και μαζικότητας ήταν πενιχρά.

Και πώς να είναι αλλιώς όταν το μόνο «δια ταύτα», η μόνη κατάληξη της κ. Αριάδνης Αλαβάνου π.χ. κεντρικής εισηγήτριας στην ημερίδα της ΚΝΕ στη Νομική, ήταν «να μην επιτρέψουμε να δημιουργηθεί κανείς τοπικός σταθμός από φορέα ή πρόσωπο που θα σήμαινε βήμα για την ιδιωτικοποίηση»... Και αυτό όταν σειρά δημάρχων του ΚΚΕ ή της συμπαράταξης έχουν δηλώσει την πρόθεσή τους να δημιουργήσουν τοπικό σταθμό. Όταν η ίδια η ΚΝΕ στην πρώτη δημόσια τοποθέτησή της για το ζήτημα, στάθηκε υπέρ των σταθμών «ερασιτεχνικής δημιουργίας»...

Την ίδια ώρα υπάρχουν ερασιτεχνικοί (!) σταθμοί με υπαλλήλους, κάποιοι κάνουν επαφές με ραδιοπειρατές ώστε να έχουν άμεσα τη δυνατότητα αναμετάδοσης προγραμμάτων και το μόνο διαφορετικό στοιχείο της φάσης δίνεται από τους πολύ λίγους ακόμη ενναλλακτικούς πομπούς, όταν αποφεύγουν την απλή αντιστροφή του κρατικού μοντέλου για το ραδιόφωνο.

Βαγγ. Δελιπέτρος

ΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΙΡΟ, με τις συχνές αναφορές στην «ελεύθερη ραδιοφωνία» και τα τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά αφιερώματα των κρατικών μέσων στους ραδιοερασιτέχνες, τολύς κόσμος, ακόμη κι αν δεν ενδιαφέρεται για την υπόθεση, απέκτησε μια ρομαντική εικόνα για τους «πειρατές των ερτζιανών».

Εικόνα που βέβαια θρυμματίζεται όταν, γυρνώντας τα κουμπιά του ραδιοφώνου, συναντάς αυτόν που κανονίζει επισκέψεις σε «οικόπεδα με φως, νερό και τηλέφωνο, πέντε χιλιόμετρα μακριά από την Ομόνοια, μετάβαση δωρεάν». Ή όταν πέφτεις πάνω στο πορτρέτο της Μπέλας Μπούλας, του Λάκη του Πρώτου και άλλων αστέρων της μπάντας!

Σε τέτοιες συνθήκες όταν μαθαίνεις ότι κάποιοι από τους παλιότερους στα κύματα, με κέντρο την Πετρούπολη, έχουν ιδρύσει τον «Συνδικαλιστικό Σύλλογο Προστασίας Δικαιωμάτων Ερασιτεχνών Πάσης Φύσεως Συχνοτήτων» είναι ίσως εύλογο να πεις: «Επιτέλους, καιρός ήταν», «μόνο η αυτοοργάνωση των ερασιτεχνών μπορεί να δώσει λύσεις» και άλλα παρόμοια. Αυτό όμως μέχρι να πέσει στα χέρια σου το καταστατικό του συλλόγου...

Το οποίο αναφέρει σαν σκοπούς την «αναγνώριση από την πολιτεία των δικαιωμάτων των ερασιτεχνών, την προστασία και συμπαράσταση των μελών του», την «ανάπτυξη δεσμών με ετέρους συλλόγους της αλλοδαπής οι οποίοι έχουν τον αυτό σκοπό» (είσαι εντάξει, λες «καλά πάμε», οπότε σουρχειται...) και την «διαφύλαξη των συχνοτήτων από παρανόμους παρεμβολές ατόμων τα οποία προβαίνουν εις διαφημιστικές παρεμβολές, θωμολοχούν ή δημιουργούν συζητήσεις πολιτικού περιεχομένου»!

Τώρα ποιοι και με ποια κριτήρια κρίνουν τις εκπομπές κάποιων άλλων σήμερα σαν παράνομες, τι σημαίνει, γιατί είναι αρνητικό και πώς διαφυλάσσονται οι συχνότητες από «συζητήσεις πολιτικού περιεχομένου» δεν το απαντάει το καταστατικό. Εκτός αν απάντηση, στη ζούλα, είναι η ειδική διάταξη 7 του άρθρου 3 που προβλέπει ότι «εν περιπτώσει διαλύσεως του συλλόγου η περιουσία αυτού περιέρχεται εις το Υπουργείον Εθνικής Αμύνης υπέρ των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας»...

Κανείς βέβαια, εκτός από τα ιδρυτικά μέλη αυτού του συλλόγου δεν είχε ως τώρα φανταστεί τους «συγγενικούς δεσμούς» μεταξύ ραδιοερασιτεχνών και ενόπλων δυνάμεων, αλλά ας το αντιπαρέλθουμε θέτοντας το ερώτημα: Πώς γίνεται κάποιος μέλος αυτού του συλλόγου;

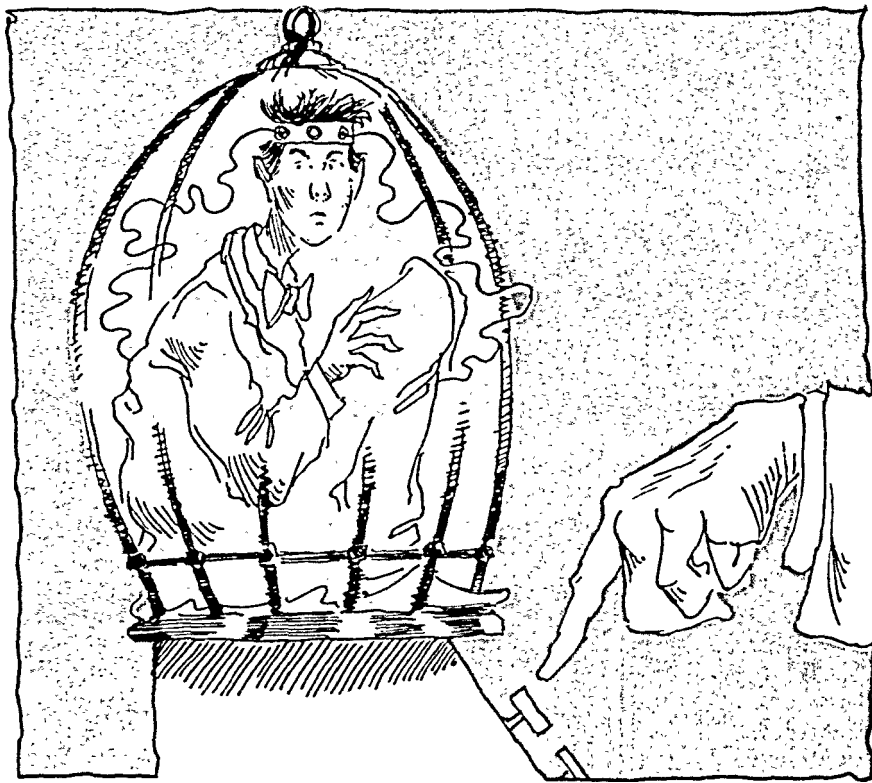
Εδώ τα πράγματα είναι δύσκολα! Και πώς να μην είναι αφού το καταστατικό προσδιορίζει επτά ολόκληρες τάξεις μελών: Ιδρυτικά (τους αρχικούς 22 που είχαν την ιδέα), Τακτικά, Πάρεδρα, Δόκιμα, Επίτιμα, Παρεπιδhma μέλη και συνδρομητές...

Αν ήδη δεν απογοητευτήκατε η διαδικασία είναι απλή! Οποιοσδήποτε που έχει συμπληρώσει τα 20 και δεν έχει καταδικαστεί σε στερητική της ελευθερίας μπορεί για οποιονδήποτε λόγο κάνει μια αίτηση στο Διοικητικό Συμβούλιο του συλλόγου και γίνεται δόκιμο μέλος. Μετά 3 μήνες παραμονής σε αυτή την τάξη και αφού εξασφαλίσεις την υπέρ της αίτησής σου υπογραφή 2 τακτικών μελών ζητάς από το ΔΣ να σε κάνει πάρεδρο μέλος.

Από δω και πέρα, μετά την συμπλήρωση τριών χρόνων σε αυτή την τάξη, τα πράγματα είναι εύκολα! Μπορείς να γίνεις τακτικό μέλος αν υπογράψουν την αίτησή σου 4 τακτικά ή 2 ιδρυτικά μέλη τουλάχιστον (να που έχει σημασία να είσαι ιδρυτικό μέλος...), σε εγκρίνει το ΔΣ, συμφωνήσει με την απόφαση η Γενική Συνέλευση του συλλόγου και δεν κάνει κάποιος ένσταση εντός 15 μέρων, γιατί τότε ξαναπάς στη Γεν. Συνέλευση για νέα κρίση... Εκτός από αυτά βέβαια πρέπει να είσαι «έλλην πολίτης διαπνεόμενος από αισθήματα αγάπης, αυτοθυσίας (!) και φιλαλληλίας

ΚΥΝΗΓΟΙ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

«ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΡΑΔΙΟΕΡΑΣΙΤΕΧΝΩΝ»: ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗΝ!

υπέρ της πατρίδος σου και των συνανθρώπων σου»...

Λίγο πιο εύκολα είναι τα πράγματα για τους «κολλητούς μας»: Αν «κατέχεις εξέχουσα θέση στην κοινωνία, παρέχεις ή παρείχες σημαντικές υπηρεσίες στο σύλλογο» μπορεί να γίνεις τακτικό μέλος χωρίς να περιμένεις όπως οι άλλοι τρία χρόνια πάρεδρο μέλος...

Επίτιμα μέλη γίνονται με απόφαση της ΓΣ εξέχοντα πρόσωπα της κοινωνίας και παρεπιδhma όσοι έχουν τα προσόντα για τακτικά αλλά διαμένουν εκτός Ελλάδος! Για τους συνδρομητές το καταστατικό δεν λέει και πολλά: Πιθανότατα είναι οι εκτός Αθηνών, οι κάτω των 20 και όσοι δοκιμάζονται για να γίνουν δόκιμα μέλη!

Ίσως για αυτόν το λόγο οι συνδρομητές δεν έχουν κανένα δικαίωμα ρητά διατυπωμένο. Αντίθετα δηλαδή από τα δόκιμα μέλη που «απολαμβάνουν των αυτών δικαιωμάτων με τα λοιπά μέλη» δεν μπορούν όμως ούτε να παραστούν στις Γενικές Συνελεύσεις... Αυτό είναι το δικαίωμα των πάρεδρων μελών: Πάνε δηλαδή στις ΓΣ και βλέπουνε! Ευτυχώς τα τακτικά και ιδρυτικά μέλη επιτρέπεται και να μιλάνε... Επιπρόσθετα μάλιστα, τόση δημοκρατία κάνει εντύπωση..., μπορούν «να ζητούν ακύρωση των πράξεων του ΔΣ εφόσον επιτρέπεται αυτή και δεν γίνεται πρόξενος οιασδήποτε ζημίας εις τον σύλλογον»!

Είναι πια φανερό ότι πρόκειται για πολύ «ιδιόρρυθμο» συνδικαλιστικό σύλλογο: Γράφεται και μάλιστα σαν δόκιμος, όταν κάποιος το θελήσουν κι όχι όταν έχεις συγκεκριμένα προσόντα, φτάνεις να ψηφίζεις μετά 40 κύματα και άνετα διαγράφεις με απόφαση του ΔΣ (!) «αν δείξεις αδιαφορία, ασυμβίβαστη διαγωγή, προξενήσεις υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς ή αντιδράς στο σκοπό του συλλόγου ή (το καλύτερο) στις αποφάσεις του ΔΣ». Τι μένει να ελπίζεις;

Μήπως κάποτε γίνεις πρόεδρος. Γιατί αυτός συγκαλεί τα πάντα, υπογράφει τα πάντα, εκπροσωπεί τα

πάντα και διαλύει τα πάντα. Ή όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «διακόπτει ή διαλύει συνεδριάσεις θορυβώδεις ή που εξ αυτών απειλούνται προστριβές, λαμβάνει κάθε μέτρο εξασφαλιστικό των συμφερόντων του συλλόγου χωρίς απόφαση ΓΣ ή ΔΣ αν κατά την κρίση του προκύπτει κίνδυνος από την αναβολή»...

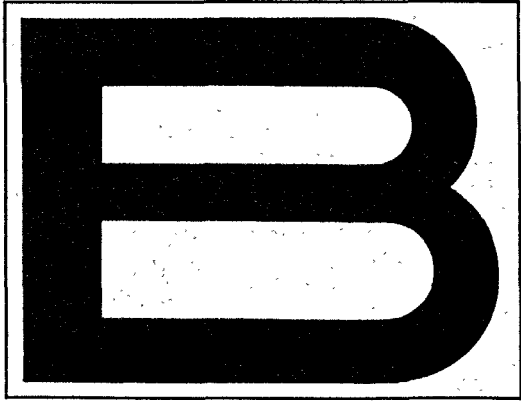
Εκπληκτικός σύλλογος, έτσι δεν είναι; Για όσους δεν έχουν καταρρεύσει ακόμη μπορούμε να προσθέσουμε ότι σήμερα, μετά τρία χρόνια ζωής, έχει 45 περίπου τακτικά, πάρεδρα, δόκιμα και ιδρυτικά μέλη και 150 συνδρομητές, όπως μας είπαν, οργανώνει σεμινάρια για τη «ραδιοφωνική συμπεριφορά» του χώρου του, και ετοιμάζει την παραγωγή ενός πομπού που θα πουλιέται σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Στις 8 Φεβρουαρίου έκανε δημόσια εμφάνιση με συζήτηση που οργάνωσε στον κινηματογράφο «Διάνα» των Νέων Λιοσίων και στην οποία μίλησαν στελέχη του Καναλιού 15, ενώ για τα τεκταινόμενα υποστηρίζει τη δημιουργία σταθμών σε κάθε δήμο – από χωροταξική άποψη – στους οποίους θα δραστηριοποιούνται ερασιτέχνες που θα προτείνει ο σύλλογος!

Κατά τα άλλα λέει «ναι» στο άνοιγμα των ερτζιανών και «όχι» στις «πολυεθνικές και τους μικροαστούς που θέλουν να επενδύσουν σε αυτά». Και εμείς που υποψιαζόμαστε την αντίθεση με τέτοιες κινήσεις των υπόλοιπων ερασιτεχνών και όλων, των πολύ λίγων ακόμη, εναλλακτικών σταθμών, επισημαίνουμε, άλλη μια φορά, την ανάγκη γενικότερης συζήτησης και πρωτοβουλιών.

Με μια κουθέντα δηλαδή: Λέμε «ναι» στην αυτοοργάνωση των άλλων, εκτός εμπορίου, σταθμών και «όχι» σε τέτοιους συλλόγους.

Βαγγέλης Δεληπέτρος
Αντρέας Ρουμελιώτης

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ANDRÉ GORZ

ΑΝΤΙΟ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ

Μετάφραση: Στέλιος Μπαμπάς.

Εισαγωγή: Ηλίας Κατσούλης.

Εκδόσεις νέα σκέψη, Αθήνα 1986. Σελ. 198.

Ήδη από τη δεκαετία του '60 ο Αντρέ Γκορζ είναι ένας από τους σημαντικότερους «μαρξογενείς» θεωρητικούς στη Γαλλία και τα βιβλία του θρήκαν αξιοσημείωτη απήχηση στο ριζοσπαστικό κίνημα της νεολαίας, ιδιαίτερα στη δεκαετία του '70. Αλλά το βιβλίο του «Αντίο προλεταριάτο», που κυκλοφόρησε στα γαλλικά το 1980 (τρία χρόνια πριν από τους «Δρόμους του παραδείσου», που επίσης μεταφράστηκαν στα ελληνικά πέρσι), σηματοδότησε μια βαθιά τομή στην πορεία της σκέψης του και προκάλεσε αντιφατικές αντιδράσεις: σ' αυτό του το έργο ο Γκορζ δεν λέει αντίο μόνο στο προλεταριάτο, αλλά σ' ολόκληρο τον μαρξισμό, ως εργαλείο για την κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας και για την πρόγνωση των εξελίξεων που κυοφορεί. Έχει, επομένως, ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξετάσουμε κάπως διεξοδικά αυτή την αφετηρία και ταυτόχρονα «σημείο συμπίκνωσης» της μεταμαρξιστικής θεώρησης που υιοθετεί ο Γκορζ.

Η συλλογιστική που αναπτύσσει ο συγγραφέας του «Αντίο προλεταριάτο» είναι, συνοπτικά, η εξής: Το προλεταριάτο, τόσο ως θεωρητική κατασκευή όσο και ως υποκείμενο της επαναστατικής αλλαγής, είναι μια πολύ αμφισβητήσιμη έννοια. Ο Μαρξ δεν ανακάλυψε το προλεταριάτο και τον επαναστατικό του ρόλο εμπειρικά, παρατηρώντας την πραγματικότητα, αλλά στα πλαίσια ενός θεωρητικού προβληματισμού γύρω από το νόημα της ανθρώπινης εργασίας. Ο Μαρξ πίστευε ότι το προλεταριάτο, καθώς είναι η τάξη που υφίσταται την καπιταλιστική εκμετάλλευση με τη γυνώτερη μορφή της και παράλληλα συνειδητοποιεί τον όλο και σημαντικό ρόλο της στην παραγωγή και αναπαραγωγή του κόσμου, είναι προσημασμένο εκ των πραγμάτων να γίνει ο φορέας της ανατροπής του καπιταλισμού και της άρσης της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Αλλά οι εξελίξεις δεν δικαιώσαν αυτή την πρόβλεψη. Ο καπιταλισμός, χάρη στην προϊούσα αυτοματοποίηση και, τελευταία, χάρη στην πληροφορική και τη μικροηλεκτρονική, κατάφερε να αυξήσει την παραγωγικότητά του συρρικνώνοντας τον ρόλο της ανθρώπινης εργασίας. Εκτός απ' αυτό, ο σημερινός εργάτης είναι ένα απλό εξάρτημα της πολυπλοκής παραγωγικής μηχανής και, σε αντίθεση με τους μαστόρους των εργοστασίων του περασμένου αιώνα, δεν έχει καμιά επο-

πτεία της δουλειάς που κάνει. Κατά συνέπεια, οι εργάτες σήμερα δεν μπορούν να θρουν την ολοκλήρωσή τους στην εργασιακή διαδικασία (έστω και αν ο έλεγχος αυτής της διαδικασίας αφαιρεθεί από το κεφάλαιο) και, όπως οι περισσότεροι μισθωτοί, γυρεύουν την αυτοπραγμάτωσή τους έξω από τον εργασιακό χώρο, στις δραστηριότητες που αναπτύσσουν κατά τον ελεύθερο χρόνο τους (δημιουργική ψυχαγωγία, προσωπικές σχέσεις κλπ.).

Εδώ ο Γκορζ εισάγει την έννοια της «μη τάξης». Οι ομάδες ανθρώπων που αναζητούν την ακεραιότητά τους έξω από την εργασιακή διαδικασία αποτελούν «μη τάξεις», που αρνούνται έμπρακτα τη λογική του καπιταλισμού, αναπτύσσοντας μη εμπορευματικές δραστηριότητες. Σ' αυτές τις «μη τάξεις» εναποθέτει ο Γκορζ τις ελπίδες του για την υπέρβαση του καπιταλισμού (τόσο του ιδιωτικού όσο και του κρατικού, που ο συγγραφέας δεν τον θεωρεί σημαντικά διαφορετικό από τον πρώτο). Χωρίς να αγνοεί καμιά ιστορική αναγκαιότητα που να οδηγεί με σιγουριά προς αυτή την εξέλιξη, πιστεύει ότι οι ελεύθερες δραστηριότητες των «μη τάξεων», αυτός ο «χώρος της αυτονομίας», μπορεί να γίνει το κύριο πεδίο όπου θα εκδιπλώνεται το ανθρώπινο είναι, ενώ ο «χώρος της ετερονομίας», η κοινωνικά αναγκαία εργασία, θα περιοριστεί στην παραγωγή των αναγκαίων αγαθών και την παροχή των αναγκαίων υπηρεσιών. Το πρόβλημα λοιπόν, λέει ο Γκορζ, δεν είναι η κατάλυση του κράτους, αλλά ο διαχωρισμός του από τη σφαίρα της αυτονομίας και η χρησιμοποίησή του για να εξασφαλιστεί ότι τα μέσα παραγωγής των αναγκαίων δεν θα γίνουν αντικείμενο κυριαρχίας μιας τάξης. Αυτός πρέπει να είναι, σύμφωνα με τον Γκορζ, ο στόχος της πολιτικής δράσης των προοδευτικών ομάδων μέσα στη μεταβιομηχανική κοινωνία.

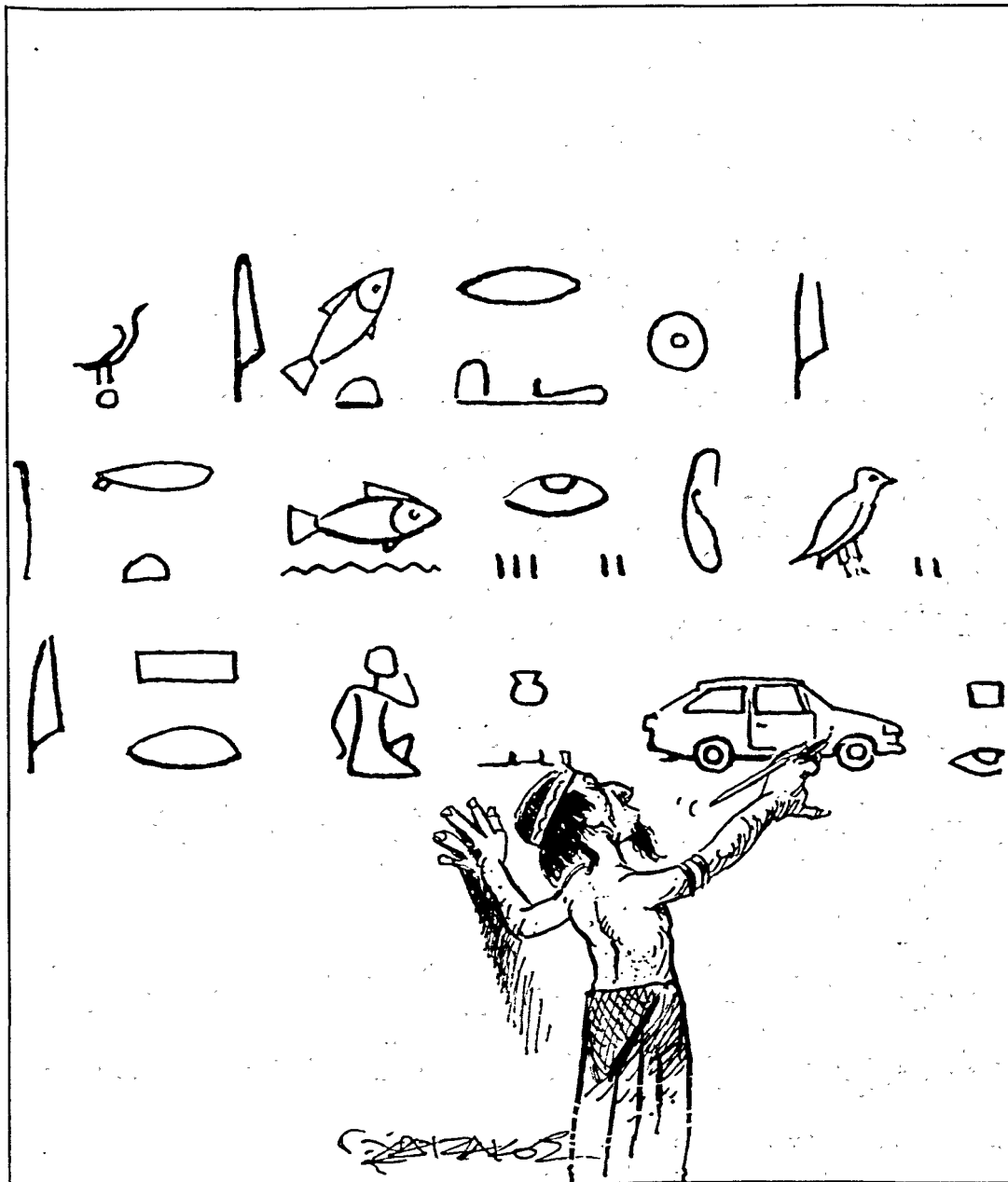
Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η παραπάνω ανάλυση που κάνει ο Γκορζ αποτελεί πρόκληση για ένα μαρξιστή, αλλά η πρόκληση αυτή είναι γόνιμη και μπορεί να γίνει αφορμή στοχασμού γύρω από μερικά βασικά «αξιώματα» της μαρξικής θεωρίας, που σήμερα είναι ίσως λιγότερο αυτονόητα απ' όσο στην εποχή του Μαρξ. Είναι γεγονός ότι ο Μαρξ δεν συνήγαγε τον επαναστατικό προορισμό του προλεταριάτου από εμπειρικές παρατηρήσεις, αλλά από φιλοσοφικούς συλλογισμούς που ανέπτυξε για πρώτη φορά στην «Εισαγωγή στην κριτική της εγγεληνής φιλοσοφίας του Δικαίου», ένα άρθρο που γράφτηκε το 1843, όταν ο Μαρξ δεν είχε ακόμα καμιά ζύμωση με το εργατικό κίνημα. Είναι γεγονός, επίσης, ότι ο Μαρξ έπεσε εντελώς έξω όταν πρόβλεψε ότι η εξέλιξη του καπιταλισμού θα οδηγούσε στην εξαφάνιση των μεσαίων στρωμάτων και στη διόγκωση του προλεταριάτου: συνέβη ακριβώς το αντίθετο. Ακόμα, είναι ίσως αλήθεια ότι η αυτοματοποίηση και η ηλεκτρονική επανάσταση δυσκολεύουν την συνειδησιακή συνταύτιση του εργάτη με τη δουλειά του και υποθαμιζουν τον ρόλο του στην παραγωγή (αν και εδώ μπορεί κανείς να αντιπείνει στον Γκορζ ότι η αυτοματοποίηση δεν φαίνεται να μπορεί να καταργήσει ολόκληρα την ανθρώπινη εργασία και, όσο υπάρχει στην παραγωγική διαδικασία μια τάξη που το μερίδιό της στο κοινωνικό προϊόν είναι όλο και πιο δυσανάλογα μικρό σε σχέση με την προσφορά της, θα υπάρχει θεωρητικά και η δυνατότητα επαναστατικοποίησής της, έστω και όχι με τους όρους του Μαρξ).

Από εδώ και πέρα, όμως, αρχίζουν τα προβλήματα. Όπως ο Γκορζ κατηγορεί τον Μαρξ ότι έπλασε μια αφηρημένη κατασκευή, το προλεταριάτο, που το είναι του «είναι πάνω και πέρα από τους προλετάρους» (σελ. 35), έτσι και ο ίδιος ο Γκορζ μπορεί να κατηγορηθεί ότι πλάθει μια αφηρημένη κατασκευή, τη «μη τάξη», που η ουσία της είναι πάνω και πέρα από τα μέλη της: η «αυτοεκπλήρωση» έξω από τον χώρο της αναγκαίας εργασίας. Στην πραγματικότητα, ανάμεσα π.χ. σ' έναν εργαζόμενο που περνάει τον ελεύθερο χρόνο του κάνοντας «γουντ-σέρφινγκ» και σε μια οικολογική ομάδα που εργάζεται για την υλοποίηση ενός προγράμματος παραγωγής αιολικής ενέργειας δεν υπάρχουν πολλές ομοιότητες, πέρα από αυτό το αφηρημένο πράγμα που ονομάζεται «αυτοεκπλήρωση». Ο Γκορζ δίνει την εντύ-

πωση ότι θεωρεί τη «μη τάξη» ως ομάδα με ενιαία συμφέροντα, πράγμα που σίγουρα είναι αστήριχτο.

Εκτός απ' αυτό, ο Γκορζ βλέπει την «αυτοεκπλήρωση» απλώς ως ζήτημα προσωπικών και έμφυτων κλίσεων, ως μια σφαίρα αυτονομίας που δεν επικαθορίζεται από εξωτερικές αναγκαιότητες. Αυτή είναι η απάντησή του στο σοσιαλιστικό όραμα, όπου «η δραστηριότητα του καθενός κανονίζεται, ρυθμίζεται, προγραμματίζεται σε σχέση με τον κοινό σκοπό» (σελ. 114) και όπου «τα άτομα έχουν χρέος να βρίσκουν την προσωπική τους ευδαιμονία μέσα στη συλλογική ιδιοποίηση της πραγματικότητας και την από κοινού παραγωγή κάθε κοινωνικού» (σελ. 112). Εδώ, προφανώς, έχουμε μια παρανόηση, που δεν ξέρουμε πόσο τυχαία είναι. Δεν υπάρχει κανένα τέτοιο σοσιαλιστικό «όραμα», εκτός ίσως στον προμαρξικό κομμουνισμό του Ντομ Ντεσάμπ, του Ετιέν Καμπέ και μερικών άλλων. Απεναντίας, ο Μαρξ, στα «Παρισινά χειρόγραφα», ασκεί ανελέητη κριτική στον ολοκληρωτικό εξισωτισμό των παλιότερων κομμουνιστικών ουτοπιών, κατηγορώντας τις ότι επιδιώκουν να καταργήσουν κάθε τι που διακρίνει τα άτομα μεταξύ τους, να καταργήσουν το ταλέντο και την ατομικότητα, πράγμα που ισοδυναμεί με κατάργηση του πολιτισμού. Αυτή η μορφή κομμουνισμού, λέει ο Μαρξ, δεν είναι άρση της αλλοτρίωσης, αλλά, αντίθετα, επιβολή της αλλοτριωμένης κατάστασης του σημερινού εργάτη στον καθένα. Αλλά, φυσικά, ο Μαρξ διακήρυξε ότι το κοινωνικό είναι ενός ατόμου καθορίζεται τη συνειδησή του (επομένως και το τι θεωρεί ως «αυτοεκπλήρωση») και, όσο κι αν αυτή η θέση δεν έχει τόσο απόλυτη ισχύ όσο δέχεται ο κλασικός μαρξισμός, είναι πολύ σοβαρή για να την αντιπαρέλθει ο Γκορζ με την αναπόδεικτη αντίληψη (που υπολανθάνει στο βιβλίο του) ότι οι ελεύθερες δραστηριότητες των μελών της «μη τάξης» είναι καθοριστικότερες για τη συνειδησή τους (επομένως και για την κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά τους) από όσο στη θέση τους στο όλο σύστημα καταμερισμού εργασίας. Αναρωτιέται κανείς, ακόμα, πόσο πραγματικά ελεύθερες είναι αυτές οι δραστηριότητες, όταν ο καπιταλισμός και η λογική του έχουν εισβάλει προ πολλού στον ελεύθερο χρόνο και, όπως λέει ο ίδιος ο Γκορζ, «Η εκβιομηχάνιση, διαμέσου προγραμμάτων πληροφορικής, που καταναλώνονται στο σπίτι για την περιποίηση και τη φυσική και ψυχική υγεία, την εκπαίδευση των παιδιών, την κουζίνα, τις σεξουαλικές τεχνικές κλπ., στηρίζεται ακριβώς στην καπιταλιστική λογική της άντλησης κέρδους από δραστηριότητες που έχουμε αφήσει στη φαντασία του καθενός και στην κοινωνική χυδαιοποίηση της πιο ιδιαίτερης ατομικής συμπεριφοράς» (σελ. 122 κ.ε.). Το συμπέρασμα που θα έπρεπε να βγει από τα ίδια αυτά τα λόγια του Γκορζ είναι ότι η «σφαίρα της αυτονομίας» δεν είναι και τόσο αυτόνομη, αλλά ο Γκορζ δεν το βγάζει και επαφίεται σε μια συνειδησιακή εξέγερση εναντίον της καπιταλιστικής λογικής (σελ. 168-169), για να περιφρουρηθεί και να επεκταθεί αυτή η αυτονομία.

Γενικά, το πρόβλημα της ώσμωσης ανάμεσα στη «σφαίρα της αυτονομίας» και τη «σφαίρα της ετερονομίας» δεν πολυθασανίζει τον Γκορζ. Θεωρεί τη στεγανοποίηση της σφαίρας της αυτονομίας ως πολιτικό καθήκον και δεν τον απασχολεί το ερώτημα μήπως η σφαίρα αυτή, από την ίδια της τη φύση, αναπαράγει τις σχέσεις εξουσίας που διαμορφώνονται στη σφαίρα της ετερονομίας. Π.χ. η «οικαγένεια, που σε πολλά σημεία ο Γκορζ την αναφέρει νοσταλγικά ως εστία θαλπωρής, τρυφερότητας, ανιδιοτέλειας κλπ., δεν είναι σε καμιά περίπτωση μια τέτοια ιδιυλλιακή φωλιά, παρά αντανάκλα τις εξουσιαστικές δομές, τα καταναλωτικά πρότυπα και τους ανταγωνισμούς που εκδηλώνονται στη σφαίρα της ετερονομίας. Και δύσκολα μπορούμε να φανταστούμε πως θα μπορούσε να είναι αλλιώς. Αλλά ας δεχτούμε προς στιγμή τη «δυσδική κοινωνία» όπως την οραματίζεται ο Γκορζ. Ας δεχτούμε, μαζί του, ότι η εξουσία του παραγωγικού μηχανισμού, η «λειτουργική εξουσία», είναι αναπόφευκτη (σελ. 96 κ.α.) και ότι το ζήτημα είναι να καταργήσουμε τον καταναγκασμό και τις εξουσιαστικές σχέσεις στη σφαίρα της αυτονομίας. Μπορεί η συλλήψη αυτή να φαίνεται ρεαλιστική,

μπροστά στο αναρχικό αίτημα για ολοκληρωτική κατάλυση της εξουσίας, αλλά είναι δύσκολο σήμερα να δικαιολογηθεί ιδεολογικά και, επομένως, να αποκτήσει ψυχοκινητική δύναμη στον τομέα της πολιτικής δράσης. Και αυτό επειδή δημιουργεί στον χώρο της κοινωνικής οργάνωσης ένα σχίσμα (σφαίρα αυτονομίας – σφαίρα ετερονομίας) για το οποίο πιστεύει, υπερασσιζόδοξα αλλά και αυθαίρετα, ότι δεν θα σφραγιστεί και την ψυχή του ατόμου, ότι δεν θα παραγάγει διχασμένες προσωπικότητες. Το σχίσμα ιδιωτικής αυτονομίας – κοινωνικής ετερονομίας είναι ένα πολύ χαρακτηριστικό επιπόνημα της αστικής φιλοσοφίας, που στον καιρό του φαινόταν ίσως ικανοποιητικό, αλλά σήμερα ξέρουμε ότι δημιουργεί ανθρώπους που στη δημόσια ζωή τους είναι άβουλα όργανα κάποιου μηχανισμού ή «νομοταγείς πολίτες» και στην ιδιωτική τους ζωή δαίμονες με αβυσσαλέα πάθη και ανατριχιαστικά απωθημένα.

Ο Γκορζ λέει ότι το κράτος είναι το μόνο εργαλείο που «είναι ικανό να γλιτώσει την κοινωνία από την κυριαρχία των μεγάλων μηχανισμών» μόνο αυτό είναι ικανό να εξασφαλίσει ότι τα μέσα παραγωγής των αναγκών δεν θα δεσμευτούν για τους σκοπούς κυριαρχίας μιας τάξης» (σελ. 160). Πιστεύει δηλαδή ότι το κράτος είναι (ή μπορεί να γίνει) ο απαραίτητος σύμμαχος της σφαίρας της αυτονομίας. Την άποψή του αυτή φαίνεται να τη στηρίζει σε μια ανάλυση (χαρακτηριστική για τους Γάλλους μαρξιστές που επηρεάστηκαν από τον στρουκτουραλισμό) που αποθλίπει στο να δείξει ότι σ' όλους τους μεγάλους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς «η εξουσία δεν έχει υποκείμενο» και ότι «Η προσωπική εξουσία των καπιταλιστών, διευθυντών, ηγετών κάθε είδους είναι μια οφθαλμαπάτη» (σελ. 77). Λίγο παρακάτω, μάλιστα, ο Γκορζ προχωρεί ένα ακόμα βήμα και λέει

«Μπορεί το κυρίαρχο σύστημα να είναι ταξικό σύστημα: τούτο δεν σημαίνει πως τα άτομα που συνθέτουν αυτή την τάξη είναι κυρίαρχα άτομα. Είναι και αυτά κυριαρχούμενα ακόμη και σ' αυτήν την εξουσία που ασκούν». (σελ. 88). Δεν είναι εδώ το κατάλληλο μέρος να συζητήσουμε διεξοδικά ένα τόσο τεράστιο ζήτημα όπως το ζήτημα της αλλαγής του χαρακτήρα της εξουσίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Οπωσδήποτε, οι σημερινοί εξουσιαστικοί μηχανισμοί είναι πολύ πιο απρόσωποι απ' όσο στην εποχή του προσωποπαγούς καπιταλισμού. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένα πρόσωπα που ωφελούνται από αυτούς τους μηχανισμούς περισσότερο απ' όσο άλλα πρόσωπα. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε εξουσίας είναι ότι εμφανίζεται να λογοδοτεί σε κάποια ανώτερη δύναμη πέρα από την εμβέλεια της ανθρώπινης δράσης: «όχι εγώ, αλλά ο Θεός», «όχι εγώ, αλλά η Φύση», «όχι εγώ, αλλά ο Νόμος», «όχι εγώ, αλλά το Σύστημα». Ο Μαρξ, γράφοντας στην εποχή του προσωποπαγούς καπιταλισμού, διέκρινε καθαρά την τάση της εξουσίας να παρουσιάζεται αφηρημένη και μυστικοποιημένη: ο καπιταλιστής εμφανίζεται ως ενσάρκωση της δύναμης του χρήματος και το τι μπορεί να πετύχει στη ζωή δεν καθορίζεται από την προσωπικότητά του, αλλά από την αφηρημένη δύναμη του χρήματος («Μπορεί να είμαι άσχημος, αλλά με τα λεφτά μου μπορώ να αγοράσω την ωραιότερη γυναίκα»· επομένως δεν είμαι άσχημος, αφού το χρήμα αναιρεί την απωθητική δύναμη, της ασχημίας»). Ο μηχανισμός μπορεί να είναι απρόσωπος, αλλά τα οφέλη που παρέχει είναι εντελώς προσωπικά. Το κράτος, λοιπόν, θεμελιώνει εξουσίες που μπορεί να είναι κατ' απονομή, αλλά αυτό δεν σημαίνει καθόλου ότι δεν εξασφαλίζουν πλεονεκτήματα και υπεροχή στους

κατόχους τους. Όταν λοιπόν ο Γκορζ λέει ότι το κράτος μπορεί να γίνει απλώς ένας μηχανισμός παροχής του κοινωνικά αναγκαίου πέφτει, νομίζουμε, στο ίδιο λάθος με τον Λένιν («Κράτος και επανάσταση»), που πίστευε ότι τέτοιες διαχειριστικές λειτουργίες είναι δυνατό να μη παράγουν καινούριες εξουσίες και καινούριες μορφές καταπίεσης.

Συμπερασματικά, η κριτική που ασκεί ο Γκορζ στον Μαρξ (σωστή σε πολλά σημεία) και οι επιμέρους εστώχες επισημάνσεις του για τη σημασία της προσπάθειας των ανθρώπων των μεταβιομηχανικών κοινωνιών να εγκαθιδρύσουν στη ζωή τους «βύλακους» αυτονομίας δεν στηρίζουν ικανοποιητικά, ούτε από φιλοσοφική ούτε από πρακτική άποψη, το όραμα της «δυναμικής κοινωνίας». Θα επαναλάβουμε, ωστόσο, ότι τέτοια θιθλιά αποτελούν γόνιμο ερέθισμα για μια Αριστερά που η σκέψη της είναι εδώ και καιρό κυριολεκτικά βραχυκυκλωμένη.

Δημοσθένης Κούρτοβικ

ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΣΕΙΣ

Στη σελ. 43 του βιβλίου του Αντρέ Γκορζ «Αντίο προλεταριάτο» διαβάζουμε. «Η υποκατάσταση της "αφηρημένης εργασίας" στην ατομική εργασία του χειρότεχνου είναι...». Τέτοιες αλλόκοτες και σκοτεινές φράσεις παράγουν συχνά οι Έλληνες μεταφραστές με τη λέξη substitution και το αντίστοιχο ρήμα. Η λέξη αυτή συντάσσεται εντελώς διαφορετικά από το ελληνικό της αντίστοιχο «υποκατάσταση» και η τυφλή μετάφραση της συντακτικής δομής που προκύπτει έτσι οδηγεί σε σύγχυση. Στα ελληνικά λέμε: «Η υποκατάσταση της ατομικής εργασίας του χειροτέχνου από την "αφηρημένη γενική εργασία" είναι...»

*

Έχουμε τονίσει και άλλοτε ότι οι νεογλωσσάμντορες τρέφουν περιφρόνηση για τις εκφραστικές δυνατότητες της νεοελληνικής. Στο τεύχος 27 του περιοδικού «Το Δένδρο» ο κ. Αλέξανδρος Ίσαρης, αφού μας πει ότι «Η Ελληνική γλώσσα είναι *δυναμική* (η υπογράμμιση δική μας) μια πλούσια γλώσσα, αλλά με βάση τις λέξεις που χρησιμοποιούνται ακόμα στο γραπτό και τον προφορικό λόγο, είναι από τις πιο φτωχές» (σελ. 156), προσπαθεί να αποδείξει του λόγου το αληθές επικαλούμενος το γεγονός ότι σε 33 περιπτώσεις που εμείς χρησιμοποιούμε το ρήμα «χτυπώ» (χτυπώ κάποιον, χτυπάω παλαμάκια, με χτύπησε ο έρωτας κλπ.) οι Γερμανοί χρησιμοποιούν 33 διαφορετικά ρήματα. Επειδή η στρεψοδικία και η κουτοπονηρία του παραδείγματος είναι εξοργιστικές, δεν θέλουμε να το αφήσουμε αναπάντητο: Καλούμε τον κ. Ίσαρη να μετρήσει τα ρήματα που χρησιμοποιούμε στα ελληνικά για τις παρακάτω γερμανικές εκφράσεις, που σχηματίζονται όλες με το ρήμα bekommen (λαμβάνω, παίρνω): einen brief bekommen (τρώω ξύλο), Angst bekommen (φοβάμαι), Schläge bekommen (βγάζω δόντια) einen Bauch bekommen (κάνω κοιλιά, πετάω κοιλιά), einen Wutanfall bekommen (λυσσάω, φρυάσσω, παθαίνω κρίση υστερίας), ein Kind bekommen (αποκτώ παιδί), Verbindung bekommen (συνδέομαι, παίρνω γραμμή), zu hören bekommen (ακούω, φτάνει στ' αυτιά μου), Geld bekommen (εισπράττω χρήματα), Herzklopfen bekommen (καρδιοχτυπώ), eine Krankheit bekommen (αρρωσταίνω), Sicherheit bekommen (σιγουρευόμαι), Übung bekommen (ασκούμαι), das Essen bekommt mir schlecht (το φαγητό μου κάθεται στο στομάχι). Ο κ. Ίσαρης, ως γερμανομαθής μεταφραστής, ξέρει ότι αυτά τα παραδείγματα με το bekommen μπορούν να πολλαπλασιαστούν στο διηνεκές. Εμείς, από έλλειψη χώρου, θα περιοριστούμε σ' αυτά. Όχι όμως να νομίζετε ότι τρώμε και κουτόχορτο, κ. Ίσαρη!...

Δ.Κ.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΛΙ

Η επιστολή του κ. Γ. Π. Σαββίδη

Αθήνα, 27 Φεβρουαρίου 1987

Φίλε «Σχολιαστή»

Σε δύο πρόσφατα τεύχη σας (46 και 47) αφιερώσατε επτά σελίδες σε μίαν ενδιαφέρουσα και αποκαλυπτική συζήτηση με πέντε από τους πρωτεργάτες του αειμνηστού λογοτεχνικού περιοδικού «Πάλι». Στην συζήτηση αυτή, είδα, με κάποια εύλογη απορία, να με αναφέρουν οι φίλοι Τάσος Δενέγρης και Κώστας Ταχτσής (46, σ. 61) καθώς και ο παλαιός φίλος Νάνος Βαλαωρίτης (46, σ. 63 και 47, σ. 53), για θέματα ουσιαστικώς άσχετα ή πάντως περιθωριακά ως προς την ιστορία του περιοδικού τους. Επειδή κάποιες από τις αναφορές αυτές αλλοιώνουν την εικόνα της ιστορικής πραγματικότητας, όπως την αντιλαμβάνομαι ως φιλόλογος, παρακαλώ να φιλοξενησετε τούτη την διευκρινιστική επιστολή μου.

Συγκεκριμένα, όσα είπαν οι κ.κ. Δενέγρης και Ταχτσής – σχετικώς με τις ιδιωτικές επιφυλάξεις μου για την προ εικοσιτριετίας αδιαμόρφωτη ακόμη ποιητική υπόσταση του πρώτου, καθώς και για την παλαιότερη προκατάληψή μου απέναντι στον δεύτερο (ως κορδακιζόμενο ποιητή) – είναι ακριβέστατα. Μάλιστα, θα πρόσθετα πως οδηγήθηκα να επανεκτιμήσω τον κ. Δενέγρη, όψιμα, κυρίως χάρος στην επιμονή της Τζένης Μαστοράκη, και να διαβάσω «Το Τρίτο Στεφάνι» μονάχα ύστερα από την θιβλιοκρισία της Καίης Τσιτσέλη, δημοσιευμένη στον «Ταχυδρόμο» με την ευκαιρία της δεύτερης έκδοσης (αν θυμάμαι καλά). «Κάλλιο αργά παρά ποτέ», όπως μου έγραψε τότε, μεγαλόθυμα, ο καταξιωμένος πλέον πεζογράφος.

Πρέπει, όμως, να προσθέσω επίσης ότι ο κ. Ταχτσής, στην συζήτησή σας, φαίνεται να υπερτιμά την επιρροή

που είχε ο Βασίλης Βασιλικός στις «Εποχές» και στον «Ταχυδρόμο» πριν από τον Απρίλιο 1967, ώστε να μην επιτρέπει, λέει, «να μπει κουνούπι». Ειδικά για τον «Ταχυδρόμο», είμαι σε θέση να βεβαιώσω πως ο κ. Βασιλικός έγινε μεν οικογενειακός φίλος, τόσο της γυναίκας μου όσο και δικός μου, και βαθμιαία εξελίχθηκε σε πολύτιμο συνεργάτη του περιοδικού, αλλά δεν θυμάμαι να δοκίμασε ποτέ να επηρεάσει την γνώμη μας, ως μόνων υπευθύνων για την σύνταξη του «Ταχυδρόμου», υπέρ ή κατά οποιουδήποτε ομοτέχνου του – εκτός από μία φορά όπου επέμεινε να δημοσιεύσει κριτική (ευνοϊκή) για το «Ίδου ίππος χλωρός» της Τατιάνας Γκριτση-Μιλλιέξ.

Στην περίπτωση του κ. Βαλαωρίτη, τα πράγματα, δυστυχώς, δεν μου φαίνονται τόσο απλά. Είναι ίσως φανερό πως η μνήμη του τον προδίδει, όταν ονομάζει «Εκδοτική» (46, σ. 43) την «Αγγλο-Ελληνική Επιθεώρηση», ή και όταν ξεχνάει ότι κατά την δική μου περίοδο διευθύνσεως του περιοδικού (1953-55), από τους συρραλιστές μας συνεργάστηκαν πρόθυμα, ήδη στο τεύχος 3, και ο Εγγονόπουλος αλλά και ο ίδιος ο κ. Βαλαωρίτης – ή και ότι τότε ακριβώς το «ακαδημαϊκό» αυτό περιοδικό πρωτάνοιξε τις σελίδες του στην σύγχρονη δημιουργική λογοτεχνία μας, δημοσιεύοντας επ' αμοιβή, στα επτά τελευταία τεύχη του, σημαντικά κείμενα των Δ.Ι. Αντωνίου, Άγγελου Σ. Βλάχου, Μαργαρίτας Λυμπεράκη, Ζήσιμου Λορεντζάτου, Γιώργου Σεφέρη, Τάκη Σινόπουλου, Καίης Τσιτσέλη, Μάνου Χατζιδάκη κ.α.

Είναι όμως άραγε εξίσου ευνόητο πως η μνήμη του κ. Βαλαωρίτη τον προδίδει ομοίως, όταν ισχυρίζεται, δυο φορές στην ίδια σελίδα (47, σ. 53), ότι «ο Σαββίδης είχε αφήσει απέξω από την Χρονολογία του Σεφέρη τη μετάφραση στην οποία είχα συνεργαστεί κι εγώ, και ο Ντάρελ, και ο Κατσιμπαλής, και ο Σπένσερ»; Μακάρι – αν κρίνω από το γεγονός ότι η ενδεχομένης σιωπηρή

μεταφραστική συνεργασία του Γ.Κ. Κατσιμπαλή στο τομίδιο «The King of Asine and Other Poems» (1948) δεν μαρτυρείται ούτε σε υποσημείωση, ενώ ο Ρεξ Ουώρνερ τον μνημονεύει ένθερμα, αλλά μονάχα ως φίλο κριτικό, σε υστερόγραφο της Εισαγωγής του (σ. 13), την οποία παραδόξως λησμονεί ο κ. Βαλαωρίτης, λησμονώντας επίσης ότι εκείνη την εποχή το δημόσιο λογοτεχνικό κύρος του Ουώρνερ ήταν ασυγκρίτως μεγαλύτερο από εκείνο των τριών μεταφραστών.

Και λέω «μακάρι», επειδή, αντίθετα προς όσα ισχυρίζεται τώρα ο παλαιός και ήδη σεβάσμιος φίλος, το 82σέλιδο αυτό θιβλιαράκι των μεταφράσεων Σπένσερ, Βαλαωρίτη, Ντάρελ, μνημονεύτηκε *τρεις φορές*, απαντώντας, σε διάστημα τριών μηνών, στο «Σχεδιασμο Χρονολογίας Γιώργου Σεφέρη» (1963): *πρώτη* φορά, γαλλικά, στο επίμετρό μου της έκδοσης ποιημάτων του Σεφέρη σε μετάφραση Λακαριέρ-Μαυράκη (σ. 159), *δεύτερη* φορά στην πρώτη ελληνική δημοσίευση της εργασίας μου, στο τεύχος 8 (σ. 19) των «Εποχών», και *τρίτη* φορά στο αυτοτελές ανάτυπο της ίδιας δημοσίευσης (σ. 26). Σας εσωκλείω τις σχετικές φωτοτυπίες για επαλήθευση, διότι στην ηλικία όπου έφθασα η μνήμη καταντάει ολοένα πιο επιλεκτική, αυτοεξυπηρετούμενη και συνεπώς παραμορφωτική.

Έτσι, στα 1964, ο κ. Βαλαωρίτης είχε, στην καλύτερη περίπτωση, υποκειμενικώς δίκιο, όταν μεμφοταν την συνοπτική Χρονολογία μου για παράλειψη των 13 θιβλιοκρισιών που είχαν δημοσιευτεί στην Αγγλία για το «The King of Asine» (βλ. «Πάλι», 2, σ. 143). Υποκειμενικώς δίκιο, διότι η Χρονολογία δεν περιλάμβανε καμιά άλλη θιβλιοκρισία ούτε καν για τις πρώτες ελληνικές εκδόσεις έργων του Σεφέρη – πράγμα ίσως εσφαλμένο μεθοδολογικά, μα καταφανώς όχι προσωπώληπτο.

Στα 1986, όμως, όχι μόνο επιμένει πεισματικά στην εγωκεντρική εκείνη γνώμη, αλλά και χάνει κάθε δίκιο, εξογκώνοντας μανιακά την παλαιά μομφή, με την ασύστατη κατηγορία μιας φανταστικής πλέον παράλειψής μου και με συνακόλουθα παραμύθια για «σκηνές» Σεφέρη-Σαββίδη. Επειδή δεν πιστεύω στην ερασιτεχνική ψυχάνάλυση, επαφίεμαι στον κοινό νου των αναγνώστών σας.

Με την ευκαιρία, επιτρέψτε μου να διευκρινίσω και δύο άλλα σημεία της συζήτησής σας, που δεν με αφορούν άμεσα:

α) Θεωρώ πλανημένη την γνώμη του κ. Ταχτσή, ότι ο Σεφέρης «δεν μπορούσε να υποφέρει τον Εμπειρικό» (47, σ. 53). Οι σχέσεις Εμπειρικού-Σεφέρη, όταν τους εγγώρισα, ήταν αραιές αλλά εκατέρωθεν εγκάρδιες – όπως άλλωστε διαπίστωνα συνοδεύοντας τον Σεφέρη σε πολύωρη επίσκεψή του στο σπίτι του Εμπειρικού (πιθανότατα σώζεται και η σχετική μαγνητοταινία). Μήπως ο κ. Ταχτσής συγχέει τις όντως τεταμένες σχέσεις Εγγονόπουλου-Σεφέρη; Η αμοιβαία αντιπάθεια των δύο τελευταίων, νομίζω πως οφειλόταν κυρίως στον διαδοχικό δεσμό τους με την πρόωρα χαμένη μουσικολόγο Λουκία Φωτοπούλου, η οποία επιζεί λογοτεχνικώς, σε κείμενα του Σεφέρη όσο και της Μέλπας Αξιώτη, ως Μπίλιω.

β) Ο Σεφέρης δεν έδωσε πρωτότυπη ή πρόσφατη συνεργασία στο «Πάλι», καθώς αφήνει να υπονοηθεί ο κ. Βαλαωρίτης («έγραψε αφού είχε πάρει το Νόμπελ»). Απλώς συγκατένευσε, φαντάζομαι, να δημοσιεύσουν στο τεύχος 6 (σ. 2-3) ένα παλαιό, σύντομο αγγλόγλωσσο κείμενό του, σε Ελληνική μετάφραση Ν.Β., το οποίο είχε πρωτοδημοσιευτεί αγγλίστι στα 1944. Σημειωτέον πως το κείμενο αυτό είχε ήδη μεταφραστεί ανωνύμως και δημοσιευτεί στον «Ταχυδρόμο» της 7 Απριλίου 1962.

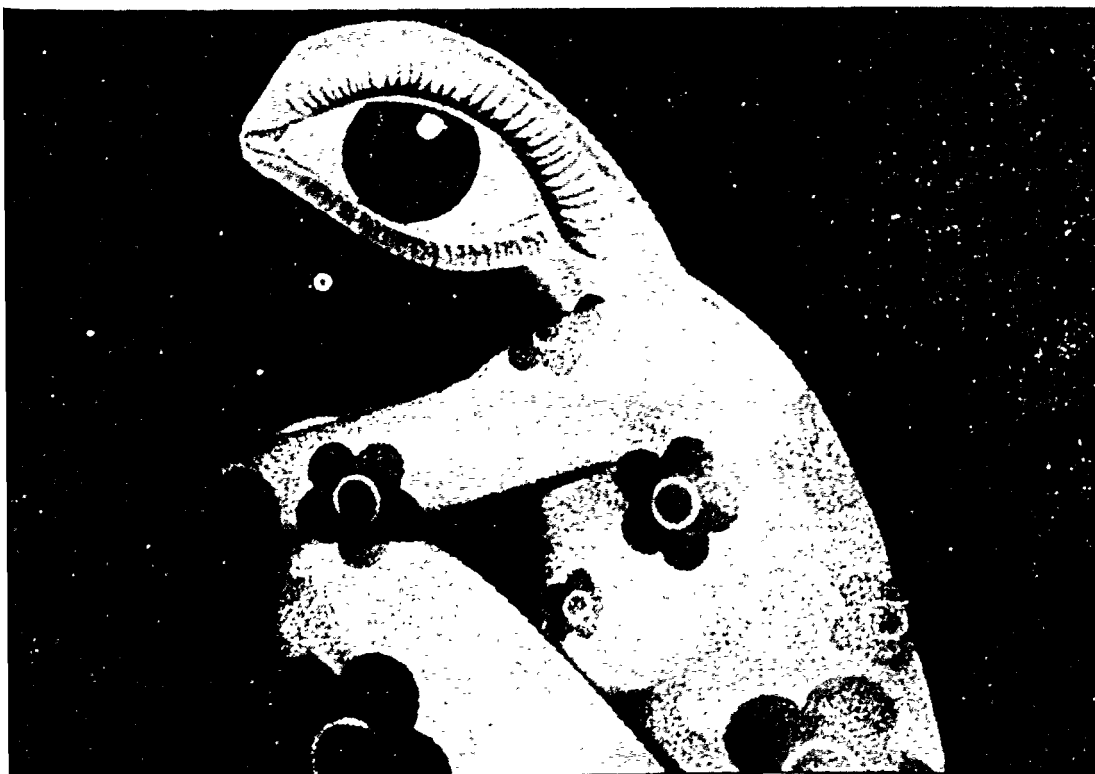
Παρακαλώ να συμπαθήτε την σχολαστική μικρολογία μου. Φίλος ο Νάνος, φίλτερος ο Αριστοτέλης, φιλότατη δε η αλήθεια.

Ευχαριστώ για την φιλοξενία,
Γ. Π. Σαββίδης

(Σ.Σ.: Την επιστολή του κ. Γ. Π. Σαββίδη συνοδεύουν τα τρία φωτοτυπημένα αποσπάσματα στα οποία αναφέρεται το κείμενό του).

H

συζήτηση που δημοσιεύτηκε στα τεύχη 46 και 47 του Σχολιαστή για το περιοδικό «ΠΑΛΙ» προκάλεσε πολλά σχόλια και αναθέρμανε πολλές διαφωνίες. Δημοσιεύουμε παρακάτω την άποψη του Γ.Π. Σαββίδη, καθώς και τις απαντήσεις του Κ. Ταχτσή και του Ν. Βαλαωρίτη. Οφείλουμε πάντως να σημειώσουμε ότι ο Ν. Βαλαωρίτης που βρίσκεται εκτός Ελλάδος δεν μπόρεσε να ελέγξει το τελικό απομαγνητοφωνημένο κείμενο της συζήτησης.

Η απάντηση του Νάνου Βαλαωρίτη

Oakland 20.3.87

Αγαπητέ «Σχολιαστή»

Πρέπει να ομολογήσω ότι η συζήτηση γύρω από το «Πάλι», ξεσήκωσε αρκετά πάθη – πράμα που δείχνει ότι λίγα άλλαξαν από την εποχή που γήγχε. Πολλά όμως συστηματοποιήθηκαν ακόμα παραπάνω έκτοτε, όπως η «παραποίηση της ποίησης» από έδρες πανεπιστημιακές που διεκδικούν πια τον απόλυτο έλεγχο της γραμματείας μας σε βάρος της ζωντανής γραφής. Πράμα που τότε ήταν βασικά το νόημα του «Πάλι» και της αμφισβήτησής του, προς το τότε «κατεστημένο».

Χρόνια τώρα διεξάγεται ένας αγώνας ανάμεσα στις πολιτικές και πολιτιστικές παρατάξεις για επιβολή και έλεγχο της γραμματείας μας, στα καίρια της σημεία. Ας θυμηθούμε πόσο μελάνι χύθηκε γύρω από τον Σολωμό, τον Κάλβο, τον Καβάφη και τον Καρυωτάκη. Και σήμερα ακόμα διεξάγεται μια μάχη γύρω από τον Σεφέρη και την ερμηνεία του έργου του. Τους λόγους εξέτασα αλλού – (βλέπε άρθρα μου για το μοντερνιστικό χιούμορ σε τεύχη του Σχολιαστή). Ένα άρθρο του Βασίλη Λαμπρόπουλου για το ποίημα του Καβάφη «Οι νέοι της Σιδώνας» και οι διαδοχικές ερμηνείες του, αποκάλυψε την έκταση και την σημασία αυτής της μάχης, στην οποία έλαβε μέρος κι ο Σεφέρης κάποτε.

Το γράμμα του Σαββίδη, που είχατε την καλωσύνη να μου κοινοποιήσετε, το θεωρώ μια ακόμα φάση αυτής της μάχης, κι όχι και τόσο ασήμαντη όσο φαίνεται εκ τρώτης όψεως. Πρόκειται για την άμυνα των θέσεων μιας «πολιτιστικής πολιτικής» που μας επιβλήθηκε χρόνια τώρα μέσα στην «νεωτερικότητα» παράταξη. Μια άποψη αυτής της πολιτικής ήταν ο σφετερισμός του

Σεφέρη, του τότε και τώρα ακόμα, ήρωα, της εξόδου μας από την λογοτεχνική απομόνωση. Η συμβολή εδώ του Γιώργου Σαββίδη, με όλα τα μέσα που διέθετε τότε, ήταν καίρια, το 1960, όταν επέβαλε την κλασικίζουσα ερμηνεία του Σεφέρη, πάνω και πέρα από την «μοντερνιστική» προοπτική του Καραντώνη. Σ' αυτό το πλαίσιο της συνεχιζόμενης αυτής παράδοσης, η απόπειρα του Σαββίδη στο γράμμα του, είναι όχι να διορθώσει τα μικρολάθη μιας προφορικής συζήτησης και μιας μεταγραφής που δεν μου δόθηκε πριν από την δημοσίευσή της, αλλά να μειώσει το κύρος της «αντίθεσής» μου στην ερμηνεία του Σεφέρη που προηγήθηκε στ' άλλα άρθρα.

Δεν πιστεύω ότι ο φανατικός φίλος της «αλήθειας» να πήρε σοβαρά την παραδρομή της μεταγραφής από «Αγγλοελληνική» σ' «Εκδοτική»! Ούτε φαντάζομαι, ότι τον πολυενδιαφέρει η φράση του «άφησε απέξω την μετάφραση» από την σωστή φράση «άφησε απέξω την υποδοχή της μετάφρασης», που θα την είχα διορθώσει αν είχα δει την μεταγραφή.

Αυτά όμως τα όχι εκ προθέσεως σφάλματα, όπως ισχυρίζεται για το δικό του, αλλά μόνο «μεθοδολογικά» θάταν ίσως πιο πιστευτά αν δεν με είχε «αφήσει απέξω» το 1960 – (το «Χρονολόγιο» έχει ημερομηνία 1963) από τον τόμο ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΕΦΕΡΗ, όχι εκ προθέσεως, αλλά μόνο μεθοδολογικά! Κι εδώ συμφωνώ απολύτως μαζί του. Η μέθοδος του ν' αφήνεις απέξω είναι μια τακτική πολέμου. Γι' αυτό άλλωστε ερμηνεύει την παράλειψη του ονόματος του Κατσιμπαλή από το «82 σελ. βιβλιάρaki του King of Asine, 1948», ως «σκληρότητα» εκ μέρους μου, κι έλλειψη γενναιοδωρίας! Η «αλήθεια» αγαπητέ Γιώργο, είναι ότι εδώ πέφτεις έξω. Ο John Lehmann τον «άφησε έξω», από πρόθεση ή αβλεψία, και ζήτησε μάλιστα συνάντησή αργότερα από τον ίδιο. Εγώ, αντιθέτως, του είχα συστήσει την προσοχή του σ' αυτό. Δεν έχω τέτοια νοοτροπία ώστε ν' αφήνω απέξω, εκ

προθέσεως, αντάξιους συνεργάτες. Φαντάζομαι ότι ούτε πρόθεση είναι εκ μέρους σου να μειωθεί το βιβλιάρaki, και οι μεταφραστές του σε όφελος του κατόπιν συνεργάτη σου στην επόμενη μετάφραση του Σεφέρη, Rex Warner! που ο ίδιος όμως ομολογεί, στον πρόλογό του, τη σημασία της πρώτης και πόσο στηριχθήκατε σ' αυτήν! Γιατί είναι αστείο να ισχυρίζεται κανείς ότι ο Rex Warner υπήρξε ποτέ σημαντικότερος από τον Durrel, τον Spencer, ή κι εμένα τον ίδιο. Εγκεντρισμός, ε Γιώργο! Το παρατραβάω το σχοινί! Η «αλήθεια» λοιπόν είναι κάπως δικοπο μαχαίρι. Γιατί η έκδοση αυτή δεν έτυχε της ίδια «υποδοχής» με την πρώτη, και το ξέρεις πολύ καλά.

Η υπεράσπιση της Β' περιόδου της «Αγγλοελληνικής» ως μη «ακαδημαϊκό» λογοτεχνικό περιοδικό δεν πολυστέκεται. Η προσφορά μου ήταν μηδαμινή. Ένα σημείωμα για τον Dylan Thomas, στο θάνατό του. Μόνο ίσως ο Εγγονόπουλος είναι μια εξαίρεση. Αλλά καμιά σχέση με ό,τι επιχείρησε το «Πάλι».

Όσο για την σχέση του Σεφέρη με το «Πάλι», πάλι απόπειρα μείωσης της συμβολής του. Το «έγραψε» έπρεπε νάναι «συνεργάστηκε». Θάχα διορθώσει την προφορική αυτή παραδρομή. Μα ως κοιμηθεί ήσυχος ο «φίλος» Γιώργος. Δεν έχω κρυμμένα χειρόγραφα του Σεφέρη στο συρτάρι μου. Μόνο «γράμματα» πολλά, που όμως ίσως χάθηκαν, ίσως να βρίσκονται ακόμα σ' ένα μπαούλο στο Λονδίνο σε μια αποθήκη της οικογένειας Σπύρου Μερκούρη. Κι αυτά περιείχαν πολλά, για την πρώτη μετάφραση, και άλλα σχόλια, μεταξύ άλλων για το πρώτο μου βιβλίο – «Η τιμωρία των μάγων». Αν μ' αφήσει η Μαρώ, θα δημοσιευτούν μια μέρα όταν θρεθούν. Υπήρχε εκεί κι ένα συγχαρητήριο γράμμα του Έλιοτ για το «Βιβλιάρaki», «King of Asine».

Τέλος αν σ' επέκρινε ή όχι ο Σεφέρης, για την παράλειψη στο «Χρονολόγιο», επαφίεμαι στο λόγο σου. Μόνο σε σένα μπορούμε να στηριχθούμε, εκτός αν υπάρχουν κι άλλοι μάρτυρες, για την ιστορική αυτή αλήθεια. Πάντως ο Σεφέρης άλλαξε τότε στάση και πρόσφερε συνδρομή και δέχθηκε να μπει το κείμενό του, που τόσο το μειώνει και μάλιστα συνεργάστηκε στην μετάφραση. Τώρα λοιπόν θα κλείσω την απάντησή μου με μερικά σχόλια για την «περίπτωση» της διαιτινόμενης «φιλίας» του Γιώργου Σαββίδη προς εμένα και προς τον Αριστοτέλη (sic)! Ποιον Αριστοτέλη; Μάλλον τον φιλόσοφο που ήταν και κλασικός και ταξινομητής και μεθοδολογικά άψογος, με τον οποίον πρέπει να έχει μεγαλύτερη «φιλία» λόγω συγγενείας χαρακτήρος, παρά με τον ρομαντικό Αριστοτέλη Βαλαωρίτη.

Όσο για την συνήθεια ν' αφήνει απέξω – στον Πρόλογο για τον «Φωτεινό» άψογο σε όλα, άφησε απέξω την επαναστατική ζωή του ποιητή, απαραίτητη για την κατανόηση του κειμένου. Και στην «Επιλογή» που επιμελήθηκε στον «Ίκαρο» άφησε απέξω, πάλι σημαντικά ποιήματα. Τέτοια «φιλία», που αφήνει απέξω, είχε, κι έχει και για μένα, και τον «Αριστοτέλη», (sic)!

Συλλογίσου λοιπόν λίγο «φίλε» Γιώργο την «αλήθεια» – πάντοτε εγωκεντρικά και μανιωδώς του είδους της «φιλίας» που τρέφεις προς τους ανθρώπους που ονομάζεις «φίλους». Πολύ εγωκεντρικά!

Με πολλή φιλία (προς τον Σχολιαστή)
Νάνος Βαλαωρίτης

...και η απάντηση του κ. Κ. Ταχτσή

Φίλε «Σχολιαστή»

Απορώ πώς ένας άνθρωπος με την εξυπνάδα και το χιούμορ του φίλου μου Γ. Σαββίδη βρήκε «ενδιαφέρον» να κι αποκαλυπτική τη συζήτηση των παλιών Παλινιστών που δημοσίευσε στα τεύχη σου 46 και 47. Μια συζήτηση της πλάκας ήτανε. Παρασυρμένοι απ' τη νοσταλγία του παρελθόντος, μιλήσαμε πιο ελεύθερα απ'

* Με την «περίπτωση» Σαββίδη ασχολούμαι αλλού και δεν θα επαναλάβω.

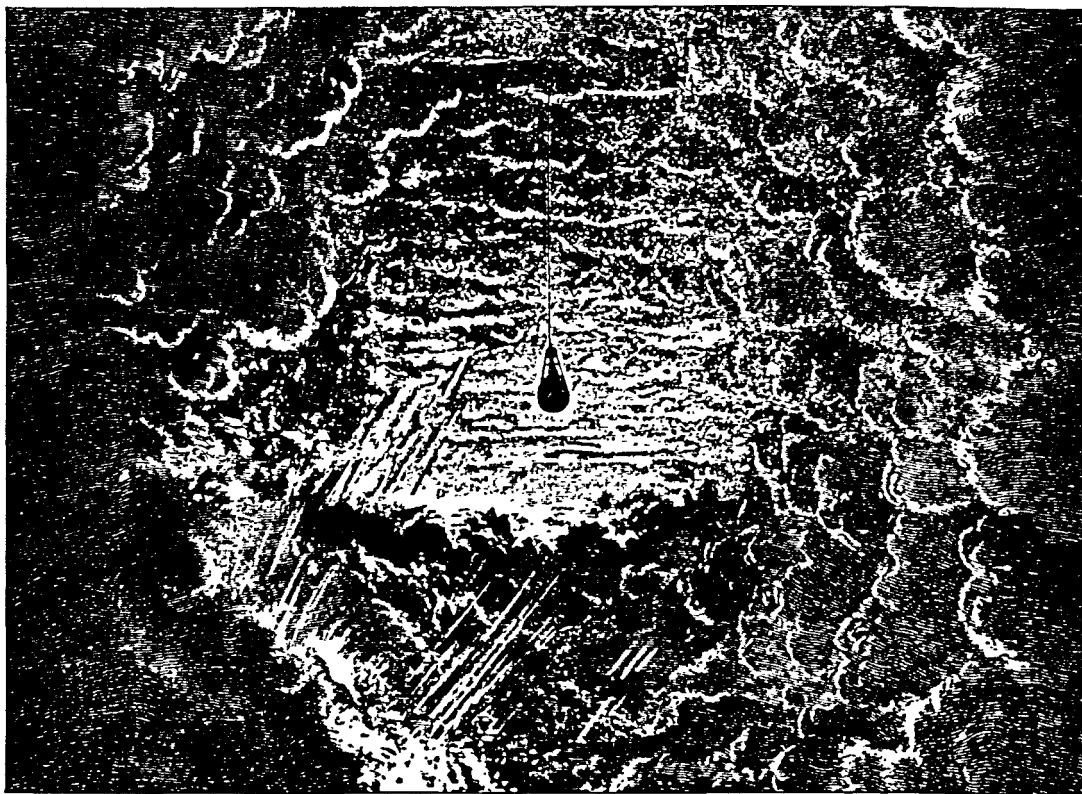
όσο χρειαζόταν, εκφράσαμε καθαρά υποκειμενικές απόψεις για τούτο ή για κείνο, είπαμε μικροκακίες, γελάσαμε.

Την πήρε στα σοβαρά. Κι αυτό με υποχρεώνει σοβαρά να του απαντήσω. Και θα το κάνω όσο μπορώ συνοπτικά – τις λεπτομέρειες ας τις αφήσουμε γι' αργότερα.

Γράφει ότι θέλει να αποκαταστήσει «την εικόνα της ιστορικής πραγματικότητας» όπως την αντιλαμβάνεται «ως φιλόλογος». Αυτό το τελευταίο λέει πολλά. Εξηγεί την έλλειψη διορατικότητας – οι φιλόλογοι ασχολούνται κατά κανόνα με ό,τι είναι ήδη «καθιερωμένο» – δεν εξηγεί όμως αυτό που αποκαλεί «ιδιωτικές» επιφυλάξεις και προκαταλήψεις απέναντι σε δύο νέους όπως ήμουν εγώ τη δεκαετία του 50, όπως ο Δενέγρης την επόμενη. «Κλειδί» είναι βέβαια ο Νάνος Βαλαωρίτης κι οι παλιές και ποικίλες διαφορές τους. Φερόντουσαν σαν ν' ανήκαν σ' αντίπαλες ποδοσφαιρικές ομάδες. Εγώ ανήκα στην ομάδα Νάνου. Αυτός ήτανε άλλωστε ο λόγος που με πρόσεξε. Κριτική-λίβελλος λοιπόν διά γραφίδος Α. Αργυρίου στην «Αγγλο-Ελληνική Επιθεώρηση» επί διευθύνσεώς του για κάποια ποιήματά μου που κι εγώ ο ίδιος τώρα θεωρώ απλώς νεανικά αμαρτήματα, κι αυτό το «κορδακιζόμενος ποιητής» που γράφει τώρα χωρίς να διευκρινίζει αν εννοεί τα ποιήματα ή τον νεαρό τότε Ταχτσή, που θα 'τανε χειρότερο αφού δεν γνωριζόμασταν προσωπικά.

Κατά τ' άλλα, η παρηρησία με την οποία ομολογεί ότι χρειάστηκε παρότρυνση κι επιμονή τρίτων για να διαβάσει και μένα και τον Δενέγρη τον τιμά. Είν' αλήθεια ότι, τουλάχιστον ως προς εμένα, κάνει κανα-δυο λάθη. Η βιβλιοκρισία της Τσιτσέλη δημοσιεύτηκε στον «Ταχυδρόμο» την άνοιξη του '63 και για την πρώτη έκδοση του «Τρίτου Στεφανίου» (που έβγαλα με δικά μου έξοδα). Το γράμμα του στο οποίο εκφράζει μεταμέλεια για την παλιά του προκατάληψη μου το έστειλε την άνοιξη του '65. Φυσικά, το εξετίμησα. Αλλά η απάντησή μου («κάλλιο αργά παρά ποτέ») δεν ήταν, όπως λέει, μεγαλόθυμη, ήταν πειραχτική. Κι η αλλαγή της στάσης του απέναντί μου υποπτεύομαι ότι οφειλόταν λιγότερο στην ήδη παλιά βιβλιοκρισία της Τσιτσέλη και περισσότερο στον αείμνηστο Σεφέρη, που, χωρίς να με γνωρίζει ακόμα τότε προσωπικά, μου 'στειλε, διά χειρός Νάνου, και με θερμή αφιέρωση, τα «Τρία κρυφά ποιήματα».

Θ' αντιπαρέλθω όσα γράφει για την «Αγγλο-Ελληνική Επιθεώρηση». Ότι τάχα «πρωτόνοιξε τις σελίδες της στη σύγχρονη δημιουργική λογοτεχνία μας». Δυο τουλάχιστον απ' τα ονόματα που αναφέρει, μολονότι

για διαφορετικούς λόγους, δεν μπορούν να ενταχθούν σ' αυτή την κατηγορία. Όσο για τους άλλους κόντευαν δέκα χρόνια που είχαμε διαβάσει, κι αγαπήσει, τα «Ψάθινα καπέλλα» της Λυμπεράκη, ο Χατζιδάκις ήταν προ πολλού πασίγνωστος, ο Νάνος Βαλαωρίτης είχε δημοσιεύσει πριν από τον πόλεμο στα «Γράμματα». Κι αν υπήρχε κάποιος που δεν είχε ανάγκη προβολής μέσ' απ' τις σελίδες του εν λόγω περιοδικού, αυτός ήταν φυσικά ο Σεφέρης.

Τώρα ας ομολογήσω κι εγώ τις δικές μου πλάνες. Ο Γ.Σ. έχει δίκιο. Οι σχέσεις Σεφέρη-Εμπεirikού ήταν πράγματι εγκάρδιες. Μου το βεβαιώνει τώρα η κυρία Μαρώ Σεφέρη. (Το πώς αντιμετώπιζαν την ποίηση ο ένας του άλλου είναι ένα άλλο θέμα). Έχει δίκιο ακόμα να μου προσάπτει υπερεκτίμηση της επιρροής που είχε σ' αυτόν και τη γυναίκα του ο συνάδελφος Βασιλικός. Το αποδεικνύει η δημοσίευση της βιβλιοκρισίας της Τσιτσέλη στον «Ταχυδρόμο» καθώς και δύο διηγημάτων μου στις «Εποχές» που μου ζήτησε ο αείμνηστος

Τερζάκης. (Το Δεκέμβριο μάλιστα του '66 μου ζήτησε κι άλλο. «Ψάξτε στα μπαούλα σας!» Δεν είχα τίποτα. Κι έκατσα κι έγραψα το «Μια διπλωματική ιστορία» που όμως αρνήθηκε να δημοσιεύσει: ο ήρωας-καθηγητής ήταν, λέει αναγνωρίσιμος και υπήρχε επιζώσα αδελφή!)

Ως προς αυτές λοιπόν τις δυο πλανημένες γνώμες μου τι να πω; MEA CULPA, MEA MAXIMA CULPA. Και για να εξλεωθώ θα κλείσω αυτό το γράμμα με την αναγνώριση ενός χρέους που έχω στο φίλο μου Σαββίδη. Χάρη στον Βαλαωρίτη που όταν ήμουν στη Νέα Υόρκη μου ζήτησε κάτι για το υπό έκδοση πρώτο τεύχος του «Πάλι» έγραψα το πρώτο μου διήγημα. Χάρη στην προτροπή του Σαββίδη οχτώ χρόνια αργότερα – αλλά είπαμε, τα 'χουν αυτά οι φιλόλογοι – στρώθηκα κι έγραψα τρία ή τέσσερα διηγήματα προτού πάψει να με συγκινεί αυτό το είδος της γραφής, που, με όσα είχα ήδη γράψει στο μεταξύ, συναπετέλεσαν τη συλλογή «Τα ρέστα».

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Κώστας Ταχτσής

Νάνου Βαλαωρίτη:

Η πολιτική της ποίησης (1964)

Παρατηρούμε ότι ένας ορισμένος κύκλος, καλυπτόμενος πίσω από το γόητρο του Σεφέρη, έχει αρχίσει να επηρεάζει τελευταία και τον τομέα των διεθνών προβολών της ελληνικής ποίησης, με τρόπο όχι πάντοτε αντικειμενικό. Απορούμε πώς σε μια πρόσφατη «Χρονολογία» για το έργο και τη ζωή του Σεφέρη, δημοσιευμένη στο περιοδικό «Εποχές» πριν από ένα χρόνο περίπου, παραλείπεται η μνεία των δεκαεσσάρων σημαντικών άρθρων, που υποδέχτηκαν την πρώτη έκδοση των ποιημάτων του αγγλικά («Ο Βασιλιάς της Αϊνής», Τζων Λέμανν, 1948, μετ. Νάνου Βαλαωρίτη, Μπέρναρντ Σπένσερ, Λώρενς Ντάρελλ), όπου ένα πλήθος κριτικοί και ποιητές σε περιοδικά, εφημερίδες και στο ραδιόφωνο μίλησαν για πρώτη φορά για έναν έλληνα ποιητή σαν μια διεθνή προσωπικότητα, πράγμα που ασφαλώς συνέτεινε να του δοθεί τελικά και το βραβείο Νόμπελ. Τα άρθρα αυτά, γραμμένα από τους ποιητές, Roy Fuller, Alex Comfort, David Wright, Kathleen Raine, Patrick Dickinson, Hugh Gordon Porteus, από τους κριτικούς, G. M. Woodhouse, Derek Patmore, Ian Scott-Kilvert, Sean Rafferty, Julian Symons, τον καθηγητή Romilly Jenkins και

τους δύο ανωνύμους του Listener και των Times Literary Supplement, μπορεί να βρει ο αναγνώστης σ' ελληνική μετάφραση, στην «Αγγλοελληνική Επιθεώρηση» αρ. 4, τόμος Δ, Μάιος-Ιούνιος 1949. Διπλή λοιπόν παράλειψη στην υποτιθέμενη αντικειμενική «Χρονολογία» μιας αναμφισβήτητη ιστορικής περίπτωσης. Και η ελλιπής αυτή «Χρονολογία» αναδημοσιεύεται στον τόμο της γαλλικής μετάφρασης του Σεφέρη από τον Ζακ Λακαριέρ, Mercure de France 1963. Ρωτούμε: Άραγε με την συγκατάθεση του ποιητή;

Δεύτερο θέμα όπου φανερώνεται η επίδραση του ίδιου κύκλου, είναι η παρουσίαση του ειδικού τεύχους του περιοδικού Poety για την ελληνική ποίηση. Το ότι δημοσιεύονται αρκετά καλές μεταφράσεις των Σεφέρη, Ελύτη και Γκάτσου, καμιά αντίρρηση, αλλά από την επόμενη γενεά εμφανίζεται μόνον ο Τάκης Σινόπουλος (καμιά αντίρρηση να μπει, αλλά γιατί μόνος, και γιατί τόσο εκτενώς;). Ποιος είναι υπεύθυνος για την αποκλειστική αυτή παρουσίαση;

Όσο για την επιλογή του Βασιλή Βασιλικού για τη συγγραφή του άρθρου για την ελληνική ποίηση, γεμάτο ασυμμετρίες, παραπλανητικούς χαρακτηρισμούς και ανακρίβειες, έχουμε σοβαρές αντιρρήσεις. Ο κ. Βασιλικός, ούτως ή άλλως κακός πληροφορημένος, και πεζογράφος μη ασχολούμενος ειδικά με την ποίηση, ήταν πρόσωπο ακατάλληλο να γράψει αυτό το άρθρο, που έπρεπε να είχε συνταχθεί με περισσότερη προσοχή. Του αντιτάσσουμε μια πρόσφατη παρουσίαση της ελληνικής

ποίησης από τον καθηγητή Γ. Σπυριδάκη, στο «Δελτίον του Κέντρου Ποιητικών Μελετών», που εκδίδεται στο Βέλγιο, μια άμεμπτη και άψογη εργασία, τελείως άσχετη με το εύκολο και τσαπατσούλικο κουτσομπολιό του κ. Βασιλικού, που δεν συντείνει δυστυχώς καθόλου να ζωντανέψει την ατμόσφαιρα των Αθηνών, αλλά μόνον σύγχυση να ενσπείρει. Επίσης απορούμε πώς, σ' ένα περιοδικό αποκλειστικά ποίησης παρουσιάζεται μια κριτική της «τριλογίας» του με τον τίτλο: «Το Μυθιστόρημα ενός Ποιητή». Από πότε είναι ο κ. Βασιλικός ποιητής;

Συμπεραίνουμε, ότι εδώ αρχίζει να παίζει μεγάλο ρόλο κάποια πολιτική, και όχι μόνον της ποίησης – που καθοδηγείται από ένα, το λιγότερο, μεροληπτικό πνεύμα. Εν ονόματι τίνος; Θα θέλαμε να ξέραμε. Είναι γνωστό, πως το θέμα των μεταφράσεων και δύσκολο είναι, και λεπτό. Θα επιθυμούσαμε, λοιπόν, εκείνοι που ασχολούνται με το άχαρο, αλλά και ουσιαστικό αυτό έργο, εφ' όσον το αναλαμβάνουν υπεύθυνα, να δείχνουν τουλάχιστον ότι δεν διέπονται από «προσωπικά» – και να κάνουν πιο ευσυνείδητα και αμερόληπτα, την πολύ καλή κατά τα άλλα, δουλειά τους. Και εδώ πιστεύουμε ότι η επίμονη αυτή σιωπή του Σεφέρη γύρω από ό,τιδήποτε αγγίζει την σύγχρονη ελληνική ποίηση μοιάζει, εφ' όσον γίνονται υπό το κάλυμμα του ονόματός του, τρόπον τινά, αυτά τα εγγεγήματα, μ' ένα είδος συγκατάθεσης.

(Σχόλιο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΠΑΛΙ, τ. 2-3, σελ. 143-144, 1964)

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

Το «TANGKO ΜΠΑΡ» που ανέβασε η «Θεατρική Σκηνή» του Αντώνη Αντωνίου είναι το πρώτο θεατρικό έργο του Περικλή Κοροβέση. Σε μια συζήτηση με το συγγραφέα και συνεργάτη μας επιχειρούμε να σχολιάσουμε το έργο, στη σκηνή και το παρασκήνιο.

Γιώργος Μακρής

Σχολιαστής: Βλέποντας κανέναν, το «TANGO BAR», έχει την αίσθηση πως δομολογείται από μια σειρά συγκινήσεις, ζει με τους ήρωες διάφορες καταστάσεις, αναγνωρίζει την αλήθεια τους. Αλλά τελειώνοντας το έργο, ο θεατής θα βρεθεί σ' αδυναμία να διηγηθεί το έργο σ' ένα φίλο του. Μοιάζει σαν κάπου να λείπει η «υπόθεση», να λείπει η «ιστορία». Γιατί αυτό;

Π. Κοροβέσης: Η «υπόθεση του έργου» ή η ιστορία του και η περιληψή της, δεν είναι για μένα ένα απαραίτητο στοιχείο για το θέατρο. Η αρχαία τραγωδία στηριζόταν σε ιστορίες που ήταν σ' όλους γνωστές, που αυτές καθεαυτές δεν είχαν κανένα ενδιαφέρον, καμιά έκπληξη. Μια ιστορία που είναι σ' όλους γνωστή, αυτοαναϊρείται. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει είναι ο τρόπος που χειρίζεται το θέμα και όχι το ίδιο το θέμα. Το «θέμα» αυτό καθεαυτό στην πραγματικότητα δεν σημαίνει τίποτα. Να δώσω ένα παράδειγμα. Κάτω από το θέμα «ερωτική επιθυμία» μπορεί να κρύβεται ένας θιασμός ή ένας Ρωμαίος και μια Ιουλιέτα. Ο χειρισμός είναι το παν. Το θέμα είναι η πρόφαση.

Σ.: Αν πάρουμε την σύγχρονη ελληνική δραματουργία. Αυτό που κυριαρχεί δεν είναι τόσο ο χειρισμός των θεμάτων αλλά τα ίδια τα θέματα που καθορίζουν το έργο.

Π.Κ.: Αν σταθούμε τόσο γενικά θα μπορούσα και γω γενικά να είμαι σύμφωνος μαζί σου. Αλλά κάθε γενικότητα κρύβει μέσα της τον κίνδυνο μιας αδικίας, δηλαδή μιας μη κατανόησης. Νομίζω πως υπάρχουν αξιολογοί και ταλαντούχοι θεατρικοί συγγραφείς που ανάλογα με το ταλέντο τους και την ευαισθησία τους ή την αντίστασή τους στην αγορά έχουν προσπαθήσει να σπάσουν την βαριά παράδοση της ελληνικής θεματογραφίας. Το θέατρο αυτό παρά τις επιτυχίες που είχε, έχει φτάσει πια, στα όριά του.

Σ.: Μιλάς σαν εσύ να ήσουν έξω από την ελληνική δραματουργία.

Π.Κ.: Έχοντας την ατυχία ή την τύχη, να λείπω πολλά χρόνια από την Ελλάδα είμαι αγτικεμενικά έξω από την ελληνική δραματουργία. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως δεν έχω διαμορφώσει τη συνείδησή μου στην Ελλάδα, ούτε πως η Ελλάδα έχει πάψει να 'ναι ο χώρος μου. Όταν κανείς βρίσκεται εκτός του ελληνικού γεωγραφικού χώρου, δεν σημαίνει αναγκαστικά και ξέκομμα με την Ελλάδα. Υπάρχουν «θύλακες» ελληνισμού σ' όλο τον κόσμο που αντιστέκονται και υποστηρίζουν την ταυτότητά τους. Αλλά αυτό είναι άλλη ιστορία. Εντούτοις πέρα από την παράδοση του Χορν ή του Μπόγρη που κατά την άποψή μου είναι το γαλλικό μπουλεθάρτο μεταπλασμένο στα καθ' ημάς, υπάρχει και η ελληνική επιθεώρηση που την θεωρώ ένα θαυμάσιο θεατρικό είδος και είναι κρίμα που χάθηκε για να δώσει τη θέση του στο «show». Αυτή η λαϊκή δημιουργία, δίπλα στις τόσες άλλες, από Καραγκιόζη μέχρι τους μάγους των πανηγυριών, για να μη μπω στους χορούς και τα γραγούδια, που κι αυτά έχουν πολλά θεατρικά στοιχεία, είναι πράγματα που με μαγεύουν και αναγκαστικά μ' επηρεάζουν. Δηλαδή είμαι μέσα σε μια παράδοση κι έξω από κάποια άλλη.

Σ.: Οι δυο σου ήρωες είναι μεθυσμένοι από την αρχή μέχρι το τέλος του έργου. Θα μπορούσε κανείς να δει δυο επιθεωρησιακούς ήρωες;

Π.Κ.: Οι μεθυσμένοι ήταν ένα από τα αγαπητά στοιχεία της επιθεώρησης. Ο Ορέστης Μακρής ταυτίστηκε μ' αυτό το ρόλο τόσο πολύ, που έγινε ένας ήρωας με δοσμένα χαρακτηριστικά, σαν και αυτούς που συναντάμε στην κομέντια ντελ άρτε ή στον Καραγκιόζη. Εγώ για τους δικούς μου ήρωες το μόνο που ξέρω να πω είναι πως ήρθαν στο χειρόγραφο μεθυσμένοι, χωρίς να με ρωτήσουν.

Σ.: Εσύ όταν έγραφες το έργο είχες καμιά ορισμένη κατεύθυνση ή πρόθεση; Είχες συγκεκριμένο μοντέλο από τη ζωή ή οι ίδιες συνθήκες που θρικόσσουν σου επέβαλαν να δραματοποιήσεις ένα συμβάν που είχες ζήσει;

Π.Κ.: Χρησιμοποίηω το γράψιμο για να δώσω μια διέξοδο στα άγχη μου. Βρέθηκα το Μάη του '85 σε μια δύσκολη

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΚΗΝΗ

Περικλή Κοροβέση:
«TANGKO ΜΠΑΡ»

Σκηνοθεσία:
Αντώνης Αντωνίου

Σκηνικά:
Γιάννης Λεκκός

Παίζουν:
Αντώνης Αντωνίου
Δημήτρης Τζουμάκης

προσωπική κατάσταση και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μείνω στη Στοκχόλμη δυο μήνες παραπάνω. Για τους μετανάστες οι διακοπές στην Ελλάδα έχουν ακριβώς την ίδια λειτουργία με την άδεια των φαντάρων. Και μένα μου στερήσαν την άδεια μου.

Σ.: Τι εννοείς;

Π.Κ.: Δούλευα τότε σ' ένα μεταναστευτικό περιοδικό, που εκδότη είχε έναν αετονύχη. Το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν να κάνει «εργολαβίες» – με την κλασική έννοια του όρου – με το δημόσιο, χρησιμοποιώντας το περιοδικό για ν' αποσπά χρήματα από κάμποσα Υπουργεία. Αφού εξαπάτησε το δημόσιο εξαπάτησε και τους συνεργάτες και πριν προλάβει να βγει η απάτη στη φόρα, έδωσε σε μια μέρα όλο το προσωπικό, ανάμεσα σ' αυτούς και μένα που ήμουν και ο αρχισυντάκτης του περιοδικού.

Σ.: Να σε διακόψω, γιατί κάπου εδώ χρησιμοποιείς εκφράσεις που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του νόμου και δυσφημείς έναν άνθρωπο, χωρίς να το συνοδεύσεις από τα απαραίτητα στοιχεία...

Π.Κ.: Τα στοιχεία της απάτης υπάρχουν όλα. Τώρα για τη δυσφήμιση που λες, εγώ το θεωρώ μάλλον εξύμνηση, γιατί μετά την απάτη ο άνθρωπος αυτός έγινε εργατικός ακόλουθος στην πρεσβεία της Στοκχόλμης, πράγμα που σημαίνει πως η πολιτεία, (αν υποθέσουμε πως το πράγμα θα μείνει εδώ), ενέκρινε και ενθάρρυνε αυτή τη συμπεριφορά και τον αντάμειψε πλουσιοπάροχα.

Σ.: Να γυρίσουμε στο έργο.

Π.Κ.: Ναι, άνεργος λοιπόν, έπρεπε να βρω κάτι για να περάσουν οι δυο μήνες. Και άρχισα να γράφω μ' ένα ιδιαίτερα έντονο ρυθμό, χωρίς ούτε στιγμή να νιαστώ ούτε τι γράφω, ούτε γιατί το γράφω.

Σ.: Το θεατρικό κείμενο φαίνεται ιδιαίτερα επεξεργασμένο και ιδιαίτερο «πονηρό» θα έλεγα, έτσι που ν' αποφεύγει όλες τις στερεότυπες κακοτοπιές, πράγμα που δεν γίνεται συνήθως με την αυτόματη γραφή.

Π.Κ.: Όταν ένα κείμενο τελειώνει, ο συγγραφέας του γίνεται ένας ιδιαίτερα δυναμικός αναγνώστης, που έχει το δικαίωμα να επέμβει στο κείμενο, να το ερμηνεύσει, να σβήσει ή να προσθέσει πράγματα. Και δω μπορούμε να μιλήσουμε για τις προθέσεις του συγγραφέα.

Σ.: Ποιες ήταν οι προθέσεις σου λοιπόν όταν διόρθωνες το κείμενό σου;

Π.Κ.: Για την αποφυγή της ηθογραφικής θεματολογίας μιλήσαμε ήδη. Μια δεύτερη πρόθεση, ήταν να γράψω ένα έργο που να στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στους ηθοποιούς, με τέτοιο τρόπο, που αν το έργο δεν παίζεται καλά, να μην θλέπεται. Μοντέλο μου γι' αυτό στάθηκε η μουσική τζαζ μπίμπο, εννοώ την ομάδα του Χάρλεμ στο κλαμπ «Minton's Playhouse» με Thelonious Monk, Charles Parker κ.λπ. Σκοπός του Μπίμπο ήταν να παίζουν κάτι με τέτοιο τρόπο, που οι λευκοί δεν θα μπορούσαν να παίξουν. Όπως πιστεύω πως το θέατρο είναι κατά κύριο λόγο ο ηθοποιός, ήθελα ένα κείμενο-παρτιτούρα-αυτοσχεδιασμό, έτσι που να μην διαθάζεται αλλά να παίζεται.

Σ.: Το έργο διαπνέεται από μια τάση παιγνιδιού, ήταν και αυτό μέσα στις προθέσεις σου;

Π.Κ.: Ήταν αν θέλεις η μόνη δυνατή συνθήκη που θα μου επέτρεπε ν' αναπτύξω το θέμα. Το γεγονός ότι οι ήρωες είναι μεθυσμένοι, ότι είναι φίλοι από παιδιά, έχουν συνεργασθεί πολύ, και ακόμα ότι είναι προχωρημένη νύχτα και είναι και οι δυο κλεισμένοι σ' ένα μπαρ, θα μπορούσε πραγματικά να μ' οδηγήσει σε μια ατμόσφαιρα ζοφερή και βαριά, σ' ένα εξοντωτικό ψυχοδράμα και που θα 'ταν αμφίβολο το αποτέλεσμα. Όλοι οι κίνδυνοι του μελό, του στερεότυπου, του τετριμμένου ελλοχεύουν στην σοβαροφάνεια.

Σ.: Εντούτοις ο τρόπος που διάλεξες να κλείσεις το έργο έχει στοιχεία που θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν ζοφερό το μήνυμα του έργου, δηλαδή πως τίποτα δεν γίνεται και τα πάντα επαναλαμβάνονται.

Π.Κ.: Εδώ είναι θέμα ερμηνείας του κάθε θεατή. Μιλώντας όμως στο επίπεδο των προθέσεών μου ή στο επίπεδο της δικιάς μου ερμηνείας του έργου, θα έβλεπα περισσότερο μια προσπάθεια αποφυγής της ηλιθιότητας που διακρίνει τόσο την τυφλή αισιοδοξία όσο και την τυφλή απαισιοδοξία, που θεωρώ και τα δυο σε τελική ανάλυση, γεύρωση. Τόσο στη ζωή όσο και στο θέατρο, υπάρχουν στιγμές δύσκολες, σχεδόν απελπιστικές.

Αντικειμενικά να μην μπορούν να ξεπεραστούν ή για να ξεπεραστούν να χρειάζεται μια μακρόχρονη διαδικασία. Αυτό δεν σημαίνει απαισιοδοξία, αλλά ενδεχόμενα μια συνείδηση των δυσκολιών, μια πρώτη αντιμετώπιση του προβλήματος. Και αυτό εγώ το βρίσκω πάντα αισιόδοξο, όπως αισιόδοξη βρίσκω την υπέρβαση ή τη φυγή προς τα μπρος, όταν είναι το μόνο πράγμα που μπορούμε να κάνουμε.

Σ.: Και μια τελευταία ερώτηση. Τι σ' έκανε ξαφνικά ν' ασχοληθείς με το θέατρο;

Π.Κ.: Πριν τη δικτατορία ήμουν ηθοποιός και είχα ασχοληθεί αρκετά έντονα μ' αυτό που λέμε πειραματικό θέατρο σε διάφορες προσπάθειες, για ένα άλλο θέατρο, εκτός εμπορικών κυκλωμάτων και εκτός κέντρου. Ύστερα από μια εικοσόχρονη απουσία, ξαναγυρίζω, όπως κανέναν ξαναγυρίζει σ' ένα μέρος που έζησε και αγάπησε πολύ. Αλλά και αυτός έχει αλλάξει και ο κόσμος που αγάπησε έχει αλλάξει. Αυτό, μπορεί να δημιουργήσει μια νέα τρυφερά και βαθιά σχέση ή μια καταστροφή. Ο χρόνος θα το δείξει. (Τελικά είναι και το μόνο αντικειμενικό κριτήριο).